Să ne temem de convertibilitate? 2

dr. Ioan Popa

diată a nivelului general al prețurilor, dar numai în măsura în care în economie există deja o sfare inflaționistă latentă. În condițiile unei politici sociale corespunzătoare, ale unor modalități de indexare a salariilor, ca și a altor venituri, la trendul prețurilor, măsurile respective nu pot afecta grav puterea de cumpărare a populației. În schimb, s-ar crea premisele pentru stoparea unui proces degenerativ de depreciere de facto a leului și sporire a ecartului dintre prețuri pe plan intern și în raport cu piața externă.

Unul din efectele cele mai nocive ale inflației ascunse și existenței dublei piețe este lipsa de interes a agenților economici în realizarea sarcinilor contractuale la prețurile oficiale. De aici numeroase probleme privind aprovizionarea tehnico-materială a întreprinderilor și deturnarea unor resurse de la destinația lor economică firească. În condițiile autonomiei întreprinderilor, repartițiile au șanse tot mai mici să fie îndeplinite la actualele prețuri. Dacă statul s-a retras din funcția de intermediar (tutelar) al relațiilor dintre unitățile economice, atunci nu poate exista alt mecanism de reglementare a acestor relații decît piața : or, aceasta impune în prezent prețuri la niveluri superioare celor de stat. Între repartiții și piață există o contradicție directă.

Iar consecințele acestei situații sînt mai grave decît efectele pe care le-ar genera acceptarea unor prețuri realiste. Pentru că lipsa de materii prime, materiale etc. nu poate fi soluționată numai de întreprinderea afectată, în timp ce creșterea prețurilor la inputuri implică adaptări corespunzătoare în strategia de afaceri a acesteia. În lipsa posibilităților de aprovizionare producția stă și nu se pot plăti salariile, chiar dacă mărimea lor nominală este convenabilă pentru angajați ; iar, dacă, în urma unor subvenții guvernamentale, acestea se plătesc, banii respectivi nu mai reprezintă o putere de cumpărare corespunzătoare. În schimb, statornicirea unor prețuri realiste determină reacții de adaptare a întreprinderii, stimulează luarea de soluții economice și o atitudine activă pe piață.

Cursul de schimb al leului

O puternică rezistență la convertibilitate provine din temerea în legătură cu o devalorizare masivă de jure a leului. Și această poziție ni se pare nejustificată. De fapt, dubla piață a monedei — și acoperirea, în prezent, precară cu mărfuri a leului oficial — creează impresia că puterea de cumpărare a monedei naționale este cea de pe piața „neagră". Or, aceasta nu este o estimare corectă.

Dacă ținem seama de potențialul economic al țării — dotarea cu factori de producție — și de costurile comparative reale la serie de mărfuri, îndeosebi cele de consum curent și durabil discontul leului pe piața de speculă nu este motivat. Mărimea acestuia este în bună măsură rezultatul modului specific în care se raportează cererea la oferta de valută în condițiile accesului extrem de limitat la fondurile valutare, ale unor fenomene speculative favorizate tocmai de inexistența unei piețe libere pentru monedele străine. Chiar în condițiile actuale, puterea de cumpărare a unui dolar, să zicem, pe piața americană, nu este egală cu cea a echivalentului acestuia „la negru" în lei pe piața noastră.

De aceea, în încercarea de a se consacra un curs realist al leului nu trebuie să se acționeze numai pentru alinierea „în sus" a prețurilor interne la cele externe, ci, la o serie de componente ale ofertei românești de bunuri și servicii, și pentru susținerea unor prețuri mai degrabă apropiate de cele actuale. Dacă prima tendință presează în jos cursul de schimb al leului, cea de-a doua tinde să-l împingă în sus. În fond, costurile comparative rămîn diferite între țări cu toată difuziunea tehnologică și, pe măsură ce factorul tehnologic tinde să se omogenizeze pe plan internațional, rolul factorilor primari de producție — încă relativ bine reprezentați în România — tinde să crească în determinarea avantajelor relative între țări. Procesul de liberalizare a prețurilor, în condițiile stabilirii unui curs de schimb realist, va duce, prin urmare, la o reașezare diferențiată a prețurilor, în conformitate cu condițiile specifice de producție și schimb ale țării noastre, va determina activitatea unor forțe de atenuare a presiunilor inflaționiste. Și, pe de altă parte numai prin consacrarea unui curs efectiv se va putea corecta caracterul aberant al actualului sistem de prețuri, care nu numai că nu reflectă costurile comparative reale, dar, de multe ori, merge chiar împotriva lor (să ne gîndim de exemplu la o serie de produse intensive în muncă și care au cursuri de revenire efective mari, cu tot decalajul în ceea ce privește nivelul salariilor la noi în comparație cu țările occidentale).

Nivelul cursului de schimb al leului se va stabili în procesul implementării unui program de măsuri privind trecerea la convertibilitate. În acest sens, considerăm că trebuie să fie parcurse următoarele etape principale :

a) Stabilirea urgentă a unui curs comercial (de decontare) pentru exporturi și importuri. În felul acesta, se va renunța la actuala formulă de decontare, care nu este numai neeconomică, ci chiar antieconomică, realizîndu-se o corelare directă a prețurilor interne cu cele externe. În ceea ce privește mărimea acestui curs, există serioase dificultăți de evaluare : cursurile de revenire din ultimii ani, care ar putea fi luate ca reper, prezintă serioase distorsiuni, datorită factorilor inflaționiști și destabilizatori pe care i-am evocat mai sus : nici o încercare de testare a pieței prin licitații valutare n-ar fi relevantă, pentru că, din cauza ofertei limitate de valută, cursul rezultat s-ar alinia practic la cel de pe piața de speculă. Considerăm însă că o devalorizare a leului cu 50-115% ar fi suficientă pentru a da credibilitate și eficiență măsurii respective și a nu angaja costuri economice și sociale excesive.

b) Acceptarea temporară a unui curs de schimb mai redus al leului pentru operațiuni necomerciale, în speță în turism, ținînd seama de presiunea cererii pentru valută, pe de o parte, și de deturnarea ofertei de către cursul de pe piața de speculă. (Ar fi necesară însă menținerea posibilității pentru cetățenii români de a schimba o sumă limitată la un curs mai avantajos pentru o călătorie în străinătatea.) Perioada de coexistență a celor două cursuri trebuie să fie cît mai redusă, iar eforturile să fie îndreptate înspre apropierea lor și consacrarea unui curs unic pentru leu pentru tranzacțiile cuprinse în balanța conturilor curente cu străinătatea.

c) Într-o perioadă ulterioară se poate trece — vezi experiența Poloniei și Iugoslaviei — la declararea unei convertibilități externe limitate, prin stabilirea unui curs stabil al monedei față de o valută de referință (de exemplu dolarul) sau față de un coș valutar. Aceasta ar reprezenta o modalitate eficientă de control asupra prețurilor interne, un mijloc suplimentar de acțiune (din „exterior") asupra presiunilor inflaționiste din economie. Într-adevăr, orice tendință de creștere a prețurilor va determina presiuni asupra cursului de schimb : agenții economici vor avea de optat între o activitate eficientă — reducerea costurilor, perfecționarea strategiei de marketing — sau scăderea competitivității și deci a posibilităților de export ; în timp ce statul, ca agent economic, va trebui să opteze între a valida performanțele economice scăzute ale exportatorilor prin devalorizarea leului — cu toate consecințele care decurg de aici pentru poziția internațională a țării — și o politică de stabilitate valutară, în condițiile unor performanțe economice ridicate. **(va urma)**

Politică și politicianism

Gabriel Ivan

În tranziția spre un nou tip de societate apare un vid normativ, sau ceea ce sociologia numește stare anomică : vechile norme își pierd puterea reglatoare, iar alte norme sînt departe de a fi constituite. În România, criza valorică generată de trecerea de la totalitarism la democrație se suprapune unei anomii moștenite din fostul regim. Comunismul a bulversat valorile creștine și burgheze, dar nu a reușit, aproape nicăieri, să-și desfășoare propriile sisteme normative. Trăim într-un dublu colaps valoric, într-un interregn al tuturor posibilităților.

Anomia este unul dintre factorii explicativi ai comportamentelor deviante. În lipsa unor repere normative acțiunea politică se pervertește, se transformă în politicianism. Politica nu poate fi privită în sine, dincolo de contextul valoric pe care îl deservește. Ea mediază niște trebuințe și niște aspirații mai generale. Cei care se lasă propulsați doar de propriile lor interese compromit rostul sau menirea politicului : promovarea alegerilor valorice ale diferitelor grupuri sociale în sfera puterii. Politicianismul este expresia unei crize a normelor. Conceptul apare în scrierile lui Eminescu, apoi reprezintă una dintre direcțiile doctrinei conservatoare. Politicianismul desemna acolo „specula de idei" la care se pre-

tează „plebea de sus care, nepricepîndu-se la nimic, face politică" *. Politicianiștii formează o clasă non-productivă pentru că singurul cîștig al comerțului politic este „condiul biroului de cancelarie sau biciul subprefectului, după care umblă masele atît unor partide cît și celorlalte". „Lupta de partidă" nu se desfășoară în jurul unor principii normative. Acestea devin simple „forme fără fond" sau pur și simplu nu mai există **.

Paradoxal dar, la noi, înainte de apariția unui sistem democratic se poate vorbi despre unul dintre defectele sale : politicianismul. Vom încerca să depistăm o parte din semnele și simptomele acestei anomalii :

a. Primul aspect al politicianismului este **inflația de partide.** În orice civilizație politică maximum 10—20 de partide pot acoperi toată scala valorilor. Restul, pînă la 100, nu servesc atît o platformă sau aspirațiile unui grup social, cît dorința de putere a comitetului director. În primele luni după revoluție, proliferarea partidelor se putea justifica prin necesitatea afirmării unor energii și competențe care pînă atunci fuseseră blocate de sistemul monopartid.

Ar fi trebuit să urmeze centralizarea în jurul unor programe care să individualizeze cîteva opțiuni fundamentale. Dispersia continuă prin fragmentarea partidelor mai puternice (P.N.L., P.N.Ț.-c.d. etc.). Secesiunea nu este motivată atît valoric, cît prin considerente personale sau tactice. În politicianism, indivizii și conjunctura prevalează în fața ideilor, idealurilor și normelor.

b. Toate formațiunile au condamnat **atacurile la persoană,** dar au continuat să le practice dincolo de limitele campaniei electorale. Sub forma atacului la persoană pot fi contestate uneori concepții, valori, atitudini. Calomnia sau dezinformarea ies însă din criteriile luptei politice. La fel, asaltul împotriva unor oameni care împărtășesc opinii compatibile cu propria poziție. Este cazul campaniei de presă îndreptate de partidele de dreapta către persoane care par să adere la principii economice liberale (membrii echipei guvernamentale sau, mai recent, domnul Silviu Brucan).

c. **Incoerența demersului politic** este a treia expresie a politicianismului. În orice stat, puterea obișnuiește să nu-și respecte integral promisiunile din campania electorală. Președintele american poate să promită că nu se va atinge de impozite, și peste doi ani să le mărească. Dar a înlocui în două luni o platformă electorală social-democrată cu un program de guvernare liberal este deja prea mult. Contextul, economic și social, poate dicta adaptări și retușuri. În politică, marile mutații ideologice presupun însă ample decantații teoretice sau practice și o anume durată.

d. Incoerența de acțiune este dublată de **incoerența discursului.** Retorica partidelor vădește uneori necunoaștere, alteori rea-voință. Gazeta unei grupări liberale critică decizia guvernului de a nu se amesteca în conducerea întreprinderilor. Pentru a-l sancționa pe primul ministru tinerii liberali își contestă propria doctrină : non-ingerința statului în economie este piatra unghiulară a oricărui liberalism.

Alt exemplu : formațiunile de stînga apropiate președintelui Iliescu au taxat manifestațiile din Piața Universității drept manevre ale extremei dreapte. În piață s-au vehiculat idei liberale și cosmopolite, apoi anarhiste, mai recent egalitariste și populiste. Toate acestea nu țin de ideologia legionară, ultimele vin direct dinspre extrema stîngă. Inadecvarea discursului la realitate poate provoca confuzie și destabilizare.

e. Principala carență a politicianismului este **incoerența seturilor sale valorice.** Setul de valori al stîngii tradiționale cuprinde : egalitarismul, internaționalismul, revolta. Dreapta se caracterizează prin opțiunea pentru liberalism economic, ordine, naționalism. Partidele noastre încalcă uneori aceste cadre axiologice. În presă și în acțiunea parlamentară a Frontului, o formațiune de centru-stînga, apar evidente tente naționaliste. Opoziția de dreapta merge cu internaționalismul spre xenofilie și cosmopolitism (ceea ce pare cel puțin ciudat din partea unor partide care vor să continue tradiția celor întemeiate de brătieni și de Iuliu Maniu). Cînd contestă pe căi „non-parlamentare" ordinea politică instituită prin alegeri, dreapta românească nu se înscrie în obișnuințele dreptei europene. Acolo, menținerea ordinii și stabilității sociale a fost și rămîne o valoare fundamentală. Pragmatismul sau interesul imediat nu pot face abstracție de acele dominante, care individualizează traiectoria unui partid în peisajul politic.

f. Într-unul dintre manuscrisele eminesciene este definită o altă trăsătură a politicianismului. **„Inconstanța politică** consistă într-asta, că atunci cînd simți că unul are să se urce, te anini de poalele lui. Cînd simți că o direcție a ajuns culmea accelerațiunii și are să învingă, te anini la poalele ei". Într-un mediu anomic, angajarea politică a îndivizilor nu corespunde unor alegeri valorice. Arbitrariul opțiunii produce situații inedite : majoritatea parlamentară își critică propriul guvern. Democrația internă nu se poate desfășura pe o scală care se întinde de la comunism pînă la liberalism. Într-un partid diversitatea se concentrează în jurul unei axe care-i determină neconditionat identitatea.

g. În absența unui cadru normativ solid și eficace, politicianismul aplică pe scară largă **concepția, „scopului care scuză mijloacele".** Acestei aberații politice i se dau formulări alegorice, justificatoare : pompierii care salvează copilul spărgînd porțelanul de Saxa ; potera care, în căutarea bandiților, incendiază fermele oamenilor cinstiți. În numele democrației, unele personalități politice au subvenționat moral și material acțiuni care erau nu doar anti-democratice, dar și ilegale (violențe stradale, blocarea căilor publice, intervenția unor grupuri neautorizate și excesiv de violente pentru restabilirea ordinii). Cineva definea democrația astfel : sistemul care oferă cele mai multe mijloace **legale,** pentru afirmarea celor mai diverse interese. Doar dictaturile ignoră total mijloacele în numele utopiei totalitare.

h. Politicianismul provine dintr-o **uitare a normelor.** De aceea, el este în mod principal a-moral. Imoralitatea sau corupția unor politicieni pare o fatalitate pentru orice stat modern. Însă, în orice viață politică serioasă și salubră, greșelile politicienilor declanșează un anume scandal la nivelul întregii formațiuni din care fac parte. O mită, o mașinație sau un adulter încheie cariere și răstoarnă guverne. La noi nepăsarea sau inerția partidelor în raport cu acuzele care privesc pe unii membri ai lor indică un primejdios dezinteres față de normalitate. Într-un context anomic, moralitatea politică devine facultativă. Acolo se sfîrșește politica și începe politicianismul.

Să spunem că politicianismul nu e acum și aici un fapt sau o tendință, ci doar un pericol. În 1938, Carol al II-lea motiva instaurarea dictaturii personale prin necesitatea combaterii politicianismului. Legionarii și Antonescu pretindeau că regimul fascist reprezintă o alternativă la corupția politicianistă. După război, masele s-au lăsat preluate de comunism și dintr-o anume neîncredere în fosta clasă conducătoare. Poate că anomaliile „fragilei noastre democrații" sînt simptomele unei boli de creștere.

Acum mai bine de 100 de ani, Eminescu scria următoarele :„părerea mea individuală în care nu oblig pe nimeni d-a crede, e că politica ce se face azi în România și dintr-o parte și dintr-alta, e o politică necoaptă".

Remarca gazetarului de la „Timpul" rămîne îngrijorător de actuală.

* Citatele sînt preluate din Mihai Eminescu, Fragmentarium..., Ed. St. și Enc. 1981.

** Conform aprecierii pleonastice, dar relevante, a unui personaj din acea epocă : „o societate fără principuri care va să zică că nu le are".

În aceeași barcă, navigînd spre reformă

În calmul lacustru al Palatului Snagov, pînă nu demult interzis, delegați din șapte țări est-europene (Bulgaria, Republica Federativă Cehă și Slovacă, Iugoslavia, Polonia, Ungaria, Uniunea Sovietică și România) s-au întrunit pentru a constata că se află toți în aceeași barcă, în croaziera spre economia de piață. Chiar dacă plimbarea oferită, la lăsatul serii, de premierul Petre Roman, pe apele line ale fostului lac prezidențial, a avut, poate, darul să le ofere participanților o oră și jumătate de relaxare, cu siguranță că, fiecare, întorși, acum, acasă, vor trebui să navigheze pe valurile, mai mici sau mai mari, ale reformelor mai vechi sau mai noi.

Nu au lipsit nici paradoxurile de un optimism amar : problemă relativ dificilă, șomajul — mărturisea reprezentantul iugoslav, dl. Branimir Pajkovici, membru al guvernului — nu crește, totuși, dramatic, ceea ce înseamnă — aprecia el, cu o științifică lucidate — că reforma, în Iugoslavia, nu a pătruns profund în economie. Sau constatarea că, în relațiile economice internaționale, sacrificiile nu sînt, întotdeauna, răsplătite ; este situația României — singura dintre aceste țări care și-a achitat datoria externă, dar beneficiază, deocamdată, de un ajutor extern extrem de redus ; pentru noi, Occidentul așteaptă, mai întîi, reforma ca, de abia pe urmă, să se angajeze în investiții de o mai mare amploare. S-ar părea că, dacă aveam datorii, am fi putut spera la credite mai substanțiale. Și, pe firul acestei logici, dl. Adrian Severin, ministru asistent al primului ministru pentru reformă și relația cu Parlamentul, constata cu o ironie demnă de un motto la o disertație cu valori morale de obicei, creditorii își iubesc debitorii. Vom adăuga, aici, că, din cele spuse de ceilalți participanți, această „iubire" nu-i, totuși pe măsura nici a dorințelor, nici a necesităților lor, atîta vreme cît datoriile sînt prea mari (de pildă, Ungaria — 20 miliarde dolari, Polonia — 46 miliarde ; URSS — circa 43 miliarde ; Bulgaria — 10,6 miliarde ; Iugoslavia — 16 miliarde). Reprezentantul ungar, Bogar Laszlo, secretar de stat la Ministerul relațiilor economice internaționale, informa că, actualmente, în țara sa, funcționează 1 500 de societăți mixte cu capital străin, dar, pe ansamblu, aceasta reprezintă doar 800 milioane dolari !

O idee le domină pe toate : recunoașterea crizei, care este una de sistem, și nu de conjunctură. Conceptual, pentru ieșirea din impas nu există decît o singură cale : economia de piață. Diferite sînt condițiile, metodele și, mai ales, ritmurile. Sovieticul Piotr Makarovici Katzura, prim vicepreședinte al Comisiei guvernamentale pentru reforma economică, încerca să definească, astfel, etapele procesului de reformă : la început, în 1987, odată cu legea întreprinderilor de stat și hotărîrea privind activitatea organelor de

■ O primă experiență la București : schimbul de experiență despre durerile și speranțele reformei economice ■ Valsul dilemelor : „terapie de șoc", „accelerație" sau „relanti" ■ Și, totuși, dincolo de metafore...

stat, s-a acționat sub impulsul romantismului economic ; în realitate, restructurarea n-a fost realizată, pentru că nu a fost susținută de măsuri ale aparatului de stat ; și aceasta, nu numai în ce privește reforma proprietății, ci și în economie, pe ansamblu, care, în 1989 și, mai ales, acum, a „căzut", ajungînd la o veritabilă criză economică. De aici, strădania de a găsi căile cele mai adecvate pentru trecerea rapidă la economia de piață (nu vom intra în complexa confruntare a planurilor propuse — fiecare avînd cîte 600—700 pagini — și pe care reprezentantul sovietic a încercat să le schițeze). După cum ne declara P.M. Katzura, dacă strategia trecerii spre economia de piață este acceptată de către toate părțile interesate, în schimb, problemele privind mecanismele tranziției sînt abordate diferit. În fiecare etapă a realizării reformelor, diverse aspecte vor deține, pe rînd, locul central. De exemplu, în ce privește prima etapă, cel mai important este ca finanțele țării să fie stabilizate, deficitul bugetului de stat să fie micșorat pînă la minimum, iar situația pe piața bunurilor de consum să se calmeze. Dar, chiar din această primă fază, vor intra deja în acțiune alte elemente, precum : o nouă abordare în problema prețurilor, a politicii de credite, o nouă politică a dobînzilor și, bineînțeles, va începe procesul de privatizare.

Analizată prin prisma economicului, dimensiunea politică și socială se îmbogățește cu conotații aparte. E o observație generatoare de preocupări comune. De pildă, Piotr Makarovici Katzura aprecia că, pe de o parte, se caută motivații pentru creșterea eficienței muncii, iar, pe de altă parte, se încearcă acordarea de sprijin social pentru evitarea șomajului și altor urmări care ne așteaptă, astăzi, pe toți.

Echilibrul între reforma în plan politic și cea în plan economic a făcut obiectul unor preocupări pe care dl. Adrian Severin încerca să le definească. Reforma — era de părere domnia sa — trebuie să înainteze cu o viteză relativ egală în ambele planuri. Căci, o viteză prea mare, într-o direcție, și o rămînere prea mare în urmă, în cealaltă, ar putea constitui un factor de frînare a reformei. Reforma trebuie să se realizeze ținînd cont de capacitatea populației de a asimila principiile mecanismului sau sistemului spre care ne îndreptăm. E imposibil să introduci un sistem pe care populația nu îl înțelege sau nu îl înțelege întru totul. Ne temem de ceea ce nu înțelegem și, cum ne ferim să spunem că ne e frică, spunem că nu ne place. Dar, dacă vom aștepta ca noul mecanism să fie înțeles de fiecare cetățean în parte, înseamnă să treacă un secol. De aceea, — conchidea delegatul român — ne preocupă găsirea unei relații optime între viteza de implementare a reformei și viteza, mult mai mică, cu care este ea înțeleasă.

Așadar, s-ar putea vorbi, generic, de o reformă cu geometrie variabilă, în funcție de meridianele pe care se experiementează, și cu mai multe viteze, în funcție de înțelegerea celor care o suportă și capacitatea de adaptare a economiilor naționale. Concluzia ne aparține și ei i s-ar subsuma remarca, de un relativism înțelept, atunci cînd nu e receptat ca dezarmant : „ceea ce, într-o țară, este o viteză mică, în altă țară — remarca un participant — poate fi o viteză mare".

Politicul, în concepția lui Bogar Laszlo, secretar la Ministerul ungar al relațiilor economice internaționale, pare să fie elementul determinant. Pe scurt spus, ieșirea din impas reclamă o definire clară a ceea ce vrem să lăsăm în urmă, pentru a ști ce vrem să modificăm și să creăm. Oaspetele ungar distinge trei direcții de acțiune : trecerea de la izolarea stalinistă față de restul lumii la integrarea în economia mondială ; renunțarea la ritmul forțat accelerat de dezvoltare, prin care s-au lichidat mecanismele de piață și inițiativă, ajungîndu-se la un sistem de exploatare internă, la forme economice de „canibalism și autofagie" ; trecerea de la dictatura politică la pluripartitism. Evocînd coordonatele opresiunii staliniste, reprezentantul ungar a amintit situația specială a țării sale, care, deși în anii '60 a introdus o serie de reforme, acestea nu au adus modificări esențiale sistemului, astfel încît societatea ungară a ajuns, în anii 1989—1990, la un punct fără ieșire (datorie externă foarte mare, inflație accelerată, șomaj în creștere, recesiune economică). De aici, necesitatea, în opinia dlui Bogar Laszlo, a unei „economii sociale de piață" (adică, o realizare treptată a reformei, astfel încît să nu fie avantajați numai cei care posedă condiții materiale și culturale necesare, deci cei care au beneficiat de avantajele acumulării în vechiul regim, ci, în paralel, să fie sprijiniți, cu fonduri sociale, cei care nu rezistă la concurența pieței libere, acordîndu-se, prin aceasta, condiții egale de inițiativă).

Abordarea punctelor nodale ale reformei — noul statut al proprietății, modalitățile, ritmul și proporțiile privatizării, convertibilitatea monedei naționale — a relevat evidente similitudini conceptuale, dar, deopotrivă, diferențe de metodă și, în general, o zonă a vagului sub apăsarea incertitudinilor și în speranța investită în experiențe încă de laborator.

Cum era și firesc, un accent deosebit a fost pus pe noile exigențe ale cooperării între țările est-europene, cu o redimensionare pe măsură a rolului CAER, și, în mod special, pe necesitatea integrării acestor țări în economia mondială. Reformele interne din țările est-europene solicită o reformare a înseși raporturilor lor externe — a fost o concluzie împărtășită de toți participanții la simpozion. Ideea unei noi solidarități zonale și, deopotrivă, a unei largi cooperări internaționale a stimulat imaginația unor perspective generoase, izvorîte, însă, și din recunoașterea acumulării de impasuri est-europene și a unor cerințe obiective de lărgire, pe baze inedite, a conlucrării mondiale.

În ultimele decenii, remarca reprezentantul ungar, CAER și-a desfășurat activitatea pe două importante direcții istorice. În realitate, baza ambelor direcții a constat într-un schimb primitiv natural. Prima direcție s-a fundamentat pe posibilitatea Uniunii Sovietice de a livra materii prime și resurse energetice la prețuri reduse în țările partenere din CAER, mai mici. A doua direcție s-a bazat pe faptul că aceste țări dispuneau de capacități de producție ce puteau fi valorificate, nelimitat, pe piața URSS. În decursul ultimului deceniu și, mai cu seamă, în ultimii ani, a devenit clar că aceste două elemente, practic, au dispărut. În primul rînd, URSS nu mai este capabilă să livreze nelimitat, mai ales la prețuri reduse, nici materii prime, nici produse energetice. Dar și al doilea element s-a dovedit nerealist, pentru că URSS, datorită dificultăților interne, nu mai e capabilă să absoarbă, nelimitat, produsele din celelalte țări membre ale CAER. Oare aceasta înseamnă că nu mai este nevoie de nici un fel de schimburi comerciale între țările acestei zone ? Nu cred — aprecia Bogar Laszlo — că poate fi vorba de așa ceva. Colaborarea economică dintre aceste țări va trebui să se dezvolte pe cu totul alte baze. Noul sistem de colaborare se va sprijini pe convertibilitate și pe economia de piață. O asemenea colaborare este necesară, în primul rînd, pentru că vom fi nevoiți, de la 1 ianuarie anul viitor, la o decontare în dolari a schimburilor. Or, pentru a evita urmările catastrofale ale acestui proces, este necesar un nou tip de colaborare, care se poate, însă, baza numai pe mijloacele și sistemul economiei de piață. Dar acestea vor trebui astfel concepute încît colaborarea dintre țări apropiate geografic să nu ducă la o izolare de restul economiei mondiale. Azi trebuie să recunoaștem că, în lume, se desfășoară asemenea fenomene economice încît, practic, nimeni nu se mai poate izola. Cred, de asemenea, că, dacă Răsăritul va avea insuccese ajungînd la o catastrofă în procesul reformelor, acestea nu vor rămîne fără influențe nici în Europa occidentală — fie că e vorba, în egală măsură, de domeniul economic, politic, social sau militar. Nici o forță politică din Occident nu poate să nu recunoască acest lucru. Azi, în Europa occidentală, există o solidarizare, o simpatie în direcția sprijinirii reformelor din Est. Dar, în paralel cu această poziție strategică, se poate vorbi și de interese comerciale de colaborare. Trebuie să ținem cont că, în țările Europei de Est, există o populație activă de o sută de milioane de persoane, ce reprezintă, și pentru Europa occidentală, o piață corespunzătoare, nemaivorbind de cele 300 milioane de persoane active de pe teritoriul URSS. Un avînt puternic al economiilor est-europene — aprecia, cu optimism, reprezentantul ungar — ar influența pozitiv și evoluțiile din Europa occidentală.

Ideea trecerii la economia de piață, ca premisă de impulsionare a raporturilor de conlucrare, a fost subliniată și de președintele Ion Iliescu, cu ocazia primirii delegațiilor participante la colocviu. Orientarea spre economia de piață a tuturor țărilor reprezentate la acest colocviu — a spus domnia sa — deschide un cîmp nou de dezvoltare a colaborării economice pe baze sănătoase, de interes reciproc. Vecinătatea și caracterul oarecum complementar al economiilor noastre pot constitui un element în plus de interes reciproc pentru menținerea și dezvoltarea relațiilor existente. Cred că tot ceea ce se face în aceste țări pe calea deschiderii, a însănătoșirii economiilor naționale, bazarea lor pe principii sănătoase, specifice economiei moderne, creează cadrul obiectiv necesar pentru a dezvolta relațiile dintre ele. Schimbul de experiență se referă la preocupările existente în toate aceste țări pentru înfăptuirea reformei economice, complexă, complicată, generatoare de mari probleme și dificultăți. Cunoașterea experienței fiecăreia dintre țări — a reafirmat președintele României — este benefică fiecăruia dintre noi.

La capătul celor două zile de discuții, e greu de presupus că oaspeții și gazdele lor se vor fi întors la lucru, fiecare, cu un bagaj de dileme mai ușor decît cel cu care au venit sau cu orizonturi de speranțe mai largi. Cert este, însă, că, în bătălia pentru forțarea Rubiconului spre economia de piață, dincolo de căi, strategii și scenarii diferite, e pe cale să se nască un nou sentiment de solidaritate izvorît din conștiința că, oricum, zarurile au fost aruncate.

Rodica Dumitrescu
Radu Pascal

Polonia

Reformă şi putere

Walesa : a fost un preşedinte pentru „Solidaritatea". Va fi un preşedinte pentru solidaritatea Poloniei ?

Iarna trecută, cînd Polonia a început reforma economiei sale după „Planul Balcerowicz", la Varşovia — scria recent ziarul „Sovietskaia Rossia". — **circula o glumă : a încerca să transformi economia socialistă actuală într-una de piaţă este ca şi cum ai turna într-un acvariu ciorbă de peşte şi ai aştepta să apară peşte viu.** Cîteva luni au trecut şi, în ciuda mentalităţilor şi dificultăţilor de tot felul, „terapia de şoc" a ministrului Balcerowicz a produs, totuşi, plescăituri în „acvariul polonez". Unii consideră că aceste plescăituri sînt prea slabe, alţii — că acvariul e prea mic pentru a suporta efectele acestora. Deşi şomajul a ajuns la 987 000 de persoane la jumătatea lui septembrie (pentru sfîrşitul anului previziunile sînt de 1,3 milioane), deşi datoria externă este enormă (circa 46 miliarde dolari), deşi preţurile au crescut vertiginos (în magazine e abundenţă de produse, dar ele sînt scumpe), deşi sînt criticaţi miniştri şi programe, marea majoritate a polonezilor e de părere că guvernul trebuie să fie susţinut pentru a termina ceea ce a început. „Şi e normal să fie aşa — ne explică noul ambasador al Poloniei la Bucureşti, domnul Zygmunt Komorowski. Dacă pornim într-o excursie în grup şi, aflîndu-ne în faţa unui munte, trebuie să ajungem pe partea cealaltă a lui, atunci ne oprim, discutăm şi alegem calea care ni se pare cea mai bună. Dacă optăm pentru cărarea ce duce spre vîrf, şi, la jumătatea drumului, descoperim că e foarte greu şi obositor urcuşul, ar fi un nonsens să ne întoarcem. Continuăm să urcăm, împreună, pentru a ajunge acolo unde ne-am propus".

Măsurile de şoc luate de guvern au dat o serie de rezultate : o ameliorare vizibilă a situaţiei de pe piaţă, stabilizarea monedei naţionale — zlotul, raportat, începînd cu 1 ianuarie 1990, la dolarul american, scăderea inflaţiei cu 2—3 la sută, reapariţia concurenţei între întreprinderi şi fixarea preţurilor prin mecanismele de piaţă.

Problema este „cum să realizezi în Polonia capitalism fără capital". Căci — s-a constatat — polonezii nu au bani. „Vrei să ai acţiuni ? Cumpără obligaţiuni !" Televiziunea repetă zilnic, pînă la obsesie, acest anunţ publicitar, dar polonezii nu se grăbesc să alerge spre ghişeele băncilor. Dimpotrivă, piaţa obligaţiunilor (ce pot costa cu 20 la sută mai puţin la cumpărare, dacă sînt schimbate pe acţiuni pentru întreprinderile privatizate) este destul de slabă. Amatorii sînt puţini. Motivaţia nu trebuie căutată în mentalitatea societăţii, care şi-a dat aprobarea verbală pentru vastul program de privatizare al guvernului Mazowiecki (potrivit sondajelor, 80 la sută dintre polonezi se pronunţă pentru denaţionalizarea economiei, considerînd-o drept unica şansă pentru ieşirea din criză). Obligaţiunile nu sînt cumpărate pentru că, pur şi simplu, polonezii nu au bani. Potrivit unor calcule oficiale, averea lichidă a populaţiei ar reprezenta un sfert din patrimoniul de stat ce ar urma să fie privatizat. Mai mult, rezervele monetare ale polonezilor sînt constituite din economii făcute cu un scop precis : cumpărarea unui aparat electrocasnic, a unui automobil sau a unui apartament.

Guvernul şi-a pus, se pare, speranţa în capitalul străin. Dar fluxul de capital străin este mai modest decît se spera.

Pe de altă parte, pe acest drum al reformelor, „Solidaritatea" intenţionează să rămînă principala forţă a schimbării. Economice, dar şi politice. În 1980, cînd a fost constituit, sindicatul şi-a propus — declara recent Lech Walesa — „mai întîi să răstoarne fostul regim şi apoi să construiască un altul nou. Acesta nu va fi realizat decît atunci cînd vor avea loc alegeri libere şi democratice". Anunţîndu-şi, la 17 septembrie, candidatura la preşedinţia republicii, liderul „Solidarităţii" a forţat demisia preşedintelui Jaruzelski, pe care îl consideră simbolul „sistemului comunist". În acelaşi timp, îi acuză pe partenerii săi de „Solidaritate" — premierul Tadeusz Mazowiecki, Bronislaw Geremek (preşedintele grupului parlamentar al sindicatului), Andrej Wielowieyski (vicepreşedintele Senatului), Adam Michnik (directorul cotidianului „Gazeta") — „de a fi uitat" jurămîntul făcut în 1980 şi de „a nu fi profitat la timp de situaţia" din primăvară, după dizolvarea partidului comunist.

A doua zi, cardinalul primat al Poloniei, Josef Glemp, i-a invitat pe principalii lideri politici la o „masă rotundă", în încercarea de a evita o criză între aspiranţii la preşedinţie. Drept urmare, generalul Wojciech Jaruzelski a cerut parlamentului să-i scurteze mandatul prezidenţial, pentru „a se evita emoţii sociale inutile". (Ales în iulie 1989, Jaruzelski urma să-şi predea mandatul abia în 1995). Pînă la 3 mai anul viitor — cînd polonezii vor sărbători a 200-a aniversare a proclamării Constituţiei, cea mai veche din Europa, promulgată cu cîteva luni înainte de Constituţia Republicii Franceze — urmează să fie revizuit actualul act fundamental al ţării şi să aibă loc alegeri anticipate — prezidenţiale şi legislative, pentru ca ruptura cu trecutul comunist să fie definitivă.

În acest context trebuie privit şi fenomenul de accelerare a concurenţei dintre liderii „Solidarităţii", primul sindicat liber din lumea comunistă, ce şi-a sărbătorit recent zece ani de existenţă. Complexitatea diviziunilor din cadrul „Solidarităţii", devenită principala forţă politică într-o ţară cu peste 80 de partide, o exprimă rivalitatea Walesa-Mazowiecki, o rivalitate bazată nu pe programe, ci mai degrabă pe ambiţii personale şi de grup. Între programele lansate de cei doi nu există deosebiri de substanţă, doar că Lech Walesa reclamă o accelerare a procesului de reforme, fără a preciza însă nici în ce domeniu şi nici în ce măsură. Divergenţele transpar atunci cînd se pune problema colaboratorilor. În plus, premiatul Nobel pentru Pace din 1982 doreşte să-şi reconsolideze privilegiul de „motor al transformărilor" chiar şi în noua etapă. Dotat cu o rară intuiţie politică, el ştie că sprijinul acordat, pînă acum fără rezerve, de populaţie guvernului „Solidarităţii" riscă să slăbească odată cu înrăutăţirea nivelului de trai şi creşterea şomajului.

Deşi nu şi-a prezentat, pînă la ora cînd scriem aceste rînduri, candidatura, Tadeusz Mazowiecki, a cărui expresie de intelectual uşor detaşat de convulsiile politice i-a cucerit pe nu puţini polonezi, este un concurent redutabil. Walesa însuşi ştie aceasta. Şi poate tocmai de aceea s-a lansat în campania electorală chiar înainte ca Mazowiecki să-şi anunţe candidatura. Liderul „Solidarităţii" nu face efortul să-şi voaleze ameninţările : „Cînd va veni timpul rivalităţilor electorale — previne el în săptămînalul de limbă engleză «Warsaw Voice» — voi aminti fiecăruia ceea ce primul ministru trebuia să facă şi n-a făcut (...) şi voi spune şi de ce n-a ameliorat situaţia". Lech Walesa pare să nu se îndoiască de faptul că va fi ales : „Doar persoanele cu mintea deranjată pot să mă respingă", deoarece „eu am întotdeauna dreptate".

Va fi Walesa preşedinte ? Experţii în probleme poloneze îşi dozează pronosticurile. Opiniile — spun ei — se schimbă, la fel şi simpatiile electoratului. Mazowiecki are sprijinul intelectualilor într-o ţară cu profunde apetenţe intelectualiste, şi, mai ales, a dat dovadă de echilibru în raporturile sale cu celelalte forţe politice. Siguranţa de sine şi radicalismul promovat cu ostentaţie pot să-i prejudicieze fostului electrician de la Gdansk. În timp ce Mazowiecki ştie unde trebuie să ajungă, Walesa ştie cu cine să meargă. Autoritatea celui de al doilea vine din cei zece ani de conducere a „Solidarităţii". „Walesa — îl caracterizează senatorul Kaczynski — e dotat cu un instinct greu de încadrat în categoriile politice, care îi permite să sesizeze perfect starea de spirit a oamenilor, în special a grupurilor sociale de la bază, dar cele mai numeroase. Pur şi simplu, el ştie să mobilizeze". Or, pe drumul reformelor, liderul „Solidarităţii" are acest mare atu, de care este conştient.

Un alt factor, şi nu cel din urmă, îl constituie opţiunea Bisericii ; în Polonia, intervenţia Papei în politică este considerată un lucru firesc. Nefiresc ar fi ca Ioan Paul II să se dezintereseze de ceea ce se întîmplă în patria sa...

Oricum, problemele cele mai acute le reprezintă nu atît rivalităţile dintre liderii „Solidarităţii", cît mai ales evitarea destabilizării economiei şi frînarea, pe cît posibil, a protestelor sociale, ce ar putea zdruncina întregul proces de reforme. Dacă, în principiu, întreaga Europă de Est se află în faţa acestei dileme, Polonia şi-a asumat riscul să apese pînă la maximum pe pedala reformei. Şi de data aceasta, ea a dat dovadă de curajul de a asocia pariului economic pe cel politic.

Rodica Dumitrescu

Criza din Golf

Nisipuri mișcătoare

Dialogul în problema crizei din Golf părea să se fi transformat într-o „luptă corp la corp" între conducători, în prezența a două forțe militare aflate față în față. După ce, acceptînd o propunere mai mult simbolică formulată de autoritățile irakiene, președintele Bush s-a adresat poporului irakian, iată că și aspirantul la rolul de lider al națiunii arabe se adresează poporului american. Diferența dintre cele două mesaje este specifică : discursul lui Bush însuma opt minute, în timp ce misiva de peste mări și oceane a dictatorului de la Bagdad ocupa nu mai puțin de 90 de minute de transmisie. Chestiunea ar merita o analiză mai detaliată care nu s-ar rezuma doar la actuala criză ; de ce regimurile totalitare au nevoie de mai multe vorbe ? Cert este că nici unul din mesaje nu s-a bucurat de înțelegerea scontată în rîndurile destinatarilor. Populația irakiană (și nu numai ea) a reacționat prin largi mitinguri antiamericane, iar, de partea cealaltă, e greu de crezut că, în afară de specialiști, cineva ar fi avut răbdarea să asculte pînă la capăt un discurs lung cît un meci de fotbal.

Între timp, în urma unei reuniuni comune a Consiliului Comandamentului Revoluției și a conducerii regionale a partidului Baas, președintele Saddam Hussein și-a anunțat poporul să fie pregătit de război, subliniind că „nu este cazul să ezităm să ducem această bătălie". În replică, președintele George Bush l-a făcut direct responsabil pe șeful statului irakian de orice acțiune necugetată care ar duce la o explozie în regiune.

Discursurile celor doi conducători nu sînt singurele luări de poziție de acest gen din ultima vreme. Incitat parcă de acest nou „sistem de legătură", regele Hussein al Iordaniei a adresat și el un mesaj Congresului și poporului american în care, deși condamnă în termeni moderați ocuparea Kuweitului, îi atribuie „rațiuni istorice". Totodată, suveranul hașemit se pronunță pentru retragerea forțelor străine care amenință locurile sfinte de pe teritoriul Arabiei Saudite. Această schimbare de ton a Iordaniei intervine la cîteva zile după ce Ammanul găzduise o conferință a „forțelor naționaliste și progresiste" din lumea arabă, plasată sub patronajul regelui Hussein, și care a condamnat ferm prezența militară străină în Golf, manifestîndu-și sprijinul față de cauza dreaptă a Irakului și chemînd chiar la luptă pentru răsturnarea conducătorilor arabi „trădători" (Hosni Mubarak și regele saudit Fahd figurau în fruntea listei). Conferința a prilejuit prezența liderilor a două mișcări radicale din cadrul O.E.P., Georges Habache și Nayef Hawatmeh, sosiți la Amman pentru prima dată după 20 de ani de la confruntările dintre armata iordaniană și fedainii palestinieni, soldate cu eliminarea rezistenței palestiniene din regatul hașemit.

Cu toate că oficialitățile iordaniene afirmă că poziția Ammanului a fost „greșit interpretată de Occident" și că țara lor continuă să acorde prioritate legalității internaționale respingînd anexarea Kuweitului, în cercurile politice iordaniene se afirmă că guvernul a întreținut cu bună știință ambiguitatea în atitudinea sa pentru a nu contraria poporul. Într-adevăr, guvernul de la Amman nu poate să nu țină seama de sprijinul masiv pe care iordanienii îl manifestă față de Saddam Hussein, ale cărui imense portrete le concurează, dacă nu cumva le și depășesc ca număr, în ultima vreme, pe cele ale suveranului iordanian, pe toate străzile capitalei regatului.

Poziția regelui Hussein este din ce în ce mai dificilă. Pe de o parte, Statele Unite s-au declarat „surprinse și consternate" că o astfel de conferință a putut fi admisă pe solul iordanian, declarațiile rostite în cursul acesteia fiind considerate „nu numai provocatoare, dar și capabile să stîrnească violența pe care o contîn". Ceea ce poate pune sub semnul întrebării sprijinul economic occidental primit de Iordania și pe cel american în special. Pe de altă parte, poate fi sigur regele Hussein că — în ciuda bunelor relații pe care le-a avut dintotdeauna cu Irakul — amenințările lui Saddam împotriva „monarhiilor putrede" din regiune nu-l privesc și pe el ?

Luînd notă de radicalizarea poziției țărilor pro-irakiene, Arabia Saudită — principala țară care se teme de expansionismul irakian și gazdă a forțelor terestre americane și arabe — a recurs la măsuri de „punere în gardă". Pe plan economic, acestea se traduc prin sistarea livrărilor de petrol către Iordania și prin anularea privilegiilor acordate cetățenilor din Yemen (un alt susținător al lui Saddam), iar pe plan politic, prin expulzarea, ca indezirabili, a unor diplomați ai celor două țări la Ryad. Cele două măsuri, de urgență — ca să le spunem așa — au fost însă precedate de alte două inițiative — cu mult mai semnificative pe un plan mai amplu și de perspectivă. Pentru a nu mai părea atît de strict legată de interesele americane în regiune, Arabia Saudită a restabilit relațiile diplomatice cu Uniunea Sovietică, după o jumătate de secol de ruptură și la mai puțin de două luni după ce procedase la fel cu China. Această deschidere îi permite Ryadului — considerat pînă mai ieri de țările comuniste o monarhie ultrareacționară — o echilibrare a relațiilor, în timp ce diplomația sovietică își compensează parțial pierderea influenței în regiune. În ceea ce o privește, China nu a luat decît o atitudine de principiu, favorabilă unei soluții negociate în problema crizei din Golf, ceea ce nu înseamnă că nu urmărește cu maximă atenție evoluția situației.

O altă țară profund anti-irakiană, Siria, a întreprins la rîndul său demersuri spre a testa forțele pe care s-ar putea baza în eventualitatea unei escaladări a conflictului. În acest sens, vizita președintelui sirian Hafez al Assad la Teheran este revelatoare. Deși s-au putut constata unele deosebiri de nuanțe, ambele părți au căzut de acord asupra unor probleme de bază : neacceptarea ocu-

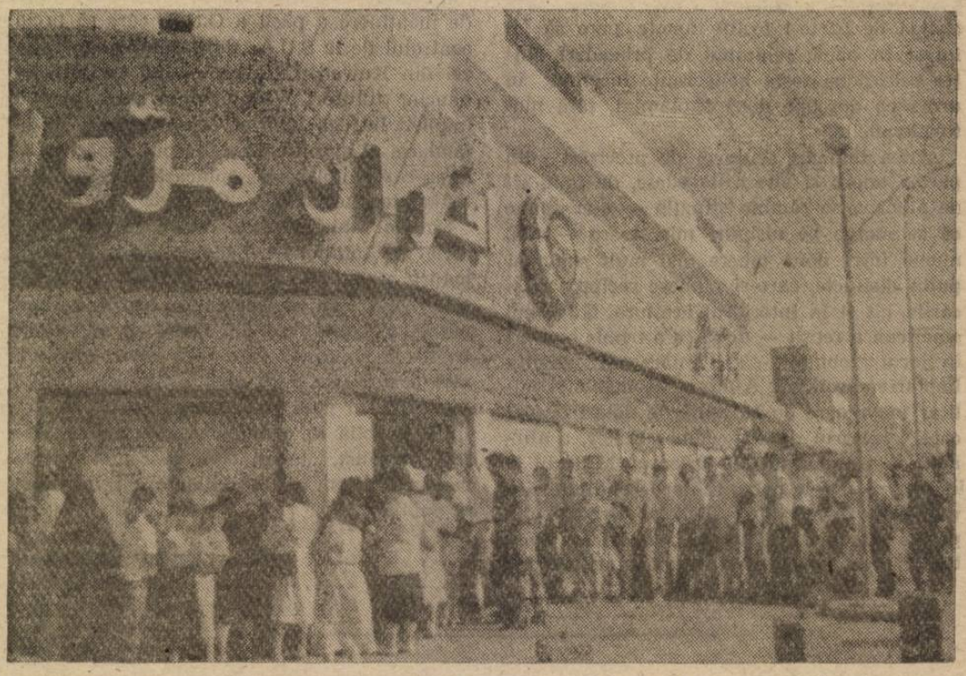

Coadă la pîine la Bagdad, după decizia autorităților irakiene de a raționaliza alimentele

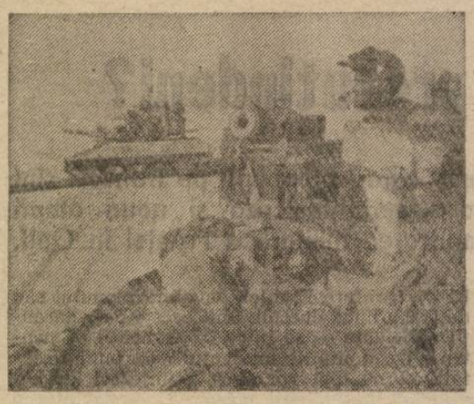

Trupe de paraşutişti americani într-un teren de antrenamente pentru tancuri în deşertul saudit

pației irakiene în Kuweit și necesitatea retragerii trupelor lui Saddam, dar și ca intolerabilă a prezenței forțelor străine în Golf. Analiștii iranieni apropiați guvernului se străduiesc să acrediteze ideea că nu ar exista nici o contradicție de fond între poziția mai moderată a președintelui Rafsanjani și cea a liderului religios iranian, ayatollahul Khamenei, care a lansat un apel la „războiul sfînt", reiterînd unele teze khomeiniste ; ei argumentează că Iranul a condamnat de la început invazia irakiană, dar nu a acceptat în mod expres prezența militară străină în regiune. Curtat pe rînd de Irak și de adversarii acestuia, Iranul nu și-a spus de fapt ultimul cuvînt. Iar procesul de pace irano-irakian inițiat de Saddam Hussein spre a-și cîștiga de parte-i fostul inamic pare să fi intrat în pană, schimbul de prizonieri dintre cele două foste beligerante încetînd în urmă cu aproape două săptămîni, fără motive explicite.

Atîtea tatonări și nevoi de precizări din partea unora și altora dovedesc, de fapt, cît de alunecoasă rămîne situația — s-ar spune că se merge pe nisipuri mișcătoare — nu numai între două tabere mai mult sau mai puțin distincte, care-și pîndesc reciproc mișcările, cît și în interiorul acestora. Guvernul american a reușit — după ce a trimis emisari în jurul globului — să întărească alianța împotriva Irakului. Ajutorul economic și militar în valoare de 16 miliarde dolari despre care secretarul de stat, James Baker, a afirmat că l-a obținut în Orientul Mijlociu și în Europa și cele patru miliarde obținute de ministrul comerțului, Nicholas Brady, din partea Japoniei, sînt de natură să-i liniștească, deocamdată, pe parlamentarii americani, care reproșau aliaților că nu fac îndeajuns pentru apărarea Golfului și nu participă la împărțirea greutăților. La începutul lunii, Baker a făcut o analiză impresionant de clară a modului în care văd S.U.A. criza din Golf, și anume ca pe o amenințare critică la adresa noii destinderi mondiale. El a sugerat posibilitatea unor noi alianțe regionale, pentru menținerea păcii, neglijînd însă contribuția O.N.U. ca forță utilizabilă în acest sens. Din acest punct de vedere pot apărea disensiuni serioase între Statele Unite și aliații săi, Margaret Thatcher ca și Mihail Gorbaciov și majoritatea europenilor țin mai mult decît Statele Unite la ideea unei forțe de menținere a păcii a O.N.U. care să preia controlul de la S.U.A., după soluționarea crizei din Kuweit. Căci, „solicitînd sprijin financiar tuturor, Washingtonul cere în mod implicit întregii lumi să accepte rolul său de jandarm al epocii care a început după încheierea războiului rece", opinează un comentator al ziarului britanic „Observer".

Sîntem totuși departe de perspectiva unei astfel de soluționări. Saddam Hussein pare hotărît să ducă jocul pînă la capăt, (amenințînd chiar cu aruncarea în aer a tuturor puțurilor petrolifere din Golf) — un sfîrșit tragic și sinucigaș care n-ar oferi Americii altă posibilitate decît atacul. Iar dacă nu va face nici un gest, se va crea o confuzie politică teribilă în care, după cum spune același jurnalist, „menținerea prezenței americane va deveni atît inevitabilă, cît și inacceptabilă".

Dan Radu Stănescu

Criza din Golf

Franța va fi pretutindeni?

Cele mai serioase probleme care-i preocupă pe francezi sînt ușor de imaginat : amenințarea austerității, criza și noua etapă socială, urgența bugetului, implicarea militară a Franței în Golf.

Săptămîna nebună. Bîntuită de zvonuri, agitată de polemici. Toate în jurul austerității, al noilor de plată pe care Franța va trebui s-o plătească pentru petrol, pentru angajarea sa militară alături de aliați. A intervenit primul ministru, Michel Rocard și a declarat, în stilul său tranșant, care, apoi, îi dă multă bătaie de cap : „Cuvintele austeritate și rigoare nu-și au locul". Cei tineri îl cred, dar cei care au suportat șocurile petroliere din 1973 și 1979—80 (ele au găsit Franța cel mai prost echipată din tot Occidentul) își amintesc de creșterea inflației, cursa nebună a prețurilor și salariilor, falimente și cozile șomerilor. Cei în vîrstă de peste 40 de ani nu vor s-o mai ia de la început. Li s-au pus la dispoziție cifrele privind situația energetică a Franței : programul electronuclear (pus la punct în anii '70) a permis ca independența energetică a țării să crească de la 22 la sută, în 1973, la 48 la sută în prezent ; totodată, partea petrolului a scăzut de la 69 la 43 la sută ; politica de economisire a energiei a permis o reducere a necesarului anual cu 35 milioane tone petrol ; după accidentul de la reactorul american Three Miles Island, nici o țară dezvoltată nu a mai construit centrale nucleare (cu excepția uneia în RFG), în afara Franței, devotată planului său de acum-două decenii. Sînt aceste date garanții suficiente — se întreabă francezii — pentru a surmonta necunoscutul ? Pe bună dreptate, ei nu mai vor să-și amintească de cuvintele „inconștiență colectivă" — cuvinte cu care s-au autoblamat în 1973.

După strîngerea curelei. Deci, după ce și-au strîns cureaua și au văzut PNB-ul crescînd cu 4,3 la sută în 1988, cu 4 la sută în 1989, francezii nu-și făceau griji pentru acest an și, din primăvară, așteptau să intre în „noua etapă socială" promisă și care, pe înțelesul tuturor, însemna „o mai justă repartiție a creșterii". S-au întors din somnolența vacanțelor estivale. În Golf, mirajul celor o mie și una de nopți se făcuse praf. Acasă, creșterea PNB de 3 la sută în acest an pare dificil de atins ; aceasta va fi de 0,6—1,3 la sută, și beneficiile societăților scad vizibil. Se caută vinovați. Și, iată că, pe lîngă prețul petrolului, este incriminată și eternă implicata economie americană care ar plonja în recesiune, tocmai ea — lustruita locomotivă economică mondială — le-ar antrena și pe celelalte. O ipoteză provizorie, imprecisă...

Lionel Stoleru și grupul anti-criză. Primul ministru, Michel Rocard, are o întrevedere explicativă cu ministrul apărării, Jean-Pierre Chevènement, îl cheamă pe Lionel Stoleru și adună în jurul acestuia un grup anti-criză, compus din 35 de persoane, reprezentînd organizații sindicale, patronale, diferite administrații interesate. Le cere celor 35+Stoleru să-i prezinte, pînă la sfîrșitul lunii septembrie, un raport cu evaluări ale consecințelor economice și sociale, pe termen scurt și lung, ale evenimentelor din Golf. Raportul va fi esențial pentru schița de buget pe anul 1991, elaborată la începutul verii. Consiliul de miniștri întrunit la 12 septembrie a făcut apel la răbdare, în așteptarea raportului Stoleru (între timp, acesta a fost în România și i-a lăsat pe cei 35 de colaboratori să scrie raportul). În expozeul său de la 20 septembrie, ținut la seminarul de la Joué-les-Tours, Jacques Delors a descris în culori negre situația din Golf, așa încît Michel Rocard le-a cerut participanților să aștepte raportul Stoleru pentru a se lumina. În suspansul creat de acest raport, președintele Mitterrand (nu e sigur dacă era la curent cu pregătirea acestuia, pentru că s-a aflat mai mult în străinătate, la Praga, München etc.) a definit — între două avioane — și orientarea generală a Franței „care trebuie să se adapteze, fără întîrziere următoarelor principii : 1. să economisească energia ; 2. să salveze creșterea favorabilă a numărului locurilor de muncă fără sporirea inflației și agravarea deficitului comerțului exterior ; 3. să continue, mai mult ca niciodată, în această perioadă dificilă, lupta împotriva inegalităților ; 4. să repartizeze just efortul necesar care este acum limitat".

O luptă simbolică în patru puncte. Pentru că, dintotdeauna, pregătirea proiectului de buget a reprezentat un test plin de capcane pentru ministrul economiei și finanțelor, în acest an, criza din Golf nu a făcut decît să-i accentueze dificultățile. Pe lîngă prioritățile pe care a trebuit să le definească și soluționarea unor arbitraje, el a trebuit să țină seama de o adevărată „constrîngere" internațională pe care nimeni nu a putut s-o prevadă : Saddam Hussein a perturbat toate lucrurile și printre acestea și edificiul bugetar elaborat și arbitrat cu delicatețe la începutul verii. Michel Rocard și Pierre Bérégovoy, ministrul economiei și finanțelor, se tem ca evenimentele din Golf să nu frîneze investițiile întreprinderilor, ceea ce, evident, ar antrena o reducere a creșterii și mărirea șomajului, așa încît au anunțat, spre uimirea generală, o reducere cu trei puncte și nu cu două (cum fusese prevăzut în iulie) a impozitului pe beneficiile societăților — un cadou frumos făcut întreprinderilor. Și aceasta înaintea raportului Stoleru privind „costul crizei". Astfel a înțeles guvernul să traducă cele patru orientări în priorități bugetare. Rocard nu vrea să vorbească de „austeritate", nici de „rigoare" (doar un astfel de program i-a făcut pe socialiști să piardă alegerile legislative din 1986) ; el preferă ca francezii să vorbească de „ajustări", care nu ar periclita „noua etapă socială". Cu sprijinul Elysée-ului și Matignon-ului, Michel Rocard și Pierre Bérégovoy se prezintă drept „gestionari vigilenți" și au reușit să convingă și grupul socialist din Adunarea Națională că vor reechilibra măsura luată în favoarea societăților cu alte măsuri sociale și economice. Lupta dintre deputați asupra proiectului de buget a început la 6 septembrie și va dura pînă la 19 decembrie, timp care va alimenta multe discuții, mai ales că socialiștii n-au majoritatea. Pînă atunci se vor afla două lucruri esențiale : 1. care este costul energetic, militar, economic și social al crizei din Golf și 2. cine trebuie să-l suporte.

Observatorii francezi cred că răspunsurile la aceste două întrebări ar fi mai ușor de suportat dacă vor fi respectate patru condiții. Prima ar fi menținerea unității între Partidul Socialist și guvern ; a doua condiție ar consta în voința de a dialoga cu ansamblul partenerilor sociali — patronat și sindicate ; a treia condiție ar fi evitarea divizării populației în partizani ai austerității și „laxiști" (pentru că, oricum, par a sugera acești observatori, criza se va traduce printr-un deficit al balanței comerciale, prin sporirea inflației și reducerea creșterii însoțite de o posibilă scădere a investițiilor) ; a patra condiție ar fi acordarea unei mari atenții repartiției efortului prin

contribuție socială generalizată, plus un al treilea plan al folosirii forței de muncă (Emploi III), plus negocierea salariilor de bază.

De la 25 la 50 de dolari ? Într-un interviu recent, Pierre Bérégovoy susține că schița proiectului de buget a luat în calcul prețul petrolului la 25 dolari barilul (cînd acesta era de 18, înaintea izbucnirii crizei în Golf). Afirmația îl prezintă ori ca pe un ministru extrem de prevăzător, ori ca pe un adevărat oracol. Și fostul șef al campaniei electorale prezidențiale mai precizează că numai în cazul în care prețul barilului de petrol „va trece brutal la 50 de dolari, noi vom fi obligați să procedăm la revizuirea politicii noastre bugetare". Am avea de a face cu „suprarealism politic dacă ne-am preface că nu s-a întîmplat nimic... conjunctura este nouă. Și controlul costurilor de producție în noul context internațional va fi mai dificil". Proiectul de buget, în forma sa actuală, prevede 1278 miliarde franci la capitolul cheltuieli și o reducere a deficitului bugetar de la 90 la 80 miliarde franci, dar dacă factura petrolieră va crește cu cel puțin 10 miliarde în acest an, cu 20—30 miliarde în anul viitor, derapajul este inevitabil cu cortegiul binecunoscut — deficit al comerțului exterior, plan de austeritate, oprirea brutală a creșterii, 200 000—300 000 șomeri în plus. Acestea, dacă evenimentele din Golf devin mai dramatice. Ceilalți miniștri l-au întrebat pe Bérégovoy de ce există o dependență atît de sensibilă a Franței față de Golf. Răspunsul ministrului a fost memorabil : „Suferim întotdeauna de un deficit de explicație... A guverna înseamnă a prevedea ; a guverna înseamnă a alege". Cheia ambiguităților rezidă într-un calcul electoral subtil : socialiștii nu vor să creeze panică ; ei au o singură ambiție : să cîștige alegerile din 1993 și candidatul lor să fie ales la prezidențialele din 1995.

Franța participă la controlul embargoului. Pe căi aeriană și aero-navală ea este implicată în Golf. Ministrul francez al apărării, Jean-Pierre Chevènement e de părere că : „Este o zonă extrem de fragilă unde echilibrul nu poate fi menținut decît în mod indirect... am intrat într-o lume multipolară... Mă tem, zicea el, că nu anexarea Kuweitului, care aparține unui model depășit al relațiilor internaționale, ci conflictul libanez să nu prefigureze conflictele secolului XXI... Vom fi deci, fără îndoială, chemați în anii care vor veni, să ne multiplicăm în străinătate intervențiile asemănătoare celor pe care le conducem în prezent în Golf". Din iulie 1989, cînd a fost pus la punct planul „Armées 2000" (care vizează dotarea Franței cu un aparat militar modern, adaptat cerințelor viitoare), apărarea a devenit problema tuturor cetățenilor. Și, în opinia unui ministru avizat, Chevènement, ea este de mai multe feluri : Est-Vest, Nord-Sud (conflicte regionale) și Nord-Nord (prețul petrolului este o variabilă fundamentală în relațiile economice, legată de cursul monedelor, de ratele dobînzilor). O problemă cu o notă de plată foarte ridicată.

Doina Topor

Criza din Golf

Japonia în „familia internațională"

4,02 miliarde de dolari reprezintă contribuția guvernului de la Tokio pentru restabilirea păcii în regiunea Golfului. Este suficient, este puțin ?

De la crearea lor, în 1954, forțele de auto-apărare japoneze (armata) nu au participat niciodată la operațiuni militare în exterior pentru a se respecta caracterul lor strict defensiv fixat de Constituția din 1947. Aceasta stipulează explicit, în articolul 9, că Japonia „renunță la război și la amenințarea cu folosirea forței ca mijloc de reglementare a conflictelor internaționale."

Iată o problemă deloc de neglijat o dată cu agravarea situației în regiunea Golfului spre sfîrșitul lunii august, cînd partenerii occidentali ai Tokio-ului, și îndeosebi Statele Unite, cereau o angajare efectivă a Japoniei în sprijinirea forțelor multinaționale în zonă. Mai mult, în plan intern au existat, firește, poziții împărțite în ce privește implicarea în conflictul din Orientul Mijlociu, în condițiile în care 70 la sută din necesitățile de petrol ale japonezilor sînt furnizate de țările din Golf, iar în plan extern, Japonia ar dori o prezență mai substanțială în cadrul Națiunilor Unite.

Sînt, toate acestea, elemente ce au avut fiecare pondere în luarea unor decizii concrete ce aveau să implice Tokio-ul în criza din Golf. Astfel, într-o primă etapă, la 25 august, în cadrul unui Consiliu extraordinar al cabinetului, s-a pus problema luării unor măsuri pentru a contribui la forța multinațională prezentă în zonă și a unui sprijin financiar acordat țărilor afectate de embargoul stabilit de O.N.U. asupra Irakului. Suma a fost fixată la 1 miliard de dolari. Cealaltă problemă a prezenței militare, mult mai complicată, luînd în calcul prevederile constituționale, a fost îndelung discutată. Totuși, ministrul de externe nipon, Taro Nakayama, preciza că „a venit momentul modificării legilor, iar noi, ca membri ai familiei internaționale, trebuie să examinăm ce se poate face". Este pentru prima dată cînd un membru al guvernului nipon sugerează ca Japonia să aibă în vedere modalitățile de desfășurare a militarilor în Orientul Mijlociu.

O DECIZIE „PRUDENTĂ". Hotărîrea cabinetului a fost considerată în plan extern drept „prudentă", suscitînd comentarii variate, iar în plan intern s-a transformat într-un adevărat „plebiscit" pentru primul ministru Toshiki Kaifu, care înregistrează cota cea mai înaltă de popularitate, de la preluarea funcției, în august 1989, așa cum notau numeroși comentatori : 62,5 la sută, depășind recordul de popularitate, de 60,5 la sută, stabilit în 1972 de fostul premier Kakuei Tanaka.

În general, japonezii au primit favorabil performanțele primului ministru în materie de politică externă, potrivit unui sondaj de opinie realizat între 23 și 26 august, pe un eșantion de 3 000 de persoane : 34,5 la sută îi acordă sprijin.

În ce privește criza din Golf, prezentată de presa japoneză ca un nou test delicat pentru Toshiki Kaifu, prudența cu care s-a pronunțat față de trimiterea de personal și material militar ar putea fi un indiciu al sentimentelor locuitorilor din arhipelag. 73 la sută se declarau împotriva acestei măsuri la sfîrșitul lunii august.

Și în rîndul membrilor guvernului părerile au fost împărțite. Pronunțîndu-se asupra oportunității trimiterii de militari în Golf, majoritatea a fost ostilă acestei idei. Totuși, purtătorul de cuvînt al ministerului de externe, Taizo Watanabe, declara, la 11 septembrie, că se pregătește un proiect de lege care să permită Japoniei să „contribuie mai mult" la eforturile de pace ale O.N.U., fără să facă vreo altă precizare.

Ca replică la numeroasele apeluri ale țărilor occidentale de a se implica mai „substanțial" în ajutorul internațional acordat pentru deblocarea crizei din zona Golfului, și îndeosebi ale Statelor Unite, Japonia a acordat, într-o a doua etapă, un sprijin suplimentar de 3 miliarde de dolari : dintr-o sursă oficială de la Tokio s-a aflat că 1 miliard dolari sînt destinați sprijinirii eforturilor forțelor americane și multinaționale staționate în Golf, celelalte două miliarde fiind oferite sub formă de împrumuturi pentru cele trei țări direct afectate de criză, Egipt, Iordania și Turcia.

O „PRELUNGIRE" NECESARĂ. Ce efecte a avut noua inițiativă de contribuție a Japoniei la degajarea tensiunii în Golf asupra Washingtonului ? Observatorii occidentali remarcau faptul că această „prelungire" intervine într-un moment cînd relațiile niponoamericane, marcate de frecventele fricțiuni comerciale, s-ar fi deteriorat vizibil. Astfel, la 12 septembrie, Camera Reprezentanților a votat un amendament la legea cheltuielilor militare americane cerînd Japoniei să ia în calcul totalul cheltuielilor de întreținere a celor aproximativ 50 000 de soldați americani staționați pe teritoriul nipon și amenințînd că va retrage 5 000 de militari în cazul în care nu se ia o măsură. Japonia contribuie cu 40 la sută la întreținerea forțelor americane pe teritoriul său. Guvernul nipon, însă, a respins categoric orice legătură între această problemă și asistența financiară japoneză pentru restabilirea păcii în Golf. Și cum acest amendament s-ar fi „lovit" de veto-ul președintelui Bush, Tokio a accelerat anunțul celui de-al doilea ajutor. În acest sens, ministrul de externe, Taro Makayama, preciza că „economia japoneză ar fi serios afectată dacă trupele irakiene ar invada Arabia Saudită. Ar trebui să utilizăm rezervele noastre de petrol în cazul în care conflictul s-ar prelungi în perioada noiembrie-februarie, cînd cererea de petrol este ridicată."

UN NOU ROL ÎN O.N.U. Implicarea Japoniei în conflictul din Golf depășește cadrul strict al conjuncturii politice din zonă și se conjugă cu eforturile țării de a juca un rol politic sporit în cadrul Națiunilor Unite, fie că este vorba de menținerea păcii, de lupta împotriva drogurilor, a terorismului sau a apărării mediului înconjurător. ONU constituie pentru Japonia una din modalitățile sigure de a se impune ca mare putere pe scena internațională — notează observatorii — fără a dori însă să-și supere vecinii asiatici sau populația japoneză, foarte atașată de constituția pacifistă. Pentru reglementarea crizei în Golf — precizează aceiași comentatori — Japonia ar prefera angajarea în zonă a unei forțe ONU de menținere a păcii în locul celei multinaționale dominate de Statele Unite. S-ar simplifica ampla dezbatere ce are loc în Japonia asupra oportunității participării țării și natura acestei participări în regiune ? Pînă în prezent, guvernul de la Tokio a trimis în străinătate numai observatori pentru supravegherea unor alegeri, cum a fost cazul Namibiei de anul trecut.

În acest context, după cîteva săptămîni de tergiversări, cabinetul nipon va prezenta parlamentului proiectul de lege vizînd permisiunea de a trimite membri ai forțelor de auto-apărare (SDF) în străinătate, în cadrul unor misiuni de interpunere hotărîte de ONU. Proiectul prevede crearea unui „Corp permanent de pace și de cooperare", plasat sub autoritatea directă a guvernului, alcătuit din 1000—2000 de militari necombatanți ai SDF, funcționari și civili. Membrii SDF ce fac parte din această unitate trebuie să părăsească legal armata, înainte de a pleca în străinătate în cadrul forțelor de menținere a păcii ale Națiunilor Unite.

În viitor, membri ai Corpului permanent vor fi trimiși în Cambodgia în cadrul planului de pace al ONU.

Mihaela Brumă

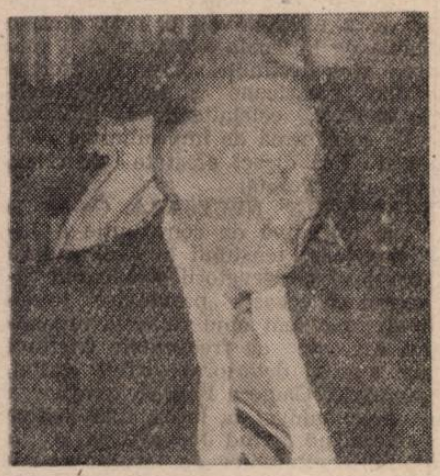

Vadim V. Zagladin

consilier al președintelui U.R.S.S.

despre:

- **jumătățile de măsură în economie**
- **politicianul Gorbaciov**
- **partide în U.R.S.S.**
- **chestiunea „desțărămării"**

Întrebarea privitoare la traiectoria carierei pînă la înalta funcție de consilier al președintelui URSS am pus-o domnului Zagladin abia la încheierea interesantei și prelungitei convorbiri pe care am avut prilejul să o port cu dumnealui la mijlocul săptămînii trecute, cînd se pregătea să se întoarcă în patrie, după vizita întreprinsă în țara noastră. Să-mi fie, însă, permis să încep cu... sfîrșitul, schițînd un portret al interlocutorului, rezultat dintr-o modestă confesiune. De fapt, viața domniei sale s-a desfășurat în trei direcții. Prima a fost cea consacrată activității ziaristice. A trecut pragul unei redacții în 1948 și, de atunci nu mai poate și, ne mărturisea cu un zîmbet complice, nici nu vrea să scape de „boala" gazetăriei. A intrat, datorită condeiului „bine ascuțit", în posesia unui premiu de prestigiu acordat ziariștilor din domeniul problematicii externe. O a doua direcție a fost cea a muncii științifice, ocupîndu-se, cu predilecție, de istorie și filozofie. A scris în domeniu peste 20 de volume, majoritatea consacrate tematicii internaționale abordate într-o viziune filozofică globală. A fost onorat, pentru activitatea pe acest plan, cu două titluri de doctor — în științe istorice și filozofice. În fine, o a treia cale a vieții a fost cea politică. La început, politica a fost îmbinată cu gazetăria, domnia sa lucrînd timp de patru ani în redacția din Praga a revistei „Problemele păcii și socialismului". Ulterior a fost cooptat în aparatul CC al PCUS, mai întîi în funcția de consilier, apoi în cea de șef al grupului de consilieri, devenind vicepreședinte și, ulterior, prim-vicepreședinte al acestei direcții. În 1988, cînd Mihail Gorbaciov a devenit președinte al Sovietului Suprem al URSS, l-a chemat pe domnul Zagladin în funcția de consilier al său. Post în care l-a menținut și cînd a devenit președinte al Uniunii Sovietice. Mai trebuie spus că V. V. Zagladin deține și funcția de președinte al Comitetului sovietic pentru securitate și cooperare în Europa, în țara noastră aflîndu-se pentru a participa la seminarul „Viitorul Europei. Noi forme de securitate, proiecte comune și dimensiunea umană a cooperării".

Domnule Zagladin, cititorii revistei „Lumea azi" și, în general, opinia noastră publică manifestă un viu interes pentru ceea ce se întîmplă la ora actuală în Uniunea Sovietică, pentru evoluția proceselor legate de perestroika. Sîntem conștienți că s-au realizat multe, dar sîntem, în același timp, la curent cu faptul că există dificultăți. V-am ruga să vă referiți la situația pe care o parcurge țara dumneavoastră, îndeosebi în plan economic.

Se pare că este momentul potrivit pentru o astfel de solicitare din partea dvs. Trebuie să vă spun că încheiem o perioadă foarte lungă de căutări. Și nu dintre cele mai simple. Fiindcă, după experiența mea, trecerea de la un sistem la altul reprezintă în sine o treabă extrem de complicată. Trebuie să ne ocupăm simultan de sistemul politic, economic, juridic. Atmosfera, în ansamblu, se schimbă în societate. Unele momente se dezvoltă cu multe elemente ce au caracter stihinic, iar marea lor majoritate necesită planuri, concepții, propuneri de soluționare. Iar acum a venit vremea să luăm decizii, să acționăm. Jumătățile de măsură nu ne mai satisfac.

În primul rînd, este vorba de trecerea la economia de piață. Uneori sîntem întrebați și în Uniune, și de partenerii de peste hotare dacă nu este tîrziu, de ce nu am început mai devreme acest proces. Obiectiv vorbind, dacă am fi început mai devreme, ar fi fost mai ușor. Dar nu este permis a se lua decizii neținînd seama de condițiile din societate și de atmosfera din rîndul opiniei publice. În decembrie anul trecut, o treime din populația noastră era conștientă că economia de piață este necesară. Acum, acest procent se apropie de 70 la sută. S-au copt, aș putea spune, condițiile psihologice pentru așa ceva. Și iată, a venit momentul actual. Parlamentul nostru discută trei proiecte de trecere la economia de piață. Unul este pregătit de guvern, al doilea este pregătit de un grup mixt de experți condus de academicianul Șatalin, iar al treilea reprezintă o încercare de sintetizare a amîndurora, întreprinsă de un alt grup, condus de academicianul Aganbeghian.

În esență, cel mai bun, mai eficient, este cel de-al doilea. El se bucură de sprijinul președintelui Mihail Gorbaciov, de sprijinul președintelui parlamentului Rusiei, Boris Elțin, și de o foarte însemnată parte a deputaților.

Proiectul lui Șatalin are două calități foarte importante, deși, firește, are și neajunsuri, normale pentru orice document de acest fel. Prima este că prevede, ca o etapă inițială, în primele 100 de zile ale reformei, stabilizarea economiei. Fără aceasta, trecerea la economia de piață va fi foarte, foarte dificilă. A doua calitate o constituie faptul că acest proiect pune în evidență și interesele și propunerile republicilor, la elaborarea sa participînd reprezentanții tuturor republicilor unionale. Eu cred că acest proiect are cele mai multe șanse să fie adoptat.

Primele 100 de zile vor fi, desigur, pline de dificultăți. Pentru că stabilizarea economiei presupune rezolvarea nu a uneia, ci a o serie de sarcini. În primul rînd, este vorba de stabilizarea pieței de bunuri de larg consum. Apoi, de reducerea deficitului bugetului de stat și reducerea considerabilă a datoriei de stat, punerea în ordine a circuitului financiar și reînnoirea, în unele forme, a contractelor, a legăturilor ce au fost, deja stabilite — și au fost încălcate — între regiuni și întreprinderi. Deci, vedeți, sarcini complicate. Dar orientările schițate ne oferă, în marea majoritate a cazurilor, rezolvări convenabile.

Pregătirea reformei se reflectă, desigur, asupra atmosferei politice. Acum, după ce, în primăvară, Sovietul Suprem a dat lumină verde pentru formarea sistemului pluripartit, se formează partidele politice. Duminică 13 septembrie, de exemplu, la Moscova s-a organizat, pentru prima dată, ziua Partidului Social-Democrat. În ajun, a fost creat Partidul Țărănesc Rus. Cu o săptămînă în urmă, a avut loc un congres al Partidului Liberal Rus. Deci, vedeți, acest proces merge destul de repede. Sigur că aceste partide nu sînt mari, dar ele deja desfășoară o activitate. Și trebuie spus că este un moment pozitiv. În ce privește aprecierile trecutului nostru, aceste partide au poziții foarte diferite. În legătură cu viitorul, ele sprijină reformele ce încep. Dar și aici sînt, de asemenea, deosebiri. Unele sînt pentru pași mai repezi, altele pentru pași mai înceți, dar, în principiu, sînt orientate în aceeași direcție. Sigur că, alături de aceste partide, sînt și grupări care au — unele — un caracter anarhist ; nu am, însă, în vedere tipul străvechi al anarhismului, de gen Kropotkin, de exemplu. Aceste grupări vor să meargă spre viitor în mod aventurist, fără o orientare determinată. Alte grupări au un caracter conservator, o parte din ele vor să se întoarcă spre trecut, spre stalinism. Există și o grupare care dorește restabilirea monarhiei. Dar acestea sînt flancuri marginale, care nu au o influență serioasă. În esență, acum are loc un proces de formare a unui nou soi de coaliții largi, care se pronunță pentru reforme, pentru transformarea democratică a țării.

P.C.U.S. însuși a sprijinit aceste reforme. Dar trebuie spus că în sînul acestui partid sînt diferite orientări, au loc discuții. Majoritatea se situează pe pozițiile reformei și cred că faptul este determinant pentru situație. Toate acestea înseamnă că fața politică a țării a devenit alta. Eu sînt convins că, odată cu progresul reformei economice, și această față a țării se va schimba. Fiindcă se va modifica și structura socială a țării noastre. Cum va fi, vom vedea. Sigur că toate acestea au influențat și viața culturală și ideologică. Viața culturală a devenit foarte bogată, foarte variată. Sînt multe opere artistice consacrate trecutului nostru. Cele ce se referă la viitor și prezent, desigur, sînt încă puține, dar sînt

convins că vor apărea. În ce privește sfera vieții ideologice, există multe discuții foarte interesante. Avem în vedere opțiunea socialistă, dar ceea ce a fost în trecut nu ne convine. Cum trebuie să fie socialismul ? Și, în general, ce este el ? Care sînt valorile spre care trebuie să tindă societatea ? Este o orînduire de stat sau altceva ? În legătură cu aceasta, se discută activ despre locul omului în societatea noastră. Fiindcă, formulînd pe scurt care este scopul urmărit de perestroika, cum îl înțelege conducerea țării, personal Gorbaciov, vedem că este vorba de un lucru foarte simplu : a transforma omul din obiect în subiect al istoriei, a pune societatea în slujba omului — atunci și însuși omul va fi altul. Cum să procedăm, însă ? Și în jurul acestei probleme se duc multe dezbateri.

Fără îndoială că în ansamblul societății sovietice există foarte mulți fermenți și am impresia că un catalizator al diverselor tendințe a fost și este Mihail Gorbaciov.

Cred că pentru cititorii noștri ar fi foarte interesant să afle cîteva păreri ale dv. despre acest prestigios om politic alături de care stați. Pentru că, de ce să n-o spunem, ca orice mare personalitate a istoriei, Mihail Gorbaciov este lăudat, este iubit, este în același timp și contestat, i se aduc diverse reproșuri, inclusiv că ar fi inițiat un proces care ar putea avea drept rezultat destrămarea Uniunii Sovietice.

Mărturisesc că îmi este foarte greu. Fațetele lui de om și politician sînt indivizibile. Asupra politicii sale influențează foarte puternic calitățile lui umane. Dar el este un politician. Ceea ce influențează asupra faptului că el este un om. Are avantajul primordial că este foarte cultivat. Este un bun jurist. Iar în această perioadă, cînd este nevoie să schimbăm legile, el își relevă calitățile de jurist. Unele reproșuri ce i se aduc se explică prin faptul că vrea să acționeze conform legii, în cadrul legii. Iar mulți, la noi, s-au obișnuit să se accepte să se meargă oricum, neținîndu-se seama de legile existente. Aceasta este o moștenire a trecutului. În general, aș dori să spun că la noi cea mai grea problemă nu este de ordin economic, nici politic, ci de ordin psihologic. A schimba psihologia unei mase mari de oameni este un lucru foarte dificil. Dar el înțelege aceasta și de aceea este în permanență atent la ceea ce gîndesc oamenii. Sînt unele reproșuri că a întîrziat cu unele decizii. Se întîmplă uneori și așa, desigur. Uneori se afirmă că o anume chestiune apare ca rezultat al unei decizii necorecte. Dar, se știe, nu el personal a luat respectiva decizie, ci un grup de oameni. Și nu este vorba, de asemenea, de întîrziere, ci de calcul conștient. Nu dorește să facă ceva care să nu fie înțeles. În acest caz intră în joc calitățile lui umane, înalta lui conștiință, grija față de oameni. El nu vrea să adauge dificultăți de prisos, durere. Uneori, aceasta îi ridică probleme ca politician. Dar eu consider că este mai bine să ai un om cu o asemenea moralitate, cinstit, onest, drept conducător, decît unul foarte decis, dar care nu ține seama de interesele altora.

Și cum considerați, din acest unghi, raporturile existente între conducerile republicilor și Mihail Gorbaciov, ținînd seama de unele dificultăți care s-au ivit în cadrul acestora ?

Raporturi există, sînt permanente. Probabil că unele contacte personale sînt dificile, avînd trepte diferite de deschidere, aceasta „depinde de", cum se spune. Dar Mihail Gorbaciov se străduiește să întrețină legături regulate cu conducerile republicilor și nu numai prin intermediul Sovietului Federației, ci se întîlnește personal, permanent, cu toți. În ceea ce privește reforma economică, el a insistat ca în problemele ce se pun să aibă loc discuții interunionale și apoi să fie supusă examinării în Sovietul Suprem.

În întrebarea precedentă a dv. ați vorbit de unele reproșuri în ce privește destrămarea Uniunii. Problemă foarte dificilă, desigur. De ce dificilă ? Pentru că noi, practic, înainte de perestroika, declaram tot timpul că nu avem problema națională, că ea este rezolvată. Și așa s-ar fi putut să și pară. Pentru că și în perioada stalinismului, și în perioada stagnării, aceste probleme existau, dar sub presiunea centrului mocneau în cenușă, nu apăreau la suprafață. Odată cu democratizarea, ele au fost scoase la iveală. Și în acest caz trebuie să acționăm foarte prudent. Respectînd legile, dar respectînd și voința popoarelor, a oamenilor. Dificultatea o constituie faptul că, în numeroase cazuri, simțămintele naționale ale unor popoare sînt unele, iar sentimentele naționale ale conducerii acestor republici sînt altele, producîndu-se un decalaj. Trebuiau avute în vedere toate acestea. De aceea, sloganurile pe care le-a avansat Gorbaciov au suferit schimbări. Sînt dator să subliniez că ele s-au modificat nu pentru că el pur și simplu venea în urma evenimentelor, acomodîndu-se lor, ci pentru că el a avut în vedere starea de spirit, opiniile și interesele exprimate. Astfel, la început sloganul a fost de perfecționare a federației. Apoi de înnoire a federației, hai să facem, a spus Gorbaciov, o adevărată federație, reală. Fiindcă, știți, pînă la perestroika a fost un stat unitar. Etapa care a urmat a fost de reînnoire a federației cu diverse forme de legături. El a propus o Uniune a societăților socialiste suverane. Deci, în programul de 100 de zile sînt admise unele raporturi de tip federal, confederativ și de tip asociativ. Sarcina principală este de a păstra un tot întreg. Nucleul acestuia trebuie creat nu de sus, ci de jos. Și temelia principală, desigur, o constituie nu diviziunea muncii, ci legăturile economice între republici. Este vorba în prezent de un proces de elaborare a unei reforme care prevede raporturile dintre republici și, apoi, dintre republici și guvernul central. Totodată, interesele acestor republici se stabilesc nu de sus, ci de jos. Nu centrul dă anumite ordonanțe republicilor, ci republicile lasă centrului anumite împuterniciri, restul rămînînd în competența republicilor. Este vorba de o transformare foarte mare. Și este firesc ca unora să li se pară că este vorba de o destrămare completă. În fapt, totul se schimbă, dar în sensul consolidării legăturilor pe o bază nouă. Pentru așa ceva și este nevoie de ceea ce ați pomenit, respectiv contactele personale ale președintelui cu conducerile republicilor, și acestui scop le sînt ele subordonate.

Dacă aș dori, acum, să mă refer la politica externă sovietică, aș menționa că în multe probleme importante Mihail Gorbaciov a surprins, frecvent, prin mișcări și acțiuni, întreaga lume. Mi-amintesc că diverse agenții de presă îmbrăcau într-o haină diversă aceste acțiuni de politică externă sovietică, printre multe aprecieri, pozitive, apărînd și afirmații ca : „din nou concesii sovietice", atît în problematica dezarmării, cît și în problematica mai curentă a unificării Germaniei. S-a avansat ideea că toate au drept motiv slăbiciunea economiei sovietice și rămînerea ei mult în urmă în planul dezvoltării tehnologice. Oricum ar fi caracterizată, noua politică sovietică este pătrunsă de o nouă gîndire și cu efecte de perspectivă, aș îndrăzni să spun, benefice pentru întreaga lume. Dar, desigur, aceasta este o apreciere a unui ziarist, am fi bucuroși să auzim aprecierile competente ale dumneavoastră.

Gîndirea caracteristică perestroikăi s-a înfiripat înainte de apariția acesteia. Încă din 1983 funcționau unele grupuri care analizau toate aspectele politicii interne și externe ale Uniunii Sovietice. Au fost pregătite circa 100 de rapoarte. O atenție deosebită a fost acordată, firesc, politicii externe. În două planuri. Pe de-o parte, fiindcă pentru asemenea mari transformări în țară erau necesare condiții favorabile, pașnice, pe plan extern. Nu era posibil să aplici astfel de transformări în vreme ce exista amenințarea pericolului de război, confruntarea. Pe de altă parte, în rapoartele acestor grupuri, a căror activitate a fost condusă de Mihail Gorbaciov personal, era relevat faptul că lumea s-a schimbat și trebuie modificat și modul de abordare a problemelor. Și un lucru important, căruia i-am acordat maximă atenție, a fost factorul de interdependență. Acesta a luat naștere din evoluția istorică, și venise momentul cînd era necesar să fie luat în considerare. Pornind de aici, ne-am convins că trebuie să schimbăm paradigmele politicii noastre. Și acestea au fost și noile idei înaintate de Gorbaciov. Aș enunța doar patru principale direcții ale politicii noastre externe actuale. Prima, că la baza oricărei politici trebuie să fie pus interesul întregii umanități. Fără așa ceva nici un stat nu-și poate rezolva și problemele proprii. În al doilea rînd, relațiile interstatale trebuie izbăvite de povara ideologică, deci trebuie dezideologizate. Fiindcă tocmai presiunea ideologiei de după octombrie a condus la confruntare, la divizarea lumii în două părți, opuse una alteia, fapt ce ne-a făcut să pierdem din vedere că există o singură civilizație umană. A treia idee este cea privitoare la dreptul de autodeterminare necondiționată a popoarelor, la dreptul lor de a-și decide singure destinele. Poate unora să le placă, altora nu orînduirea din Statele Unite, dar asta este ceea ce a ales poporul, este opțiunea sa și numai el are dreptul de a decide așa cum el dorește. Și nu trebuie să ne amestecăm. Deci, care este concluzia ? Nici export de revoluție, nici export de contrarevoluție. Desigur, de exemplu, doctrina Pershingurilor, ca și doctrina lui Brejnev trebuie să fie înlăturate. În al patrulea rînd : nu este posibil să soluționăm o problemă politică majoră în afara cadrului de colaborare cu celelalte state. Pacea, mediul ambiant pot fi numai pentru toți sau pentru nimeni. Deci, numai toți împreună. De aici, efortul diplomatic colectiv în Europa, în lume, cursul spre colaborarea cu popoarele, spre întărirea rolului ONU. Iată patru orientări de bază. Sînt sigur că mai sînt și altele, dar ele sînt generalmente principale. Deci, înțelegeți, cînd am schimbat paradigmele, a trebuit să schimbăm și căile concrete de soluționare. Dacă pornim de la faptul că civilizația este scindată, confruntarea — inevitabilă, că există premise de război, atunci nu trebuie să dezarmăm, ci să ne înarmăm. Dar dacă pornim de la faptul că interesul popoarelor este de a apăra viața, trebuie să facem maximum pentru a diminua pericolul de război. În legătură cu ideea a treia, dacă fiecare popor are dreptul să-și decidă soarta, cum am putea, de exemplu, să ne amestecăm în unificarea Germaniei. Potrivit Actului final de la Helsinki, pe care l-au semnat toate statele europene și americanii, fiecare stat are dreptul de a-și alege aliații. Deci nu avem, în principiu, de ce să fim împotrivă ca Germania să fie membru al NATO. Problema este alta — ca politica să fie astfel prefigurată, încît prin această să nu se creeze pentru nimeni un pericol. Și am obținut : în primul rînd, ca înarmarea Germaniei să fie limitată. Și ca ea să nu dispună de arme de distrugere în masă. De ce am vrut ca Germania însăși să ia această decizie, să nu i se impună acest lucru ? Pentru a nu se repeta Versailles-ul. În acest scop trebuia ca și frontierele să fie consolidate. Cea mai primejduită era cea poloneză. Am făcut totul ca frontierele să fie întărite. Am căzut, deci, de acord, ca Germania să devină membru al NATO, dar atunci să fie create condiții ca influența acestei alianțe să nu se întindă asupra teritoriului R.D.G. Și chiar NATO să se transforme. Toate acestea s-a reușit să fie obținute. Nu dintr-o dată, ci, treptat, am găsit pe acest plan înțelegere, și din partea Germaniei, și din partea țărilor occidentale.

Dacă am fi pornit de la ideile depășite, învechite, care ar fi fost situația ? Să ne asigurăm securitatea menținînd trupe pe teritoriul R.D.G. ? Și Germania să rămînă divizată ? Pornind de la ideile noi, trebuia procedat contrar. Adică să fie dezamorsat pericolul provenind tocmai din această dezmembrare. Și să se clădească asemenea raporturi cu Germania, care să excludă posibilitatea oricărui conflict. Iar aceasta înseamnă includerea activă, contopirea procesului de unificare a Germaniei cu procesul general-european. Cum de altfel se și întîmplă la ora actuală. Este doar un exemplu elocvent, real, care arată cum trebuiau să se schimbe rezolvările concrete, după modificarea pozițiilor noastre inițiale.

Convorbire realizată de Vasile Crișu

Liberia

Situație confuză

După cum se anticipase, capturarea și uciderea fostului șef al statului liberian, Samuel K. Doe, și asumarea postului de președinte al țării de către Prince Johnson, lider al Frontului Național Patriotic Independent (INPFL), n-au dus la calmarea situației din Monrovia. Aceasta întrucît rebelii din Frontul Național Patriotic din Liberia (NPFL), conduși de Charles Taylor, care au declanșat, în decembrie 1989, acțiunile armate împotriva fostului regim, au rămas practic în afara jocului politic. Firește, o asemenea poziție nu le-a convenit, deși, între timp, devenise limpede că eliminarea, inclusiv fizică, a lui Samuel K. Doe a fost mijlocită direct de „ECOMOG" — forța tampon de pace creată de Comunitatea Economică a Statelor Africii de Vest (CEDEAO). Reamintim că, în urma unei înțelegeri prealabile, duminică 9 septembrie, Samuel K. Doe s-a deplasat, în cartierul general al ECOMOG, situat în zona portului Monrovia. Cu acest prilej, adepții lui Prince Johnson l-au atacat și capturat pe Doe, care era însoțit doar de cîțiva oameni din garda sa prezidențială.

În zilele următoare, trupele din forța tampon de pace au fost tot mai des atacate de soldații comandați de Charles Taylor. Astfel, s-a anunțat că trei mici avioane cu reacție ghaneene (din forța tampon de pace) au bombardat pozițiile rebelilor din NPFL. Raidurile au fost efectuate spre a sprijini forța interafricană. Dar, potrivit BBC, din cele cinci victime înregistrate, două au fost din Ghana ! Este vorba de marinari afectați ECOMOG. De asemenea, alți 12 soldați din forța tampon, răniți în lupte, au sosit la Freetown (Sierra Leone) spre a primi îngrijiri într-un spital militar.

Surse diplomatice africane au precizat agenției „France Presse" că trupele ECOMOG și-au modificat poziția inițială (de tampon), angajîndu-se în ample acțiuni ofensive care vizează forțele lui Charles Taylor, ceea ce demonstrează locul și rolul ECOMOG în configurația actuală a situației. Ținta principală a recentelor lupte este palatul prezidențial din Monrovia, pentru care se înfruntă atît cele două grupuri de rebeli, comandate de Johnson și, respectiv, Taylor (primul fiind sprijinit pe față de forța interafricană de pace), cît și reprezentanți ai etniei krahn, căreia îi aparținea fostul președinte Samuel K. Doe.

Pe plan diplomatic, se reține faptul că o delegație a guvernului interimar format ca urmare a conferinței naționale de reconciliere de la Banjul (Gambia, de la care, atît Taylor cît și Doe au absentat, neacceptîndu-i ulterior hotărîrile) s-a aflat la Freetown (Sierra Leone). S-a discutat cu prioritate întărirea forței de pace formată în prezent din circa 2 500 soldați din Ghana, Guineea, Gambia, Nigeria și Sierra Leone. Se avea în vedere întărirea ei cu un contingent din Guineea Bissau, țară care și-a adat acordul de principiu în favoarea unei asemenea decizii.

De altfel, contingentul nigerian (cel mai mare al ECOMOG) a lansat, singur, o ofensivă de anvergură aeropurtată tot împotriva forțelor lui Taylor. Raidurile au fost efectuate de avioane de tip Jaguar, Mig-21, Alfa-Jet și elicoptere Puma și Superpuma. Au luat parte la acțiuni și trupele de parașutiști de elită din cea de a 82-a divizie nigeriană din Makurdi (nordul țării). Despre parașutiștii respectivi se transmite că fac un antrenament apropiat celor americani. Potrivit unor surse bine informate, Nigeria ar fi lansat circa 4 000 soldați în operațiunile din Liberia. Detaliile respective arată o continentalizare a conflictului intern liberian, participarea tot mai energică a contingentelor din așa numita forță tampon de partea unuia dintre fronturile rebele.

De notat că NPFL anunța că deține ca ostatici peste 1 000 civili liberieni și a refuzat, multă vreme, apelurile la încetarea focului lansate frecvent de CEDEAO și de guvernul interimar. În schimb, Prince Johnson a eliberat toți soldații aparținînd ECOMOG pe care-i luase ca ostatici în ultimele zile. A continuat, totodată, refugierea în masă a liberienilor din etnia krahn, din care făcea parte și Samuel K. Doe.

O situație confuză, complexă a domnit, așadar, în Monrovia, iar dispariția fizică a lui Doe n-a dus la calmul așteptat, din motivele arătate. Este adevărat, noi inițiative de pace n-au lipsit. Astfel, adjunctul secretarului de stat american pentru problemele africane, Herman Cohen, a vizitat zilele trecute, Monrovia, unde, la sediul ambasadei americane, s-a întîlnit cu Prince Johnson, iar în apropierea frontierei cu Côte d'Ivoire a avut convorbiri cu Charles Taylor. Potrivit unor surse apropiate guvernului interimar liberian, guvernul american încearcă aducerea la masa negocierilor a celor doi. După cum se anunța din capitala liberiană, cei doi „frați vitregi" — Taylor și Johnson — ar urma să se întîlnească, vineri, la Freetown (Sierra Leone).

Știrea privind întîlnirea lor a intervenit după ce, începînd de sîmbătă 22 septembrie, ora 12 GMT, între INPFL și NPFL a intervenit un armistițiu. Observatorii din Liberia susțin că modificarea poziției lui Charles Taylor s-a realizat după ce acesta s-a văzut confruntat cu mari probleme, fiind, practic, pus „la zid". Este adevărat, pînă vineri, cînd trebuie să se întîlnească liderii forțelor rebele, ar putea interveni noi elemente, care să compromită inițiativa respectivă. Se invocă, în sprijinul supoziției respective, faptul că la conferința privind viitorul Liberiei organizată la Banjul (Gambia, între 27 august și 2 septembrie) Taylor a absentat, deși promisese că va veni. Apoi, cu toate că i s-a propus să ocupe funcția de președinte al Adunării Legislative, el n-a dat curs ofertei, vizînd, evident, mai sus.

În fine, este de notat că tot gruparea lui Taylor a anunțat organizarea de alegeri generale, la 10 octombrie a.c. De asemenea, Taylor a precizat că a invitat Organizația Națiunilor Unite și OUA să verifice și felul cum se aplică încetarea focului. Făcînd publică știrea convocării alegerilor, liderul NPFL reamintea că frontul său a cucerit cvasitotalitatea țării, și a chemat ECOMOG, „care nu este neutră", să părăsească Liberia. În context, Taylor anunța o serie de măsuri politice, precum crearea unui comitet desemnat să supravegheze desfășurarea alegerilor, din care fac parte membri ai NPFL, dar care va fi deschis reprezentanților altor fracțiuni liberiene. A fost numit și un vicepreședinte al frontului.

Taylor, care s-a proclamat președinte provizoriu al Liberiei, la începutul lui iulie, susține că nu există decît „un guvern în țară", cel „creat de NPFL", și care este deschis celorlalte părți aflate în conflict, pe care el le-a chemat să negocieze, dar în țară, nu în străinătate !.

Deocamdată, în Liberia domnește calmul, dar nu se poate prevedea cum și încotro va evolua situația.

Dumitru Constantin

STOP CADRU

La München, al doilea oraș ca mărime al Germaniei, după Berlin, cancelarul Helmut Kohl și președintele François Mitterrand au trecut în revistă o gardă aliniată în onoarea lor, în seara de 17 septembrie, la începutul a două zile de convorbiri. Acestea au marcat ultima lor întîlnire la nivel înalt înaintea reunificării celor două Germanii

O „alertă de gradul zero" a fost declanșată în rîndul forțelor armate filipineze, pentru prevenirea oricăror incidente în timpul noii runde de negocieri americano-filipineze în legătură cu soarta bazelor militare ale SUA din Filipine. În primăvara acestui an, rebelii comuniști au ucis doi aviatori americani în ajunul unei runde de convorbiri

Copiii lumii

era decembrie 1986. Zăpada se așternuse groasă pe pomi, pe trotuare, pe caldarîm, iar gerul îi întărea sclipirea de gheață în mii de steluțe în lumina soarelui cu dinți. Mîinile și picioarele îmi erau sloi și gîndindu-mă cu plăcere la aburii unei cafele fierbinți, m-am întreptat către Casa de copii preșcolari nr. 2, a cărei directoare îmi era prietenă. O casă boierească, impunătoare la șosea. Am împins poarta care abia se mișca. În curte, liniștea care învăluia totul era nefirească. Am sunat la ușă. O îngrijitoare, îmbrobodită cu o basma peste o căciulă de blană sintetică și cu trei pulovere peste halatul alb, mi-a deschis. Am intrat. Înăuntru frig și miros înțepător de urină. De după o ușă mare se auzeau plînsete înăbușite de copii. Mi-a explicat că nu erau gaze, că apa a înghețat pe conductă, că au înghesuit toți copiii în două dormitoare mari ca să le fie puțin mai cald. Erau 3—4° în aceste camere. Copiii erau înfofoliți și se uitau cu ochișorii mari, plini de speranță la mine. Se scărpinau tot timpul. Aveau rîie și păduchi pentru că nu era apă și nu puteau să-i spele. Și asta se întîmpla în anii „epocii de aur" cînd „cei mai iubiți" aveau „grijă" de generația de mîine, cînd mijloacele noastre de comunicare în masă vorbeau despre copiii din Sahel, rahitici și subnutriți, despre mortalitatea infantilă mare din alte țări, despre copiii din Africa, bolnavi și fără posibilitatea de a învăța, despre copiii din țările „capitaliste" care munceau de la 11—12 ani în fabrici și erau exploatați de patroni.

În România nu existau boli, nu exista mortalitate infantilă, nu exista exploatare, totul era roz și fericit.

Abia după decembrie 1989 au ieșit la iveală rezultatele „grijii părintești". 800 de cazuri de SIDA în rîndul copiilor români — aproape a zecea mia parte din totalul (8 milioane) cazurilor de SIDA din lume, mii de copii abandonați, case de copii insalubre care se transformau în centre de pregătire a prostituatelor și delincvenților minori, familii dezmembrate, mame care-și ucideau pruncii pentru că nu aveau cu ce să-i crească.

Acest tablou sumbru nu este din păcate un caz singular în lumea noastră cea de toate zilele. Fără îndoială că grija pentru copii este un dat natural al tuturor ființelor vii, dar în contextul unor foarte complicate probleme economice și sociale s-a simțit nevoia „instituționalizării" acestei griji. Datoriile externe crescînde, accentuarea disparităților economice între țări sau în interiorul lor, războaiele, frămîntările civile, ocupația, criminalitatea, moartea, ce ar putea fi evitată, a milioane de copii și degradarea generalizată a mediului înconjurător sînt cîteva din problemele cele mai grave. Unul din rezultatele recesiunii economice din anii '80 și ale datoriilor externe ale țărilor în curs de dezvoltare a fost reculul și stagnarea educației, în special a educației de bază într-o mulțime de țări, mai ales din Africa subsahariană și din America Latină.

Cei mai vulnerabili și cei care suferă cel mai mult și în mod direct din cauza acestor probleme sociale și economice sînt copiii, mai ales de vîrstă foarte fragedă.

Aproximativ 45 la sută din copiii pînă în 5 ani din țările în curs de dezvoltare (cu excepția Chinei), adică în jur de 155 de milioane, din care 40 de milioane trăiesc în centre urbane și 115 milioane la țară, trăiesc într-o mizerie cruntă.

La sfîrșitul anilor '80, aproape 14 milioane de copii pînă în 5 ani mureau în fiecare an în țările în curs de dezvoltare. Rata mortalității infantile în țările bogate este de 15 la mie față de 79 la mie în țările sărace.

Sănătatea și bunăstarea copilului, mai ales în fragedă pruncie, depinde, în mod esențial, de starea de sănătate a mamei și de alimentația ei. Mai puțin de 60 la sută din nașterile dintr-o țară în curs de dezvoltare beneficiază de asistență medicală calificată, 500 000 de femei mor în fiecare an din cauza gravidității și a nașterilor, lăsînd mai mult de 1 milion de orfani.

Mai mult de 150 milioane de copii pînă în 5 ani prezintă insuficiență ponderală și mai mult de 20 de milioane suferă de malnutriție gravă, iar aproximativ 500 000 de copii își pierd vederea în fiecare an din cauza lipsei de vitamina A. Cam 3 milioane de ființe umane în majoritate copii suferă de cretinism, maladie debilitantă care antrenează o înapoiere mintală și fizică.

Copiii care trăiesc în condiții dificile, cum ar fi cei ce ajung victime ale unor conflicte armate, ale unor catastrofe naturale sau ale dezmembrării familiei tradiționale, reprezintă cam 20 la sută din numărul copiilor mai mici de 15 ani. În lume acum se deplasează milioane de refugiați dintre care majoritatea sînt copii.

Lipsa de apă generează o altă problemă. Aproape 40 la sută din copiii din țările în curs de dezvoltare nu dispun de apă potabilă, în timp ce 75 la sută nu beneficiază de instalații sanitare.

Educația este un drept fundamental care aparține fiecăruia și este esențială pentru evoluția individului. În țările în curs de dezvoltare, aproximativ 20 la sută din copiii de vîrstă școlară (aproape 100 milioane) nu au acces la învățămîntul primar, iar dintre cei care totuși merg la școală, o treime abandonează înainte de clasa a IV-a primară. În aceste țări mai mult de 960 de milioane adulți, dintre care două treimi femei, sînt analfabeți.

Un grup de femei și copiii lor din Kuweit după ce au trecut frontiera în Arabia Saudită

În Honduras o femeie plînge lîngă trupurile copiilor morți în urma unui accident de autobuz răsturnat de revărsarea fluviului Rio Grande

Fondul Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF), ca organ subsidiar al Adunării Generale, face parte din Organizația Națiunilor Unite. UNICEF, în urma unor analize atente ale situației din întreaga lume, a alcătuit programe și și-a propus obiective strategice pentru supravegherea și dezvoltarea copilului. Acestea sînt : sănătatea copilului, reducerea mortalității materne, alimentația, aprovizionarea cu apă potabilă, educația de bază, copiii care trăiesc în condiții dificile, asistență în cazuri de urgență.

UNICEF cooperează în această activitate strategică cu OMS (sănătate) ; FAO (alimentație) ; UNESCO (educație) ; PAM (pentru ajutor alimentar) ; FIDA (în lupta contra sărăciei) ; Banca Mondială (într-un vast evantai de subiecte) și cu diverse organisme bilaterale și neguvernamentale la nivel de țări, regiuni etc.

În luna decembrie 1989, a fost adoptată în unanimitate de către Adunarea Generală a ONU **Convenția privind drepturile copilului,** care enunță normele minime, universal acceptate pentru binele copilului — de la dreptul fundamental, dreptul la viață, pînă la dreptul la deplina dezvoltare potențială a copilului, la protecția copilului împotriva abandonului, a molestării și la dreptul de participare la activități culturale, morale și spirituale, atît individual cît și în grupuri organizate. Convenția a generat controverse în ceea ce privește vîrsta de recrutare, Statele Unite susținînd ca vîrstă de recrutare 15 ani, în timp ce Norvegia, Suedia, Franța, Germania federală, Italia, Spania, Australia, Canada, Mexic și alte țări și-au exprimat dorința ca vîrsta de recrutare să fie 17 ani, amintind că 95 000 de copii-soldați au murit în războiul dintre Iran și Irak, iar peste 200 000 de copii sînt înrolați în diverse armate din lume.

Între 29—30 septembrie 1990 urmează să aibă loc la New York „Întîlnirea la nivel înalt pentru copii" care promite să devină cea mai mare întrunire a liderilor politici din lume din acest an. Scopul oficial al Întîlnirii este adoptarea unei declarații privind supraviețuirea, protecția și dezvoltarea copiilor, precum și alcătuirea unui plan de acțiune pentru atingerea acestor obiective.

„Deși intrăm în ultima decadă a secolului XX, înarmați cu Convenția asupra drepturilor copilului și cu speranțele pe care ni le punem în Întîlnirea la nivel înalt (29—30 septembrie) — spune James P. Grant, director executiv al UNICEF, în Introducerea la Raportul anual al UNICEF pe 1990 — n-ar fi rău să ne amintim că numai întîlnirile, cuvintele, promisiunile nu vor salva viețile și nu vor ameliora mediul în care copiii noștri vor crește. Am putea să reflectăm la Anul Internațional al Copilului (1979) și la promisiunile pe care le-a generat acea ocazie. Am fost atunci emoționați la gîndul că fiecare an ar fi trebuit să fie anul copilului, dar lucrurile nu s-au întîmplat din păcate așa. Atunci aveam cunoștințele și tehnologiile necesare pentru a salva viețile a 100 milioane copii pînă în anul 2000. După 10 ani, noi am salvat numai 7 milioane copii, iar obiectivul nostru pentru anul 2000 este de 50 milioane...

Trăim într-o lume în care un copil poate fi imunizat contra a 1,5 dolari, tratat împotriva infecțiilor cu antibiotice în valoare de 1 dolar și salvat de la moartea prin deshidratare cu o punguță de medicamente care costă 10 cenți. Problema principală este angajarea într-o lume care ar putea să satisfacă nevoile esențiale ale celor mai săraci și mai vulnerabili dintre copiii noștri cu numai 2,5 milioane dolari pe an. Aparent este o sumă foarte mare, dar ea este echivalentă cu 2 la sută din cheltuielile anuale ale națiunilor sărace pentru înarmare și abia de-ar ajunge pentru achitarea notei de plată pentru consumul de votcă în URSS pe o lună. Companiile americane de tutun cheltuiesc tot atît în fiecare an pe reclamele pentru țigări".

Ileana Iordache

Ierusalim — cetate a pietrei dure și a luminii vii

Ierusalim
— inimă a trei religii

Liana Enescu

Mult timp, geografii au desenat lumea ca pe o floare, ale cărei petale erau continentele, iar inima — Ierusalimul. Leagăn al iudaismului și creștinismului, loc sfînt al islamismului, pentru milioane de oameni, de pe întreg globul pămîntesc, Ierusalimul simbolizează, mai presus de orice, continuitatea credinței, a speranței de a găsi în divinitate sprijin și justificare pentru fragila și efemera existență umană.

În ebraică, nu se „merge", ci se „urcă" spre Ierusalim. Verbul exprimă exact datele — topografice și spirituale — ale drumului.

Pornind de la Tel Aviv, de pe litoralul mediteranean, șoseaua, tăiată într-un peisaj de coline stîncoase, presărate de pini și chiparoși, urcă pînă spre 800 de metri, spre platoul ondulat, ocupat de veche cetate în chiar centrul lanțului muntos al regiunii Iudeea. Dar, odată ajuns sus, orizonturile descoperite nu sînt doar întinderile deșertice ale Iudeei, cît, mai ales, un nebănuit orizont spiritual.

O călătorie la Ierusalim este, înainte de toate, o călătorie spirituală, o aventură interioară, o aplecare a fiecăruia spre adîncurile sufletului său. Niciunde nu cred a fi mai puternice sentimentul eternității, tentația de a-ți scruta, prin prisma necruțătoare a trecutului și lumina vie a credinței, propriul destin, al semenilor tăi, dorința de rugăciune și extaz.

Am citit undeva că, la Ierusalim, chiar cei ce nu cred în Dumnezeu se simt aproape de El. Există o aură mistică, un fel de ceață religioasă ce învăluie orașul, din partea sa veche, încercuită de ziduri groase, pînă în cea modernă, a cetății revărsate dincolo de centura protectoare și risipită în austerele cartiere de mari hoteluri sau clădiri administrative, în aglomerările de blocuri sau vile, sau în străduțele întortocheate, cu case modeste, cu verande și balcoane larg deschise în arșița nopților de vară.

Există, poate, și o preconcepută idee mistică a vizitatorului : pentru musulmani, Ierusalimul e locul ridicării la ceruri a profetului Mahomed și al treilea oraș sfînt al islamismului, după Mecca și Medina. Pentru creștini, este locul Calvarului și Crucificării Mîntuitorului. Pentru iudei — centrul spiritual, dar și istoric și național de cînd regele David l-a proclamat capitală, cu 1000 de ani î.e.n. Însă atît pentru evreul ce se roagă la Zidul plîngerii, pentru creștinul ce-și poartă pașii pe Via Dolorosa spre a ajunge la Biserica Sfîntului Mormînt sau musulmanul ce vine să se închine sanctuarelor de pe muntele Moriah, Ierusalimul rămîne un oraș sfînt, cetatea fără seamăn a celor trei religii monoteiste : creștinismul, iudaismul, islamismul. Indiferent de credință, pe fiecare îl înconjoară aceleași raze arzătoare ale soarelui deșertic, aceeași luminozitate intensă a cerului, ce desființează aproape umbrele. Razele cad, însă, asupra pietrelor Ierusalimului — neasemuitele sale pietre, ce-și schimbă culoarea după orele zilei — și, pentru fiecare locuitor sau vizitator al orașului, acestea spun o altă poveste.

În esență, este povestea unei cetăți multrîvnite, deseori invadată, distrusă, reconstruită și, din nou, distrusă, cu o istorie urcînd pînă în brumele perioadelor biblice și coborînd, prin secole, printre masacre, incendii, persecuții, prigoană. Cauzalitatea, efectele, detaliile sînt, însă, percepute în mod diferit. Astfel încît povestea pietrelor este alta pentru fiecare .În „orașul vechi", sanctuarele au ajuns să coexiste, înălțîndu-se unul lîngă celălalt .Pentru oameni, însă, convietuirea e mai grea. Istoria povestită de pietrele Ierusalimului este cea a unui oraș cu o existență zbuciumată și primejdioasă, o cetate a pietrei dure și luminii crude, a intoleranței și suferinței.

Pietrele. Casele și sanctuarele din vechiul oraș sînt construite din piatră. La fel, clădirile din orașul nou. De fapt, etapele existenței cetății au fost o succesivă așezare a pietrei peste piatră, a șlefuirii sale cu migală, urmată de sfărîmarea brutală și înălțarea, deseori, pe același loc, a altui edificiu, de asemenea, din piatră. De parcă omul, conștient de efemeritatea trecerii sale prin lume, a căutat a lăsa ceva urme trainice măcar în stînca părelnic de neclintit.

Dovezi arheologice ale populării locului pe care se află, azi, orașul datează, se pare, încă din epoca de piatră. O așezare, se crede, a fi fost, aici la începutul mileniului al treilea înaintea erei noastre, sub stăpînire babiloniană. Potrivit Vechiului Testament, Hammourabi, marele legiuitor sumerian, ce a domnit la începutul mileniului al doilea î.e.n., l-a luat prizonier pe Lot, la sud de Marea Moartă, și acesta a fost salvat de Abraham. Acestea ar fi primele elemente de informație asupra Palestinei și Ierusalimului. Spre secolul al XIV-lea î.e.n., tabletele de la Tell-el-Amarna menționează numele cananean al orașului — Urusalim. Ele cuprind scrisori ale guvernatorului către faraonul Amenophis al IV-lea, prin care acesta era informat de înaintarea rapidă și ostilă a khabirilor, denumire ce, se pare, a stat la originea cuvîntului „evreu".

O altă aluzie la Ierusalim se află în cartea Genezei, unde se pomenește porunca primită de Abraham, de a merge pe muntele Moriah pentru a-și sacrifica fiul, Isaac, pe un altar — de piatră ! Oricum, în prima parte a secolului al XV-lea, î.e.n., Urusalim era una din cele mai importante cetăți ale regiunii.

Regele David (1013—973 î.e.n.) este cel care va cuceri şi proclama Ierusalimul capitală a regatului unificat Israel. Regele psalmilor va transfera în oraş preţioasele Table ale Legii — păstrate pînă atunci „în pădure", Ierusalimul devenind prima cetate închinată Dumnezeului unic.

Fiul lui David, Solomon, va construi primul Templu, pe muntele Moriah şi, o vreme, oraşul va rămîne capitala înfloritoare a regatului Israel. Cînd invadatorii babilonieni se vor năpusti asupra sa, ei vor găsi aici doar ziduri şi oameni, căci Dumnezeul evreilor e spirit. Revenit din exil, poporul evreu va reconstrui un Templu mai vast şi, din nou, oraşul se va dezvolta rapid. Pentru cucerirea sa se vor da numeroase bătălii. Dominaţia persană va fi înlocuită de cea greacă, apoi, de cea romană. Succesive vor fi şi revoltele populaţiei. Marea revoltă din anul 70 î.e.n. va duce la distrugerea celui de-al doilea templu — eveniment ce va rămîne de referinţă în istoria şi viaţa tuturor generaţiilor următoare de evrei (ne vom referi altă dată la aceasta).

După revolta lui Bar Kokhba, evreii au fost alungaţi din Ierusalim. Pentru ei, aceasta va însemna începutul a 2000 de ani de peregrinare prin lume, purtînd în suflet nostalgia Ierusalimului — un fel de „paradis pierdut".

După înăbuşirea revoltei, Roma a decis să şteargă de pe faţa pămîntului vechiul oraş şi să construiască o nouă cetate, Aelia Capitolina — proclamare a victoriei zeilor romani din piatră asupra invizibilului Dumnezeu al israeliţilor. A fost, însă, o victorie efemeră, căci Imperiul Roman va deveni creştin. Biserici şi sanctuare creştine se vor înălţa la Ierusalim, printre care şi Biserica Sfîntului Mormînt. Ca loc al mormîntului lui Isus, oraşul devine loc de pelerinaj pentru creştini. Evreilor li se permite să se roage pe ruinele Templului, dar Ierusalimul le este interzis. Aşezarea în sine le devine ostilă şi aşa va rămîne mult timp : în secolul al XV-lea, un poet venit din Spania ,să se roage, Yehuda Halevy, este hărţuit şi ucis de un cavaler arab.

Naşterea islamismului — a treia religie monoteistă — va marca, la rîndul său, existenţa Ierusalimului. În anul 638, arabii cuceresc oraşul, decid renovarea sa, ca şi transformarea Muntelui Templului (Morian) în loc de cult musulman. Evenimentele ulterioare, precum rivalităţile interarabe, cucerirea Ierusalimului de către cruciaţi în 1099, recucerirea sa de Saladin, noile războaie dintre turci şi persani vor însemna pentru această cetate noi ruine şi distrugeri. Ceea ce va dăinui, peste veacuri, va fi însă ideea Dumnezeului unic şi amintirea primilor săi adepţi.

Nici mai aproape de zilele noastre, istoria sa nu e mai senină. În a doua jumătate a secolului trecut, nucleele populaţiei evreieşti crescînd, aceasta începe să se stabilească dincolo de zidurile cetăţii, reconstruite în 1538. Aşezarea evreiască se va dezvolta treptat, şi după preluarea controlului asupra ţării de către englezi, în vremea primului război mondial.

Sfîrşitul mandatului britanic şi crearea statului Israel, în mai 1948, va marca începutul unei aprige bătălii. Asediul Ierusalimului va fi unul din episoadele cele mai dramatice ale înfruntării dintre arabi şi evrei. În cele din urmă ,ONU decide împărţirea în două a oraşului şi, prin hotărîrea Comisiei mixte de armistiţiu ,se stabileşte o linie de demarcaţie, ce pune oraşul vechi sub control iordanian. După „războiul de şase zile", din iunie 1967, oraşul e reunificat sub control israelian. În 1980, parlamentul israelian votează o lege decretînd oficial Ierusalimul drept capitală unificată a Israelului.

În „oraşul vechi", puţuri au fost săpate în adîncuri de stîncă pînă la pietrele lui David. Atît de mult s-a distrus şi înălţat la Ierusalim, încît a trebuit să se sape pînă la circa 20 de metri — înălţimea a şase etaje pentru a se ajunge la nivelul epocii lui Christos. Un cîntec al locului spune : „Dacă există oameni cu inimă de piatră, de ce n-ar exista şi pietre cu inimă de om ?"

Lumina luminărilor, candelelor sau torţelor se înalţă spre Cer : pentru creştini, de Paşte, pentru evrei, de Hanuka, pentru musulmani, la Ramadan. Împreună, dau strălucire Oraşului Sfînt, îndemnînd omenirea la toleranţă, înţelegere, respect pentru semeni

Piatra rămîne un element important la Ierusalim .Ca material de construcţie. Ca depozitar al relicvelor istorice şi de credinţă. Ca armă.

Vechiul conflict ce-i opune pe arabi evreilor are şi acest aspect al pietrei aruncate, cu duşmănie, asupra duşmanului. Un mod de exprimare a revoltei populaţiei palestiniene, „Intifada", sînt atacurile cu pietre ; altul — lozincile scrise cu vopsea pe zidurile de piatră. Încercările de a le acoperi, cu alte şiruri de vopsea, le scot şi mai mult în evidenţă, şi zidurile devin o impresionistă şi impresionabilă imagine a unei ireconciliabile înfruntări.

La Ierusalim, locul unde Mîntuitorul s-a sacrificat pentru oameni, oamenii continuă să se urască şi să se ucidă.

Oamenii. Chiar în ziua în care am ajuns la Ierusalim, oraşul era sub impactul asasinării a doi adolescenţi israelieni. Trupurile lor au fost găsite pe povîrnişul uneia dintre colinele de la marginea oraşului .Tragicul eveniment a stîrnit oroare şi indignare, elemente mai dure din rîndul populaţiei israeliene recurgînd la represalii împotriva palestinienilor, din rîndul cărora sînt căutaţi vinovaţii. S-a produs un fel de fenomen invers : de această dată, ploaia cu pietre s-a abătut asupra oricărei maşini suspectate de a transporta arabi — palestinieni.

Depistarea nu e, de altfel, prea complicată. Datorită unui sistem, căruia nu i-am deslusit prea bine rostul, în afara celui de a evita să-ţi ataci propriii conaţionali, maşinile israelienilor şi cele ale palestinienilor au numerele înscrise pe tăbliţe de culori diferite. Ceea ce nu exclude posibile erori. De pildă, tulburărilor ce au însoţit uciderea celor doi tineri i-au căzut victime chiar şi cetăţeni străini. Astfel, confundată, o ziaristă pakistaneză a fost molestată iar maşina sa avariată.

Amploarea incidentelor ne-a împiedicat să ajungem la Nazareth ; drumul spre cel mai mare oraş arab din Israel devenise periculos. Chiar trecerea prin aşezările arabe din preajma locului natal al lui Isus — o aventură, la care, deşi înzestrat cu un pistol, simpaticul şi descurcăreţul Motka, şoferul de origine yemenită, nu s-a încumetat. Ne-a explicat că nu-şi poate asuma răspunderea într-o maşină ca a noastră, neprevăzută cu gratii, ca marea majoritate a vehiculelor întîlnite în teritoriile locuite de arabi, indiferent că era vorba de jeep-urile militare, basculante cu asfalt sau camioane.

Ne-am întors în oraş, unde, la barajele instituite cu promptitudine de tineri soldaţi, autobuze cu geamuri sparte erau oprite şi percheziţionate. O atmosferă apăsătoare se risipise pe străzi, nelinişte şi îngrijorare pluteau în privirile oamenilor.

Seara, întîlnirea cu un renumit poet palestinian a fost contramandată. Am regretat cu atît mai mult cu cît era singura întîlnire prevăzută de programul vizitei în Israel — la invitaţia oficiului de presă al guvernului — cu un reprezentant al populaţiei arabe. Aş fi vrut să cunosc şi gîndurile, sentimentele, opiniile „celeilalte părţi". Oare ce ne-ar fi spus ? Ar fi împărtăşit părerea gazdelor, potrivit căreia revolta palestiniană e, în bună măsură, inspirată din afară şi nu serveşte nici măcar intereselor pe termen lung ale arabilor, care, în fond, trăiesc mai bine în teritoriile administrate de Israel ? Sau, la rîndul său, ne-ar fi amintit incidente precum cel din 20 mai, anul acesta, de la Rishon Le Zion, de lîngă Tel Aviv, unde un tînăr în uniforma armatei israeliene a deschis, fără avertisment, focul asupra unui grup de arabi palestinieni dintr-o staţie de autobuz ? Bilanţul a fost tragic : opt palestinieni, ucişi pe loc, alţi zece — răniţi. Un alt front al Intifadei a fost deschis cu acest prilej. 700 000 de arabi palestinieni, ce trăiesc în Israel şi posedă cetăţenia acestui stat, s-au alăturat fraţilor lor din teritoriile ocupate. În multe oraşe israeliene cu populaţie arabă au izbucnit înfruntări între forţele de ordine şi cetăţeni de naţionalitate arabă.

Am întîlnit şi opinia potrivit căreia o parte a populaţiei arabe ar fi constrînsă, prin diverse mijloace, să se alăture revoltei, că fiecare prilej, eventual o comemorare a vreunui eveniment din tragic de încărcata istorie a raporturilor dintre evrei şi arabi, poate deveni, în mod voit, intenţionat, un prilej de tulburări, de incidente violente.

Oricum, o cale de soluţionare trebuie găsită. Altfel, este clar că tendinţele extremiste din ambele părţi — ultradreapta israeliană şi fundamentaliştii islamici — îşi vor înteţi activitatea, blocînd procesul de pace pe cale să se înfiripe de curînd şi împiedicînd liniştea şi meditaţia înţeleaptă sub ramurile măslinilor din Ierusalim.

Deocamdată, nu e pace sub măslini. Deşi, Ierusalim înseamnă „oraşul păcii."

1000+1

Vacanță. *Rolul lui „J.R." din filmul serial „Compania petrolieră Dallas" a fost întruchipat, cum probabil se știe, de actorul Larry Hagman. El s-a aflat în vacanță în Scoția, unde a pescuit și vînat. De notat că a turnat noi episoade din cunoscutul serial*

Revedere. *Însoțit de soția sa Nancy, fostul președinte american, Roland Reagan, a vizitat, pe rînd, Berlinul occidental, Polonia, URSS și Italia. Imaginea reprodusă de noi a surprins momentul reîntîlnirii sale cordiale, la Kremlin, cu președintele Mihail Gorbaciov. Tot la Moscova, Ronald Reagan a vorbit și în fața deputaților din Sovietul Suprem*

Propunere

Premierul belgian, W. Martens, a propus Pieței comune să creeze un „Consiliu de securitate", alcătuit din miniștrii de externe și ai apărării ai „celor 12", care să definească poziția țărilor membre ale CEE „în problemele majore ale politicii externe și de securitate". El a mai preconizat crearea unui „Consiliu de miniștri ai apărării" comunitari, care ar urma să se limiteze la examinarea problemelor referitoare la politica de apărare.

Parlament

Un Parlament studențesc paneuropean a fost creat la Zagreb, la încheierea unei reuniuni a reprezentanților organizațiilor studențești din 25 de țări din Europa de Est și de Vest. Acest parlament își propune să stimuleze schimbul de informații și cooperarea politică între organizațiile studențești naționale, să reprezinte și să promoveze interesele studenților, să negocieze și consolideze poziția universitarilor față de organele politice respective din Europa. Noul organism se va ocupa, totodată, de unele probleme specifice ale vieții contemporane în domeniul ecologiei, sănătății, solidarității etc. În acest sens, a fost creată o misiune studențească pentru cercetarea încălcării drepturilor omului în Palestina, precum și un fond de burse pentru Palestina și Namibia. Sediul parlamentului a fost fixat la Londra, pentru o perioadă de un an.

Desemnare. *Domnișoara Silvia de Esteban din Spania a fost desemnată Miss International 1990. Titlul l-a obținut la Osaka, vestul japonez, la 16 septembrie. În dreapta se află Miss Cehoslovacia, clasată pe locul al 2-lea, iar Miss Hawaii a obținut locul al 3-lea*

Baze

Conform unei liste date publicității de Ministerul Apărării al SUA; trei baze și 151 de instalații militare americane din străinătate vor fi închise sau reduse, într-o acțiune fără precedent după cel de-al doilea război mondial. Între acestea se numără două baze aeriene în RFG și una în Spania, 2 „comunități militare" (baze de antrenament) și 95 de instalații în RFG, 11 instalații militare în Spania, 9 în Coreea de Sud, cîte trei în Grecia, Italia, Marea Britanie și Australia și una în Japonia, care vor fi abandonate. În alte 23 de instalații militare activitatea va fi redusă. Ministerul vest-german al Apărării a salutat decizia „clară" a SUA de a închide 35 de instalații militare din RFG în viitorii ani, considerînd că hotărîrea reprezintă „un semn evident al eforturilor de dezarmare în Europa", a relevat un purtător de cuvînt al ministerului. Totodată, ministrul-președinte al guvernului regional al Bavariei, Max Streibl, a subliniat că aproximativ 60 000 de militari americani din cei 250 000 staționați în prezent în RFG vor fi repatriați în următorii șapte ani, conform planurilor Washingtonului.

Interviu

În condițiile noilor raporturi dintre Est și Vest, cînd părțile nu se mai consideră adversari, secretarului general al ONU i se oferă noi posibilități, el poate contribui cu forțe sporite la soluționarea problemelor, pe care, de nenumărate ori, au încercat să le rezolve, fără succes, membrii Consiliului de Securitate. Făcînd declarația de mai sus, Javier Perez de Cuellar, arăta, într-un interviu acordat televiziunii sovietice, că, după părerea sa, printre cele mai importante probleme aflate în prezent în fața ONU se află problema Cambodgiei și situația din Orientul Mijlociu, precum și salvgardarea păcii. „În calitate de diplomat am avut în vedere întotdeauna necesitatea de a face totul pentru întronarea tocmai a unei astfel de păci, am avut în atenție trei componente ale ei — consensul politic, economic și social. Peste un an și jumătate, cînd mă voi retrage, voi putea să afirm că, în ce privește contribuția mea la îndeplinirea acestui obiectiv, ea nu a fost chiar atît de mică".

Oraș

Potrivit decretului președintelui Bulgariei, Jelio Jelev, orașul Tolbuhin (cunoscut astfel din 1949) și-a reluat denumirea bulgară de Dobrici, ce datează din 1882. Localitatea a apărut în secolul al XV-lea sub numele Hagioglu Pazargik; între anii 1913—1916 și 1919—1940 aceasta s-a aflat pe teritoriul României cu denumirea de Bazargic.

Cost

În legătură cu retragerea trupelor sovietice din Europa răsăriteană, ziarul „Magyar Hirlap" din 4 și 5 septembrie a publicat un raport intitulat „Cine realizează profituri ?". Ziarul scrie : „Potrivit unei decizii a Consiliului de Miniștri, grupul de sud al forțelor sovietice, care urmează să se retragă din Ungaria, trebuia să întocmească o listă oficială a tuturor imobilelor folosite de sovietici care ar putea căpăta o întrebuințare civilă. Forțele sovietice au permis să includă și o listă a proprietăților lor care ar putea fi trecute în uz civil, dar pînă azi o asemenea listă nu a fost primită. Cantitatea bunurilor scade cu fiecare săptămînă din cauza înstrăinării de către persoane particulare prin tranzacții neoficiale. Nu ar fi, oare, mai întîi util ca toate aceste bunuri să fie vîndute dintr-un singur punct central ? O asemenea tranzacție nu ar fi posibilă decît pe bază de ruble convertibile sau de troc. Experiența a dovedit că sovieticii preferă trocul. Ministerul Relațiilor Comerciale Internaționale de la Budapesta a cerut supravegherea și autorizarea comerțului de troc. Cu toate acestea, condițiile unei cooperări lipsesc și multe din bunurile industriale pe care le oferă forțele sovietice nu sînt în conformitate cu regulamentele Ungariei." Ziarul subliniază că atît Ungaria cît și Uniunea Sovietică au formulat cereri de compensații financiare în legătură cu retragerea forțelor sovietice. Moscova cere între 30—35 miliarde forinți, susținînd că această sumă reprezintă valoarea imobilelor pe care le-a construit, deși 4 000 de unități au fost construite ilegal. Pe baza articolului 8 din Acordul sovieto-maghiar din 1958, URSS nu dispune decît de dreptul de folosință a imobilelor, neavînd drept de proprietate asupra lor."

„Tauri". *Un judecător districtual american răspunde, la o conferință de presă, întrebărilor puse în legătură cu capturarea de către vameșii aeroportului „J.F. Kennedy", din New York, a sumei de 16,4 milioane dolari obținuți prin vînzarea drogurilor provenite din Columbia. Banii lichizi erau băgați în canistre pe care scria... „Tauri"*

Control

În nordul Mării Roșii, crucișătorul american „Biddle" a abordat și controlat o navă comercială sovietică. Ulterior, ea a fost autorizată să-și continue drumul spre portul iordanian Aqaba. De la instituirea embargoului împotriva Irakului, a fost pentru prima dată cînd o navă comercială sovietică a fost abordată în zonă. Purtătorul de cuvînt oficial american a menționat că este vorba de o operațiune de rutină efectuată cu acordul căpitanului vasului sovietic.

Cerere

Fracțiunea parlamentară a Partidului Social Democrat din RDG a cerut demisia președintelui Camerei Populare, Sabine Bergmann-Pohl. Reacția deputaților este o urmare a unei scrisori adresate autorităților de la Bonn, prin care Sabine Bergmann-Pohl pleda în favoarea retribuirii, și după 3 octombrie, a 256 de deputați, care nu vor mai face parte din Bundestag. Motivîndu-și gestul, ea a arătat că, în caz contrar, ar putea să apară complicații privind ratificarea acordului de reunificare. Într-o declarație a fracțiunii liberalilor, făcută în semn de solidaritate cu PSD, se arată că președintele Camerei Populare din Berlin lasă impresia că problema unității Germaniei nu este privită de parlamentarii RDG în mod dezinteresat.

Extindere

Secretarul general al NATO, Manfred Wörner, a declarat, la Bruxelles, la o conferință privind viitorul alianței, că aceasta ar trebui să-și extindă rolul dincolo de Europa și să fie pregătită să acționeze în crize internaționale, după încheierea conflictului din Golf. „Fiind alianța decisivă a lumii occidentale în probleme de securitate, ne putem permite oare să ne limităm numai la consultări (asupra crizelor regionale)?", a opinat Wörner. Secretarul general al NATO a adăugat, însă, „că nu se pune problema ca NATO să-și asume responsabilitatea față de fiecare problemă ce apare pe glob".

Condiții

Ministerul de Interne din Arabia Saudită a anunțat că înăsprește condițiile de intrare în țară pentru cetățenii unor state care doresc să trăiască, să muncească sau să viziteze Arabia Saudită. Deși nu s-a specificat ce țări vor intra sub incidența noilor reglementări, surse diplomatice apreciază că este vorba, în special, de Yemen. Cetățenii statelor ce vor fi supuse noilor dispoziții vor trebui să solicite vize de intrare la ambasadele saudite din țările respective, se menționează în comunicatul Ministerului de Interne. Tuturor străinilor li se interzice, totodată, practicarea liberă a oricăror activități comerciale.

Drepturi

La sediul Națiunilor Unite din New York, secretarul general al ONU, Javier Perez de Cuellar, a anunțat că șapte țări membre ale organizației mondiale — Africa de Sud, Republica Dominicană, Guatemala, Guineea Ecuatorială, Liberia, Sao Tome și Principe și Sierra Leone — nu vor putea lua parte la vot în Adunarea Generală din cauza restanțelor prea mari pe care le au în achitarea contribuțiilor datorate Națiunilor Unite. Această pierdere a dreptului de vot este conformă cu articolul 19 al Cartei ONU.

Revistă

Într-un interviu publicat într-un număr special al revistei „Paris Match", realizat în întregime în limba rusă și apărut săptămîna trecută la Moscova, președintele Franței, François Mitterrand, a declarat că dorește că încheierea confruntării Est-Vest să permită aplicarea „unui plan mondial de reducere a inegalităților din lume". El apreciază concretizarea acestui plan ca „urgentă și necesară".

de MATTY

— Dacă aș găsi un baril de oțet pentru gogoșari, m-aș simți bogat ca un emir

Vizită. *Turneul prin state central-europene al doamnei Margaret Thatcher, premierul Marii Britanii, a debutat cu Praga, unde a conferit cu președintele cehoslovac Vaclav Havel. Acesta a oferit o recepție în onoarea distinsului oaspete britanic, ce s-a desfășurat la Hradul din Praga*

Revoltă

O revoltă declanșată la Harkov (în Ucraina), în urma comunicării că nu există rezerve de zahăr, a paralizat orașul timp de mai multe ore, a anunțat Agenția de știri neoficială sovietică „Interfax".

Sumă

Camera Reprezentanților a SUA a aprobat — cu 256 voturi pentru și 155 împotrivă — bugetul apărării, în valoare de 283 miliarde dolari, pe anul fiscal 1991 (care începe la 1 octombrie). Suma este cu 24 miliarde dolari mai mică decît cea dorită de Administrația Bush pentru perioada menționată. Camera a votat, de asemenea, suspendarea programului de fabricare a bombardierului „Stealth B-2", care — la aproximativ 88 milioane dolari aparatul — este avionul cel mai scump al aviației americane. A fost aprobată, totodată, reducerea efectivelor armatei cu 129 500 militari.

Yaht

Luxosul yaht „Argo", dăruit guvernului Greciei de armatorul miliardar Aristoteles Onassis, va fi pus în vînzare, la un preț ce nu a fost precizat. Luînd decizia, guvernul de la Atena speră că va ameliora situația financiară a țării. Argo a fost cedat guvernului grec după decesul armatorului, în 1975, spre a fi folosit de președintele țării, însă nici fostul șef de stat, Christos Sartzetakis, și nici actualul președinte, Constantin Caramanlis, nu au uzat de acest yaht.

Rubrică realizată de Dumitru Constantin

Ce se întîmplă cu NATO?

Țările est-europene au intrat în contact cu NATO. Mihail Gorbaciov a fost invitat la reuniunea Alianței din decembrie. Cît de mult se schimbă NATO ?

Vreme de 41 de ani, NATO — creat pentru a împiedica cucerirea Occidentului de către Armata Roșie, apoi, în timpul „războiului rece", menținut pentru echilibrul militar al Europei — a fost considerat de succesivele guverne occidentale drept principalul instrument de îngrădire a înaintării comunismului. Prăbușirea sistemului comunist din țările est-europene, mutațiile majore din Uniunea Sovietică, cu impact considerabil și multilateral asupra raporturilor internaționale, impun reconsiderări de substanță și în ce privește rolul Alianței nord-atlantice. Șefii de stat și de guvern reuniți, în iulie, la Londra, au constatat că „Europa a intrat într-o nouă eră" și că în această „răscruce" sînt necesare schimbări radicale în relațiile Est-Vest, inclusiv o reexaminare a întregii strategii a Alianței. Cum va arăta echilibrul militar în Europa ? Ce implicații militare are reunificarea Germaniei ? Ce fel de raporturi se vor stabili între cele două pacte militare ? Poate fi extins rolul NATO și cu ce rezultate ? Acestora și multor altor întrebări încearcă să le descifreze răspunsul și substratul experți militari, politologi, personalități politice. Articolul de față își propune doar o trecere în revistă a unora din complexele probleme ale momentului.

TREI DIRECȚII. Un comentator al săptămînalului britanic „The Economist" compara destrămarea sistemului comunist cu prăbușirea controlului bisericii catolice asupra creștinătății sau cu îngrădirea puterii absolute a monarhilor. „Spiritul nou" manifestat în Europa anunță, cumva, sfîrșitul Alianței ?

Deocamdată constatăm, începînd cu primăvara acestui an, trei direcții de gîndire. Prima, zisă a conservatorilor, susține că prăbușirea comunismului nu implică și regîndirea strategiei militare a Occidentului. Alianța a fost creată pentru a apăra o seamă de valori și scopul acesta continuă să fie actual. Promotorii acestei direcții, caracterizați de o prudență, poate, excesivă, afirmă că, atîta timp cît nu există convingerea unui proces ireversibil spre democrație în Estul european, Alianța trebuie menținută.

A doua direcție, a schimbărilor radicale, pune accent pe un nou concept de „securitate colectivă" în Europa, cu rol în soluționarea oricăror diferende interstatale. Mai mult, se sugerează ca, atunci cînd apare un conflict grav extraeuropean, reacția la unison să constituie prelungirea unui consens dobîndit și menținut între hotarele continentului. Reacția la criza din Golf tinde să fie dată de exemplu pentru un asemenea comportament colectiv al întregii Europe.

Între cele două direcții pare să capete amploare și o a treia idee : Alianța nord-atlantică este încă necesară, dar ea trebuie reînnoită radical. În ce mod ? Nici unul din guvernele occidentale nu pare dispus să-și dea girul vreuneia din direcții înainte de a analiza toate consecințele și de a se consulta cu toți partenerii.

ALTE AMENINȚĂRI. Firește că orice scenariu referitor la viitorul Alianței și al Europei în general pornește și de la capacitățile militare. Cele două superputeri au hotărît să-și retragă și distrugă armele nucleare cu rază medie de acțiune și par a se înțelege pentru reducerea arsenalului atomic în general. Armatele sovietice au început să se retragă din fostele țări satelit, inclusiv din RD Germană. S-au făcut concesii și s-au oferit ajutoare economice. În aceste condiții, s-ar părea că rolul Alianței scade. Experții atrag, însă, atenția asupra cîtorva aspecte ce nu pot fi neglijate în nici o analiză.

În primul rînd, armata sovietică rămîne, oricîte frămîntări o macină, o forță. Întrebarea este : rămîne ea și o amenințare sau în ce condiții poate redeveni o amenințare ? În al doilea rînd, dispărînd focarul de tensiune est-european e posibil să apară altele în sudul continentului (Orientul Mijlociu și Golful oferă argumente suficiente). Dacă forța militară a Alianței scade și Europa sau interesele ei ar fi amenințate în vreun fel, ce soluție se va găsi ? Sînt, oare, astăzi, Statele Unite mai necesare pentru a apăra flancul sudic european decît cel estic ? În al treilea rînd, noua Germanie va fi în mod cert o forță economică și politică — poate chiar de temut. Nu va fi și militară și nu i se va permite să dispună de arma atomică. Dar dacă rolul Alianței se modifică, armele nucleare americane se retrag și apare, ipotetic, o amenințare, va fi suficientă forța de descurajare franco-britanică ? Sau, fapt pe care nimeni nu-l acceptă acum, Germaniei i se va permite să posede arma nucleară ?

CU SAU FĂRĂ AMERICANI ? La o lună de criză în Golf, președintele american și Congresul SUA au cerut aliaților occidentali să contribuie la susținerea efortului militaro-financiar. De și mai multă vreme, mulți americani cer ca vest-europenii să cheltuiască suplimentar pentru întreținerea trupelor americane aflate pe teritoriul lor. Multe voci reclamă forțele americane înapoi. Generalul John Galvin, comandantul forțelor NATO din Europa, a declarat recent că se așteaptă la semnarea unui tratat de reducere a forțelor convenționale pînă la jumătatea lunii noiembrie, care să ducă, de la începutul anului 1991, la o retragere a trupelor americane din Europa. În plus, Departamentul Apărării a anunțat închiderea sau reducerea a trei baze și 151 instalații militare americane din străinătate, majoritatea lor în Europa. Care ar fi urmările ?

Firește, dintr-un unghi de vedere, aceasta înseamnă „un evident semn al eforturilor de dezarmare în Europa", cum declara ministrul vest-german al apărării — și trebuie salutat ca atare. Din alt unghi de vedere, retragerea forțelor americane creează noi probleme, atîta timp cît nu e însoțită de alte măsuri de destindere. SIPRI a elaborat un studiu în acest sens și a constatat că : se vor pierde 225000 locuri de muncă în țările nord-atlantice, inclusiv o sumă de 20 miliarde dolari ; se va reduce influența Washingtonului în aceste țări ; reîntorși acasă, militarii vor rămîne „în alertă" pe teritoriul american, cu cheltuieli similare, sau se vor reintegra în viața civilă, dar „cu probleme de readaptare" ; iar SUA nu vor dispune de bazele strategice pentru Orientul Mijlociu.

Retragerea forțelor americane va însemna și că vest-europenii vor trebui să plătească mai mult pentru apărarea lor — și, în fapt, vor dispune de o protecție mai scăzută. Luînd ca bază de calcul situația actuală, cît de mult ar putea spori bugetele militare fără nașterea unor tensiuni sociale ? Interesul vest-european ca atare nu e strict militar, ci și politic, economic și comercial. Oricîte transformări s-ar petrece pe continent, nici un om politic nu agreează deplasarea centrului de interes din Europa spre Pacific, chiar dacă tendința este certă. Vor fi întinse „nade" pentru a contracara această tendință ?

De aceea, se pare, prinde teren doar ideea retragerii parțiale a americanilor. În acest fel, Washingtonul își va menține posibilitatea unor avantaje politice și a unei cooperări industriale, îndeosebi în perspectiva „pieței unice" de după 1992.

CINE VA FI LA COMANDĂ ? Retragerea americanilor înseamnă un rol al europenilor mai mare, în toate planurile. Dar, cel puțin în ce privește comanda Alianței, experții înclină să afirme că nimic nu trebuie să se modifice. Rațiunile sînt evidente. Militarii americani vor fi mai puțini în Europa și costurile protecției continentului vor fi mai reduse, dar tot vor exista. Însă, deși Alianța va fi mai europeană, Statele Unite vor fi indispensabile în continuare, și modul sigur de a-i determina pe americani să susțină financiar Alianța este de a menține la comandă un american. În altă ordine de idei, este cert că nici un stat nu va lăsa deciziile proprii în ce privește apărarea în seama unui general din țara vecină. Un comandant american va fi un mediator ?

O NOUĂ STRATEGIE se întrevede atît în domeniul convențional, cît și în cel nuclear. Din momentul în care discuțiile de la Viena se vor încheia cu succes, în centrul Europei vor exista cu mult mai puține divizii decît astăzi. Ce se va întîmpla cu trupele retrase ? Săptămînalul „The Economist" scria că armata SUA se reorientează spre unități de putere mijlocie. Aceasta înseamnă investiții în noi tehnologii și în noi arme (tancuri și tunuri), destul de ușoare pentru a fi transportate cu avionul și destul de grele pentru a lupta pe același teren. Europenii ar trebui să urmeze aceeași reorientare. Dar decizia va fi una politică și va suscita dezbateri aprinse.

S-ar părea că mai simplă va fi înlocuirea strategiei „ripostei flexibile", concepute în 1965, care prevedea recurgerea la arma nucleară. Denumită „strategia refacerii", această concepție, în curs de elaborare după întîlnirea de la Londra, nu prevede renunțarea deplină la componentele nucleare. Dar, potrivit lui „Frankfurter Allgemeine Zeitung", pornește de la alte baze : exclude pericolul de război în Europa ; dorește o colaborare cu URSS. Detalii vor apărea cînd se va publica documentul numit în cod MC 14/4.

SFÎRȘITUL ALIANȚEI ? Asemenea concepții par să însemne, pentru unii, sfîrșitul Alianței, în orice caz al celei cunoscute pînă acum. Diferitele foruri de negociere a dezarmării au în discuție diverse scenarii și par să se înregistreze progrese. Ceea ce e interesant constă în deplasarea atenției de la tratativele inter-blocuri spre „un forum mai larg și proceduri mai flexibile ale CSCE" („The Guardian"). Aceasta ar însemna, într-o fază ulterioară, absorbția blocurilor militare într-o grupare mai largă, propusă de CSCE. Deci, către un sistem de securitate pan-europeană, care să includă atît America de Nord, cît și Uniunea Sovietică. Discuțiile vor fi aprinse și asupra acestui punct. Cu ce șanse ? La Paris, în noiembrie, se va decide ceva ?

UN NOU ROL PENTRU NATO ? Chiar și mulți dintre experții care susțin că „mai e nevoie de NATO" înclină să-i sporească rolul. Criza din Golf pare să fi întărît aceste idei. Patrick Duffy, președintele Parlamentului Alianței, releva „structurile inadecvate ale NATO" și susținea că este necesar să se studieze în mod serios amendamentele referitoare la angajamentele „în afara zonei" : „Acest demers este necesar pentru ca NATO să nu devină din ce în ce mai inadecvat în contextul internațional de rapide schimbări". Secretarul general al Alianței, Manfred Woerner, se situa pe aceeași poziție de extindere a rolului dincolo de Europa : „Fiind alianța decisivă a lumii occidentale în probleme de securitate, ne putem permite, oare, să ne limităm numai la consultări ?" Deocamdată nu se pune problema asumării responsabilității pentru orice conflict ivit pe glob. Dar în viitor ? Ce surprize vor apărea ?

Scopul Alianței din 1949 nu mai este în întregime valabil în 1990. Schimbările avute în vedere se limitează la acest deceniu sau vizează și secolul următor ?

Stelian Țurlea

Mihail Voslenski

Nomenklatura 2

Nomenklatura este acea „trupă de intelectuali" a căror profesie este de a conduce şi care se află, prin urmare, într-o poziţie specială faţă de executanţi. Stalin a instalat această „nouă aristocraţie" şi a învăţat-o să domnească. Clasa dominantă din U.R.S.S., „noua clasă", este Nomenklatura. Ea ştie acest lucru şi de aceea se învăluie în mister. Orice informaţie asupra posturilor Nomenklaturii este strict secretă, iar listele Nomenklaturii fac parte din documentele cele mai confidenţiale. Dar ea nu se mulţumeşte numai să ascundă aceste liste, ci se străduieşte să se facă, practic, nevăzută. Acest gen de blocadă n-a rămas fără urmări. Sovietologi occidentali dintre cei mai remarcabili nu menţionează niciodată existenţa Nomenklaturii sau spun lucruri de genul „în politica de cadre, Nomenklatura nu reprezintă decît o parte infimă". Această parte infimă este exact clasa dominantă în U.R.S.S.

Nomenklatura şi puterea

Burghezia îşi exercită puterea, mai întîi de toate, în domeniul economic. Pe aceasta se bazează importanţa sa politică. Nomenklatura încarnează, în primul rînd, conducerea politică a societăţii, exercitarea puterii în economie fiind doar o consecinţă a acestei activităţi. Nomenklatura este singura care ia toate deciziile politice. Această particularitate necesită o separare clară a muncii pur administrative de munca politică.

Fiecărui nomenklaturist i se încredinţează un spaţiu bine precizat de acţiune, ceea ce aminteşte de sistemul feudal. În Rusia feudală se spunea că suzeranul şi-a „investit" vasalul cu un oraş sau o regiune. Astăzi, Nomenklatura vorbeşte că tovarăşul X sau Y a fost „investit" cu un minister, de exemplu.

Pentru Nomenklatură, lucrul cel mai important nu este proprietatea ci puterea. Burghezia este clasa posesorilor şi, din acest motiv, şi clasa conducătoare. Invers, Nomenklatura este clasa conducătoare şi, din acest motiv, şi clasa posesoare. Magnaţii capitalişti nu împart bogăţiile lor cu nimeni, însă împart bucuros puterea cu politicienii profesionişti. Nomenklaturiştii se feresc cu străşnicie să împartă fie chiar şi o bucăţică de putere politică. Ei dau ordine şi toată lumea trebuie să le execute.

Nomenklaturistul este un fanatic al puterii. Dar aceasta nu înseamnă că restul îi este indiferent. Prin natura sa, el nu este un ascet. Îi place să bea bine — mult şi bun, în special coniac din Armenia. Mănîncă bine — îi plac icrele negre, şalăul, somonul, tot ce se găseşte la restaurantul din Kremlin şi la bufetul Comitetului Central. Are hobby-ul care este la modă în anturajul său : altădată fotbal sau hockei, ieri pescuitul, azi vînătoarea. Îşi comandă mobile finlandeze pentru noul său apartament şi cumpără cărţi care nu se găsesc pe piaţă prin comisia „cărţi" a Comitetului central — cărţi „pe linie", bineînţeles. Dar bucuria vieţii sale, unica sa pasiune este să stea la birou, cu telefonul guvernamental la îndemînă, să avizeze hotărîri ale C.C. care mîine vor deveni legi, să hotărască, suveran, asupra unor destine anonime, să spună la telefon „Gîndeşte-te serios, mi se pare că ar fi mai bine să faci aşa", apoi să se reinstaleze în fotoliu ştiind că ordinul va fi executat. Sau să apară la o conferinţă organizată de vasalii săi — savanţi cunoscuţi, artişti celebri sau scriitori. Ce plăcut este să te aşezi modest, într-un colţ, şi să-i vezi pe toţi cum aleargă să primească ordine !

Pentru a se bucura de această satisfacţie supremă ar fi gata să renunţe chiar şi la mobila finlandeză şi la coniacul armenesc. Această plăcere, deja considerabilă la nivelul oraşului, raionului sau regiunii, devine incomensurabilă la nivelul unei ţări care se întinde între Suedia şi Japonia. Şi devine şi mai delectabilă atunci cînd poţi transmite, prin telefon, ordine prieteneşti la Varşovia, Budapesta, Berlin, Sofia, Praga, Kabul, Hanoi sau Havana.

Nomenklatura şi cariera

În U.R.S.S., ca, de altfel, în toate ţările din blocul socialist, numirile în posturi de răspundere se fac de Nomenklatură. Aceasta este o regulă absolută. Iată şi un mic exemplu : patriarhul Moscovei şi al întregii Rusii, ales de adunarea Bisericii ruse ortodoxe, face parte din Nomenklatura Biroului politic al Comitetului Central. Cum a putut lua naştere un sistem cu rezultate atît de originale ? Lenin anticipa ideea de Nomenklatură atunci cînd spunea : „Acum statul proletarilor şi ţăranilor este «patronul» : el trebuie să organizeze, pe scară mare, metodic, sistematic şi public, selecţia celor mai bune forţe în vederea construirii economiei, ca şi selecţia celor mai buni administratori şi organizatori pentru sarcinile speciale şi generale, locale şi naţionale".

Stalin a întreprins această selecţie într-un mod cu adevărat metodic şi sistematic. Dar niciodată public ; din contră, selecţia era secretă. Nu statul o organiza, ci conducerea Nomenklaturii. Carierismul este principalul semn distinctiv al Nomenklaturii şi criteriul secret al selectării cadrelor.

Poate să fie cineva exclus din Nomenklatură ? Această întrebare, a priori naivă, are o foarte importantă semnificaţie socială.

Teoretic, este posibil, căci a fi admis în Nomenklatură nu înseamnă, din punct de vedere juridic, nimic mai mult decît a fi inclus pe o listă de posturi rezervate. De aici s-ar putea trage concluzia că mutarea într-o altă funcţie, care nu face parte din lista respectivă, ar antrena, automat, pierderea statutului de nomenklaturist.

Acest lucru este valabil numai în teorie. Practic, odată intrat în Nomenklatură, tovarăşul poate spera, în deplină legitimitate, că n-o va mai părăsi niciodată. Dacă nu au loc răsturnări sau epurări, dacă nu-şi atrage mînia superiorului, dacă este în termeni buni cu colegii influenţi din Nomenklatură, dacă respectă regulile scrise şi — mai cu seamă — cele nescrise, doar un enorm scandal ar putea să provoace eliminarea lui din Nomenklatură.

Nomenklatura vede cu satisfacţie cum observatorul din afară o ia drept ceea ce nu este. Ea se camuflează cu mare grijă sub formă de aparat administrativ, esenţialul fiind să nu-şi dea niciodată pe faţă caracterul de clasă. În realitate, nu există nimic comun între un corp de funcţionari şi Nomenklatură. Funcţionarii execută ordinele organelor guvernamentale, în timp ce Nomenklatura dă ordine. Funcţionarii sînt servitorii privilegiaţi ai statului, nomenklaturiştii sînt stăpînii statului.

Fiecare nomenklaturist face parte din Nomenklatura unui organ de conducere al partidului. Cum nici un membru de partid nu poate fi şomer, organul respectiv nu-l va putea concedia, ci va fi obligat să-l mute într-un alt post. Noul post va fi tot un post din cadrul Nomenklaturii. Lanţul „concediere, mutare, numire într-un nou post" garantează fiecărui nomenklaturist, chiar dacă este un incapabil notoriu, un loc în rîndurile clasei conducătoare : organul de conducere, furios, va putea să-l expedieze şi în deşert ; va fi, oricum, într-un post de conducere al deşertului. Nici pensionarii nu îşi pierd statutul de nomenklaturist, căci Nomenklatura este cea care le plăteşte pensiile.

Nomenklatura este inalienabilă nu prin funcţiile sale, ci prin caracterul său de clasă. Dar inalienabilitatea sa nu a apărut de azi pe mîine. Cînd Stalin s-a debarasat de vechea gardă bolşevică pentru a satisface, astfel, dorinţa Nomenklaturii, el şi-a rezervat şi dreptul de a proceda la fel cu oricine altcineva, fie el şi nomenklaturist. Acesta a fost unicul punct important de divergenţă între Stalin şi nomenklaturiştii săi. Destinul lor, ca şi al tuturor cetăţenilor sovietici, se afla în mîinile inumanelor organe de securitate ale lui Beria. După moartea lui Stalin, conducerea partidului a epurat organele de securitate în cîteva etape şi le-a privat de libertatea de a acţiona împotriva Nomenklaturii. Din monstrul misterios în faţa căruia tremurau toţi, K.G.B. s-a transformat în ceea ce este astăzi : o poliţie politică secretă, strîns legată — şi subordonată — aparatului de partid.

Efectivele Nomenklaturii

Cîţi nomenklaturişti există ?

Faptul că în U.R.S.S. nu a fost publicată nici o informaţie asupra Nomenklaturii şi că documentele care se referă la ea sînt considerate „top secret" face imposibilă o evaluare numerică. Se poate, totuşi, stabili o ordine de mărime pe baza unor date statistice generale.

Prima categorie cuprinde „conducătorii partidului, comsomolului, sindicatelor, altor organizaţii sociale şi secţiilor acestora", dar omite — cu bună ştiinţă — o parte importantă a Nomenklaturii, adică majoritatea membrilor aparatului de partid, funcţionarii care nu conduc departamente sau sectoare.

A doua categorie include conducătorii administraţiei de stat şi posturile subordonate : preşedinţii consiliilor de miniştri ai Uniunii Sovietice şi republicilor naţionale, miniştrii, preşedinţii comitetelor de stat, preşedinţii comitetelor executive, etc. şi supleanţii lor. Nomenklatura tribunalelor şi a procuraturii face şi ea parte din această categorie.

Cum împărţirea Nomenklaturii în aceste două categorii nu conţine nici o indicaţie asupra aparatului, nucleul său central, mi se pare mai interesantă departajarea pe două nivele : primului îi aparţin conducătorii organelor de partid şi de stat centrale, ale republicilor federale şi autonome, ale regiunilor şi marilor oraşe ; celui de al doilea, conducătorii aceloraşi organe din judeţe şi oraşe mai mici.

Conform datelor statistice de care dispun, primul grup cuprindea, în 1970, 76847 de persoane, la care trebuie să adăugăm nomenklaturiştii din aparatul de partid şi de stat, din K.G.B. şi din aparatul diplomatic. Cu aceste corective, numărul total al nomenklaturiştilor din primul grup s-ar ridica la aproximativ 100 000 de persoane.

La cel de al doilea nivel, datele din 1970 indică cifra de 145 248 şi cred că nu greşesc cu mult dacă, operînd în acelaşi fel, stabilesc la 150 000 numărul nomenklaturiştilor de rangul doi.

Aşadar, puterea Nomenklaturii în Uniunea Sovietică este exercitată de aproximativ 250 000 de persoane. Acest grup care nu este nici ales, nici revocat de populaţie hotărăşte soarta acesteia şi îi dă directive politice.

Mai există numeroşi reprezentanţi ai Nomenklaturii care ocupă posturi cheie în economie, instituţii ştiinţifice şi învăţămînt. Această fracţiune nu aparţine nucleului dominant, nu elaborează politica, dar îşi exercită puterea de clasă în propriul său domeniu. Totalul acestei fracţiuni este de ordinul a 450 000—500 000 de persoane.

Acum avem răspunsul : numărul nomenklaturiştilor din Uniunea Sovietică se plasează în jurul cifrei de 750 000. Dacă mai adăugăm soţiile şi copiii, mergînd pe ideea familiei formate din patru persoane, ajungem la trei milioane. Mai puţin de 1,5 la sută din populaţia ţării. Aceşti 1,5 la sută se autoproclamă forţa conducătoare a ţării, „inteligenţa, onoarea şi conştiinţa epocii noastre", „organizatoarea şi inspiratoarea tuturor victoriilor poporului sovietic".

Nomenklatura și partidul

Importanța numerică a partidului este mare, un cetățean sovietic din unsprezece fiind membru de partid. Din 1917 pînă în prezent, numărul membrilor de partid a crescut de peste 40 de ori. Ce ascunde această evoluție ? La origine, partidul conceput de Lenin nu era o organizație de masă, ci un partid elitist, care se afla în umbra unei alte elite — organizația revoluționarilor profesioniști. Sarcina partidului era de a susține, prin toate mijloacele, această elită și de a servi drept sursă de cadre de rezervă. După cucerirea puterii, revoluționarii au devenit conducători profesioniști, iar partidul a devenit mai important, dar a rămas o elită auxiliară. În vreme ce Nomenklatura își întărea dominația și se detașa din ce în ce mai mult de societate, legătura dintre ea și partid se subția. După moartea lui Stalin, creșterea continuă a numărului membrilor de partid și pietrificarea clasei dominante au accentuat diferența dintre Nomenklatură și auxiliarii săi. Partidul maselor, care numără de acum mai multe milioane de membri, joacă, din ce în ce mai mult, rolul de servitor al Nomenklaturii.

Limita este, desigur, fluctuantă. Ca și în trecut, partidul se află de partea clasei nomenklaturiștilor și nu de partea poporului. De aceea, umflarea P.C.U.S. nu relevă altceva decît accentuarea procesului de clivare a societății sovietice, proces care durează deja de decenii.

Deși execută ordinele Nomenklaturii cu mai mult zel și mai puțin resentiment decît poporul în general, am fi lipsiți de realism dacă am ignora transformările care se manifestă în conștiința membrilor de partid. La începutul anilor '30, mulți membri de partid erau aproape la fel de idealiști și de convinși pe cît sînt cei mai mulți din comuniștii de azi din țările capitaliste. Dar, în prezent, membrii P.C.U.S. nu mai sînt convinși decît de un singur lucru și anume că prețul pe care trebuie să-l plătească pentru promovarea socială este repetarea minciunilor oficiale. Desigur, un carnet de partid nu înseamnă și garanția unei cariere strălucite, dar absența lui este garanția lipsei totale de carieră, în orice domeniu. Excepțiile nu fac decît să confirme regula și ele nu se întîlnesc decît în mediile științifice și artistice. Ca o curiozitate, obscurantistul Lîsenko, care a anihilat știința biologiei în Uniunea Sovietică, nu era membru de partid, deși mentalitatea sa l-ar fi îndrituit să fie membru al C.C. sub Stalin.

Spre o Nomenklatură ereditară

Nomenklatura avea de rezolvat problema reproducerii sale. Orice clasă dominantă în curs de consolidare tinde să transmită privilegiile sale copiilor, adică să se autoreproducă, împiedicînd astfel afluxul noilor veniți. Este ceea ce se întîmplă în prezent în Nomenklatura sovietică. Să dăm cîteva exemple. Fiul lui Leonid Brejnev a fost numit prim adjunct al ministrului comerțului exterior. Pînă în prezent, presa n-a fost interesată decît doar de una din tranzacțiile sale internaționale : entuziasmat de spectacolul dansatoarelor de la barul „Crazy Horse" din Paris, a dat 100 de dolari bacșiș chelnerului, adică jumătate din salariul lunar al unui muncitor sovietic. Ludmila, fiica lui Kosîghin, n-a fost preocupată în mod deosebit de biblioteci, dar acest lucru n-a fost un obstacol în numirea sa ca directoare a Bibliotecii de stat pentru literatură străină din Moscova. Anatoli, fiul lui Gromiko, a petrecut cîțiva ani în Institutul pentru Statele Unite și Canada, din cadrul Academiei de științe, apoi s-a trezit brusc delegat sovietic la Washington, consilier la ambasada sovietică din R.D.G. și, în sfîrșit, director al Institutului african, deși n-a fost niciodată specialist în africanism. Aș mai putea oferi multe exemple, dar nu cred că este necesar : fenomenul descris mai sus nu reprezintă excepția, ci chiar regula. Copiii secretarilor de partid nu devin muncitori decît în romanele pioase ale „realismului socialist" ; în socialismul adevărat, ei intră automat în aparatul de partid sau în corpul diplomatic.

Este din ce în ce mai evident că clasa dominantă din Uniunea Sovietică se autoreproduce. Este adevărat că posturile nu sînt ereditare, dar apartenența la clasa Nomenklaturii a devenit o practică ereditară.

Poliția, armata și Nomenklatura

Poliția nu constituie, în Uniunea Sovietică, un corp omogen. Există poliția secretă (K.G.B.) organele ministerului de interne (M.V.D.) care se ocupă de supravegherea lagărelor, miliția, în sarcina căreia intră crimele și controlul circulației și serviciul de pașapoarte.

Aparatul K.G.B. aparține global Nomenklaturii (ca și aparatul serviciilor diplomatice) și, în această calitate, formează o fracțiune a clasei dominante. În ce privește M.V.D., aici există, ca și în cazul celorlalte ministere, atît funcții nomenklaturiste, cît și posturi obișnuite.

Forțele armate, în vîrful cărora se află ministerul apărării, constituie o autoritate, pe același plan cu ministerul de interne și alte ministere. Șefii lor sînt membri ai Nomenklaturii, iar în structura internă se regăsește aceeași ierarhie ca și în societatea civilă.

Puterea militară este imensă. Ea ar putea constitui un pericol pentru dominația Nomenklaturii, care, conștientă de această amenințare potențială, a luat o serie de măsuri cum ar fi constituirea unor trupe separate care depind de K.G.B. sau de M.V.D., crearea de privilegii speciale pentru nomenklaturiștii armatei, formarea unor secții speciale reprezentînd K.G.B. în interiorul armatei.

Nomenklatura și plusvaloarea

„Partea majoritară a societății nu poate fi obligată să muncească în mod regulat pentru cealaltă parte, fără un aparat coercitiv permanent", scria Lenin în expunerea sa intitulată „Despre stat". Aparatul de stat al „socialismului adevărat" își îndeplinește această funcțiune în mod exemplar. Am văzut deja că acest stat nu este al poporului, ci al Nomenklaturii ; Nomenklatura este cea care încasează plusvaloarea (căci și economia „socialismului adevărat" se bazează tot pe supramunca producătorilor direcți), prin intermediul statului său. Ea dispune de plusvaloare după bunul său plac, ea decide cît va cheltui pentru propriile ei capricii, cît va acorda intelectualilor sau cercetării spațiale, sau construirii de rachete, sau cărților pentru copii etc. Teoria marxistă consideră drept exploatare însușirea plusvalorii, fără a face vreo deosebire în funcție de utilizarea acestei plusvalori, că e vorba de capriciile exploatatorilor sau de gestiunea economiei. În acest sens, de vreme ce în „socialismul adevărat" Nomenklatura își însușește plusvaloarea înseamnă că ea îi exploatează pe cei care muncesc.

Atîta timp cît economia sovietică reprezintă proprietatea colectivă a clasei Nomenklaturii, și nu proprietatea individuală a membrilor ei, exploatarea celor care muncesc îmbracă, în aparență, caracterul exploatării omului de către stat, și nu a omului de către om. Dar nomenklaturiștii nu pot ascunde că fiecare dintre ei primește partea sa din plusvaloarea produsă, deturnarea colectivă fiind, evident, urmată de însușirea individuală. Altfel, de unde ar proveni veniturile mari ale nomenklaturiștilor, cu ce bani și-ar putea permite să întrețină locuințele și casele de odihnă puse la dispoziția lor, sau mașinile de serviciu ? Din ce corn al abundenței provin alimentele destinate Kremlinului ?

Cum plusvaloarea trece mai întîi prin oala comună a statului Nomenklaturii înainte de a fi distribuită individual, este imposibil de stabilit care membru al Nomenklaturii exploatează pe cutare sau cutare muncitor. Dar imposibilitatea aceasta nu schimbă cu nimic faptul că nomenklaturistul exploatează persoane fizice, prin însușirea plusvalorii pe care acestea o produc. Există o exploatare a omului de către om în U.R.S.S. și cetățenii țării „socialismului adevărat" încep să înțeleagă acest lucru.

Criza constantă a subproducției

Propaganda comunistă subliniază permanent cu mîndrie faptul că țările „socialismului adevărat" nu sînt afectate de crize economice. Este fals : nu există, fără îndoială, crize periodice de supraproducție, ca în economia capitalistă, ci o criză constantă a subproducției. Insist asupra acestui punct : această criză nu este periodică, ci cronică ; ea a devenit realitatea cotidiană a vieții economice în „socialismul adevărat".

Cetățeanul sovietic s-a obișnuit de mult cu insuficienta cantitate a produselor disponibile. Uneori are însă norocul să nimerească un magazin în care tocmai s-a „repartizat" marfă ; așa că fiecare are permanent la el o plasă, supranumită, cu speranță, „poate".

Stalin a inventat formula „dezvoltării preferențiale a producției mijloacelor de producție". Aceasta implică primatul industriei grele al cărei scop esențial este de a echipa mașinăria militaro-polițistă a Nomenklaturii. S-au introdus în statisticile sovietice noțiunile de „grupa A" — producția mijloacelor de producție — și „grupa B" — producția bunurilor de consum. La cel de al XXV-lea congres al P.C.U.S., Brejnev anunța că „nu s-a reușit îndeplinirea planului în industria alimentară și a bunurilor de consum" și că „mulți sînt cei care poartă răspunderea pentru acest lucru". Mulți, într-adevăr ; nomenklaturiștii, care, în 60 de ani de dominare și 50 de ani de economie planificată, nu învățaseră că trebuiau să dea oamenilor bunurile de consum necesare. O analiză a celor zece planuri cincinale (pînă în 1980) ne duce la o concluzie interesantă : preferința acordată dezvoltării mijloacelor de producție înseamnă că Nomenklatura are ca obiect atingerea scopurilor propuse cu privire la grupa A, sabotînd, în același timp, în mod conștient, prevederile referitoare la grupa B.

Accelerarea ritmului de muncă

Nomenklatura impune o disciplină severă a muncii pentru a spori intensitatea ritmului de muncă. Cu toate că se pretinde că este vorba despre disciplină liber consimțită, ea se bazează, de fapt, pe frica de pedeapsă. Să citățm din revista „Kommunist" : „Disciplina muncii socialiste comportă, pe de o parte, obligația administrației de a organiza munca în mod rațional și, pe de alta, obligația muncitorilor și a funcționarilor de a-și consacra toate forțele muncii". Nu se cere mult celor ce muncesc ; pur și simplu „toate forțele". Și ce înseamnă „a organiza munca în mod rațional" ? Tot „Kommunist" ne explică : „Aptitudinea de a organiza munca cere utilizarea la maximum a orelor de muncă, crearea unei atmosfere propice muncii, contabilitate și control."

Pentru Nomenklatură, unicul sens al acestei discipline rezidă în sporirea plusvalorii. Deși inundă presa cu lungi tirade despre entuziasmul de neclintit cu care muncește poporul sovietic, Nomenklatura este convinsă că această bandă de leneși nu muncește decît pe jumătate, că refuză cu încăpățînare să dea tot statului și că trebuie să fie stopată această grevă permanentă împotriva zelului.

În căutare de spărgători de grevă, Nomenklatură a dat peste teza marxistă potrivit căreia burghezia, în eforturile ei de a diviza clasa muncitoare, a provocat apariția unei aristocrații a muncii pe care o hrănește cu fărîmituri din profitul său. Fără nici o ezitare, Nomenklatura a luat măsuri pentru a crea o astfel de aristocrație a muncii în U.R.S.S. Tot Lenin este primul care a propus organizarea de „întreceri socialiste". **(va urma)**

Traducere și adaptare
Manuela Ștefănescu

Grigori Medvedev

Însemnări despre Cernobîl*)

ÎNSEMNĂRILE DESPRE CERNOBÎL, apărute în nr. 6/ 1989 al prestigioasei reviste sovietice „Novii mir" — şi din care revista „Lumea azi" publică, începînd din acest număr, ample fragmente — sînt, după cum le caracterizează Andrei Saharov în cuvîntul introductiv, „o povestire competentă şi temerar-veridică a tragediei petrecute acum peste trei ani, care continuă să neliniştească milioane de oameni". Autorul este un reputat atomist ; a lucrat un timp la centrala nuclearoelectrică de la Cernobîl, apoi, îndată după accidentul din aprilie 1986 a fost trimis la faţa locului, unde a avut ocazia să vadă cu propriii săi ochi „urmele încă proaspete ale tragediei".

Lucrarea este o îmbinare perfect echilibrată de cronologii ale evenimentelor fatale, mărturii ale unor persoane implicate, mărturii proprii, competente analize tehnice, sociale, educaţionale, în care profesionalismul autorului este dublat de un remarcabil talent literar.

Dincolo, însă, de incontestabilele calităţi ştiinţifice şi literare, „Însemnările" lui Grigori Medvedev sînt un protest energic împotriva secretomaniei, care, prin tragedia de la Cernobîl, s-a vădit a fi — dacă mai era nevoie — definitorie pentru însăşi esenţa doctrinei comuniste : sacrificarea intereselor vitale ale populaţiei — în cazul de faţă, sacrificarea dreptului elementar la informare — de dragul afirmării cu orice preţ a aşa-zisei superiorităţi a orînduirii comuniste, unde nu se produc catastrofe, nici măcar naturale, cu atît mai puţin din vina „omului de tip nou".

În perspectiva foarte apropiatului program energetic nuclear din ţara noastră, cetăţeanul român trebuie să fie convins că pentru economia românească energetica nucleară este, am putea spune, vitală. Desigur, Cernavodă nu este Cernobîl. Reactorii anvelopaţi de tip CANDU sînt mult mai siguri decît R.B.M.K.-urile sovietice, atît de criticate începînd din 1986. Cu toate acestea, cetăţeanul român are dreptul să fie informat că nici o construcţie omenească nu este total lipsită de risc. Iar cei ameninţaţi, oricît de neînsemnată ar părea ameninţarea, trebuie să hotărască dacă, în raport cu foloasele aduse de construcţia în cauză, merită să accepte riscurile implicate de aceasta. Parafrazînd titlul unei publicaţii recent apărute, „Trăim cu radiaţii", am putea spune că, vrînd-nevrînd, „trăim cu risc". Totodată, cetăţeanul român are dreptul să fie informat că există state europene unde opinia publică a hotărît să se lipsească de contribuţia nucleară la energetica lor naţională.

La astfel de meditaţii invită „nuvela documentară" a lui G. Medvedev. Dar, înainte de aceasta, ea invită la o meditaţie profundă asupra competenţei şi a responsabilităţii — competenţă profesională şi, nu mai puţin, competenţă existenţială a omului de rînd faţă în faţă cu evenimentul neobişnuit. Căci mărimea riscului de care aminteam mai sus nu este dată de la Dumnezeu, ci depinde de noi toţi.

S. T.

Se pune întrebarea : pentru ce a fost dat la secret un accident cunoscut întregii lumi ? Căci a lua notă la timp de o experienţă negativă înseamnă a garanta nerepetarea în viitor a unui fapt asemănător. Dar aşa era rînduiala : informaţiile negative erau numai pentru conducerea superioară, iar eşaloanele inferioare aveau parte de informaţii trunchiate, care nu contraziceau directivele oficiale privind securitatea totală a CNE. Vocile lucide erau considerate drept atentat la autoritatea ştiinţei. Încă în 1974, la adunarea generală anuală a Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S., academicianul A.P. Aleksandrov a spus : „Sîntem învinuiţi că energetica nucleară este periculoasă şi că are consecinţe grave prin poluarea radioactivă a mediului înconjurător (...) Ce să mai zicem atunci, tovarăşi, dacă izbucneşte un război nuclear ? Ce poluare vom avea atunci ?"

Uluitoare logică ! Nu-i aşa ?

Ce-i drept, peste zece ani, la o şedinţă a activului de partid al Ministerului Energiei Electrice al U.R.S.S. (cu un an înainte de Cernobîl). A.P. Aleksandrov a recunoscut : „De noi, tovarăşi, chiar şi Dumnezeu s-a milostivit că n-am avut şi noi parte de o Pennsylvania a noastră. Da, da..."

Nu-i poţi contesta academicianului presimţirea nenorocirii. Temeiuri pentru presimţire erau destule : puterile instalate din energetica nucleară creşcuseră extraordinar, mitul respectabilităţii fusese umflat pînă la cer, iar responsabilitatea atomiştilor se poate spune că era în descreştere. Şi de unde să răsară responsabilitatea asta dacă la CNE, cică, totul e atît de simplu şi de sigur... Cam prin aceiaşi ani începuse să se schimbe compoziţia personalului de exploatare de la CNE în condiţiile unui deficit drastic accentuat de operatori atomişti. Dacă înainte se duceau să lucreze acolo în principal entuziaşti ai energeticii nucleare, profund îndrăgostiţi de acest domeniu, acum în schimb s-au năpustit într-acolo cu toţii, care mai de care. Ceea ce atrăgea în primul rînd erau nu banii, ci prestigiul. Omul are deja de toate, cum ar veni, a făcut bani, în alte domenii de activitate, doar că nu-i încă atomist. Şi păzea că vin specialiştii ! Lasă-i în locul tău pe cuscrii şi pe nepoţii celui ce stă în fruntea plăcintei atomice ! (...)

Toate accidentele de la CNE din U.R.S.S. au rămas necunoscute opiniei publice, cu excepţia accidentului de la grupurile numărul unu ale CNE din Armenia şi de la Cernobîl, din anul 1982, despre care s-a amintit în treacăt într-un articol de fond din „Pravda", abia după alegerea lui I.V. Andropov în funcţia de secretar general al C.C. al P.C.U.S. Pe lîngă aceasta, o menţiune indirectă a accidentului de la grupul numărul unu al CNE Leningrad a fost făcută în martie 1976, la şedinţa activului de partid al Ministerului Energiei Electrice al U.R.S.S., unde a luat cuvîntul A.N. Kosîghin, preşedintele Consiliului de Miniştri al U.R.S.S. Printre altele, el a afirmat atunci că guvernele Suediei şi Finlandei au interpelat guvernul U.R.S.S. cu privire la creşterea radioactivităţii pe teritoriile ţărilor lor.

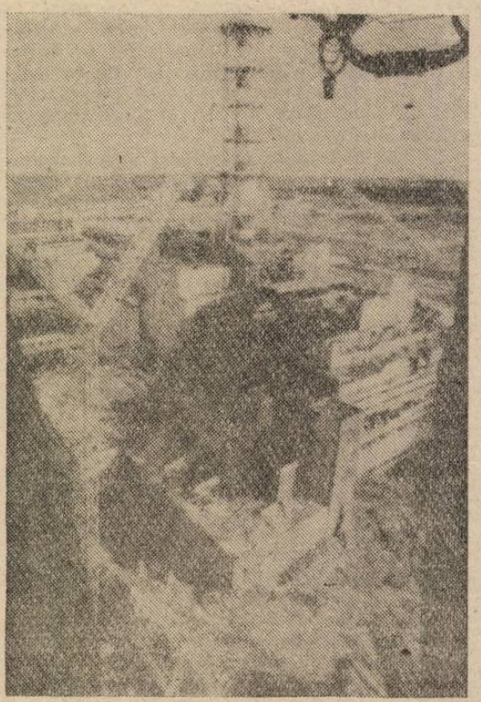

Centrala atomoelectrică, astăzi

Situaţia în care accidentele de la centralele nucleare erau ţinute ascunse de opinia publică devenise regulă generală pe vremea lui P.S. Neporojnîi, ministrul energeticii şi al electrificării al U.R.S.S. Accidentele erau ţinute ascunse nu numai de opinia publică şi de guvern ci şi de lucrătorii de la CNE din ţară, ceea ce este deosebit de periculos, căci lipsa informaţiilor privitoare la experienţa negativă poate avea oricînd consecinţe imprevizibile. Succesorul lui Neporojnîi la postul de ministru, A.I. Maioreţ, un om nu tocmai competent în probleme de energetică, mai ales nucleară, a continuat tradiţia trecerii sub tăcere. La numai jumătate de an de la instalarea sa în funcţie, el a instaurat interdicţia expunerii deschise în presă, în transmisiunile de la radio şi de la televiziune a datelor privind acţiunea ecologică negativă pe care grupurile energetice o au asupra personalului de deservire şi asupra populaţiei, ca şi asupra mediului înconjurător (influenţa cîmpurilor electromagnetice, iradierea, poluarea atmosferei, a apelor şi a solului). (...)

În acea zi, 25 aprilie 1986, la CNE Cernobîl se făceau pregătiri pentru oprirea grupului patru pentru revizia periodică.

În timpul opririi grupului, conform programului aprobat de inginerul-şef N.M. Fomin, urma să se efectueze teste, **cu proiecţiile reactorului deconectate**, în regim de scoatere totală de sub tensiune a echipamentelor CNE. Pentru furnizarea energiei electrice urma să se utilizeze energia mecanică de inerţie a rotorului turbogeneratorului (în rotaţie inerţială). În treacăt fie spus, efectuarea unui asemenea test fusese propusă multor centrale nuclearoelectrice, dar, din cauza riscului presupus de experiment, toate refuzaseră. Conducerea CNE Cernobîl acceptase.

Care este esenţa experimentului şi de ce era el necesar ?

Este vorba de faptul că, dacă o centrală nucleară rămîne brusc în pană de curent, atunci, firesc, se opresc toate mecanismele ei, printre care şi pompele ce asigură circulaţia apei de răcire în zona activă a reactorului nuclear. Drept rezultat, se produce topirea zonei active, ceea ce este echivalent cu accidentul maxim bază de proiect. Experimentul cu rotaţia inerţială a rotorului turbogeneratorului se referă tocmai la utilizarea oricăror surse posibile de energie electrică în astfel de cazuri. Căci atît timp cît rotorul generatorului se mai află în rotaţie, se generează energie electrică. Ea poate şi trebuie să fie utilizată în cazuri critice. Regimul inerţial este unul dintre subsistemele existente în caz de accident maxim bază de proiect (A.M.B.P.). (...)

*) Din volumul cu acelaşi titlu în pregătire la Editura Humanitas

De obicei, programele unor asemenea operații sînt pregătite dinainte, sînt aprobate de constructorul principal al reactorului, de proiectantul principal al centralei, de Comitetul de Stat pentru Supravegherea Activității din Domeniile Industriei și Energeticii Nucleare. Programul prevede în mod obligatoriu, în aceste cazuri, existența unei **surse auxiliare de energie electrică** pe durata efecturării experimentului. Cu alte cuvinte, nealimentarea centralei electrice în timpul testărilor nu se realizează în practică, ci doar se presupune. În condițiile efectuării operațiunilor în ordinea cuvenită și a măsurilor suplimentare de securitate, asemenea testări la CNE în funcțiune nu erau interzise.

Trebuie să subliniem aici că testările legate de mișcarea inerțială a rotorului generatorului sînt permise numai după oprirea reactorului, adică după apăsarea butonului P.A. (proiecție anti-avarie) și pătrunderea în zona activă a barelor absorbante. Înainte de acest moment reactorul trebuie să se găsească în regim stabil, de manevrabilitate, avînd rezerva de reactivitate regulamentară.

Cîteva precizări sînt necesare pentru cititorul nespecialist.

Simplificat, zona activă a unui reactor R.B.M.K. [1] este un cilindru cu un diametru de paisprezece metri și o înălțime de șapte metri. Acest cilindru este umplut cu combustibil și cu grafit. În partea sa frontală, cilindrul zonei active este străbătut de orificii (tevi) uniform distribuite, în care se pot deplasa bare de **reglare, care absorb neutroni.** Dacă toate barele se află în poziție coborîtă (adică în interiorul zonei active), atunci reactorul este oprit. Pe măsură ce se scot bare, începe reacția în lanț de fisiune a nucleelor, și puterea reactorului crește. Cu cît barele sînt mai ridicate, cu atît puterea reactorului este mai mare. (...)

Numărul de bare absorbante introduse în zona activă nu trebuie să fie mai mic de douăzeci și opt-treizeci de bucăți (după accidentul de la Cernobîl acest număr a fost mărit la șaptezeci și două), întrucît în orice moment poate să apară o situație în care capacitatea combustibilului de amplificare a puterii să fie mai mare decît capacitatea absorbantă a barelor de reglare.

Tocmai aceste douăzeci și opt-treizeci de bare, care se află într-o zonă de eficacitate mare, alcătuiesc rezerva operativă de reactivitate. Cu alte cuvinte, în toate etapele de exploatare a reactorului, capacitatea acestuia de amplificare a reacției în lanț nu trebuie să depășească capacitatea barelor absorbante de a opri reacția. (...)

Cu două săptămîni înainte de experiment, pe panoul din camera de comandă a grupului energetic numărul patru a fost introdus butonul A.M.B.P. (accident maxim bază de proiect), însă doar pe circuite secundare, fără aparate de măsură și control, și fără partea cu pompe. Adică semnalul de la acest buton era pur imitațional.

La intrarea în funcțiune a proiecției anti-avarie (P.A.), toate cele două sute unsprezece bare absorbante se deplasează în jos, începe admisia apei de răcire, se conectează pompele auxiliare și pornesc generatoarele diesel de rezervă. Se pornesc, de asemenea, pompele auxiliare de alimentare cu apă din cuvele de condensat pur, care pompează apă din bazinul barbotor în reactor. Adică mijloace de protecție sînt mai mult decît suficiente dacă ele intră în funcțiune la momentul potrivit.

Ei bine, toate aceste protecții trebuiau introduse pe butonul A.M.B.P. Dar, din nefericire, ele au fost scoase din funcțiune, deoarece operatorii se temeau de un șoc termic asupra reactorului, adică de pătrunderea apei reci în reactorul fierbinte. Probabil că acest gînd aberant i-a hipnotizat și pe cei din conducerea CNE (Briuhanov, Fomin, Deatlov) și pe cei din organele ierarhic superioare de la Moscova. A fost astfel încălcată regula de aur a tehnologiei nucleare : dacă accidentul maxim bază de proiect a fost **prevăzut** de proiect, înseamnă că el poate avea loc în oricare moment. (...)

Așadar, ce s-a întîmplat la grupul energetic numărul patru de la CNE Cernobîl în ajunul catastrofei ?

[1]) R.B.M.K. : reaktor bol' șoi moșcinosti. Kanal'nîi (reactor de mare putere cu canale)

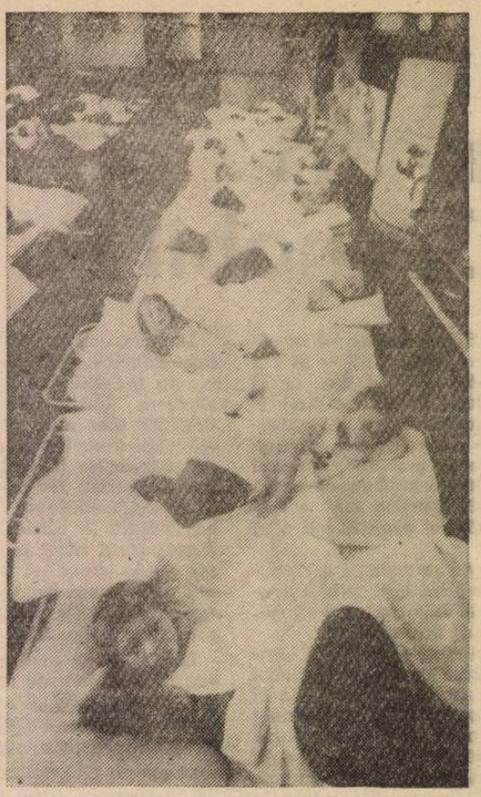

Copii suferind de boli intestinale din cauza unei iradieri excesive, aflați într-un sat din apropierea Cernobîlului (aprilie 1990)

În noaptea de 25 aprilie, la 1h, 00 minute, personalul operativ a trecut la reducerea puterii reactorului nr. 4, care funcționa la parametrii normali.

La 13h, 05 minute, în aceeași zi, turbogeneratorul nr. 7 a fost deconectat de la rețea. Alimentarea cu energie electrică pentru necesitățile proprii ale grupului (patru pompe principale de circulație, două electropompe de alimentare ș.a.) fusese prevăzută a se asigura de la bornele turbogeneratorului nr. 8, rămas în funcțiune.

La 14h, 00 minute, conform programului experimentului, a fost deconectat sistemul de răcire a reactorului în caz de accident (S.R.R.A.), una dintre cele mai grave și mai fatale greșeli ale lui Fomin. (...)

Cei de la exploatare nu aveau o reprezentare clară a fizicii reactorului, nu vedeau posibilă apariția unei situații limită. Cred că funcționarea relativ bună a CNE timp de zece ani a contribuit și ea la slăbirea exigenței oamenilor. Și nici chiar semnul trimis de Cer — topirea parțială a zonei active la grupul numărul unu al CNE Cernobîl în septembrie 1982 — n-a servit drept lecție. Cînd direcțiunea tace, oamenii fac cum dă Dumnezeu. Informațiile au circulat la nivel de zvonuri, fără o analiză lucidă a experienței negative.

Dar să continuăm. La solicitarea dispeceratului de la Kievenergo, **la 14h, 00 minute** oprirea grupului a fost amînată. În această perioadă, exploatarea grupului patru a continuat în condiții de deconectare a sistemului de răcire a reactorului în caz de accident, o încălcare extrem de gravă a regulamentului tehnologic, deși o bază formală exista — prezența butonului A.M.B.P.

La 23h, 10 minute (în această perioadă, șef de tură la grupul numărul patru a fost Tregub), s-a continuat micșorarea puterii.

La 24h, 00 minute, Tregub i-a predat schimbul lui Aleksandr Akimov, iar inginerul principal cu comanda reactorului (prescurtat — I.P.C.R.) i-a predat schimbul lui Leonid Toptunov. (...)

În conformitate cu programul testărilor, se propunea ca rotația inerțială a rotorului generatorului să se efectueze la o putere a reactorului de 700—1000MW. Aici trebuie să subliniem că această rotație inerțială trebuia să se producă **în momentul opririi reactorului,** căci, în caz de accident maxim bază de proiect, protecția anti-avarie a reactorului (P.A.) cade și oprește reactorul. A fost aleasă însă o altă cale, extrem de periculoasă, chiar catastrofală — aceea de a continua experimentul cu reactorul menținut în funcțiune. De ce s-a recurs la o astfel de cale rămîne o enigmă. Se poate doar presupune că Fomin dorea o experiență pură.

Iată ce s-a petrecut în continuare. Trebuie explicat că barele absorbante pot fi acționate toate simultan sau o parte din ele, pe grupe. Într-o serie de regimuri de exploatare a reactorului apare necesitatea de a se conecta sau deconecta acționarea unor grupe locale. La deconectarea unuia dintre aceste sisteme locale. (...)

I.P.C.R.-ul Leonid Toptunov nu a reușit să compenseze suficient de rapid o dezechilibrare apărută în sistemul de reglare (în sectorul măsurare). Drept rezultat, puterea reactorului s-a redus la o valoare situată sub 30MW termici (...)

La o putere atît de mică începe otrăvirea reactorului cu produși de fisiune (xenon, iod). Restabilirea parametrilor devine foarte dificilă, dacă nu chiar imposibilă. Devenise limpede : experimentul cu mișcarea inerțială a rotorului eșuase. Acest lucru l-au înțeles imediat toți operatorii atomiști, printre care și Leonid Toptunov și șeful de tură al grupului, Aleksandr Akimov. L-a înțeles și inginerul-șef adjunct cu probleme de exploatare, Anatoli Deatlov. S-a creat o situație destul de dramatică. Deatlov, de obicei lent, a început să se agite în jurul tablourilor de la pupitrul operatorilor. Vocea lui răgușită și slabă căpătase un timbru metalic, mînios : „Berbeci ce sînteți ! Nu vă pricepeți ! Adunătură de nulități ! Rataţi experimentul !"

Puteai să-l înțelegi. Reactorul se otrăvea, trebuia fie să mărești imediat puterea, fie să aștepți o zi să se dezotrăvească... Și tocmai asta e, că trebuia așteptat. Ah, Deatlov, Deatlov... Nu ți-ai dat seama cît de rapid are loc otrăvirea. Oprește-te, nebunule... Și poate că scapă omenirea de catastrofa de la Cernobîl...

Dar el nu dorea să se oprească. Tuna și fulgera, se agita prin camera de comandă și pierdea minute prețioase. (...)

Timpul trecea, reactorul se otrăvea. Lui Toptunov îi era limpede că îi va fi greu să se ridice pînă la nivelul de putere anterior, și chiar dacă va reuși, aceasta numai micșorînd drastic numărul de bare introduse în zonă, ceea ce reclama oprirea imediată a reactorului. Așadar... Toptunov a luat unica decizie corectă. „Nu voi ridica puterea !" a afirmat ferm Toptunov. Akimov l-a susținut. Ambii i-au expus lui Deatlov temerile lor. „Ce tot îndrugi, berbecule ! s-a răstît Deatlov la Toptunov. După ce ai o cădere de optzeci la sută, regulamentul îți dă voie să ridici după o zi, iar tu ai avut o cădere de cincizeci la sută ! Regulamentul nu interzice. Și dacă n-o ridicați voi o s-o ridice Tregub..." Acesta era deja un atac psihologic : Tregub, șeful de tură al grupului, care îi predase schimbul lui Akimov și rămăsese să vadă cum merg testările, se afla alături. (...)

Leonid Toptunov s-a speriat de strigăte, și-a trădat intuiția profesională. Tînăr, desigur, de numai douăzeci și șase de ani. Ah, Toptunov, Toptunov (...)

Leonid Toptunov a început să ridice puterea, semnînd prin aceasta condamnarea la moarte a sa și a colegilor săi. Sub această sentință simbolică se văd clar semnăturile lui Deatlov și Fomin. Se vede deslușit și semnătura lui Briuhanov și a multor altor tovarăși situați mai sus pe scara ierarhiei...

Și tot în numele dreptății trebuie să mai spunem că sentința de condamnare era prestabilită într-o oarecare măsură prin însăși construcția reactorului R.B.M.K. Trebuia doar creat concursul de împrejurări în care să fie posibilă explozia. Și acest concurs de împrejurări a fost creat (...)

Pînă la explozie nu mai rămăseseră decît douăzeci și patru de minute (...) **(Va urma)**

Prezentare, traducere și adaptare Sergiu Tumanov

Monarhiile, azi

2

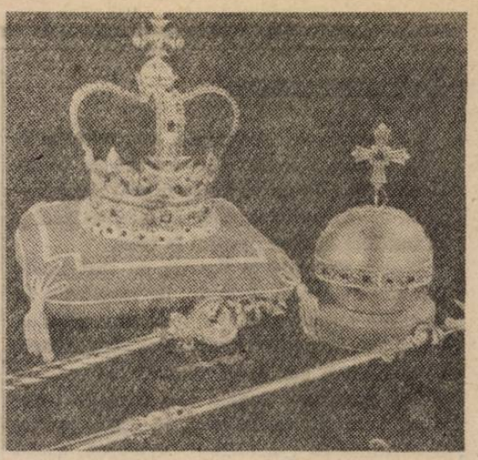

Desigur, sînt păstrate anumite limite. Căci pentru imaginea exterioară a monarhiei și pentru atractivitatea ei se pune problema unui anumit cuantum de „pompă" și artificii, ca și a respectării formelor tradiționale.

Din vechime și pînă azi, monarhiile și monarhii au fost, în ochii a nu puțini oameni, aureolați de un nimb. Motivele sînt numeroase. De acum înainte, monarhii se găsesc într-o anumită postură, deoarece ei sînt, în țara lor, singurii reprezentanți de acest fel plasați pe locul cel mai înalt în stat. Aceasta le dădea, mai înainte, sentimentul puterii, mai ales acela că ar putea schimba țara, iar pentru cetățeanul simplu, sentimentul că putea lua hotărîri de viață și de moarte (ceea ce, astăzi, a mai rămas în dreptul divin).

Așa se face că instituția monarhului a fost strîns legată de religie : un domnitor era învestit în funcția sa „prin mila Domnului" (în vechime, mulți domnitori au pretins că familiile lor proveneau din zei). Prin ceremonia religioasă a încoronării li se conferea privilegiul relațiilor strînse cu Dumnezeu (care le-a prescris multor regi și modalități de a fi sanctificați). Dar multe republici n-o scot la capăt, nici ele, fără Dumnezeu. Chiar și deputații Camerei Populare a RDG și guvernul RDG au cerut protecția și ajutorul Domnului (deși, din fericire, trebuie să răspundă fiecare pentru sine).

Regii, se știe din vechime, sînt foarte bogați. Cresus a fost rege : asta nu înseamnă că orice rege a fost (și este) un Cresus.

Regi și regine care mănîncă din farfurii de aur, prinți viteji și prințese frumoase populează lumea basmelor. Despre președinți se spun, cel mult, anecdote, bancuri și vorbe de duh. Soarta fetei de rege — Cenușăreasa — pe care a „omorît-o" mama sa vitregă cea rea a înaripat fantezia mai multor generații de bunici care au povestit basmul. Dacă Cenușăreasa ar fi fost fata unui președinte, ea ar fi putut inspira doar pe scenaristul unui film crimi.

Asemenea președintelui unei republici, monarhul se află deasupra forțelor politice, partidelor politice, ca o instanță neutră. Succesiunea la tron joacă, în monarhii, rolul șefilor de stat, deși, spre deosebire de republici, sînt departe de aranjamentele partidelor. Un președinte este, în mod normal, produsul unui compromis în interiorul unui partid ca și între acesta și alte partide.

De aceea, se întîmplă ca un monarh, mulțumită succesiunii la tron și legăturilor familiei sale cu istoria țării și datorită rolului ei în crearea națiunii, ca și rămînerii pe viață în funcție, să tindă să crească în ochii cercurilor populare, să întruchipeze națiunea și continuitatea ei. În multe monarhii, ziua de naștere a suveranului este zi națională. (Totuși, această tradiție tinde să dispară.)

Autoritatea de care dispun monarhiile prin specificul poziției lor le poate permite să devină, în situații de criză națională, factori integratori mergînd pînă la a influența, în mod pozitiv, procese politice. Chiar și istoria mai recentă ne oferă asemenea exemple. Așa s-a întîmplat, în timpul celui de-al doilea război mondial, într-o serie de țări în lupta împotriva lui Hitler, cînd dinastia conducătoare și capul încoronat au reprezentat un punct de reper, o întruchipare a gîndirii naționale. Aceasta s-a întîmplat, mai ales, cu regele norvegian Haakon VII și fiul său, regele de azi, Olav V, cu regina Wilhelmina a Olandei și cu marea ducesă Charlotte von Luxemburg, care, în momentul ocupării țărilor lor, au plecat în exil și, de acolo, au participat la lupta coaliției antihitleriste.

Acest lucru s-a întîmplat și în cazul regelui George VI și al soției sale Elizabeth, părinții actualei regine, care, în timpul bom-

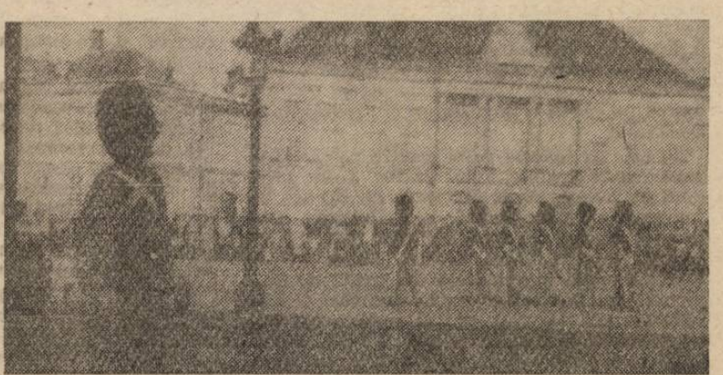

Schimbarea gărzii în fața reședinței regale din Copenhaga

Suverana Marii Britanii la deschiderea Parlamentului — un ceremonial vechi și bogat ←

Spania 1981

23 februarie 1981 : Franco este mort de cinci ani, tînăra democrație spaniolă, după aproape 40 de ani de dictatură fascistă, este încă vulnerabilă și atunci răsună focurile de armă în Cortesurile din Madrid — Parlamentul. Ofițeri de extremă-dreaptă din armată și Guardia Civil încearcă un puci de proporții și iau Parlamentul drept ostatic. Este în joc tranziția Spaniei. În timp ce atenția întregii țări este concentrată asupra locului evenimentelor, soarta puciului se hotărăște la cîțiva kilometri mai departe, în Palatul Zarzuela, reședința regelui Juan Carlos I, șef al statului și comandant suprem al forțelor armate — reunite într-o singură persoană. Pe el — pe care Franco l-a desemnat drept succesorul său — speră răsculații să-l poată atrage de partea lor ; dar monarhul de 43 de ani nu ezită nici o secundă să demonstreze de partea cui se află. Poziția lui clară îi face pe puciști să dea înapoi ; după ore de negocieri încordate, aceștia se predau.

Mult după miezul nopții, Juan Carlos se adresează poporului la televiziune ; cuvintele sale măsurate ține o țară întreagă cu sufletul la gură : „Coroana, simbol al existenței și unității țării, nu poate tolera, în nici o formă, acțiuni sau manevre ale unor persoane, care, prin ele însele, urmăresc stoparea, cu forța, a procesului democrației, aprobat de poporul spaniol prin Constituție votată".

Patru zile mai tîrziu, Spania a cunoscut cea mai mare demonstrație din istoria sa. Milioane de oameni au mărșăluit pe străzile marilor orașe, s-au pronunțat pentru apărarea democrației. Miile de portrete ale regelui pe care le purtau exprimau mulțumirea lor pentru acel om ; acolo se găseau stinga și dreapta la unison, și în presa spaniolă apăreau cuvinte ca acestea : „în această noapte tragică, în case și cazărmi, s-a instaurat, cu adevărat, ordinea constituțională".

Succesiunea

De regulă, ca şi înainte, succesiunea la tron a rămas în familie. La fel de tradiţională este, în majoritatea monarhiilor, regula ca numai membrii de sex masculin ai familiei să aibă dreptul la tron.

Marea Britanie şi Spania au fost unele din puţinele cazuri, unde, de timpuriu, în anumite circumstanţe, puteau urca pe tron femei sau urmaşii acestora. Practica aceasta este folosită, acum, în majoritatea monarhiilor europene. Suedia şi-a modificat radical succesiunea la tron, în 1980, pentru a corespunde vremurilor moderne, astfel încît fiii şi fiicele regelui au devenit egali. Hotărîtoare este ordinea în care s-au născut. De aceea, urmează la tron prima născută, prinţesa Victoria, înaintea fratelui ei, care este al doilea copil al perechii regale.

Reglementarea a fost introdusă, recent, în Norvegia, cu specificarea desemnării ca succesor al fiului actualului prinţ moştenitor.

bardamentelor germane deasupra Londrei, au rămas în capitala britanică, încurajînd şi inspirînd încredere multor oameni. Gestul lor îi asigură şi astăzi fostei regine simpatia şi popularitatea multor britanici, aşa cum au dovedit-o recent, cînd regina-mamă a împlinit 90 de ani de viaţă. Monarhii au fost un simbol pe care l-a întruchipat şi republicanul De Gaulle.

Nu este de ignorat rolul pozitiv pe care l-a jucat regele Spaniei, Juan Carlos I, în procesul de trecere de la dictatura lui Franco la democraţia parlamentară, la înăbuşirea încercării puciste de dreapta din 1981. Şi în Belgia, în ultimii ani, regele Baudouin a avut o funcţie integratoare nu lipsită de importanţă în fricţiunile dintre flamanzi şi valoni. Tocmai acest aspect, al posibilităţii integratoare a monarhilor, caută să-l folosească foştii regi pentru a intra, din nou, în viaţa politică.

Desigur, monarhii au, ca perspectivă, şanse să joace un rol politic, deşi, pentru moment, această problemă se pune mai puţin. Tendinţa de a fi activ pe plan politic se repetă în Europa, în acest secol : suveranii dau

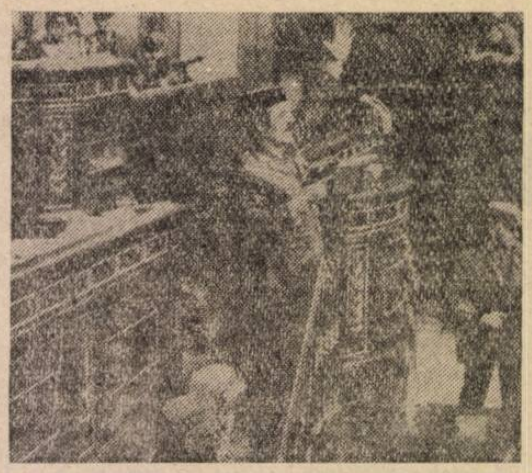

Conducătorul puciştilor spanioli în Cortesuri. Intervenţia regelui a dezamorsat criza

drumul pornirilor lor. O monarhie poate exista azi, în Europa, numai dacă monarhul este neutru din punct de vedere politic — sau, cel puţin, poate lăsa această impresie. Practic, are prerogative, adică trebuie să respecte ordinea constituţională şi să se limiteze la funcţiile sale. Aceasta îl deosebeşte, de exemplu, pe Juan Carlos I al Spaniei, în mod fundamental, de predecesorii săi din ultimii 150 de ani care, prin ambiţiile lor politice, părtinirea deschisă a forţelor conservatoare (şi, cu siguranţă, şi prin amestecul lor personal) au contribuit, în mare măsură, ca, în Spania, monarhia să fie de două ori răsturnată şi, ca urmare, să fie proclamată republica.

Sarcina unui monarh constituţional (ca şi cea a unui preşedinte) este să stea în fruntea statului, să-l reprezinte etc., prin trimiterea de reprezentanţi diplomatici, primirea scrisorilor de acreditare ale ambasadorilor altor state, reprezentarea ţării prin vizite de stat, primirea înalţilor oaspeţi străini. În general, sînt implicaţi în treburile acestea şi membrii familiei regale (lucru care, în cazul preşedinţilor, nu este văzut cu plăcere).

Prerogativele lor pe planurile legislativ şi executiv se pot schimba, dar numai pentru a se deosebi unele de altele, ceea ce, în general, se poate întîmpla şi în cazul preşedinţilor. Astfel, de exemplu, există o deosebire evidentă între preşedinţii francezi cu împuterniciri mult sporite în comparaţie cu preşedinţii federali ai R.F.G. În general, monarhii au prerogative mai limitate decît preşedinţii. Cele mai puternic îngrădite sînt cele ale regelui Suediei care, prin Constituţia din 1974, are numai îndatoriri reprezentative. Multe din prerogativele regale de odinioară sînt, azi, deţinute de preşedintele Parlamentului.

În unele ţări — ca Belgia — monarhul are dreptul de a supune spre dezbatere proiecte de legi. De regulă, sesiunile parlamentare sînt deschise de monarh printr-un „Discurs al Tronului", în mod normal elaborat de guvern şi în care este etalat programul acestuia. În Olanda şi, mai ales, în Marea Britanie, acestea sînt evenimente pline de strălucire. Într-o serie de ţări, suveranul poate dizolva Parlamentul şi organiza noi alegeri. În mod firesc, mai înainte, el poartă consultări cu partidele. În unele ţări, monarhii au şi prerogative legislative limitate, de exemplu — şefa Coroanei daneze poate prezenta proiecte de lege „în cazuri speciale", care trebuie, ulterior, aprobate de Parlament.

Cîteodată, monarhul contribuie la formarea guvernului, activitate care poate avea un caracter formal, ca în Marea Britanie, unde regina îl cheamă pe şeful partidului învingător în alegeri pentru a forma „guvernul Majestăţii Sale" ; monarhului i se poate acorda un spaţiu personal de manevră în alegerea omului politic care să conducă guvernul, sau poate acţiona ca intermediar. Prin capacitatea lor de negociere, reginele olandeze au permis soluţionarea unor crize guvernamentale complicate. Monarhilor le mai revin : „aprobarea" guvernului, ca şi numirea funcţionarilor superiori, judecătorilor şi a înalţilor ofiţeri.

În principiu, suveranul este comandantul suprem al forţelor armate. Acesta este un lucru mai mult simbolic. Dar se poate ivi cazul cînd această funcţie să capete o însemnătate deosebită, ca în cel de-al doilea război mondial sau în 1981, în Spania.

Monarhul, în general, nu este răspunzător, nu trebuie să dea socoteală (ceea ce îi deosebeşte pe monarhi de majoritatea preşedinţilor) şi dispun de imunitate. De exemplu, în Constituţia suedeză stă scris : „Regele nu poate fi tras la răspundere pentru faptele sale. Deţinătorul sigiliului (adică o personalitate care, în anumite cazuri, îndeplineşte îndatoriri ale suveranului) nu poate fi tras la răspundere faţă de nimic în îndeplinirea funcţiilor de şef al statului". Această regulă este inspirată de tradiţia îndelungată şi de acea filiaţie divină de odinioară. Miniştrii, în schimb, trebuie să depună jurămîntul şi să răspundă de faptele lor.

Pentru îndeplinirea atribuţiilor lor şi păstrarea aparenţelor protocolare, monarhii şi unii membri ai familiilor lor primesc, anual, din partea statului o anumită sumă, numită, de obicei, „Listă civilă". Amploarea ei are drept urmare faptul că şi unii regalişti convinşi îşi pun întrebarea dacă, totuşi, toate acestea nu sînt prea scumpe.

Are monarhia, pe lîngă republică, vreun viitor în Europa ? Dacă analizăm dezvoltarea ei de pînă acum, da. Ea a demonstrat că a fost în situaţia de a traversa condiţii economice şi sociale în schimbare (înainte de toate s-a adaptat). Majoritatea monarhiilor de azi din Europa, mai devreme sau mai tîrziu, vor mai schimba, cu siguranţă, cîte ceva din forma lor concretă. Vor apărea sau vor fi reinstaurate monarhii azi, în Europa ? Greu de zis. Dar, oricum, nu le-a sunat ceasul din urmă. Deoarece monarhia are anumite trăsături la care republica a renunţat şi care, probabil, în situaţii de criză naţională, pot fi de o deosebită importanţă. Întoarcerea la monarhie poate apărea ca o posibilă ieşire din impas. Spania oferă, de altfel, un exemplu : pînă în 1931 — regat, între 1931 şi 1946 — republică, din 1947 „regatul" de sub conducerea lui Franco, capătă, în 1975, forma unei monarhii constituţionale moderne care deschide drumul democraţiei parlamentare. Şi cetăţenii statelor monarhice par, în general, mulţumiţi cu şefii ţărilor lor, ca şi cei din republici. Cel puţin, pentru moment, nu se cîrteşte atîta în jurul unui monarh cît în jurul unor şefi de republici. **(sfîrşit)**

(după „Horizont International")

Traducere şi adaptare
Doina Topor

Lista civilă

De regulă, monarhii şi familiile lor primesc de la stat o anumită sumă de bani pentru întreţinerea lor şi acoperirea cheltuielilor necesitate de îndeplinirea funcţiunilor lor (Lista civilă). În Constituţia spaniolă se arată : „Regele primeşte din bugetul statului o sumă pauşală pentru întreţinerea familiei sale şi a casei regale. El dispune liber de această sumă."

Este stabilit exact cine intră în întreţinerea statului. Astfel, în Marea Britanie, pe lîngă regină, alţi zece membri ai familiei primesc bani pe Lista civilă. Aceasta se ridică, în 1990, la circa 6,8 milioane lire sterline (circa 19 milioane mărci), din care regina primeşte 5,09 milioane (din 1991 va primi 7,9 milioane). Aceşti bani folosesc, în mare parte, la acoperirea cheltuielilor personalului caselor regale, ale celor prilejuite de manifestările oficiale. Cea mai mare parte din cheltuielile pentru întreţinerea casei regale (a palatelor regale, costurilor avioanelor, iahtului etc.) nu este acoperită de Lista civilă, ci de către ministere.

O altă sursă importantă de venituri pentru regină sînt principatul Lancaster şi alte proprietăţi bogate în Londra. Veniturile obţinute astfel servesc la acoperirea cheltuielilor personale ale reginei ca şef al statului (de exemplu, pentru îmbrăcăminte şi palatele sale particulare, Sandringham şi Balmoral). O a treia sursă însemnată de venitari o reprezintă bunurile private, în valoare de peste 2,4 miliarde lire sterline (acţiuni ş.a.).

Nu întotdeauna se poate clar delimita ce aparţine reginei şi ce statului (de exemplu, bijuteriile) ; bijuteriile Coroanei aparţin acestuia din urmă.

Prinţul de Wales nu primeşte bani pe Lista civilă ; cheltuielile sale sînt acoperite din veniturile care-i parvin din principatul Cornwall, care, din secolul XIV, prin tradiţie, îi aparţine moştenitorului Coroanei.

Regina este socotită cea mai bogată femeie din lume, deşi, în afară de ea însăşi, nimeni altcineva nu ştie, cu exactitate, cît posedă într-adevăr.

Ca foarte bogată este socotită şi regina Olandei, Beatrix, a cărei bunică, Wilhelmina, se spune că ar fi fost o femeie foarte practică şi abilă în afaceri.

Femeia şi puterea

Violeta Chamorro: „Eu sînt Violeta de Nicaragua"

Vreme de opt ani, Nicaragua — unul din statele conflictualei regiuni centro-americane — a fost sfîşiată de un puternic război civil, ce a provocat peste 30 000 de victime. La 25 februarie, anul acesta, în Nicaragua au fost organizate alegeri prezidenţiale, cîştigate de o femeie : Violeta Chamorro. Mesajul său electoral a fost : războiul fratricid trebuie să înceteze ! Obiectivul esenţial al guvernării sale : reconcilierea naţională.

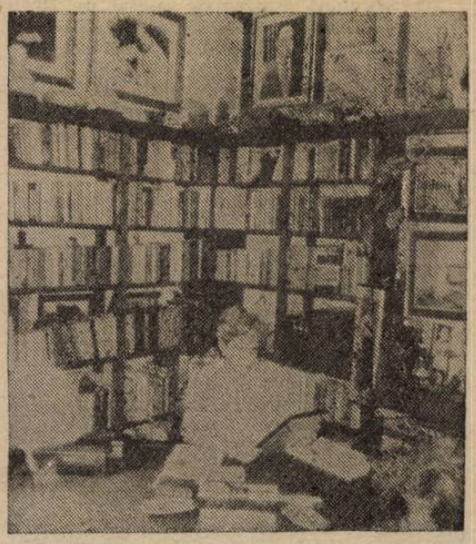

Doña Violeta, înconjurată de amintiri

Un vis încă departe de realitate. „Toţi împreună vom ridica Nicaragua ; toţi împreună vom învinge răul prin bine ; toţi împreună vom învinge ura prin dragoste" — a afirmat Violeta Chamorro, la începutul lunii mai, la scurt timp după ce, prin voinţa urnelor, l-a învins în alegeri pe liderul sandinist, Daniel Ortega, devenind primul preşedinte al Republicii Nicaragua ales în mod democratic.

Dar decizia rebelilor „contras" de a-şi păstra armele i-au dovedit doamnei Chamorro că visul ei de a uni divizata ţară centro-americană este departe de a deveni realitate. Rebelii au declarat că îşi vor păstra armele, stînga, rebelii au consimţit să semneze acorduri de demobilizare şi dezarmare, după ce dreapta, a cîştigat alegerile din luna februarie anul acesta. Acordurile au fost salutate ca o „străpungere", în stare să pună capăt vărsării de sînge în Nicaragua, astfel ca acest stat să se poată concentra asupra problemelor sale economice presante. Intruchipînd aceste speranţe, candidatul U.N.O., doamna Chamorro, noul preşedinte al ţării, a focalizat atenţia observatorilor. Dar cine este Violeta Chamorro ?

Toată lumea a văzut-o la televizor în momentele triumfului său în alegeri : o femeie de 60 de ani, cu aspect sportiv, cu tot handicapul cîrjelor, pe care a fost nevoită să se

În curtea vilei sale din cartierul Las Palmas din Managua, alături de bustul soţului ei, Pedro Joaquin, asasinat în 1978, de oamenii dictatorului Somoza

deoarece Violeta Chamorro nu-i va putea împiedica pe sprijinitorii forţelor sandiniste să-i omoare de îndată ce se vor întoarce acasă neînarmaţi. „Ea vrea ca, numai într-o lună de zile, toată lumea să se transforme în îngeraşi. Acest lucru este imposibil" — a declarat unei agenţii de presă liderul „contras", Aristides Sanchez. Mai departe, a arătat : după opt ani de război, în care au murit 30 000 de persoane, e greu de închipuit ca sandiniştii şi rebelii „contras" să uite şi să ierte prea curînd.

Înarmaţi, antrenaţi şi finanţaţi de guvernul american, care a căutat, în tot acest răstimp, să elimine de la putere forţele sandiniste de sprijine din pricina fracturii de gleznă suferite în timpul campaniei electorale. La prima vedere nimic nu pare să indice predispoziţia acestei persoane în preajma „vîrstei a treia" pentru exerciţiul puterii. Doar cunoscîndu-i mai bine viaţa, suferinţele, credinţele şi idealurile, poţi detecta forţa de neclintit, aproape fanatică, pe care o ascunde farmecul „zîmbitor" al „Doñei Violeta".

„Un muzeu al dragostei şi tandreţei". În Plaza de Las Palmas, într-unul din cartierele populare ale capitalei nicaraguane, Managua, se află o vilă cu nimic mai presus, la prima vedere, de celelalte din preajmă — povesteşte un ziarist francez, sosit la Managua special pentru un „portret" al Violetei Chamorro. Doar — arată el — privind mai atent, se pot observa grilajele noi, înconjurînd, din motive de securitate, vechiul gard şi gărzile bine înarmate. În spatele zidurilor albe ale vilei trăieşte Violeta Chamorro, noul preşedinte ales al Nicaraguei. În grădina interioară **(patio)** şi în salonul cu uşi larg deschise — balansoare, mobilă întunecată, abia ghicită în penumbră, colivii cu papagali viu coloraţi, flori şi multe, multe relicve. În grădină — maşina în care se afla soţul Doñei Violeta, Pedro Joaquin Chamorro, proprietarul ziarului „La Prensa", în momentul asasinării sale, în aprilie 1978, de către ucigaşii dictatorului Somoza. În apropiere de salon se află o motocicletă, ce a aparţinut, de asemenea, lui Pedro Joaquin Chamorro. Veşmintele purtate în ziua morţii sale sînt frumos aranjate într-o vitrină. O parte al carlingii avionului utilizat de el în 1957, în timpul unei încercări de lovitură de stat îndreptate împotriva lui Somoza, ocupă centrul patio-ului, asemeni unei sculpturi. Alături se află bustul lui Pedro. Pretutindeni sînt fotografii, obiecte ale defunctului, fiecare la locul său, de ani şi ani de zile.

Îi spun Doñei Violeta că a făcut din casa sa „muzeul familiei" — relatează ziaristul, reţinînd replica promptă, încărcată de vitalitate a interlocutoarei : „Un muzeu ? O, nu spune asta dacă nu vrei să ne certăm. Este o casă a dragostei şi amintirilor. Într-un muzeu se simte praful, aici nu-ţi vine să te gîndeşti decît la viaţă".

„Îmi iubesc şi acum soţul, deşi e mort şi, deseori, îi cer : «ajută-mă, dă-mi gîndul cel bun», aşa cum m-aş ruga Fecioarei" — i-a declarat ziaristului doamna Chamorro, dezvăluindu-şi gîndurile într-un interviu.

„Sînteţi superstiţioasă ?"

„Asta nu se cheamă superstiţie, ci tandreţe... Aceste fotografii nu înseamnă că sînt superstiţioasă, ele povestesc despre familia mea şi îmi dau vigoare şi energie. Din vreme în vreme, agăţ pe pereţi altele noi. De pildă, aceasta de la căsătoria fiicei mele, Claudia, anul trecut, la Madrid. Cei care povestesc că vorbesc mereu cu Pedro, că recurg la el ca la un «spirit bun», sînt nişte mincinoşi. Iau singură toate deciziile. Dar Pedro este, pur şi simplu, prezent pretutindeni în această casă. Dragostea nu poate fi uitată".

„Credeţi că soţul dv. ar fi apreciat faptul că aţi devenit preşedintele ţării ?"

„Dacă soţul meu n-ar fi fost asasinat, totul ar fi fost diferit în Nicaragua. N-ar fi trebuit să suportăm aceşti zece ani de dictatură, şi sandiniştii ar fi fost în situaţia de a lupta în munţi ca Tupamaros şi celelalte guerile ancestrale din regiune. Cîteva luni înainte de a muri, Pedro reuşise să alcătuiască o grupare anti-somozistă de coaliţie chiar mai largă decît Uniunea Naţională de Opoziţie (UNO) cu care am cîştigat alegerile. Existau în această grupare comunişti, socialişti, conservatori, liberali. Somoza a simţit că e pierdut şi a pus la cale asasinarea soţului meu. Atunci, toată Nicaragua a ieşit în stradă. În ziua aceea poporul şi-a uitat frica".

„12 ani după asasinarea soțului dv., l-ați învins pe Daniel Ortega, liderul sandinist, în cursa pentru președinție. A venit ora revanșei ?"

„Ce revanșă ? Acest cuvînt nu există pentru mine. Am acceptat acest rol pentru a se merge mai departe. Am vrut să nu se piardă ceea ce Pedro a făcut pentru țară".

Dialog pe teme militare ? Violeta Chamorro cu actualul șef al forțelor armate, Humberto Ortega (fratele fostului președinte sandinist, Daniel Ortega)

„Nu sînt o politiciană". Ziaristul francez merge mai departe cu întrebările : **„Sandiniștii afirmă că n-aveți nici o experiență și că nu sînteți decît o marionetă în mîinile consilierilor dv."**

„Să vă explic două lucruri : nu sînt o politiciană, este evident, chiar dacă sînt pe cale să învăț. Dar am trăit mult, iar viața este cel mai bun profesor. Mi-am urmat soțul în toate campaniile sale și el mă ținea la curent cu totul. Apoi, am avut deja experiența încercării de a fi transformată într-o marionetă : era la sfîrșitul anului 1978, după moartea lui Pedro, cînd Frontul Sandinist m-a contactat, în Costa Rica, pentru ca să fac parte din junta provizorie a guvernului în exil. Am acceptat, la vremea aceea, pentru aceleași motive pentru care mi-accept rolul de azi : din datorie pentru patria mea. Dar am pus condiții : să nu fiu ostaticul nimănui. Nici o ingerință ! O săptămînă mai tîrziu, eram deja pe punctul de a demisiona, înțelegînd că nu sînt decît o marionetă. Îmi amintesc că discutam ordinea de zi cu Sergio Ramirez (vicepreședinte sandinist) și Miguel D'Escoto (ministrul afacerilor externe). Rosario Murillo, soția lui Daniel Ortega, stenografia și alerga în munți să-i raporteze soțului. A doua zi, se întorcea cu nu «da» sau un «nu». Noi eram niște paravane...

Situația este diferită acum. Am fost aleasă prin vot popular, democratic, secret. Eu sînt la comenzi acum."

Discuția continuă, aducînd la lumină concepțiile Violetei Chamoro despre o serie de probleme importante : viitorul alianței celor 14 partide, grupate, din motive electorale, în UNO („ar fi minunat să rămînă unite, dar, personal, nu cred" — declară președintele ales) ; deciziile de luat în privința serviciului militar obligatoriu ; situația de pe frontul muncii și perspectiva unui val de greve („Totul se poate întîmpla ! Dar eu sînt încrezătoare") ; sprijinul acordat de SUA ; embargoul american. În acest punct, noul președinte ține să menționeze :

„Vreau să precizez că guvernul meu intenționează să păstreze legăturile economice și diplomatice cu toate puterile care au întreținut relații amicale cu guvernul sandinist. Asta cu atît mai mult cu cît majoritatea acestor state, pînă ieri socialiste, se deschid tot mai mult pentru democrație".

Un subiect drag — deși incomod — pentru Violeta Chamorro, asupra căruia insistă și reporterul, este procesul de reconciliere în cadrul familiilor nicaraguane, puternic afectate de vrajba războiului civil. Un exemplu îl constituie însăși familia președintei care este întrebată :

„Cu doi copii militanți în Frontul sandinist și alți doi simpatizanți ai UNO, vă considerați o familie împărțită ?"

„Iată încă un slogan sandinist — soseste, cu aceeași vioiciune, replica Violetei Chamorro. După căderea clanului Somoza, cei patru copii ai mei și eu însămi am lucrat pentru guvernul sandinist. Pedro Joaquin junior, al doilea fiu al meu, a plecat primul, pentru a prelua conducerea cotidianului familiei, «La Prensa». L-am urmat eu și, după un timp, fiica mea, Cristiana. Ceilalți doi copii ai mei, Claudia și Carlos Fernando, au rămas la sandiniști. Au ideologia lor și eu o respect. Dar nu sîntem divizați. Pot să-l chem oricînd pe Carlos la biroul său de la «Barricada» (ziarul sandinist unde Carlos, fiul d-nei Chamorro, este redactor-șef — n. red.) și vei vedea cum răspunde. Ca și Claudia. De altfel, duminica trecută, am defilat împreună. O adevărată duminică în familie !"

„Dar criticile violente la adresa dv. din «Barricada» nu vă înfurie ?"

„Ceea se scrie Carlos, îmi intră pe o ureche și-mi iese pe cealaltă !"

„Credeți că această calitate de mamă — desigur recunoscută de toți copiii dv. — este suficientă pentru guvernarea țării ?"

„Vă voi spune ce i-am zis lui Daniel (Ortega) cînd a venit să mă felicite : vă oferim schimbarea în pace și reconciliere — i-am explicat. Este tocmai ceea ce vrea poporul acestei țări. Ca exilații să revină în Nicaragua și frații să se reîntîlnească. De asemenea, ca «tortilla» (turta de porumb specifică regiunii) să fie mai ieftină". Iată programul meu. Sînt așa cum sînt și nu vreau să exagerez lucrurile. Dar voi aduce pacea în Nicaragua".

„După doi ani de putere în Filipine, președintele Corazon Aquino a trebuit să facă față unei serii de crize grave, în special pentru că, înconjurată de un «cordon sanitar» de consilieri, a pierdut contactul cu realitățile din țară. Nu vă temeți că ați putea fi atinsă de același sindrom ?"

„O respect pe señora Cory. Am întîlnit-o la Washington, la un mic dejun oferit de vicepreședintele american Dan Quayle și nu vreau să fac comentarii asupra președinției sale. Dar eu am propria mea manieră de a activa. Nu mă voi îndepărta niciodată de poporul meu".

„Ați spus, odată, că ați prefera să fiți considerată ca o Margaret Thatcher a Americii Centrale..."

„Nu vreau să fiu comparată cu nimeni. Eu sînt Violeta de Nicaragua. Margaret Thatcher lucrează în Marea Britanie, Aquino în Filipine. Și în Haiti, tocmai a fost numită o femeie... Fiecare cu stilul ei. Dar trebuie să remarci că azi, din ce în ce mai mult, femeile sînt cele care guvernează lumea".

Acestea sînt punctele de vedere, exprimate de Violeta Chamorro în primăvară, la scurt timp după instalarea sa la cîrma Nicaraguei, revistei „Paris Match". De atunci, doamna Chamorro — în calitatea sa de președinte al acestui stat, puternic răvășit de dictatura de stînga sandinistă și luptele fratricide — a avut de înfruntat numeroase situații, care s-ar putea să fi adus unele modificări dacă nu în opiniile afirmate, cel puțin în caracterul lor categoric.

În ce ne privește, bazîndu-ne pe declarația sa despre femeile care guvernează, tot mai mult, lumea de azi, vom continua serialul, relatînd, în numărul viitor, despre „misterioasa doamnă din Haiti", la care se referă și „Violeta de Nicaragua". **(va urma)**

Liana Enescu

Pentru procurorul Christ, glonțul în tîmplă al lui Raspe rămîne totuși, o sinucidere „clasică" și chiar „conform rezultatului anchetei de medicină legală și cu caracter tehnic criminalist".

Cînd el face această apreciere, așteaptă încă o importantă corespondență de la Wiesbaden. Expertiza BKA privind urmele de funingine de pe mîna dreaptă a lui Raspe. Sosește la Stuttgart abia la sfîrșitul lui iunie 1978. Rezultatul : „La observația microscopică a părților de piele (ale mîinii drepte) nu au fost puse în evidență nici un fel de aderențe de funingine de la pulberea arsă".

Cu aceasta nu s-a dovedit, ce-i drept, că Raspe nu s-a împușcat. Pentru că armele moderne și muniția modernă nu lasă întotdeauna urma de funingine. Dar nu s-au făcut niciodată teste de tragere ca să se vadă dacă arma lui Raspe și muniția produc sau nu astfel de urme. O neglijență, scrie „Stern", la care procurorul Christ nu dorește să se refere.

Nu au fost evaluate, de asemenea, multe urme și probe din celula lui Gudrun Ensslin. Faptul că și în cazul Ensslin, la trei ani după ce s-a petrecut, au persistat numeroase dubii, poate fi explicat doar prin aceea că a fost luată în considerare numai ipoteza șefului „Kripo", Textor : „Aceasta este sinucidere". Altfel — relevă „Stern" — nu este de înțeles de ce a fost omis la Gudrun Ensslin testul decisiv pentru răspunsul la întrebarea sinucidere sau asasinat — așa numitul test al histaminei. Hormonul de țesut denumit histamină se acumulează întotdeauna la locul de strangulare, atunci cînd un om se spînzură. Dacă este însă spînzurat, ulterior, un cadavru, pentru a se simula sinuciderea, depozitul de histamină lipsește.

La Gudrun Ensslin acest lucru nu s-a avut în vedere și, din nou, procurorul Christ nu a răspuns la întrebarea revistei vest-germane menționate — cine este răspunzător pentru această neglijență.

Apoi, scaunul, pe care — după versiunea oficială — a urcat terorista RAF pentru a se spînzura. El se afla chiar în fața păturii care atîrna în fața ferestrei cu cadavrul. Un capăt al păturii se sprijinea pe spetează. Expertul Rauschke a considerat scaunul o probă atît de importantă, încît, împotriva protestului colegului său vienez, Holczabek — care nu dorea să se facă schimbări la locul faptei — a pus să fie luat din celulă. Trebuia să fie cercetat în laboratorul „Kripo" pentru eventuale urme. Totuși, tehnicienii criminaliști nu s-au ocupat niciodată de acest scaun. Nu se știe, astfel, dacă pe el s-au aflat (sau nu) fire din ciorapii de lînă ai lui Gudrun Ensslin, care ar fi trebuit să împingă scaunul cu o lovitură de picior, după ce și-a înnodat lațul în jurul gîtului. Nu se știe, de asemenea, dacă au fost găsite și alte urme, spre exemplu amprente digitale. Căci, așa cum afirma prof. Rauschke : „Am argumentat că, dacă altcineva ar fi participat (la faptă — n.n.), acest altcineva ar fi putut eventual lăsa amprente".

Din păcate, grija medicului legist s-a vădit zadarnică. Scaunul nu a fost cercetat, pentru că o astfel de examinare ar fi putut fi făcută „numai în scopuri definite, cu o cercetare specială" în acest sens. Dar nu a fost făcută o asemenea cerere de către procuror. Din același motiv s-a neglijat și cercetarea cablului de care atîrna cadavrul lui Gudrun Ensslin. Cablul provenea de la boxele de difuzoare din celulă. Gudrun trebuie că l-a tăiat

Episodul „Stammheim"

și noile generații ale RAF 4

cu foarfeca. Dacă s-a întîmplat chiar așa — nimeni nu știe. În raportul „Kripo" privind evaluarea urmelor se spune în legătură cu aceasta : Cablul boxelor și sîrma de la gît ar fi, „cel puțin după aspectul exterior", identice.

Aceasta nu este singura bizarerie, notează „Stern". Cînd a trebuit să fie luat de la fereastră cadavrul lui Gudrun Ensslin, în celulă s-a întîmplat ceva despre care nu s-a adus vorba nici în comisia parlamentară de anchetă, nici în raportul concluziv al procuraturii : cablul s-a rupt. El a ținut, deci, — așa susține procurorul — cînd teroristă de 49 de kilograme a sărit de pe scaun. A ținut, după cum spun experții, cînd cea care se sufoca, se zvîrcolea. S-a rupt, însă, cînd povara era cea mai redusă.

Totuși, aceasta nu i-a nedumerit pe investigatori. A fost oare cablul așa cum bănuie sora lui Ensslin, Christiane, „numai atît de solid, cît să susțină o persoană deja leșinată sau fără viață" ? Pînă acum nici una din cele două posibilități nu a fost combătută. Pentru că, după cum scrie „Stern", nici un expert n-a verificat ce greutate poate ține cablul, fără să se rupă.

Neclar este și dacă, la moartea lui Gudrun Ensslin, scaunul a stat pe locul unde medicul legist l-a găsit în după-amiaza zilei de 18 octombrie 1977. În cursul dimineții, au intrat în celulă mai mulți funcționari și sanitari, ca și locțiitorul medicului închisorii. Dacă scaunul a fost atins sau împins, nu se știe. Consilierul guvernamental Bernd Buchert, care a inspectat printre primii celula, nu știe nimic despre scaun : „Nu am fost atent la vreo piesă de mobilier".

Poziția scaunului este hotărîtoare. Fără el sinuciderea n-ar fi fost posibilă. Gudrun Ensslin a avut nevoie de scaun, pentru a-și înnoda cablul în jurul gîtului la aproape doi metri înălțime. Apoi, ea a trebuit să împingă scaunul cu picioarele și să se lase să cadă. Nu s-a verificat experimental acest lucru. Dosarul Ensslin a fost închis, întrebările însă rămîn deschise, notează revista „Stern".

Nici cazul Irmgard Möller, care a supraviețuit nopții sîngeroase de la Stammheim, nu constituie un exemplu de cercetare minuțioasă.

Versiunea procurorului, redată în „Stern" : Deținuta și-a aplicat cu cuțitul folosit la micul dejun, care are un vîrf rotunjit, patru lovituri în partea stîngă a pieptului. „Două dintre ele au fost de circa doi centimetri adîncime, celelalte două de aproximativ patru centimetri". Procurorul Christ exclude tentativa de crimă declarată de Irmgard Möller. Căci : „De ce o persoană, hotărîtă să ucidă, oprește mișcarea cu care și-ar fi atins țelul ; gestul ar fi de neînțeles".

Oricît ar fi de convingător acest argument, versiunea procurorului nu coincide cu depoziția profesorului Hans-Eberhard Hoffmeister, care a operat-o pe Irmgard Möller la clinica universității din Tübingen. Hoffmeister a constatat, cu acest prilej, „un canal lung de circa 7 centimetri" în partea stîngă a pieptului. Cu mult mai lungă nu este nici lama cuțitului — ea măsoară nouă centimetri. Această împunsătură adîncă a cauzat „îmbibarea sanguină a țesutului adipos situat în fața pericardului". Acest țesut adipos înșîngerat se afla „direct pe pericard". În afară de această, împunsătura respectivă a fost efectuată cu destul de mare forță, fiindcă „în partea cartilaginoasă a celei de-a 5-a coaste a fost pusă în evidență o crestătură lată de cinci milimetri și adîncă de trei milimetri". De ce nu a fost menționată și această lovitură adîncă, rămîne secretul procurorului Christ, remarcă revista „Stern". El nu a explicat nici faptul că o asemenea metodă de sinucidere nu este cunoscută de specialiști. Prof. Eberhard Schorsch declara : „Faptul că o femeie se lovește, pentru a se sinucide, în piept, ca în cazul Möller, n-am mai întîlnit. Există la femei un prag natural de reținere pentru un astfel de procedeu".

Irmgard Möller nu poate spune nimic despre ceea ce s-a întîmplat. S-a trezit la 18 octombrie, către ora cinci, „a auzit două pocnituri ușoare", apoi „ceva ca un scîncet", după care a adormit din nou. S-a mai trezit pe brancardă.

La 19 decembrie 1977, Irmgard Möller a depus reclamație „împotriva unui necunoscut, pentru bănuială de tentativă de ucidere". La 18 aprilie 1978, cercetarea a fost oprită, odată cu „procedura de investigație asupra morții lui Andreas Baader, Gudrun Ensslin și Jan-Carl Raspe" — deși nu s-a investigat niciodată luîndu-se în considerare posibilitatea asasinatului.

Deoarece autoritățile au exclus din start posibilitatea crimei, nu s-a reflectat nici în teorie dacă un posibil „comando de ucigași" ar fi putut intra neobservat în „cea mai sigură închisoare din lume" (așa cum se exprima fostul ministru de justiție din Baden-Württemberg, Traugott Bender). Mai ales la cel de-al șaptelea etaj, unde se aflau proeminențele RAF, care era triplu asigurat.

Totuși, sistemul de securitate nu a funcționat atît de perfect cum se afirmă. Mai ales cele două videocamere, cu care era supravegheat, noaptea, coridorul din fața celulelor RAF. Instalația „Telemat" a firmei „Siemens" lucrează după următorul principiu : camerele de luat vederi înregistrează consecutiv imagini care sînt permanent comparate de computerul încorporat. Nu concordă imaginile — fiindcă fuge un om pe coridor —, se declanșează o alarmă la postul de gardă de la etajul șapte și la postul de gardă de la intrarea în închisoare. În afară de aceasta, apare pe ecrane, în jurul obiectului mișcător, un cerc luminos ce vibrează.

La 9 noiembrie 1977, experți de la LKA Stuttgart au testat instalația. Concluzia lor a fost surprinzătoare : „Sistemul de supraveghere prin televiziune nu a corespuns așteptărilor cerute unor astfel de instalații". În text clar : Nici alarma sonoră, nici alarma luminoasă de pe monitor nu s-au declanșat, cînd fizicianul dr. Rolf Martin, de la LKA Stuttgart, a alergat — ca persoană de test — pe culoarul RAF. În fața comisiei parlamentare de anchetă, el a declarat : „Am trecut prin ușă, apoi, de-a lungul peretelui din stînga, am fugit pînă la ultima celulă, unde era încarcerat Baader, am deschis ușa celulei, am fost înăuntru în celulă, apoi am ieșit și am traversat culoarul, am deschis ușa celulei de vis-à-vis și am intrat și acolo, apoi am ieșit și am fugit în diagonală înainte pe culoar, destul de încet — și la toate acestea instalația de alarmă nu a reacționat".

Astăzi se știe — scrie „Stern" — că instalația „Telemat" a fost adesea defectă, înainte și în timpul perioadei cînd Schleyer se afla în mîna teroriștilor RAF.

La cea mai senzațională legendă a cazului Stammheim au contribuit înseși poliția și justiția. Imediat după moartea celor trei întemeietori ai RAF, a fost răspîndit zvonul că la Baader s-a găsit nisip pe pantofi — chipurile o dovadă a faptului că liderul RAF ar fi zburat, la 17 octombrie, la Mogadiscio, pentru a-i convinge pe pirații care au deturnat Jet-ul „Landshut" că Bonn-ul dorește să schimbe pe deținuții RAF cu șeful patronatului, Schleyer, și să dea drumul la ostatici. După acțiunea reușită a comandoului „GSG-9" Baader ar fi fost adus din nou la Stammheim. O afirmație dubioasă, fără îndoială. Deoarece nici un avion nu poate acoperi ruta Stuttgart-Mogadiscio și retur în opt ore. La ora 23, Baader a primit tablete ; puțin după șapte dimineața, i s-a adus micul dejun. Că un astfel de zvon a fost posibil, se datorează faptului că, după autopsia lui Baader, s-a vorbit despre „nisipul de pe pantofii mortului". La examinarea cadavrului, efectuată la 18 octombrie 1977, profesorul Holczabek a atras atenția — singurul dintre experți — asupra urmelor de nisip de pe pantofi. El a întrebat : „A avut dl. Baader ocazia să iasă la plimbare ?" Pantofii, la dorința lui Holczabek, au fost puși în siguranță, fiind notați drept indiciul nr. 14. În celulă a fost, lîngă picioarele lui Baader, prelevat, cu bandă adezivă, praf de pe dușumea. Trei luni mai tîrziu, la 26 ianuarie 1978, BKA a dispus prelevarea de probe din locul în care se plimbau deținuții RAF, situat la etajul 8 al închisorii Stammheim. Rezultatul cercetărilor BKA : Pe pantofi se afla nisip — „material conținînd particule cel mai adesea deschise, străvezii, și particule închise, de granulație fină, care sînt aglomerate în grupuri mai mari. În afară de aceasta, există mai multe pietricele cu, cel mai adesea, aderențe întunecate". De unde proveneau urmele de nisip, BKA n-a explicat. Experții au ajuns la concluzia că „o proveniență a aderențelor de pe pantofii lui Baader din zona de prelevare a probelor de comparare nu este de exclus".

La trei ani după cele ce s-au petrecut la Stammheim, revista „Stern" a prezentat rezultatul cercetărilor sale șefului fostei „Comisii speciale Stammheim", Günter Textor. În pofida contradicțiilor prezentate la teza sinuciderii, consilierul-șef criminalist a declarat : „Procuratura — autoritatea cea mai obiectivă — a suspendat procedura. Cu aceasta, cazul Stammheim este închis o dată pentru totdeauna".

Răspunsul lui Textor, remarca presa vremii, a fost primit favorabil de majoritatea vest-germanilor, o repunere în cauză a evenimentelor nefăcînd altceva — chiar dacă sub disimularea corectării unor eventuale erori de procedură — decît să dea apă la moară teroriștilor, activităților lor unanim respinse și condamnate de populație. Părerea acesteia în cazul „Stammheim", scria agenția „France Presse", s-a identificat cu cea a scriitorului Günther Grass, care aprecia că terorismul vest-german, indiferent sub ce orientare se prezintă și cum se autointitulează, echivalează, în fapt, cu o „reînviere, nedorită de nimeni, a fascismului".

Nu se poate, firește, sustrage unei atare calificări nici „lupta" anunțată de noua generație a RAF. Chiar dacă, de această dată, ea se vrea a fi motivată prin convingerea împărtășită de organizația teroristă că o „Germanie Mare" ar avea în vedere „să continue aceleași țeluri și planuri imperialiste ca și fascismul nazist". **(Sfîrșit).**

Vasile Crișu

Jurnalul unei discordii 9

11 decembrie 1939. Presa din Budapesta, în speţă **8 Orai Ujsag**, a reprodus cu vădită satisfacţie un articol din **Times** : germanii s-ar înşela cînd îşi închipuie că o invazie sovietică în România va antrena aliaţii într-un conflict deschis cu Rusia ; ca şi în cazul Poloniei, garanţiile acordate românilor au avut şi aveau în vedere o agresiune germană ; dacă pretenţiile ruşilor se vor limita la teritoriul dintre Nistru şi Prut, probabil Carol al II-lea va fi rezonabil şi va accepta să se înţeleagă cu ei. Era preludiul comunicării din 14 decembrie, prin care Marea Britanie a condiţionat acceptiunea **erga omnes** a garanţiilor de atitudinea Turciei şi a Italiei.

12 decembrie 1939. Ecourile discursului rostit de ministrul de externe al Ungariei în urmă cu trei săptămîni mai persistau în cercurile diplomatice de la Budapesta. „Printre numeroasele explicaţiuni ce se dau aici la ieşirea contelui Csáky împotriva noastră — telegrafia Crutzescu la Bucureşti —, cea care pare mai plauzibilă este că Germania a fost aceea care a inspirat pe ministrul afacerilor străine ungar, pentru că nu doreşte de fapt o înţelegere prea adîncă între ţările din sud-estul european, căci, odată solidare, ar fi mult mai refractare penetraţiunii economice şi politice ale Reichului."

13 decembrie 1939. În ciudatul cadril al politicii ei externe, subit panicată de o posibilă pătrundere a ruşilor în Balcani, Ungaria a făcut un pas înapoi : din însărcinarea lui Csáky Istvan, Sztojay a solicitat o audienţă la von Ribbentrop şi i-a propus să iniţieze urgent o mediaţie între Rusia sovietică şi Finlanda, aflate de două săptămîni în război. „Ungaria — s-a confesat mesagerul lui Csáky — este neliniştită la gîndul că Rusia va putea să încerce să-şi realizeze aspiraţiile în Balcani, după ce va repurta o victorie în nord, ceea ce este la urma urmelor ineluctabil. Ungaria vrea să evite această eventualitate şi îşi leagă speranţele de acţiunea Germaniei." Agasat, ministrul de externe german a declarat că Führerul se săturase de medieri. La Viena, anul trecut, Berlinul acordase Ungariei teritorii întinse din fosta Cehoslovacie şi, drept recompensă, i-au parvenit o sumă întreagă de nemulţumiri chiar de la Budapesta...

17 decembrie 1939. Sub titlurile **România e supusă la multe angoase şi Un atac împotriva României pare puţin probabil,** marele cotidian american **The New York Times** a publicat două corespondenţe din sud-estul european semnate de Cyrus L. Sulzberger şi, respectiv, Jules Sauerwein. Prima a fost telefonată din Budapesta, iar a doua din Bucureşti. Sulzberger a menţionat clar presiunea Ungariei asupra autorităţilor româneşti, însă a căzut şi el în capcana întinsă în repetate rînduri unor naivi. „Guvernul ungar — remarca ziaristul american — crede că există o înţelegere secretă între Germania şi România, prin care frontierele româneşti sunt garantate faţă de pretenţiile sovietice şi ungureşti." Aceste aluzii avansate de Budapesta erau respinse la Berlin şi la Bucureşti, fiind destul de dificil de sesizat adevărul. „Disputa asupra Transilvaniei — continua Sulzberger, capacitat cu îndeminare să răspîndească în lume confuzii — reprezintă un punct tradiţional pe ordinea de zi a politicii ungureşti." România ar fi cîştigat foarte mult prin tratatele de pace consecutive primului război mondial, încît a devenit obiectul unei triple gelozii teritoriale. Ceva mai clarvăzător, Jules Sauerwein nu a acordat atenţie conflictului româno-ungar, socotind că cea mai importantă primejdie îi paşte pe români la hotarele din nord-est. Totodată, **The New York Times** a publicat şi o hartă a minorităţilor naţionale din România, în linii generale corectă, conformă cu datele recensămîntului din 1930.

21 decembrie 1939. Unui lot de 36 cetăţeni români de origine etnică maghiară, dintre cei arestaţi la 14 octombrie, i s-a îngăduit să treacă pe teritoriul ungar, prin punctul de frontieră Parhida din judeţul Bihor.

Într-o expunere făcută în faţa comisiilor pentru politică externă ale parlamentului de la Bucureşti, Grigore Gafencu a anunţat apropiata vizită a diplomatului Victor Antonescu la Roma. Principala misiune a fostului ministru de externe era să sondeze intenţiile italienilor, în cazul unei invazii sovietice în Basarabia, şi să propună medierea Italiei în vederea ameliorării relaţiilor dintre Ungaria şi România.

23 decembrie 1939. Din însărcinarea lui Carol al II-lea şi a guvernului prezidat de Gheorghe Tătărăscu, Victor Antonescu a încercat să afle la Roma pe ce ajutor putea conta România dacă îi erau violate hotarele. Italia a fost solicitată, în eventualitatea unui atac rusesc, să determine Budapesta să nu lovească România din vest. Galeazzo Ciano s-a angajat să facă demersurile de rigoare pe lîngă guvernul ungar şi, totodată, a promis Bucureştilor un sprijin în armament. În amintirile sale publicate după război, Alexandru Cretzianu afirmă că Ciano l-ar fi asigurat pe emisarul român că şi Mussolini va încerca să-i convingă pe unguri „să nu ne cadă în spate". În aceeaşi zi, ministrul de externe al Italiei nota în jurnal : **„Românii ar dori să acţionăm asupra ungurilor pentru a evita situaţia cînd o ameninţare din partea lor, în spatele României, ar obliga-o pe aceasta din urmă să accepte pretenţiile Rusiei. Lucrul ar fi posibil, dar obstinaţia lui Csáky nu-mi lasă multă speranţă".**

25 decembrie 1939. Într-un discurs rostit la Cetatea Albă, Gheorghe Tătărăscu a spus că România vrea să trăiască în pace cu toţi vecinii. „Împărtăşiţi tuturor încrederea în ziua de mîine" — i-a îndemnat prim ministrul român pe ostaşii de veghe la frontiera răsăriteană a ţării.

26 decembrie 1939. O filă din jurnalul lui Galeazzo Ciano : **„...îi vorbesc lui Mussolini despre România. Este de acord să fac un demers pe lîngă unguri, în sensul solicitării lui Antonescu, şi se declară gata, în cazul cînd ruşii ar ataca România, să furnizăm acesteia un ajutor militar asemănător cu cel pe care l-am acordat lui Franco. Îl pun pe Antonescu la curent cu intenţiile noastre în cazul unor complicaţii ruso-române. Se declară foarte satisfăcut..."**

Pentru o armată pîndită de aproape 75 de divizii din trei ţări diferite, ajutorul propus de Duce era de-a dreptul simbolic...

27 decembrie 1939. Într-un raport detaliat transmis Ministerului de Externe din Roma, Pellegrino Ghigi releva eforturile românilor de a calma printr-un regim cît mai optim minoritatea maghiară, acţionînd în colaborare cu principalii ei lideri. Din păcate, s-a confesat Grigore Gafencu ministrului Italiei la Bucureşti, grupările extremiste ale minoritarilor nu mai militau pentru drepturi, ci revendicau direct şi deschis transferul autorităţii în Transilvania.

28 decembrie 1939. Prin ministrul ungar de la Roma, Csáky l-a avizat pe Ciano că, în primele zile ale lui ianuarie 1940, se va afla la Veneţia şi i-a propus omologului său italian un schimb de vederi asupra situaţiei politice europene şi, evident, asupra revendicărilor Budapestei. **„M-am străduit să-l fac să înţeleagă** — a notat Ciano în jurnalul său intim — **că este, în primul rînd, în interesul ungurilor să se înţeleagă cu românii, acum, cînd pericolul rus se apropie şi se precizează mai mult. Dacă Ungaria doreşte să trăiască şi să prospere în modestie, ea trebuie să evite să devină mai mult decît este deja un stat multinaţional. Cît este de periculoasă o astfel de situaţie s-a dovedit prin exemple recente".**

31 decembrie 1939. Sub semnătura lui Cyrus L. Sulzberger, **The New York Times** a publicat o corespondenţă din Belgrad despre o viitoare reuniune a miniştrilor de externe ai ţărilor din Antanta balcanică. România — aprecia ziaristul american — ar fi dispusă să facă anumite concesii, simultan cu vecinii ei.

Sfîrşitul unui an nefast confrunta România cu alte şi alte primejdii, care-i obturau toate orizonturile. La Budapesta, nerăbdarea în chestiunea anexării Transilvaniei se exprima printr-o retorică tot mai febrilă. După un scenariu mai vechi, aplicat de unguri şi înainte de anexarea Ruteniei, membri din **Rongyosz Garda** urmau să fie infiltraţi clandestin în Ardeal, spre a provoca la momentul oportun dezordini iredentiste. Generali din capitala ungară îl asigurau pe şeful serviciilor secrete ale Italiei că pregătirile pentru o invazie a României, în primăvara anului viitor, practic au fost încheiate. **„Armata maghiară pe Carpaţi —** îi explica lui Carboni ministrul de război de la Budapesta — **semnifică oprirea definitivă a înaintării ruseşti în Balcani".** Treptat, din raţiune strategică, a cărei justificare n-o discutăm acum, afirmaţia a devenit un slogan propagandistic vehiculat cu o insistenţă din ce în ce mai fanatică.

Spre hotarele cu Rusia sovietică şi Bulgaria, românii priveau cu o neliniştе cel puţin egală.

Ultima picătură insinuată în paharul amărăciunilor a fost o informaţie furnizată guvernului de la Bucureşti de serviciul secret al armatei : departe de a fi renunţat la o supunere militară a României, germanii abia acum îi studiau utilitatea şi perspectiva.

2 ianuarie 1940. Într-adevăr, jurnalul lui Franz Halder confirmă că la Oberkommando des Heeres, a început alcătuirea unui plan de atac împotriva României, prin traversul Ungariei, în vederea instituirii unui control german ferm asupra zonei petrolifere. Autor al proiectului a fost desemnat locotenent-colonelul G. Winter din secţia de operaţii. O asemenea acţiune nu se putea întreprinde decît cu concursul activ al forţelor armate ungare.

5 ianuarie 1940. La Veneţia, au început convorbirile dintre Galeazzo Ciano şi Csáky Istvan. Ministrul de externe al Budapestei a promis că Ungaria nu va ataca România în cazul unei invazii sovietice în Basarabia, dar îşi rezerva libertatea să intervină în Transilvania în următoarele trei situaţii : în cazul unor persecuţii împotriva minorităţii maghiare, dacă la Bucureşti se va instaura un regim comunist şi dacă românii vor satisface pretenţiile teritoriale ale altor vecini, fără a le lua în consideraţie pe cele ungare.

6 ianuarie 1940. Momentul conferinţei de la Veneţia a determinat mediile propagandei din Budapesta să bată monedă mai mult decît oricînd altădată asupra rolului predestinat al Ungariei „de stavilă împotriva pătrunderii comunismului în Europa".

(Va urma)

Mihai Pelin

Nicolae Penescu

Capcana de la Tămădău*)

2

Este adevărat că socialiștii nu dispăreau cu toții în acest nou partid al cărui nume îi disimula prost caracterul comunist.

Citeva luni mai tîrziu, el va deveni Partidul Muncitoresc Român. Social-democrații independenți, cu Titel Petrescu și Adrian Dimitriu, au rămas credincioși mișcării socialiste românești și au cunoscut soarta partidelor dizolvate : închisoare, procese, suferințe. Criteriul comuniștilor pentru departajarea oamenilor era simplu : cine nu era cu ei era împotriva lor. Căderea Partidului Național-Țărănesc a fost semnul declanșării represiunii împotriva tuturor celor care nu se aliau cu comuniștii.

Ancheta era condusă astfel încît să poată fi stabilite acuzațiile de trădare. Trădarea era leitmotivul tuturor proceselor înscenate împotriva adversarilor comunismului din țările ocupate de armatele sovietice. În subsidiar, se adăugau, pentru a completa tabloul, tot felul de crime - mai puțin spectaculoase în care complotul era numitorul comun. El avea întotdeauna drept scop răsturnarea guvernului democrat-revoluționar, prin violență și cu sprijinul cercurilor imperialiste occidentale : el împiedica democratizarea țării și realizarea formelor dorite. Național-țărăniștii au fost acuzați că au încercat să saboteze acțiunea delegației române la conferința de pace prin acțiuni paralele care constituiau un element caracteristic al trădării. Pentru că nu a dus la rezultatele scondate, această acuzație a fost completată cu aceea a trimiterii în țările capitaliste a unora dintre liderii lor cu scopul de a provoca intervenția cercurilor imperialiste, chiar un al treilea război mondial.

Codul penal în vigoare la acea dată din România califica complotul drept crimă și îl pedepsea cu cinci ani de închisoare. Dacă la complot participau militari sau dacă scopul lor era trădarea, dar fără activitate preliminară, pedeapsa era de zece ani. Crima de trădare era pedepsită mult mai grav. Trebuia deci să se găsească elemente pentru aceste două infracțiuni principale. Simpla plecare a unor anumite personalități politice putea să constituie o pezumție, dar nu era suficientă pentru a dovedi crima de trădare. S-a imaginat atunci scenariul de a se transforma cercul militar profesional, care făcea parte din organizația centrală a partidului național-țărănist din 1926 și care se compunea din circa 80 de ofițeri și subofițeri de rezervă, într-o mișcare subversivă, cu scopul de a răsturna guvernul cu ajutorul armelor. Se afirma că tineri, foști legionari, fuseseră primiți în partid, deci acesta se transformase într-o organizație de tip fascist, interzisă prin Convenția de armistițiu. La rîndul său, secția muncitorească a partidului nu putea fi menită decît pentru o sciziune a clasei muncitoare : ca și cum salariații ar fi trebuit să fie toți în mod obligatoriu comuniști !

În curînd, Partidul Național-Țărănesc a fost acuzat de propagandă mincinoasă în cursul campaniei electorale. Acesta — se spunea — ar fi atribuit regimului proiecte de colectivizare a agriculturii, în scopul de a răscula țărănimea și de a o împinge la contrarevoluție. Era, de asemenea, acuzat că nu a ezitat să se dedea la acte de sabotaj, în special prin serviciul său de presă, care stabilise contacte cu corespondenții presei străine. Acest serviciu era condus de Vasile Serdici, unul dintre liderii partidului, membru al comitetului central, președinte al organizației partidului din județul Tîrnava Mare. Lui Serdici, unul dintre intimi, Maniu îi acorda deplină încredere. În concepția anchetatorilor, relațiile cu presa străină nu puteau fi decît acte de spionaj. Vasile Serdici a fost deci arestat și acuzat că le-a favorizat. La fel s-a întîmplat și cu Mihalache, acuzat de spionaj pentru că a primit oameni devotați partidului care-l informau despre ce auziseră și ei, simple zvonuri fără nici un interes.

Numai crime, întotdeauna crime, atît de stupid înscenate, încît ancheta Ministerului de Interne, ajutată de colonelul Alexandru Petrescu (promovat apoi general, ca recompensă), președinte al Tribunalului Militar, n-a reușit să organizeze o acuzație plauzibilă, pînă în ziua arestării lui Ion Mocsoni-Stîrcea. Am înțeles că se întîmplase ceva, pentru că nu mai eram torturați ca înainte. În luna august, l-am văzut trecînd prin fața celulei mele pe I. M.—Stîrcea și la puțin timp după aceea pe Victor Rădulescu—Pogoneanu. Interogatoriile s-au terminat pînă în septembrie, cînd înscenarea a fost reluată.

De această dată, mă găseam în fața unor anchetatori radioși care mă acuzau că i-aș fi mințit. Nu recunoscusem, afirmau ei, că fusese organizat un complot cu ajutorul americanilor în vederea răsturnării regimului. La protestele mele, ei au opus o serie de documente confirmate de Victor Rădulescu—Pogoneanu și de I. M.—Stîrcea. Arestarea acestuia din urmă a fost mană cerească pentru anchetatorii ruso-români. El le-a divulgat de fapt convorbirile care avuseseră loc în septembrie 1946, între doi ofițeri americani, Thomas R. Hall și James Hamilton, și Grigore Niculescu—Buzești, Victor Rădulescu—Pogoneanu, Stîrcea făcînd oficiu de interpret, iar Ioana Bujoi — de stenodactilografă. Grigore Niculescu—Buzești se refugiase în Elveția, dar Pogoneanu fusese arestat. Doi dintre prietenii acestuia din urmă, Nicolae Popescu și Octav Neamțu, de la direcția Fundației Regelui Mihai, se prezentaseră la Ministerul de Interne, declarînd că primiseră spre păstrare de la Pogoneanu o casetă conținînd hîrtii secrete, pe care le ascunseseră într-un garaj din Ploiești, unde a fost găsită. Era vorba de documente în legătură cu întîlnirile despre care vorbise Stîrcea, scrisori primite de la refugiații din Occident, copia mandatului dat de Maniu lui Grigore Niculescu—Buzești, precum și alte documente care demonstrau că fusese desfășurată o acțiune în afara Partidului Național-Țărănesc și fără știrea statului său major.

Victor Rădulescu—Pogoneanu a recunoscut că toate aceste documente îi aparțineau și a confirmat declarațiile lui I.M. Stîrcea privind hotărîrile luate de ofițeri americani. Mărturiile lor au permis stabilirea scopului întîlnirilor, în compania lui Grigore Niculescu—Buzești, cu cei doi ofițeri americani care afirmaseră că vorbesc în numele unor servicii sus-puse și care se interesau mai ales de posibilitățile unei mișcări românești de rezistență împotriva rușilor în caz de război. Dar nu se ridicase niciodată problema creării unei organizații care să aibă drept obiectiv răsturnarea regimului comunist. În situația internațională existentă atunci, președintele Truman nu excludea eventualitatea unui alt treilea război mondial, pe care nu-l dorea. El vedea că rușii considerau drept inexistente acordurile de la Ialta, că deveniseră agresivi, că felul lor de comportare în micile țări limitrofe proiecta o nouă lumină asupra scopurilor lor. Americanii începeau să-i înțeleagă. Cu toate acestea, nici rușii, nici comuniștii nu aveau interes să prezinte aceste convorbiri sub adevăratul lor aspect ; adică un plan de organizare română a partizanilor înarmați împotriva rușilor, și nu pregătirea și declanșarea unui război civil. O asemenea intenție rezulta evident din discuțiile dintre ofițerii americani și Grigore Niculescu—Buzești ; acesta din urmă a fost rugat să elaboreze un plan de acțiune care prevedea o eventuală participare a unor ofițeri activi, chiar a unor membri ai guvernului care păstraseră sentimente naționale.

Buzești a prezentat o primă versiune a planului, care nu i-a părut suficient de eficace lui Hall și lui Hamilton ; ultima sa formulă a fost acceptată. Buzești a cerut de asemenea să fie ajutate unele personalități române să plece în Occident, cu scopul de a alcătui, eventual în Statele Unite ,un guvern român liber. El a propus, de asemenea, să i se faciliteze propria plecare, pentru a i se permite să prezinte personal planul acolo unde americanii îl vor trimite. Aceștia au acceptat cu condiția ca planul să fie transmis în America, ceea ce s-a făcut imediat. Puțin timp după aceea, Niculescu—Buzești s-a dus în Elveția, unde soția lui era grav bolnavă. Planul său prevedea crearea unor depozite de armament luate dintre cele care fuseseră capturate de la nemți și care existau în țară în cantitate destul de mare. Finanțarea s-ar fi efectuat prin baterea în Statele Unite a 50 000 medalii de aur, identice cu cele puse pe piață în februarie 1946 de guvernul de atunci, în cadrul împrumutului de stat lansat pentru a face față cheltuielilor de război. Insist asupra faptului că totul era prevăzut în caz de război, și nu pentru obiective interne care nu-i interesau pe americani.

Planul conceput de Niculescu-Buzești și de ofițerii americani, numit „Memorandum", a cărui copie se găsea în caseta lui Pogoneanu, prevedea „crearea unui comitet politic secret, constituit dintr-un număr mic de oameni de încredere care, numai ei, trebuiau să cunoască obiectivul final al organizației ; crearea unui comitet politic al reprezentanților a trei partide de opoziție ; crearea unui comitet militar restrîns ; crearea comitetului politic în străinătate. În cadrul acestui comitet urma să fie organizat un subcomitet central executiv.

Membrii acestui subcomitet vor fi împuterniciți cu un mandat din partea șefilor opoziției. Pentru mai multă siguranță, mandatul acordat de către șefii opoziției nu va avea un caracter definitiv, ci va indica ca misiune generală apărarea intereselor României în străinătate".*

„Memorandumul" nota că hotărîrile luate de comitetul celor

* Fragmente din volumul *„România de la democrație la totalitarism 1938—1948"*, în pregătire pentru *„Editura Humanitas"*.

*) Citată în actul de acuzare

trei partide de opoziţie trebuiau puse în aplicare de organele executive, adică de secretarii generali, dar fără ca aceştia să ştie de unde veneau. Eram, în consecinţă, exclus din mecanismele acestei organizaţii, la fel ca şi secretarii generali ai Partidelor Naţional-Liberal şi Social-Democrat Independent. Din acest motiv n-am putut fi inculpat în campania celor care participaseră, care cunoscuseră sau se presupunea că ar fi cunoscut acest memorandum. Maniu a negat că Niculescu-Buzeşti l-a pus la curent despre ceea ce se hotărîse cu ofiţerii americani. În arhivele lui, găsite la domnişoara Elena Serdici, victimă a unui denunţ, un text bătut la maşină şi corectat de mîna lui rezuma o conversaţie care avusese loc între el şi Burton Berry, reprezentant politic american la Bucureşti. Maniu îl ruga să se informeze pe lîngă guvernul lui, pentru a cunoaşte dacă acesta ar permite formarea unui guvern naţional român în străinătate. S-a găsit de asemenea în caseta lui Pogoneanu o scrisoare de recomandare dată de Maniu lui Buzeşti, care fusese considerată de acesta drept un mandat ce-l autoriza să prezinte ideile lui Maniu pe lîngă autorităţile ţărilor occidentale. Maniu a recunoscut această scrisoare, dar a avut rezerve asupra documentului Berry.

Partidele politice de guvernămînt, la fel ca şi statele-majore ale armatelor, fac dinainte planuri strategice în vederea diverselor ipoteze posibile. Tocmai astfel au procedat cei doi ofiţeri americani şi interlocutorii lor cu care au pus la punct un plan în cazul unui război cu URSS. Într-un astfel de război, România s-ar fi aflat alături de ruşi şi aceasta era o catastrofă ce trebuia evitată, cel puţin în parte.

Actul de acuzare denatura în întregime obiectivul memorandumului şi îl reducea la o banală acţiune subversivă, sprijinită de americani împotriva regimului : „Rezultă — se arată în acest act — cu evidenţă din dovezile aflate în dosarele întocmite de comisiile de anchetă în ce priveşte acuzaţia împotriva lui Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Nicolae Penescu, Grigore Niculescu-Buzeşti şi a altora, că Partidul Naţional-Ţărănesc condus de aceştia a fost în întreaga lui existenţă, sub pretextul apărării intereselor naţionale, un duşman al poporului român, un sprijin al imperialismului şi al reacţiunii internaţionale... Maniu şi partidul lui, în fruntea reacţiunii române, au fost şi au rămas pînă la sfîrşit lacheii devotaţi ai capitalului străin, agenţii imperialismului, care au călcat în picioare suveranitatea, libertatea şi independenţa statului român... Aşa cum rezultă din anchete, partidul lui Maniu, la sfîrşitul carierei sale, s-a transformat într-o organizaţie conspirativă de spioni şi de complotişti care, cu ajutorul direct al cercurilor imperialiste ale unor state străine, pregătea răsturnarea cu forţa a regimului democratic din România". **

Termenii acestui document demonstrează cu prisosinţă caracterul politic, arbitrar şi plin de minciuni al actului de acuzare şi lipsa lui de orice valoare juridică. După 34 de ani, românii pot să-şi dea seama cine a apărat şi împotriva cui suveranitatea, libertatea şi independenţa naţională a ţării lor. Dacă aş fi cunoscut acest aşa-zis complot, aş fi recunoscut-o cu mîndrie.

Libertatea, suveranitatea şi independenţa statului român — toate acestea ne străduim să le apărăm şi aici, în Occident, împotriva celor care vor să transforme ţara noastră într-o provincie rusească. Aceste valori ne-au venit în trecut din Occident, şi dezvoltarea lor n-ar fi fost posibilă fără rezistenţa tăcută, perseverentă şi îndîrjită a poporului român, sub orice dominaţie s-a aflat. Autorii actului de acuzare şi-au folosit imaginaţia, lipsită de orice calitate literară, insultîndu-l pe Maniu sub toate formele posibile : „Acuzatul Iuliu Maniu, agent în slujba cercurilor imperialiste ale statelor străine, nu s-a limitat să organizeze spionajul în favoarea acestor state şi să le furnizeze informaţiile pe care şi le procura personal prin spionaj, ci furniza sistematic reprezentanţilor misiunilor americană şi engleză din Bucureşti ştiri tendenţioase şi calomnioase cu privire la situaţia politică şi economică a României, cerînd continuu intervenţia Americii şi Angliei în afacerile interne ale ţării".***

Autorii actului de acuzare n-au dat înapoi nici de la infamie atunci cînd au reprodus termenii unei broşuri maghiare de propagandă, scrisă în perioada dominaţiei ungare asupra Transilvaniei şi calomniind Partidul Naţional Ţărănesc şi pe conducătorii lui care duceau lupta poporului român împotriva acestei dominaţii. Or, în cursul celebrării a jumătate de secol de la unificarea Transilvaniei cu patria-mamă, rolul jucat în 1918 de către Partidul Naţional în acea perioadă n-a putut fi negat, şi nici lupta pe care a desfăşurat-o împotriva opresiunii străine. Dar iată ce afirmă actul de acuzare în această privinţă : „Din documente originale, din trecut şi din perioada Imperiului austro-ungar, reiese că aşazisul partid naţional condus de Iuliu Maniu era un sprijin al monarhiei habsburgice care oprima poporul român..." Pentru a-l prezenta pe Maniu într-o lumină defavorabilă, acuzaţia nu ezita să enunţe două contra-adevăruri : mai întîi, Maniu nu era şeful Partidului Naţional în acea perioadă, ultimul său preşedinte, pînă la Unirea Transilvaniei cu România, fusese George Pop de Băseşti. **(Va urma)**

Traducere de Ioan Alexandrescu

** Le procès des dirigeants de l'ancien Parti National — Paysan, Maniu, Mihalache, Penesco et autres. Trad française, Bucarest 1947, p. 11, 12, 20 (Procesul conducătorilor fostului Partid Naţional-Ţărănesc, Maniu, Mihalache, Penescu şi alţii. Trad. franceză, Bucureşti, 1947)

*** Actul de acuzare

„Bătălia pentru Anglia"

Mihaela Ştefănescu, Lugoj. „Bătălia pentru Anglia" a fost unul din cele mai dramatice episoade consumate la începutul celui de-al doilea război mondial. Anul acesta, cînd s-au împlinit 50 de ani de la desfăşurarea luptelor, Marea Britanie a marcat evenimentul prin organizarea unei expoziţii care a fost deschisă timp de o săptămînă la Horse Guards Parade din Londra. În *imagini* : două avioane (Spitfire şi Hurricane-2), aparate de luptă care au constituit principala forţă de apărare a Marii Britanii împotriva aviaţiei naziste, expuse la expoziţia menţionată ; şi o formaţiune de avioane „Spitfire" şi „Hurricane" zburînd deasupra Londrei la sărbătorirea menţionată. 168 de astfel de aparate au fost admirate de londonezi.

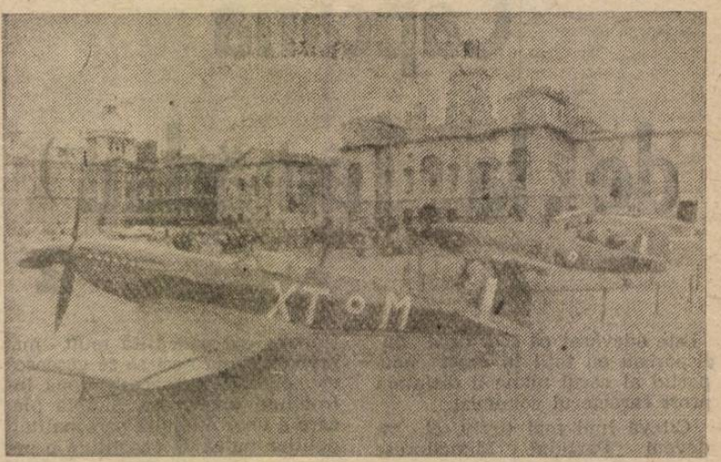

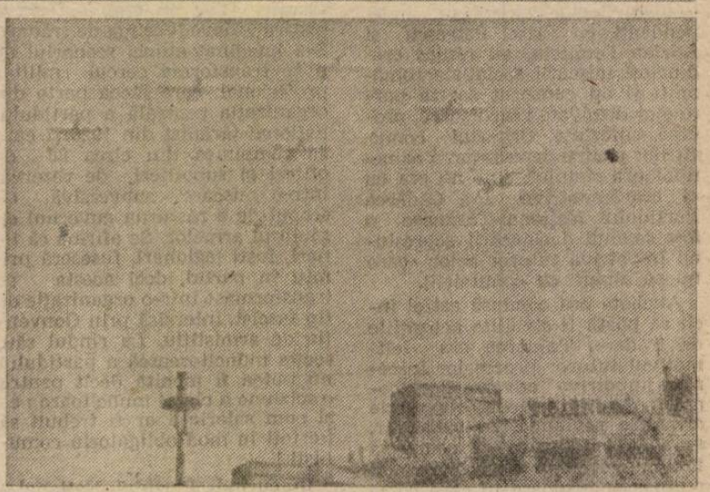

Nicolae Koslinski, Bucureşti. Ne scrieţi că aţi urmărit cu mult interes serialul „23 August 1944", apreciind serioasa documentare a autorului, dl. general-locotenent (r) Ion Şuţa, atrăgînd atenţia asupra unei inexactităţi în legătură cu modul în care a fost primită Flota sovietică din Marea Neagră la Constanţa în ziua de 29 august 1944. Reproducem din scrisoarea dv :

„În dimineaţa de 29 august, comandantul Forţei Navale Maritime, contraamiralul Horia Macellariu, a primit o cerere ultimativă de la Sulina din partea comandantului Flotei sovietice din Marea Neagră, amiralul Oktyabriski, să vină cu toate navele la Sulina. Neavînd decît parte din nave disponibile pentru marş, amiralul Macellariu a trimis răspunsul său la Sulina cu 2 vedete torpiloare. În răspuns se specifica starea navelor şi faptul că acestea acţionaseră încă de la 25 august împotriva germanilor. După plecarea vedetelor s-a putut stabili însă o legătură radio cu Sulina prin mijlocirea staţiei TFF a monitorului „Brătianu", deplasat la Ismail, şi, în cele din urmă, s-a cerut flotei române să aştepte la Constanţa sosirea navelor sovietice. Cele două vedete torpiloare, întîrziate de starea mării, s-au întîlnit la cîteva mile sud de Sulina cu o formaţiune de motocanoniere sovietice la bordul cărora se afla amiralul Azarov. Conform dispoziţiei acestuia, una din vedete — nr. 4 „Vedenia" şi-a continuat drumul la Sulina spre a se pune la dispoziţia forţelor navale sovietice rămase acolo, iar cealaltă vedetă — nr. 7 „Viforul" — a pilotat navele lui Azarov pînă în port la Constanţa. Cea mai mare parte a marşu-

lui s-a desfășurat pe timp de noapte, pe lîngă zonele minate ; de la sud de capul Midia, navele sovietice au fost însoțite și de canonierele «Dumitrescu» și «Ghiculescu» trimise de la Constanța. Întreaga formație a ajuns în port la ora 2,40 (30 august) acostînd la cheiul Gării Maritime, unde amiralul Macellariu a venit să-l primească pe comandantul sovietic. După care, amîndoi amiralii au plecat în mașini în oraș la comandament. Amiralul Macellariu, care era și comandant militar al Dobrogei, de la plecarea pe front în Ardeal, la 27 august, a diviziei a IX-a — general Ionașcu întîmpinase în după-amiaza precedentă vîrfurile unităților blindate sovietice ce ajunseseră la Constanța, către ora 16,00, iar seara, împreună cu autoritățile civile, oferea o masă ofițerilor sovietici. Unitățile de uscat sovietice respective fuseseră transbordate peste Dunăre, începînd de la 28 august, de unități ale Forței Fluviale românești venite de la Tulcea la Ismail spre a se pune la dispoziția Flotilei sovietice de Dunăre. Dimineața — 30 august — după ora 5, au venit la Constanța alte motocanoniere și vedete sovietice, după ce primiseră de la comandantul celeilalte vedete românești, nr. 4 «Vedenia», datele asupra poziției barajelor de mine existente în lungul coastei. Cît despre populația Constanței, aceasta fusese destul de îngrijorată în ziua de 29 august de perspectiva unui nou bombardament aerian. Presupun că «primirea cu flori și entuziasm» (la 2,40 noaptea !) provine dintr-un text ulterior de propagandă. În ce privește versiunea de atunci sovietică, într-adevăr, un comunicat a precizat cucerirea Constanței «printr-un dublu atac pe uscat și pe mare». Modul cum au nosit primele nave sovietice la Constanța pilotate de o vedetă românească, se găsește de altfel în diferite lucrări românești și chiar sovietice".

Gabriela Galton, Galați. Cercetătorul norvegian Kjell Aartun a propus o soluție pentru rezolvarea enigmei limbii minoiene, soluție ce determină modificarea concepțiilor privind tradițiile culturale ale Greciei și bazinului interior al Mediteranei. Descoperirea lingvistică a cercetătorului norvegian permite reconsiderarea rolului jucat de semiți și de tradițiile lor culturale în regiunea mediteraneană, în urmă cu 4-5 000 de ani. Pînă acum se considera că poporul minoian din Creta provenea din Grecia continentală sau din Asia mică. Soluția lingvistică propusă de K. Aartun arată că minoienii sînt un popor semit și limba lor — care prezintă puncte comune cu cea a semiților din Etiopia — aparține grupului sudic al limbilor semitice. Aartun apreciază că minoienii au migrat din sudul Egiptului sau din valea Nilului spre Creta, ei fiind cei care au influențat cultura greacă și nu invers, cum se credea pînă acum. Grecii — susține savantul norvegian — au adoptat limba scrisă și cultura minoienilor cînd au ocupat Creta, după inundațiile care au devastat insula în 1450 î.C. Ceea ce cunoaștem ca mitologie greacă — susține cercetătorul norvegian — nu este altceva decît religia minioană adoptată de greci. Pînă acum doi ani nimeni nu reușise să descifreze inscripțiile celebrului disc din Phaistos, descoperit în 1908 de italianul Pernier. În 1988, Kjell Aartun a descoperit că spiralele de pe acest disc, considerate simple elemente ornamentale, erau de fapt semne distincte ale unei limbi semite. Consiliul norvegian al cercetării științifice i-a acordat lui Aartun o bursă pentru a studia problema mai îndeaproape. „Am început să compar semnele cu alte texte scrise în Creta. După o săptămînă enigma era aproape rezolvată, dar îmi mai lipseau trei consoane pentru a ajunge la o limbă completă, iar aceste foneme au fost identificate ulterior", a declarat omul de știință norvegian. Doi dintre cei mai mari experți în limbile semite — prof. Rudolf Macuch de la Berlin și Cyrus M. Gordon din New York — s-au deplasat recent în Norvegia pentru a studia descoperirea și au garantat soluția cercetătorului norvegian. K. Aartun, în vîrstă de 65 de ani, studiază limbile semite de 40 de ani, fiind și licențiat în greacă și teologie.

Manuela Condur, București. După cum ați aflat, probabil, din presa cotidiană, lansarea navetei spațiale Orbitor-California a

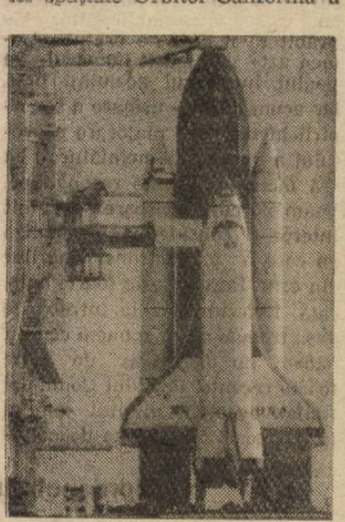

fost amînată pentru a patra oară. Amînarea s-a datorat unei scurgeri de hidrogen lichid în rezervorul de combustibil. Naveta (în *imagine*, după a treia amînare) urma să plaseze patru telescoape pe orbita pămîntească. N.A.S.A. nu a precizat următoarea tentativă de lansare, dar se presupune că aceasta ar putea fi programată pentru a doua jumătate a lunii noiembrie.

profil

James A. Baker

Secretar de Stat al Statelor Unite ale Americii

Un membru al Administrației Reagan spunea despre James A. Baker, pe atunci proaspăt numit ministru al finanțelor, că va fi „o forță majoră pe scena politică în următorii 10-15 ani, indiferent ce se va întîmpla cu președintele și aproape indiferent ce se va întîmpla cu Partidul Republican". „Profeția" s-a împlinit întocmai, căci James A. Baker este unul din cei mai activi, mai pricepuți și mai experimentați oameni politici ai Statelor Unite.

James Addison Baker III s-a născut la 28 aprilie 1930, la Houston, în Texas. A absolvit cursurile Universității Princeton, în 1952, iar în 1957 a obținut titlul de Doctor în științe al Universității din Texas. Timp de 18 ani, din 1957 pînă în 1975, James A. Baker a fost partener într-o firmă de avocați din Houston.

În 1975, președintele Ford l-a numit ministru adjunct al comerțului, iar în 1976 a devenit mai intîi vicepreședinte și apoi președinte al Comitetului pentru organizarea campaniei electorale a președintelui Ford. Deși intrat relativ tîrziu în vîrtejul vieții politice, James A. Baker și-a cîștigat rapid o solidă reputație de administrator energic și capabil și, ca urmare, a fost desemnat în calitate de consilier superior al campaniei electorale desfășurate de Ronald Reagan în 1980-81.

Între 1981 și 1985, a fost șeful personalului Casei Albe și consilier personal al președintelui Reagan iar în 1985 a fost numit ministru de finanțe. Stilul său de muncă este apreciat ca „moderat" și i se recunoaște capacitatea de a face pe fiecare din colaboratorii săi să simtă că „are un rol de jucat". James A. Baker pare a fi dotat cu un simț special — după părerea celor cu care lucrează —, căci știe întotdeauna cînd este timpul potrivit pentru un compromis bine calculat și cînd pentru o nouă inițiativă.

Din august 1988, James A. Baker a preluat conducerea campaniei electorale a vicepreședintelui — pe atunci — George Bush. După victoria în alegeri, acesta l-a numit secretar de stat, iar Senatul l-a confirmat în această importantă funcție în ianuarie 1989.

James A. Baker III este, fără îndoială, unul din cei mai activi oameni politici ai lumii, un „policy-maker" al cărui nume va rămîne în istorie, în legătură directă cu o serie de evenimente care au răsturnat, pur și simplu, lumea în anii 1989—1990, cum ar fi : schimbarea radicală a relațiilor dintre S.U.A. și U.R.S.S., criza din Golf, întoarcerea cu 180 de grade a Administrației Bush în privința Cambodgiei și, poate mai înainte de orice, reunificarea Germaniei.

James A. Baker este căsătorie cu Susan Garrett și are opt copii. Practică jogging, joacă tenis și îi place vînătoarea.

M. Ș.

Vasile Hăntescu, București. Vă mulțumim pentru frumoasele aprecieri pe care le aveți la adresa revistei noastre. După cum am anunțat și în caseta referitoare la abonamente, din momentul în care am fost obligați să sporim prețul revistei datorită creșterii substanțiale a costului hîrtiei și manoperei tipografice, am hotărît — asumîndu-ne pierderile — ca acei cititori care s-au abonat să primească abonamentul la vechiul preț pînă la sfîrșitul anului. Ne pare rău de dificultățile pe care le întîmpinați în asigurarea abonamentului, dar vă rugăm să ne credeți că ele nu aparțin redacției.

Petre Gheorghe, București. Vă mulțumim pentru oferta făcută și vă asigurăm că vă vom avea în vedere de îndată ce vor exista perspectivele unei dotări tehnice corespunzătoare serviciilor pe care ni le propuneți.

FREE BIBLE COURSE

★ Free Correspondence Course graded by a friend in America.

★ Certificate given to each student completing the Bible course.

★ Course deals solely with the Bible.

★ Enroll now.

Order From:

WORLD BIBLE SCHOOL

World Bible School
4326 Hillsdale Lane
Garland, TX 75042 USA

NAME

ADDRESS

ABONAMENTE

Stimaţi cititori,

După cum am anunţat, datorită creşterii substanţiale a costurilor hîrtiei şi manoperei tipografice, am fost obligaţi să majorăm preţul de vînzare al revistei la 8 lei.

Din respect pentru acei cititori care s-au abonat, redacţia a hotărît, ca asumîndu-şi pierderile, să le asigure în continuare primirea revistei în conformitate cu abonamentul achitat pe acest an.

Tot din respect pentru cititorii noştri ANUNŢĂM CĂ, DE LA 1 IANUARIE 1991, vor opera următoarele reduceri pentru abonamente, faţă de preţurile la vînzarea liberă :

- **abonament 1 an (52 de numere) = 300 lei (în loc de 416 lei)**
- **abonament 9 luni (39 de numere) = 230 lei (în loc de 312 lei)**
- **abonament 6 luni (26 de numere) = 180 lei (în loc de 208 lei)**
- **abonament 3 luni (13 numere) = 90 lei (în loc de 104 lei)**

Aceste precizări le-am făcut cunoscute tuturor oficiilor poştale.

Cu stimă,
„Lumea azi"

Alex. Nacev-Bădescu, Bucureşti. Vă mulţumim atît pentru aprecieri, cît şi pentru înţelegerea de care daţi dovadă, declarînd : „Am fost plăcut surprins de faptul că la începutul anului curent, cînd majoritatea publicaţiilor s-au grăbit să-şi dubleze preţul, «Lumea azi» şi-a mărit numărul de pagini în cadrul aceluiaşi preţ, iar acum cînd — urmare a scumpirii hîrtiei — o majorare a preţului a devenit de neînlăturat, ea s-a făcut în limite rezonabile". V-am parcurs scrisoarea cu mult interes şi considerăm că analiza pe care o faceţi transformărilor din estul Europei este foarte aplicată. Referindu-ne la întrebările dvs., trebuie să vă spunem că, din păcate, nu dispunem de date foarte recente. Partidul Comunist Italian avea, la sfîrşitul anului 1989, circa 1,5 milioane de membri, iar Partidul Comunist Francez avea, în 1986, 702 300 membri. Nu avem cunoştinţă de modificări semnificative în privinţa numărului de membri ale celor două partide, dar, cel puţin în Franţa, se pare că tendinţa este de neaderenţă. Problema însă merită o analiză mai atentă şi mai documentată, atît din punct de vedere istoric, cît şi al sincronizării la actualul moment politic. În ceea ce-l priveşte pe cunoscutul „vînător de nazişti" Simon Wiesenthal, acesta trăieşte la Viena şi este în vîrstă de 81 de ani (s-a născut la 31 decembrie 1908). Cea mai spectaculoasă realizare a sa este arestarea, la 11 mai 1960, a Obersturmbannführer-ului SS Adolf Eichmann, care a fost judecat în decembrie 1961. Organizaţia condusă de Wiesenthal are la activ descoperirea şi trimiterea în justiţie a peste 1200 de criminali de război nazişti.

Coordonatorul rubricii : Dan Radu Stănescu

Redactor şef : Ilie Şerbănescu

Colectivul redacţional : Mihaela Brumă, Dumitru Constantin, Vasile Crişu, Rodica Dumitrescu, Liana Enescu, Ştefan Nicolae, Ilie Olteanu — secretar general de redacţie, Radu Pascal, Doina Topor, Stelian Ţurlea — redactor şef adjunct, Anca Voican. Secretariat de redacţie şi tehnic : Ioana-Mariela Bărbulescu, Oana-Daniela Dinulescu, Mircea Dub, Eliza Iliescu, Ileana Iordache, Ion Matei, Marin Pieleanu, Marilena Szabo, Manuela Ştefănescu, Ana Maria Tatovici, Angelica Trancă, Florin Zamfiroiu ; Administrator : Brîndușa Anghel, Tipografi : Alexandru Baciu, Vasile Moraru, Florian Negoiţă. Revista „Lumea azi", Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Oficiul Poştal 33, cod 1341, căsuţa poştală 33—29, telefon : 17 60 10, internaţional : 18 50 81. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii.

C.P.B.

14

asigurare

despăgubire

avantaje

siguranță

Asigurări auto

În afara asigurării pentru avarii auto-casco ADAS pune la dispoziția automobiliștilor și alte asigurări facultative auto, fiecare dintre acestea răspunzînd unor situații speciale și care corespund intereselor diferitelor categorii de asigurați. Acestea se pot încheia ca asigurări independente, iar altele ca asigurări suplimentare la asigurările de bază.

Dintre acestea enumerăm :

— asigurarea numai pentru pagubele produse ca urmare a accidentelor de circulație ;
— asigurarea autoturismelor numai pentru pagubele produse de incendiu și calamități ;
— asigurarea suplimentară pentru pagubele produse autoturismului condus de altă persoană decît asiguratul sau rude ale acestuia ;
— asigurarea de accidente a conducătorilor de autoturisme și a altor persoane aflate în autoturisme ;
— asigurarea autovehiculelor pentru cazurile de furt ;
— asigurarea pentru cazul utilizării autoturismelor la concursuri, întreceri sau antrenamente pentru acestea
— asigurarea autoturismelor cu valabilitate numai în afara teritoriului României.

★

Pentru informații suplimentare și pentru încheierea asigurărilor vă puteți adresa agenților și inspectorilor de asigurare sau, direct, oricărei unități teritoriale ADAS.

SERVICII de consultanță, instalare, asistență tehnică, școlarizări, elaborări de programe aplicative — contractate direct cu I.C.E.

Puterea unei **REȚELE DE CALCULATOARE** reprezintă siguranța unei utilizări eficiente. În plus rețelele eterogene oferite de noi garantează dezvoltarea viitoare fără modificări în dotarea existentă.

INTREPRINDEREA DE CALCULATOARE ELECTRONICE pune la dispoziția celor interesați cea mai completă gamă de echipamente de tehnică de calcul pentru configurarea de aplicații personificate :

- minicalculatoare 16/32 biți, compatibile 100% cu modelele PDP 11 și VAX ale firmei DEC ;
- microcalculatoare compatibile IBM PC/XT și AT ;
- echipamente periferice : discuri magnetice de pînă la 750 MBy, monitoare color grafice de înaltă rezoluție, rețele de calculatoare, imprimante matriciale și cu laser ;
- sisteme aplicative bazate pe microcalculatoare.

NU UITAȚI ! În România ICE reprezintă cea mai puternică concentrare de expertiză și mijloace materiale în domeniul tehnicii de calcul, folosind mărci înregistrate ale firmelor IBM și DEC.

INTREPRINDEREA DE CALCULATOARE ELECTRONICE — BUCUREȘTI Str. Ing. G. Constantinescu nr. 2, sectorul 2, telefon : 88.22.95, telex : 11 626 felix r, telefax 88.78.20 felix r.

Lei 8

MUZEUL PRESEI SEVER BOCU
JIMBOLIA
NR. D. 555

LUMEA azi

Nr. 40 4 octombrie 1990

pentru cine bat clopotele ?

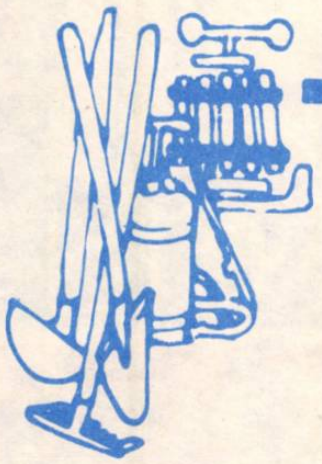

UNELTE ŞI UTILAJE DE UZ AGRICOL ŞI GOSPODĂRESC

Orice activitate în agricultură sau în gospodăria dumneavoastră devine mai rentabilă şi mult mai plăcută dacă veţi utiliza scule şi unelte potrivite.

Magazinele specializate în desfacerea sculelor, uneltelor şi utilajelor de uz agricoi şi gospodăresc vă pun la dispoziţie un larg sortiment de articole destinate lucrărilor solului, semănatului, recoltatului, întreţinerii culturilor, zootehniei : pluguri, sape, grape, semănători pentru legume, prăşitoare, greble, tăvălug, aparate de muls, truse viti-pomicole, vermorel, rafie, sîrmă, insecticide etc.

REŢINEŢI !

Cu eforturi minime vă veţi desfăşura munca în gospodăria dumneavoastră, dacă vă veţi procura sculele şi uneltele necesare.

RECOM

UNELTE ŞI UTILAJE DE UZ AGRICOL ŞI GOSPODĂRESC

LUMEA azi
săptămînal independent de politică externă

Anul II, serie nouă, nr. 40 (1403), 4 octombrie 1990

Sumar

EDITORIAL. **ONU la ora responsabilităților.** Dan Radu Stănescu 2

PROBLEME ROMÂNEȘTI. **Guvernul — primele 100 de zile.** Ilie Șerbănescu 3

— **Despre clor și turism.** Manuela Ștefănescu 7

— **Bine ați venit, domnule profesor !** Liana Enescu 7

Noua Germanie, o enigmă pentru germani. Radu Pascal 8

— **Cînd Bismark și Kohl erau cancelari...** Doina Topor 9

REPORTAJ PE GLOB. **Pentru cine bat clopotele ?** Vasile Crișu 10

— **Destinul unei porți istorice.** Dumitru Constantin 12

ORIENTUL MIJLOCIU. **Criza din Golf. Ocupație și rezistență.** Dan Radu Stănescu 13

AFRICA. **O vizită în premieră și concluziile ei.** Dumitru Constantin 14

— **O „strîngere de mînă istorică".** Ștefan Nicolae 14

EUROPA RĂSĂRITEANĂ. **Bulgaria. Congresul Partidului Socialist** 15

— **Ungaria. Programul guvernamental de trei ani** 15

1 000 + 1 16

PANORAMIC. **Fața nevăzută a Pentagonului** 18

Cum se fac grevele în America 20

Nomenklatura (3). Mihail Voslenski 21

Însemnări despre Cernobîl (2) Grigori Medvedev 23

Femeia și Puterea (4). Liana Enescu 25

SERIAL. **Stalin și stalinismul.** Roy Medvedev 26

ISTORIE. **Jurnalul unei discordii (10).** Mihai Pelin 28

— **Capcana de la Tămădău (3).** Nicolae Penescu 29

POȘTA REDACȚIEI 30

PROFIL. **Jan P. Syse, prim-ministru al Norvegiei** 31

Închiderea ediției : 2 octombrie ora 12

Coperta I
Sorin Turculeț

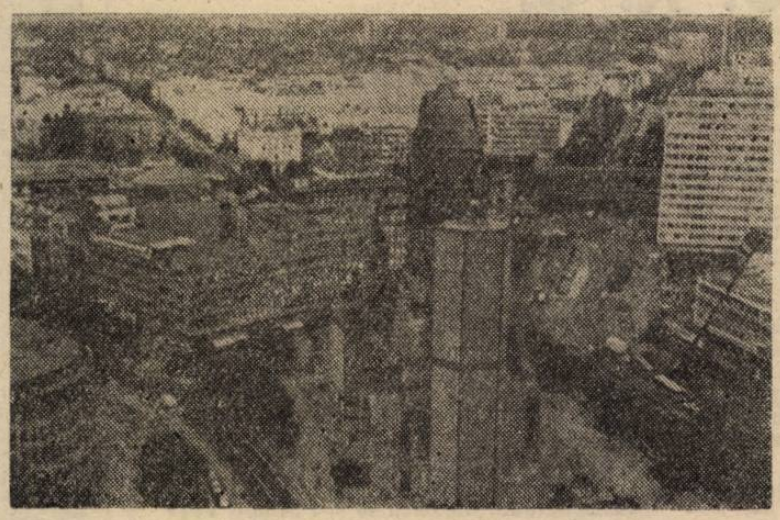

Unificarea Germaniei

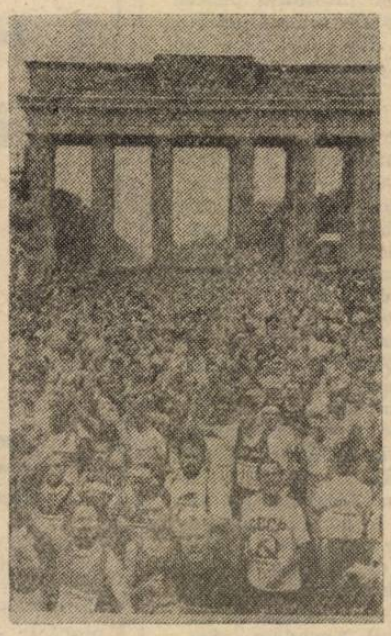

3 octombrie 1990. Statul est-german, creat în urmă cu 41 de ani, dispare, după un accelerat proces de unificare cu RF Germania. După ultimele întîlniri ale guvernului și parlamentului de la Berlin, desfășurate și într-o notă nostalgică, au început ceremoniile unificării. În toată Germania au bătut clopotele marcînd solemnitatea unui act istoric. Noua Germanie constituie o enigmă și pentru germanii înșiși. Care va fi capitala țării ? Care vor fi implicațiile economice ? Ce se va întîmpla la apropiatele alegeri ? **(pag. 8—12)**

Guvernul român — primele 100 de zile

O economie dezarticulată, ale cărei posibilități au fost suplimentar sleite de măsurile populare din perioada preelectorală precum și o apăsătoare situație politică au constituit handicapurile cu care guvernul a pornit pe calea reformei. Concepția și acțiunile guvernului se află permanent în confruntarea inevitabilă dintre cerințele economice și presiunile sociale. Sacul este însă prea rupt pentru a putea fi doar peticit. Iată de ce este necesară o radicalizare și o accelerare a reformei. Dacă guvernul va avea curajul social să treacă la o liberalizare a prețurilor — nodul gordian al reformei — va trebui sprijinit din toate părțile. Căci nu există alternativă pentru înfăptuirea indispensabilei reforme. **(pag. 3—6)**

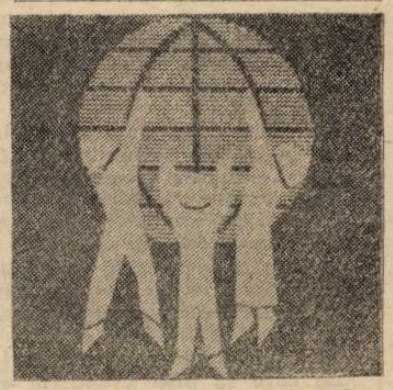

O.N.U. — 1990

A 45-a sesiune a Adunării Generale a ONU, într-un spirit nou. În paralel, peste 70 de șefi de stat și de guvern au participat la prima conferință internațională consacrată copiilor **(pag. 2)**

Un nou serial

Stalin și stalinismul

(pag. 26)

Femeia și Puterea

Episodul al patrulea al acestui serial se oprește asupra doamnei Ertha Trouillot, președinta Republicii Haiti. Haitienii o numesc „raza lor de speranță". Nu i-a lipsit niciodată hotărîrea, nici curajul **(pag. 25)**

Criza din Golf

Membrii ONU s-au întrunit în acest an, la sediul Organizației din New York, pentru prima oară foarte uniți împotriva unei agresiuni : cea a Irakului împotriva Kuweitului. Ce se întîmplă în această țară unde rezistența față de agresor sporește ? **(pag. 13)**

O. N. U.
la ora responsabilităţilor

Actuala sesiune a Organizaţiei Naţiunilor Unite ar fi fost, probabil, în alte condiţii internaţionale, o sesiune festivă. Cei 45 de ani care se împlinesc de la înfiinţarea sa ar fi fost marcaţi de discursuri care să sublinieze rolul jucat de acest for mondial în rezolvarea marilor probleme ale lumii contemporane. Rol mai mult teoretic, fără îndoială, atita vreme cît simbolicele rezoluţii adoptate de organismele specializate ale O.N.U. erau parcă făcute — cu rare excepţii — mai mult pentru a fi conturnate ori „interpretate" decît respectate.

Acum însă, situaţia se prezintă cu totul altfel. Cele două superputeri au consfinţit oficial sfîrşitul războiului rece, iar unul din cele mai grave conflicte ale acestui sfîrşit de secol, criza din Golf, a înregistrat o rar întîlnită unanimitate în cadrul celui mai sever organism al O.N.U., Consiliul de Securitate. Pînă acum, „obiceiul casei" era o neîntreruptă dispută între două blocuri bine determinate, care dădea senzaţia unui mult prea fragil echilibru. De fiecare dată, una sau alta din marile puteri folosea dreptul de veto spre a anihila acţiunea celeilalte, nu neapărat în favoarea celui mai puţin apărat, nu neapărat negînd avantajul agresorului.

Definirea agresiunii s-a aflat zeci de ani pe agenda sesiunilor O.N.U., fără a se putea — multă vreme — ajunge la o soluţie acceptabilă. Între timp, în lume, aveau loc zeci de agresiuni care, deşi nedefinite ca atare, secătuiau economia unor ţări şi secerau mii de vieţi omeneşti. Ani de zile, din motive „principiale", nelipsite de încărcătură politică, noţiunea de agresiune a fost trasă de o parte sau alta a baricadei, fără să se ajungă la o concluzie care să aibă premisele obiectivităţii.

Dezbaterile celei de-a 45-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U. sînt dominate, aşa cum era de aşteptat, de criza din Golf, dar aceasta nu este singura temă care să reţină atenţia forumului mondial. I se adaugă situaţia din Cambodgia, cea din Sahara occidentală, criza internă din Haiti, protecţia mediului înconjurător, lupta împotriva drogurilor, terorismului, dar şi împotriva diferitelor boli cum este SIDA şi, nu în ultimul rînd, adîncirea decalajelor dintre ţările bogate şi cele sărace. Estomparea actuală a conflictului Est-Vest face ca reflectorul actualităţii să se îndrepte cu precădere pe clivajul Nord-Sud, situaţie pe care ministrul de de externe irakian nu va omite să o exploateze în încercarea de a justifica ocuparea Kuweitului de către ţara sa. Ceea ce constituie o tentativă în plus de a escamota agresiunea şi de a muta o problemă de la un capitol la altul.

Faptul că ultima reuniune a Consiliului de Securitate s-a desfăşurat cu participarea miniştrilor de externe ai ţărilor membre a mai adăugat ceva la nota de excepţie a actualei sesiuni, ultima şedinţă de acest gen a Consiliului avînd loc la 20 iulie 1987, cînd a fost adoptată rezoluţia ce propunea un plan de reglementare globală a războiului între Iran şi Irak. Încă o dată Irakul...

Problema care se pune este dacă O.N.U. poate conta ca o forţă de menţinere a păcii în cazul confruntărilor regionale ce ameninţă să apară precum ciupercile după ploaie, profitînd parcă de topirea conflictului dintre superputeri. Din acest punct de vedere pot apărea disensiuni, avînd în vedere faptul că liderii europeni, inclusiv Mihail Gorbaciov, ţin mai mult decît Statele Unite la ideea unei forţe internaţionale de menţinere a păcii care să preia, de exemplu, controlul de la americani, după soluţionarea situaţiei critice din Golf. Cu tot sprijinul masiv acordat atitudinii dure a S.U.A. faţă de agresiunea irakiană, statele europene nu par foarte încîntate de rolul de arbitru şi jandarm internaţional pe care Washingtonul încearcă să şi-l asume. Fără a-l contrazice în fond, ele s-ar simţi mai asigurate de o soluţie „mondială". Este şi motivul pentru care mai multe ţări, între care Franţa — prin discursul preşedintelui Mitterrand la actuala sesiune — şi Uniunea Sovietică, se pronunţă pentru organizarea unei conferinţe internaţionale, după rezolvarea crizei din Golf, care să ducă la soluţionarea globală a multelor probleme din Orientul Mijlociu, la instalarea definitivă a păcii în această regiune. Însă o pace asigurată de toţi.

Participanţii la sesiune vor relua dezbaterile referitoare la adîncirea constantă a diferenţelor dintre ţările bogate şi cele sărace, care au făcut obiectul a două conferinţe internaţionale în acest an, una în aprilie, la O.N.U., cealaltă în septembrie, la Paris, axată în mod special pe ţările cele mai puţin dezvoltate. Nimeni nu se aşteaptă să fie avansate idei noi pe această temă, cu excepţia reafirmării solidarităţilor necesare, mai ales din cauza creşterii preţurilor petrolului.

O astfel de reuniune a conducătorilor la New York, cu ocazia Adunării Generale a O.N.U., prilejuieşte o multitudine de întîlniri bi- şi multilaterale, printre care unele se constituie în „premiere absolute", cum e cea dintre secretarul de stat american şi ministrul de externe vietnamez, prima de după încetarea războiului din Vietnam, sau cea a ministrului de externe sovietic cu prinţul Norodom Sianuk, contacte ce pot oferi o notă a pacificării posibile la acest sfîrşit de veac.

Atîtea semne de reconciliere sau cel puţin de întoarcere la masa negocierilor, ca şi masiva participare la embargoul împotriva Irakului şi la condamnarea acţiunilor acestuia, sub semnul O.N.U., constituie argumente ce dovedesc revigorarea organizaţiei internaţionale, replierea membrilor acesteia, la o oră a responsabilităţilor. Şi, totuşi, nu putem uita că în urmă cu peste cinci decenii, Societatea Naţiunilor condamna într-o unanimitate similară agresiunea italiană împotriva Abisiniei, ceea ce nu a putut împiedica, la scurtă vreme, declanşarea celei mai zguduitoare conflagraţii mondiale, ale cărei urme nu s-au şters de tot. Să dea bunul Dumnezeu ca istoria să nu se repete. Poate că întîlnirea la nivel înalt a UNICEF, desfăşurată în zilele de 29 şi 30 septembrie, în prezenţa a peste 70 de şefi de stat şi de guvern, între care şi preşedintele României, domnul Ion Iliescu, sub generoasa deviză „Să oferim copiilor noştri un viitor" să fie încă un semn de bun augur.

Dan Radu Stănescu

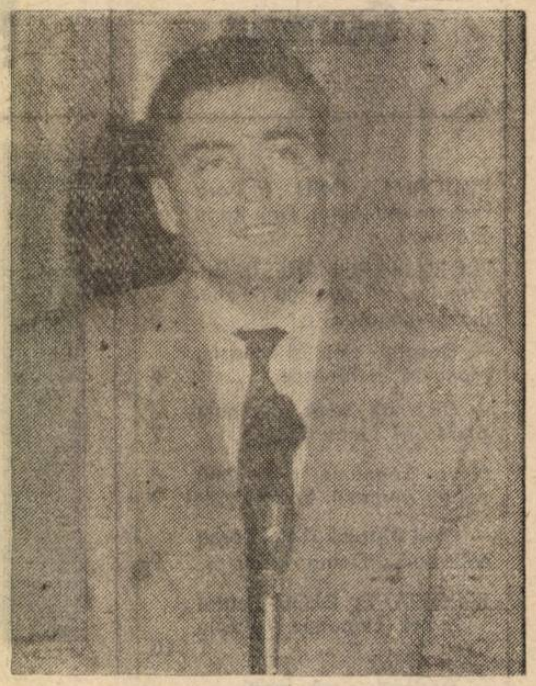

Premierul Petre Roman : între politică şi economie

1. Handicapurile începutului

O economie dezarticulată, ale cărei posibilităţi au fost suplimentar sleite de măsurile populare din perioada preelectorală, precum şi o apăsătoare situaţie politică au constituit punctul de plecare.

Actualul guvern român a intrat în scenă cu un program centrat pe reforma economică, poate cea mai importantă problemă a ţării (căci şi democraţia este condiţionată de această reformă !), deşi pentru mulţi a părut că atenţia acordată altor probleme a fost prea marginală faţă de însemnătatea lor. Setul de intenţii guvernamentale — întrucît, ceea ce, la vremea respectivă, primul ministru prezenta parlamentului nu constituia propriu-zis un program operaţional şi concret — anunţa o reformă destul de radicală, menită nu numai să scoată ţara din dezastrul economic moştenit ,dar şi să reprezinte o ruptură cu structurile şi mecanismele trecutului, responsabile de acest dezastru, prin trecerea la o economie de piaţă.

Deşi tranziţia nu era concretizată în etape, succesiuni de măsuri şi termene calendaristice, principalele coordonate ale economiei de piaţă erau avute în vedere. Realizarea unora avea un contur bine precizat, altele însă erau prezentate fie ca intenţii destul de vagi, fie ca obiective urmărite la un orizont îndepărtat. Este important de accentuat asupra acestui lucru — de altfel semnalat la vremea respectivă, de revista noastră (vezi „Pariul unor restructurări radicale", **Lumea azi nr. 27/1990**), pentru că derulările au dovedit, după cum anticipam, că reforma economică admite abordări secvenţiale dar nu prea „defazate" în timp, treptate dar nu trunchiate sau „neintegrate".

Între realism şi iluzii

În sfîrşit, ar mai trebui remarcat că avertismentul cu privire la posibilitatea şi chiar inevitabilitatea costurilor sociale — cu atît

Guvernul – primele 100 de zile

Se împlinesc 100 de zile de la instalarea guvernului format în urma alegerilor. Este o practică internațională de a se face la 100 de zile de guvernare primele evaluări bilanțiare.

mai mari cu cît celor legate de depășirea crizei urmau să li se asocieze cele inerente reformei înseși — era însoțit de asigurarea că va sta în preocuparea guvernului punerea la punct a unei solide protecții sociale împotriva inflației și șomajului. Deși părea că fuseseră deja abandonate poveștile, din perioada preelectorală, despre tranziția fără dureri sociale (spre deosebire de cea „cu dureri sociale" din țări vecine !) se sugera, totuși, că acțiunea guvernamentală va reuși să le facă acceptabile ; cea mai grea perioadă se prevedea a fi cea imediat următoare, iar prețul pe care salariații aveau să-l achite consta, în principal, în acceptarea unui moratoriu pe șase luni în ce privește revendicările lor.

Din aceste puncte de vedere, se plătea încă tribut unei imagini optimiste — chiar euforice, pentru a nu spune nerealiste — asupra situației economiei românești, gravă în sine și în continuă deteriorare, ca și asupra exigențelor dure ale reformei. Era poate vorba și de grija de a nu speria oamenii, și de vechea cutumă de a nu spune lucrurilor pe nume și a lăsa deschisă poarta iluziilor, și, în orice caz, de determinări politice : cu greu ar fi fost de acceptat ca, încă de la început, să fie anulate fără echivoc speranțele celor, atît de mulți, care, cu puțin timp în urmă, își dăduseră votul formațiunii pe structura căreia se alcătuise echipa guvernamentală.

Deși încă mulți se mai agață de iluzii, procesul de risipire a acestora a înaintat și înaintează rapid. Și dacă nu s-au destrămat total este pentru faptul că procesul e legat, deocamdată, doar de situația în sine, în continuă deteriorare, a economiei românești, dar nu și de efectele reformei. Aceasta a demarat ; însă marile ei încercări abia urmează. Și primul punct crucial îl va constitui o liberalizare a prețurilor.

Impactul evenimentelor din iunie

Realitatea este că guvernul și-a început mandatul cu două mari handicapuri. Unul este de ordin politic și are mai multe fațete. Guvernul, ca expresie a formațiunii care a cîștigat zdrobitor alegerile, împărtășește soarta acestei formațiuni, aflată singură în fața unei grave responsabilități și unei teribile opțiuni : între inevitabilitatea reformei și inevitabilitatea durerilor sociale implicate (și care, în principal, vor afecta, tot inevitabil, tocmai electoratul formațiunii respective). În plus, tragicele și neclarificatele evenimente din 13—15 iunie au adăugat grave probleme suplimentare pentru guvern. O participare sau o cooperare instituțională a opoziției la guvernare a devenit exclusă. A sporit contestarea la adresa puterii din partea opoziției extraparlamentare sau extrapartidiste. Toate acestea au accentuat pentru guvern povara responsabilității de opțiune. Mai mult, guvernul s-a văzut nevoit să pornească pe calea reformei economice fără a putea miza pe ajutorul economic occidental, refuzat din cauza evenimentelor din 13—15 iunie — element copleșitor în contextul situației dezastruoase din economia românească. Aceste evenimente au avut, se pare, și un paradoxal efect pozitiv, dar din punctul de vedere al reformei în sine și nu pentru guvern : radicalizarea reformei spre o economie de piață, peste intențiile probabil inițiale, a devenit un mijloc de a conta pe o reconsiderare a pozițiilor occidentale în ce privește ajutorul economic și afluxul de capital străin. Dar o radicalizare a reformei a implicat și implică un curaj suplimentar din partea guvernului în a înfrunta durerile și, deci, nemulțumirile sociale ce vor apărea poate mai rapid.

Grava moștenire

Al doilea handicap a fost de ordin strict economic, și de existența acestuia responsabilă a fost în parte chiar formațiunea politică la putere, prin guvernul din perioada de tranziție preelectorală. Desigur, grosul handicapului l-a constituit greaua moștenire economică din deceniile regimului comunist : o economie hipercentralizată și rigidă, fără un mecanism de autoreglare, cu mari nevoi sociale neacoperite din lipsă de resurse, pentru că imense resurse au fost irosite și sînt blocate în activități fără desfacere, cu un masiv șomaj mascat și o puternică inflație camuflată. Dar cel puțin în această ultimă privință, guvernul din perioada de tranziție a accentuat potențialul inflaționist din economie prin măsurile populare, de ordin electoral, adoptate : scăderea tarifelor la gaze naturale și electricitate, rambursarea precipitată a părților sociale, acceptarea de sporuri salariale netarifare, reducerea săptămînii de lucru cu menținerea unei salarizări necondiționate de creșterea productivității muncii, sporirea importurilor fără corelarea cu realizarea exporturilor etc. Toate acestea, îndrituite social, au fost peste posibilitățile unei economii sleite, nefăcînd altceva decît să deterioreze climatul muncii, să stimuleze valurile revendicative, să afecteze echilibrul bugetar, să adîncească dramatic neacoperirea cu mărfuri și servicii a masei monetare, să epuizeze rezervele valutare ale țării și să ducă la apariția unei noi datorii externe (care ar trebui legată doar de finanțarea restructurărilor economico-industriale). Neîndoios, primul ministru, care a condus guvernul și în perioada de tranziție, nu poate decît să regrete acum că, printr-o povară suplimentară, și-a îngreunat lui însuși sarcina, și așa dificilă, de a întreprinde reforma.

Este prematur deocamdată de a se căuta rezultate concrete ale reformei. Pur și simplu deoarece aceasta a demarat abia în legislativ și nu a existat practic timp nici măcar pentru a fi aplicate propriu-zis primele noi reglementări.

Putem judeca totul doar după starea economiei ?

Ar fi deci nedrept de a judeca cele 100 de zile ale actualului guvern doar după evoluția strictă a situației economice în această perioadă. Bilanțul ar fi dezastruos. Producția și exportul sînt în declin. Capacități mari de producție rămîn nefolosite. Materiile prime lipsesc. Se muncește mai puțin decît în trecut și poate chiar și mai prost, deși pretențiile salariale au crescut. Efectele în lanțul industrial sînt grave. După o evidentă dar temporară ameliorare, starea aprovizionării pieței s-a înrăutățit din nou. Unele produse de bază au fost recartelate pe ansamblul țării sau în diferite județe. Apa lipsește. Lacurile de acumulare ale hidrocentralelor sînt aproape goale. Ne așteaptă o iarnă în care nu știm dacă vom avea căldură și electricitate. Balanțele comercială și de plăți externe s-au dezechilibrat. Și lista nefericirilor ar putea continua. Pare un proces implacabil care, probabil, nu va înceta curînd. Dar acest proces nu a pornit sub actualul guvern. Declanșat încă de la începutul anului (și doar stimulat în parte de măsurile guvernului din perioada de tranziție), este, în esență, o prelungire, poate firească și în forme specifice, a stărilor de lucruri din trecut, de îndată ce au dispărut — și nu trebuie să manifestăm nici un fel de regrete ! — contraproductivele constrîngeri extraeconomice (respectiv politice și administrative), iar altele, economice, nu le-au luat încă locul. O economie nu poate funcționa fără o combinație de stimulente și constrîngeri (deși, de fapt, în ultimă instanță, și stimulentele sînt tot un fel de constrîngeri). Economia centralizată și de comandă este contraproductivă pentru că stimulentele practic nu există, întrucît constrîngerea pe care acestea o reprezintă este anulată de uniformitatea de tratament, în timp ce constrîngerile propriu-zise sînt doar politice și administrative. Economia de piață este productivă pentru că lasă cîmp liber folosirii stimulentelor, iar constrîngerile — fără de care nu se poate — sînt economice, în ordinea naturală a lucrurilor : muncești ai, nu muncești n-ai ; muncești mai mult (cantitativ și calitativ), ai mai mult ; obții profit (adică alții îți recunosc ca utilă munca depusă), existi pe piață, nu obții, nu existi ! Aici trebuie să se producă reforma în economia românească, o reformă deopotrivă în structurile de proprietate, de producție, în sistemele salariale, de prețuri, în comportamentul agenților economici.

De aceea, cel puțin pentru aceste prime 100 de zile de la instalare, bilanțul guvernului trebuie apreciat, înainte de toate, după ceea ce acesta a întreprins efectiv pe calea reformei, chiar dacă rezultate concrete n-au apucat să se facă simțite, iar situația economiei tinde să se înrăutățească.

→

Partea a treia și ultima din articolul „Să ne temem de convertibilitate ?" va fi publicată în numărul viitor.

2. Reforma: concepții și ezitări

Scenariul între cerințele economice și presiunile sociale. Care este viitorul privatizării ?

Dacă există, la nivelul guvernului, o concepție clar conturată asupra reformei economice, atunci scenariul ei pare a fi următorul. Primul pas este acela de a se asigura întreprinderilor, indiferent de proprietatea lor, autonomie. Este, în același timp, un pas către așezarea statului în funcțiile sale economice firești, nu de administrator direct al patrimoniului existent în economie, ci de factor de reglare socială a proceselor și fenomenelor economice prin intermediul pîrghiilor de care dispune : bugetare, fiscale, monetare, legislative etc. Acelorași deziderate le răspunde, în principiu, și al doilea pas, întreprins aproape concomitent cu primul : decuplarea Băncii Naționale de activitățile ce intră în sfera băncilor comerciale (relațiile cu unitățile economice) și desprinderea ei în bancă centrală (ca „bancă a băncilor"), cu funcțiile de supraveghere a sistemului financiar-bancar, a masei monetare și creditului în economie, de urmărire a rezervelor valutare, balanței plăților externe și cursului de schimb al monedei naționale.

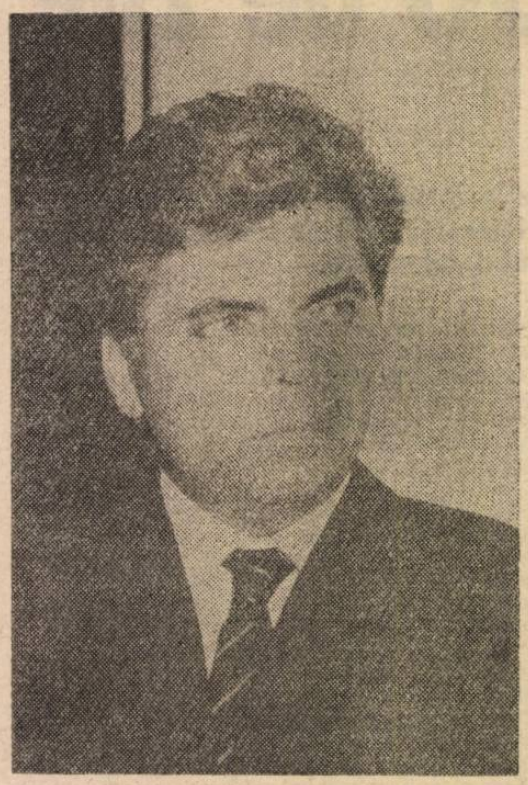

Adrian Severin : între guvern și parlament

Autonomia întreprinderilor — primul gong

În plan legislativ, lovitura de gong a scenariului a constituit-o lansarea și intrarea în vigoare (în urma aprobării de către camerele parlamentare) a legilor privind organizarea întreprinderilor de stat ca regii autonome sau societăți comerciale. Ambele categorii capătă autonomie de mișcare în administrarea patrimoniului, în politica salarială, de investiții, în relațiile de schimb dintre ele. Și într-un caz și în celălalt, statul — ca reprezentant al societății — intră în relații cu acestea în calitate de agent fiscal (colector de impozite pe circulația mărfurilor și pe venituri). Primele, însă, aflate în domenii de importanță strategică națională — după unele aprecieri cam 25—30 la sută din totalul patrimoniului de stat actualmente existent — rămîn în proprietate publică, în timp ce celelalte sînt, în principiu, deschise privatizării. În relațiile cu primele, statul apare și în calitate de unic acționar și deci singurul colector al dividendelor. În schimb, în relațiile cu societățile comerciale, statul este angajat în această calitate doar pentru partea ce îi revine din totalul patrimoniului, în timp ce pentru rest (partea privatizată) este, însă, numai agent fiscal.

Privatizarea : încă în ceață

Organizarea unora dintre întreprinderile de stat ca societăți comerciale (în diferitele lor forme) deschide propriu-zis dosarul privatizării. Pentru că decretul 54/1990, așa cum este redactat și cum operează acum datorită reglementărilor suplimentare (în parte justificate, în parte nejustificate) cu privire la speculă, este ridicol și contribuie mai mult la compromiterea ideii de privatizare decît la promovarea ei. O lege a privatizării este anunțată, dar nu se cunosc încă modalitățile practice prin care guvernul intenționează să lase a se desfășura procesul. Deocamdată, se știe doar că pentru declanșarea acestui proces, 30 la sută din patrimoniul total existent actualmente la dispoziția statului va trece în proprietate particulară cu titlu gratuit. Fiecare cetățean major al țării va primi bonuri nominative pe care le va putea transforma, prin intermediul unei Agenții guvernamentale specializate, în acțiuni emise de societățile comerciale. Timp de un an, bonurile respective nu vor putea face obiectul vînzării-cumpărării între cetățeni și, de asemenea, statul va rămîne un timp principal acționar în societățile comerciale (foste întreprinderi de stat) cu partea de 70 la sută din patrimoniu care nu este deschisă privatizării cu titlu gratuit. În fiecare asemenea societate, 30 la sută din patrimoniu poate trece în posesia particularilor, în schimbul bonurilor nominative distribuite gratuit (cu dreptul primului refuz aparținînd salariaților proprii ai societății respective). În timp ce deschiderea spre achiziționare de către particulari, în viitor, a celor 70 la sută acțiuni deținute de stat se va organiza prin licitații, nu este clară, însă, deocamdată, modalitatea practică prin care se va realiza transformarea bonurilor nominative în acțiuni ale societăților comerciale pentru partea de 30 la sută. După cum nu este clar nici modul în care se va concilia autonomia întreprinderilor cu menținerea — în parte justificată obiectiv în condițiile actuale — a subvenționării unor unități sau chiar sectoare economice și a sistemului de repartizare centralizată a unor materii prime de bază, îndeosebi provenite din import.

Este poate justificat să mai așteptăm !

Dacă nu cumva și motive ideologice se află în spatele declanșării doar după un timp și nu imediat a acțiunii propriu-zise de privatizare, oricum există și o fundamentare economică : pe de o parte, un anume răstimp este necesar pentru complicata operațiune de evaluare a patrimoniului societăților comerciale, pe de altă parte, este vorba de implicația prezentului sistem de prețuri. Actualele prețuri prestabilite din birou, fără vreo legătură cu semnalele pieței, reflectă deformat realitățile, procesele și fenomenele economice, astfel încît doar o liberalizare a acestora, prin conectarea lor la mecanismele cererii și ofertei, ar fi în măsură să determine aprecieri autentice asupra faptului dacă o activitate economică sau o întreprindere este rentabilă sau nu. Și numai atunci ar avea semnificație organizarea de licitații în vederea achiziționării unor acțiuni ale societăților comerciale : la prețuri mai ridicate decît cele rezultînd din evaluarea patrimoniului în cazul unor întreprinderi rentabile, la prețuri mai scăzute în cazul unor întreprinderi nerentabile dar cu șanse de redresare. Inutil de subliniat că nimeni nu va da vreun ban pe acțiuni ale întreprinderilor falimentare. Și tot atunci va trebui, indiferent dacă se va vrea sau nu, să se stabilească modalități, de asemenea „de piață", pentru transformarea bonurilor nominative în acțiuni ale unor societăți comerciale. Căci, deopotrivă de prisos de atras atenția este că nimeni — nici chiar proprii salariați — nu va fi interesat să-și plaseze bonurile nominative (chiar dacă gratuite) în acțiuni ale unor întreprinderi nerentabile, în timp ce posesorii se vor îndrepta, de fapt, spre acțiuni ale unor întreprinderi apte de a distribui dividende.

Confruntarea cu practica

După cum se observă, liberalizarea prețurilor — componentă în sine fundamentală a reformei economice — devine un punct nodal pentru realizarea acesteia în toate laturile ei : autonomia întreprinderilor, privatizarea, convertibilitatea monedei etc. Căci nu este vorba doar de aspectele deja menționate. Cînd producția a scăzut, guvernul și-a văzut simțitor reduse resursele bugetare. Acceptînd, din motivele anterior arătate, menținerea salariilor în ciuda scăderii producției, ca și alte facilități salariale, guvernul a fost obligat, de fapt, să finanțeze aceste cheltuieli din resursele în trecut afectate investițiilor, care s-au subțiat îngrijorător. Nu întîmplător, din nevoia combaterii dezechilibrului bugetar, s-a văzut silit să scumpească benzina, alți combustibili, precum și hîrtia. Cînd guvernul însuși transferă întreprinderilor prerogative de autonomie, inclusiv în ce privește obținerea veniturilor și utilizarea acestora, înseamnă că trebuie să aibă în vedere o altă modalitate de formare și colectare a veniturilor proprii, în care preponderente devin impozitele indirecte (pe circulația mărfurilor) și cele directe (pe venituri). Toate acestea converg spre o inevitabilă reformă a fiscalității și a prețurilor. De altfel, nu poate fi vorba de o reală autonomie a întreprinderilor fără a se lăsa la latitudinea lor stabilirea prețurilor, statul urmînd doar a le influența prin sistemul fiscal și eventual a controla anumite prețuri.

Nevoia unei alte fiscalități

Paliativele nu folosesc la nimic. Mai mult complică și îngreunează lucrurile. Cînd guvernul a dorit să combată posibilitatea de speculă din abia inițiatul sector particular, a recurs la o metodă neindicată din punctul de vedere al reformei : a introdus impozitul pe circulația mărfurilor folosit în actualul sector de stat, cu alte cuvinte a făcut o grefă dintr-un sistem în alt sistem care nu are nici o legătură cu primul. Mult mai indicat ar fi fost de a se încerca — și ar fi fost o primă experiență utilă — să se introducă acel sistem de impunere pe circulația mărfurilor aproape generalizat în economiile de piață : așa-numita taxă asupra valorii adăugate.

Potrivit acestui sistem, impozitarea este în relație directă cu ceea ce se adaugă efectiv ca valoare în fiecare verigă productivă. Dacă sistemul respectiv ar fi fost aplicat, particularul care ar fi încercat să vîndă la preț de speculă un produs procurat ca atare din altă parte, fără contribuția semnificativă a unei prelucrări proprii, ar fi fost obligat să plătească asemenea impozite neiertătoare încît afacerea nu i-ar fi rentat. În schimb, dacă, în totalul valorii produsului, partea reprezentînd prelucrarea proprie ar fi fost substanțială, și deducerea de plată din impozitul total ar fi fost ridicată, afacerea devenind rentabilă. Taxa asupra valorii adăugate stimulează producția, prelucrarea elaborată a mărfurilor. Valoarea propriu-zis adăugată este impozabilă, dar cu un anumit procent, în general fix ; cu cît este mai mare această valoare, cu atît partea din prețul de vînzare ce rămîne producătorului după achitarea impozitului este și ea mai importantă. Datorită neaplicării acestui sistem, efectul obținut în sectorul particular este exact invers celui vizat : încă și mai puțini întreprinzători decît pînă acum vor fi determinați să se angajeze în afaceri în domeniul producției, căutînd diverse alte subterfugii în domeniile comercial sau al serviciilor. Sîntem asigurați, însă, de către factori guvernamentali că este vorba doar de o măsură tranzitorie pînă la generalizarea pe întreaga economie a sistemului de taxe asupra valorii adăugate.

3. De ce o accelerare?

Sacul este prea rupt pentru a putea fi doar peticit. Jumătățile de măsură nu-și găsesc locul. Cine pune bețe în roate ?

Dincolo de acest paliativ, este evident că în chiar cadrul guvernului se simte că vechile sisteme și metode nu pot fi prelungite sau transplantate într-un cadru care trebuie să fie nou, dacă se dorește într-adevăr a se crea un organism economic sănătos. Cuvintele tranșante cu care primul ministru i-a îndemnat pe prefecții județelor să-i schimbe pe funcționarii — aceiași din trecut — care pun bețe în roate ar putea include, desigur, și un mesaj propagandistic, dar sînt, fără îndoială, și expresia unei răbufniri de exasperare. Oricum, însă, sînt lucruri care s-au acumulat la suprafață. Mai important este poate faptul că, mai în adîncime, se intuiește de către mulți factori guvernamentali că s-a ajuns deja într-un punct în care nu se mai poate altfel decît „ori-ori" în ce privește reforma. Nu cred că este întîmplător că, în ultimele săptămîni, se vorbește intens de **accelerarea** reformei. Poate să fi fost vorba, și în aceasta, de ceva propagandă, în perspectiva deciziei Pieței comune cu privire la atitudinea față de România, a primei apariții a președintelui Iliescu la ONU și a marelui conclav financiar de la Washington, prilejuit de reuniunea anuală a Fondului Monetar Internațional și Băncii Mondiale, unde România dorea să ofere o imagine de largă deschidere economică. Dar nu cred că este vorba numai de atît. În înseși rîndurile factorilor puterii actuale s-a conturat probabil mai clar simțămîntul că redresarea producției nu s-ar mai putea obține pe articulația vechilor structuri economice, că mobilizarea la muncă nu s-ar mai putea realiza altfel decît prin stimulentele dar și coercițiile economiei de piață, cu alte cuvinte că nu mai există altă soluție decît o reformă radicală și întreprinsă în mod accelerat.

Arii marginalizate devin „centrale"

Poate încă și mai semnificativ este faptul că arii dintre cele mai importante ale reformei — care, la prezentarea programului guvernamental acum 100 de zile, erau fie marginalizate, fie prezentate ca simple intenții de viitor (neprecizat), fie pur și simplu „uitate" — au fost, în ultimele săptămîni, aduse în atenție, cu titlu de priorități. Deși menționată expres atunci, nu cred că liberalizarea prețurilor ocupa, la vremea respectivă, între intențiile guvernamentale, locul de prim ordin pe care se situează acum. La rîndul ei, convertibilitatea leului era, atunci, pur și simplu exclusă pentru o perspectivă imediată și, considerată dependentă de întrunirea anumitor condiții greu dacă nu imposibil realizabile chiar și pînă la sfîrșitul secolului, apărea ca un corolar al reformei și nu ca un instrument de înfăptuire a acesteia. Acum se vorbește de căutarea unor modalități de introducere a unei convertibilități cel puțin parțiale. La aceasta au contribuit mulți factori : povara mereu mai apăsătoare pentru buget a lipsei de legătură între prețurile interne și cele internaționale, a susținerii unor exporturi și importuri tot mai dezavantajoase în condițiile absenței constrîngerilor pe care le reprezentau înainte așa-numitele cursuri de revenire, ce nu ar mai putea fi, însă, reintroduse ; trecerea în CAER la decontările în valute liber convertibile începînd din anul viitor ; creșterea puternică a prețurilor petrolului ; dar, poate înainte de toate, înțelegerea faptului că fără convertibilitatea leului nu ar putea fi vorba de o reală reformă. De asemenea, potrivit textului programului guvernamental, pariul în domeniul agriculturii era ca și cîștigat. Totuși, acum este pusă pe rol cu caracter de urgență legea pămîntului. Multiplele situații specifice apărute și neacoperite de reglementări, ca și disensiunile și diferențierile de interpretare la împărțirea recoltei au adus în prim plan legea pămîntului și, implicit, problema privatizării în agricultură.

Derulările economice, problemele apărute în practica însăși au impus și impun noi opțiuni, dintre care precumpănitoare sînt cele pe linia radicalizării și accelerării reformei. În mod semnificativ, ministrul finanțelor — confruntat zilnic cu cerința de menținere în funcțiune a bugetului statului, indiferent de ceea ce se întîmplă în economie — mărturisea de curînd, într-un interviu acordat cotidianului „Tineretul liber", că, deși la început se număra printre partizanii unei tranziții lente și treptate, a devenit, din necesitate, exponentul accelerării și radicalizării reformei economice, evidențiind printre priorități introducerea unui nou sistem fiscal, reforma sistemului financiar-bancar, liberalizarea prețurilor, încercarea unor modalități de convertibilitate parțială a leului.

4. Liberalizarea prețurilor — nodul gordian

Dacă guvernul va avea curajul social să taie acest nod gordian, va trebui sprijinit din toate părțile. Căci nu există alternativă pentru înfăptuirea indispensabilei reforme.

O mențiune specială se cere a fi făcută în ce privește liberalizarea prețurilor. Din toate părțile pare că cercul se strînge în jurul acestei probleme pentru a o propulsa ca piatră de hotar pe calea reformei, în sensul că : ori liberalizarea prețurilor este întreprinsă și reforma poate înainta, ori liberalizarea prețurilor este blocată și reforma va fi înmormîntată. Este o opțiune grea, avînd în vedere îndeosebi implicațiile sociale. Guvernul anunță că a optat pentru liberalizarea prețurilor. Urmează, însă, a vedea ce va întreprinde în mod concret.

Trecem repede sau ne împotmolim ?

Experiența țărilor din jur pledează pentru luarea taurului de coarne. Polonia, care a cochetat ani și ani cu reforma, n-a putut-o întreprinde mult timp pentru că, printr-un referendum, s-a respins liberalizarea prețurilor. Rezultatul a fost o accentuare a dezastrului economic. În cele din urmă, polonezii, într-o bună majoritate, au înțeles că altă cale nu există. Și au acceptat durerile. Guvernul a luat taurul de coarne și 6—7 luni a fost dezastru. După șocul inițial al intrării în realitate a prețurilor, hiperinflația a cedat însă semnificativ. Acum inflația pare să facă parte dintr-un trecut urît. Magazinele sînt pline. Dar nu prea există bani. O pătură de defavorizați este nemulțumită. Înainte erau toți. Există o rază de speranță că situația cîștigurilor se va ameliora. Dacă reușești să cîștigi, ai, oricum, ce cumpăra. Este o diferență față de trecut și un stimulent pentru viitor.

În Uniunea Sovietică se discută despre reformă de cinci ani. Nu s-a făcut nimic. Reforma s-a împotmolit la liberalizarea prețurilor. Situația economică s-a agravat. Nu se mai găsește aproape nimic în magazine. A fost nevoie de a se acorda președintelui Gorbaciov împuterniciri excepționale îndeosebi pentru înfăptuirea reformei. Acum, dincolo de alte implicații politice, întreaga povară a liberalizării prețurilor apasă asupra lui Gorbaciov.

Experiența iugoslavă sugerează și alte învățăminte. O liberalizare a prețurilor nu este o soluție în sine. Este doar o precondiție a reformei. Fără liberalizarea prețurilor nu se poate înfăptui reforma, dar numai ea singură nu asigură succesul reformei. Este nevoie de a fi asociată cu alte măsuri printre care : accentuarea procesului de privatizare, restructurări industriale, introducerea concurenței în sectorul bancar, convertibilitatea monedei. În absența acestora, în Iugoslavia a fost vorba, de ani de zile, de o hiperinflație, care a dispărut doar în momentul asocierii cu asemenea măsuri a liberalizării prețurilor.

Dezechilibrul monetar și pericolul inflaționist

În România, o liberalizare a prețurilor este o problemă deosebit de dificilă, dar tocmai acest lucru îi subliniază importanța

pentru realizarea reformei. Dezordinea în domeniul prețurilor este totală, centralismul excesiv și ignorarea completă a cerințelor pieței decuplînd structurile de prețuri de orice legătură cu realitățile economice. În plus, pe piața bunurilor de consum — desigur doar unul din segmentele pieței, dar care constituie terenul celor mai profunde implicații sociale — există un grav dezechilibru. Gradul de acoperire cu mărfuri și servicii a masei monetare oricînd la dispoziția populației este în prezent de numai 19 la sută. Potențialul inflaționist este deosebit de important ; deocamdată este ținut în chingă de controlul masiv al prețurilor de către stat. Altfel spus, inflația există, ea este doar camuflată, deși apare la suprafață în forme specifice, dintre care piața neagră este cea mai manifestă.

Mugur Isărescu : între penuria de mărfuri și excesul de monedă

Absurditatea situației poate fi relevată pregnant de următorul fapt. Deși toată lumea resimte clar creșterea prețurilor de consum și, prin incidență, scăderea puterii de cumpărare a leului, Comisia națională de statistică nu poate, în mod obiectiv, calcula un indice real al costului vieții. Folosind prețurile oficiale, ar reieși chiar că inflația nu există, că în medie prețurile produselor și tarifele serviciilor ce intră în calculația costului vieții nu au crescut, ci au scăzut (de pildă față de situația din perioada corespunzătoare a anului trecut). Aceasta, pentru că prețurile oficiale la produsele alimentare și industriale de consum, tarifele principalelor servicii, ca și chiriile și impozitele s-au menținut, în timp ce tarifele la energia electrică și căldură — cheltuieli cu pondere mare în calculația costului vieții — s-au diminuat. Oricine, desigur, ar respinge autenticitatea unei asemenea statistici. Dar alta este aproape imposibil de obținut : pentru că, dacă pot fi luate în considerare prețurile în creștere de pe piața liberă de produse alimentare (țărănească) la nivelul unei ponderi (măsurabile aproximativ) a acesteia în totalul desfacerilor, nu este cîtuși de puțin posibil să se cuantifice influența masivă a desfacerilor prin sistemul pieței negre (cine ar putea ști cît anume din desfacerile prin sistemul de stat, înregistrate la prețurile oficiale, se efectuează, într-adevăr, la aceste prețuri și nu urmează cumva drumul incîlcit al vînzărilor pe sub tejghea, cu bacșișuri sau al revînzărilor prin intermediari, și cu atît mai puțin ar putea fi stabilite prețurile ori tarifele medii de speculă).

„Bogații" și „săracii" noștri

În orice caz, din neacoperirea existentă actualmente a masei monetare la dispoziția populației de către volumul mărfurilor și serviciilor evaluate la prețurile și, respectiv, tarifele oficiale reiese că ar fi necesară o creștere în medie de circa 5 ori a prețurilor și tarifelor pentru restabilirea echilibrului. În practică, ar fi nevoie de o creștere cu mult mai mică, din două motive : prețurile și tarifele actuale reale la orice produs sau serviciu de consum sînt în medie mult superioare celor oficiale ; masa monetară existentă nu este egal distribuită la nivelul populației. În această inechitabilă distribuție se află una din dificultățile sociale majore ale liberalizării prețurilor. Nu există statistici, dar este foarte probabil că peste 80 la sută din această masă monetară se află la dispoziția a numai 20 la sută din populație. Acești din urmă ai noștri „bogați" (nomenklaturiști și, mai ales, diferiți beneficiari ai penuriilor) — care reprezintă cea mai grăitoare condamnare a pretinsului egalitarism proclamat de comunism — ar rezista fără mari dureri și la o creștere medie de 5 ori a prețurilor. În schimb, „săracii" noștri (oameni cinstiți, salariații obișnuiți) ar capota și la o sporire mult inferioară a prețurilor, căci mulți dintre ei se află încă și acum în pragul mizeriei. Din cauza puterii de cumpărare scăzute a acestei majorități, probabil o creștere chiar de numai 2 ori a prețurilor ar fi suficientă pentru a lichida presiunea pe piața bunurilor și serviciilor de consum. Dar tocmai cei mai defavorizați ar fi și cei mai loviți.

Un contract al încrederii

Ce-i de făcut, totuși, căci nu există alternativă la liberalizarea prețurilor ? Precum în prezent nu se poate continua ! Mai ales că dezastrul se va adînci inevitabil ! Liberalizarea prețurilor și în general reforma economică sînt indispensabile și nu dintr-un alt motiv decît din acela că nu există o altă cale de a-i scoate din mizeria în care trăiesc tocmai pe cei mulți. Reforma economică și liberalizarea prețurilor, ca o componentă fundamentală a acesteia, sînt infinit mai necesare celor mulți și săraci dintre noi decît celor puțini și bogați, care se „descurcă" și în prezent, sfidînd și umilind. A cere, însă, acum tot celor mulți și atît de îndelung năpăstuiți să facă sacrificii pare probabil un cinism. Dar, economic, alternativă totuși nu există ! Mai sînt capabili, însă, aceștia, după decenii de mizerie, suferință și minciună să accepte sacrificii ? Mai sînt ei în stare să creadă că, după ce le va fi mai rău, le va fi într-adevăr mai bine ? Poate unii da, poate alții nu. Și pentru ca primii să fie majoritari, ar trebui să existe condițiile unui fel de contract social între putere și populație. Puterea, în speță reformatorii, să inspire deplină încredere populației și aceasta să aibă deplină încredere în putere, în bunele ei intenții și în capacitatea de a le duce la bun sfîrșit. Sînt întrunite aceste condiții ? Numai dacă acestea sînt întrunite, reformatorii vor

Theodor Stolojan : între venituri și cheltuieli

avea curajul de a întreprinde pasul decisiv, iar populația va accepta sacrificiile, încredințată că o face pentru ceva care merită.

Durerile și protecția socială

Într-un asemenea contract social de încredere nu-și găsesc loc amăgirile, nici de sine, nici față de alții. Dureri vor fi. Măsurile din sfera protecției sociale, care vor trebui indispensabil asociate reformei în general și în special liberalizării prețurilor — controlarea unor prețuri la bunuri și servicii vitale (produse alimentare, căldură, electricitate), compensații financiare pentru cei defavorizați, ajutoare de șomaj etc. — vor putea juca un rol important în alinarea acestor dureri. Dar nu le vor putea elimina pe toate. Astfel încît trebuie cultivată în rîndurile populației convingerea că nu există altă cale. Dureri sînt și acum și vor fi din ce în ce mai mari în cazul în care reforma nu va fi întreprinsă. Și dacă tot vor fi dureri, sînt oricum preferabile cele legate de reformă, care măcar deschide perspectiva spre ceva mai bun și nu spre ceva mai rău.

În orice caz, dacă guvernul actual va avea curajul să ia taurul de coarne întreprinzînd o reală liberalizare a prețurilor, el trebuie sprijinit din toate părțile. Căci își va asuma misiunea unei asanări în folosul general, preluînd în primul rînd asupra sa riscurile. Ar fi lamentabil ca forțe politice, indiferent dacă de la dreapta sau de la stînga, să încerce a dobîndi capital politic printr-o ipocrită erijare în apărătoare ale intereselor populației lovite de inflație sau șomaj ; căci oricine ar întreprinde pasul dificil dar indispensabil al liberalizării prețurilor pe calea reformei s-ar expune acelorași posibile nemulțumiri sociale. Și mai ales din partea economiștilor ar fi inacceptabil să se facă auzite glasuri care ar pune în discuție demersul spre o liberalizare a prețurilor tot pe considerente de apărare a securității sociale a populației, pentru că nimeni nu poate ști mai bine decît ei înșiși că nu există alternativă la o liberalizare a prețurilor pentru înfăptuirea reformei economice. Este regretabil că, încă înainte de a se fi întreprins acest pas, asemenea glasuri s-au și făcut auzite.

Ilie Șerbănescu

Despre clor și turism

De vreo opt-nouă ani încoace locuitorii orașului Ruse — să tot fie 200.000 — se plîng că respiră mai mult clor decît oxigen din cauza uzinei chimice de la Giurgiu.

— O fi, că prea zic cu foc, comentează laconic nea Matei. Da' cu Cernobîlu' lor cum rămîne ?

— Care Cernobîl, nea Matei, că ăla e la ruși, răspund eu nedumerită sau, dacă vreți, perplexă.

Pe nea Matei îl cunosc de treizeci de ani încheiați și afirm că este un mare expert în materie de poluare. Mare, dar necunoscut. Vorbește cu dezinvoltura unui posibil președinte al M.E.R. sau P.E.R. despre cesiu, izotopi radioactivi, anhidride, grad de poluare admis pentru specialiști sau pentru populația obișnuită și multe alte asemenea „năzbîtii". Altfel, e om pașnic.

— Fii atentă. Peste drum de Bechet, adică peste Dunăre, e un Cernobîl bulgăresc, la Kozlodui, pe care-l păzește un soldat român de la 1877, adică sîtatuia lui, se-nțelege. E o centrală atomică, făcută exact ca aceea de la Cernobîl, pe care bulgarii au pus-o în funcțiune acum șaispe ani, dacă nu mă înșel, deci în 1974. A mers cinșpe ani cu patru reactoare de 540 MW fiecare, iar de anul trecut merge și al cincilea. Au fost deștepți, dom'le, că problema a mai mare e sistemul de răcire, îmi explică doct nea Matei. Așa că au pus-o pe Dunăre, că tot curge apa la vale. Da' pentru noi nu-i tocmai bine că la ei e mai abrupt iar la noi e luncă și apa bălțește cîteva luni pe an. Și vin curenții spre noi cu izotopi radioactivi cu tot. Nu zic, nu-i pericol mare, că s-au tot făcut măsurători, da' vorba e că apa asta intră în pămînt, și din pămînt ies și iarba pentru animale, și legumele, și fructele.

— Dar cu clorul de la Giurgiu-Ruse cum e ?

— Păi acolo e mai complicat, după mine cel puțin. Pentru că și la noi, și la bulgari există două uzine chimice surori bune, făcute după același model, care fabrică același lucru, adică clor. Poate că nebunu' ăla...

— Odiosul, nea Matei !

— ...odiosu' ăla o fi făcut și acolo economie de material și atunci mai scapă ceva clor, dacă e de la noi. Că nu e încă sigur de unde vine noru'. Bulgarii zic că-l de la noi, noi zicem că nu. Să-ți mai spun ceva : eu știu că partea din uzină care fabrica bioxid de sulf — asta e o chestie și mai periculoasă — a fost mutată de la Giurgiu, dacă nu chiar desființată.

— Bulgarii fac mereu demonstrații, ba chiar și greve contra poluării. Prim-miniștrii român și bulgar au discutat problema, comisii de experți s-au tot dus ba la Ruse, ba la Giurgiu, dar nu s-a ajuns încă la nici un rezultat. Matale ce zici ?

— Păi eu aș zice că bine ar fi dacă experții ăla care se tot plimbă de colo-colo, ar și sta o săptămînă — două, cît e nevoie să vadă cu ochii lor cum merge treaba în mod normal, nu așa, la ocazii... cum să le zic... festive.

— Nea Matei, bulgarii se plîng acum și de poluare cu hidrogen sulfurat în orașul Silistra. Asta ar fi din cauza combinatului de la Călărași.

Bătrînul dă din mîini a lehamite și mormăie ceva din care nu înțeleg decît „rațe" și „stronțiu".

— Știi ce nu înțeleg eu ? Păi, măi fată (nea Matei e miop și nu poartă ochelari), și noi și bulgarii am stat sub turci niște sute de ani. Și ei și noi sîntem ortodocși. Și ei și noi am trăit aproape o juma' de secol cu dictatura comunistă pe cap. Și ei și noi avem acum probleme cu duiumu'. Și atunci, de unde atîta îndîrjire unii contra altora ?

E rîndul meu să mormăi ceva despre Pandora și cutia ei blestemată.

— Uite, chestia cu holera. E adevărat, nu zic nu, au fost aproape două sute de cazuri, ba chiar și un mort, mi se pare. Să zicem că-i normal ca guvernul bulgar să oprească importurile de la noi și să nu le dea voie turiștilor români să intre în Bulgaria. Dar de ce, dacă ți-e frică de holeră, îi permiți românului să treacă totuși în tranzit sau să vină în excursii organizate ?

— Mai sînt și bișnițarii, încerc eu o sugestie timidă.

— Păi vezi ? Asta e, nu holera. Da' atunci bagă un control la vamă cu confiscare și amenzi, și la noi, și la ei. O să-mi spui că exact asta se încearcă și că a ieșit cu zeci de kilometri, cu blocări pe pod — auzi, podul „prieteniei", pufnește el cu necaz — și chiar cu bătăi. Mai întîi și mai întîi că omul de rînd nu știe că bulgarii nu-l mai primesc ca turist, chiar dacă n-are nici holeră, nici rulmenți, sau mai știu eu ce aiureli de-astea. Pe urmă...

Îi mulțumesc lui nea Matei și plec în mare grabă. Cine m-a pus să-l stîrnesc ? Dar, dacă stau să mă gîndesc bine, are dreptate în mai tot ce mi-a spus. Și mai e ceva care mă frămîntă și pe mine de mai multă vreme : de ce ? De ce aceste reacții din partea vecinilor noștri ? Dacă nu mă înșală memoria, prima lor formă de organizare neoficială, „Ecoglasnosti", s-a constituit acum un an și ceva, doi maximum, plecînd exact de la problema poluării orașului Ruse. Să fi fost acesta începutul operațiunii „răsturnare Jivkov" ? Dar atunci de ce continuă și chiar se amplifică efectul, dacă tot a dispărut cauza ? Pentru că iată, după Giurgiu, Călărași, după țigani (pardon romi) bișnițari, români bîșnițari și de la cîteva cazuri de holeră la pericol de epidemie națională la ei, nu la noi. Și dacă, mă întreb eu în virtutea unor tulburătoare similitudini de „scenarii" la ei și la noi (demonstrații de stradă, violențe, acuzații de tip „fasciști" etc.), Giurgiu, bișnițarii și holera servesc drept supape de siguranță ? Dacă-i așa ,atunci se pare că cineva a deschis prea mult capacele, de vreme ce însuși premierul bulgar Lukanov a spus, pe 23 septembrie, că „nu trebuie admisă o agravare a relațiilor, care să ducă la blocarea posibilităților de soluționare a problemelor dintre cele două țări în domeniul protecției mediului înconjurător și al speculei dincolo de frontieră".

Manuela Ștefănescu

Bine ați venit, domnule profesor!

Prof dr. Benedict Heinrich, unul din numeroșii cetățeni români care, revenind în România după evenimentele din decembrie 1989, este dornic să ajute și să contribuie la redresarea țării. Deschiderea anului universitar ne-a prilejuit reîntîlnirea cu dl. prof. dr. Benedict Heinrich, din Israel.

Cu o lună în urmă, la clinica sa stomatologică din Tel Aviv, am avut o lungă și interesantă convorbire despre destinul de excepție al unui om născut pe meleaguri românești, care, azi, este președinte al Academiei europene de implantologie, dascăl în mai multe institute de învățămînt superior medical din diverse mari orașe ale lumii, autor al unor metode și lucrări de referință în stomatologie (vezi Lumea azi **nr. 35 a.c.).**

Acum, prof. Heinrich se află la București și, nu întîmplător, revederea noastră a avut loc la Universitatea Ecologică București, nouă și originală instituție de învățămînt superior din țară, ce și-a deschis cursurile la 1 octombrie, la Sala Palatului, cu o întrunire la care au fost invitați să participe nu numai cadrele didactice și studenții ci și personalități ale vieții politice, sociale, culturale, ca și un număr important de reprezentanți ai unor ambasade.

■ Bine ați venit, domnule profesor ! Cu ce gînduri, de această dată, în România ?

Mă aflu aici pentru a pune umărul la începutul de drum al noii Facultăți de stomatologie, din cadrul Universității Ecologice din București, instituție pe care o dorim să se situeze la un nivel internațional, să dispună de cele mai bune instalații și materiale, ca și de un corp didactic de excepție. Este vorba, în esență, de modernizarea domeniului stomatologiei românești, care a fost întotdeauna foarte bună, a avut mari specialiști, dar care, din păcate, din cauza situației interne din ultimele decenii, n-a cunoscut o dezvoltare corespunzătoare ca, de altfel, orice alt domeniu legat de sănătatea publică.

■ La Tel Aviv, mi-ați vorbit și de cursul internațional de implantologie dentară de la Iași.

Îndată după deschiderea festivă a cursurilor Universității Ecologice din București, voi pleca la Iași unde, în zilele de 3, 4 și 5 octombrie, se desfășoară Cursul internațional de perfecționare cu tema „Implantologie dentară". Este o manifestare organizată sub egida Universității Medicale Balcanice, a Societății române de implantologie dentară, la care au fost invitați oaspeți de seamă : prof. R. Cherchève, de la Paris, E. Pruin, de la Bremen, președintele Academiei germane de implantologie, Valerian Popescu, secretar general al Academiei europene de implantologie, cu sediul la Paris, va fi acolo, de asemenea, Reuven Heinrich, tot din Bremen, fiul meu care și-a făcut studiile în România.

După Iași, probabil, voi merge la Chișinău, unde m-au invitat colegii mei de acolo pentru a le da o mînă de ajutor.

■ Prof. B. Heinrich s-a referit apoi, cu căldură, la colaborarea cu colegii români, la sprijinul întîlnit de inițiativele în care s-a implicat.

Fiind chemat de colegii români, cu care am de mulți ani bune relații de conlucrare, la Iași — cu profesorii Gh. Timoșca, Mircea Rusu, Vasile Burlui, Radu Vătămanu, decanul Facultății de stomatologie, sau la București — cu profesorii Pătru Firu, Dan Slăvescu și, firește, rectorul Universității Ecologice, profesorul Dolphi Drimmer, voi colabora la modernizarea, atît teoretică, cît și practică, a domeniului stomatologiei. Mă bucur să vă anunț că, la inițiativa mea și a colegului Slăvescu, vom introduce un sistem de asigurare socială pentru stomatologie, chiar dacă se va încerca să se găsească și alte motivații în spatele acțiunilor mele.

Principalul este că voi avea precis foarte mulți prieteni aici. De asemenea, că ambasadorul statului Israel mă sprijină și, în genere, sprijină această conlucrare.

În ce privește autoritățile române, din cadrul ministerelor de resort, nu numai al Ministerului Sănătății, ci și la nivelul întreprinderilor și al conducerilor sindicale, ideea a fost primită cu mult entuziasm și se lucrează intens la definitivarea contractelor de colaborare. În acest sens, mă bucur de viitoarea conlucrare cu colegii români.

Convorbire realizată de Liana Enescu

Noua Germanie
— o enigmă şi pentru germani

Cînd, la 3 octombrie, vor fi bătut clopotele la unison pe întregul teritoriu al noii Germanii, spre a-i celebra reunificarea, se va fi consumat evenimentul cel mai important al secolului. Desigur, dacă uităm trecutul însîngerat al revoluţiei ruse din 1917 şi al celor două războaie mondiale, cu cunoscutele lor consecinţe pentru germani, pentru europeni şi pentru restul lumii. Din centrul germanic al Europei au pornit marile seisme, care, de fiecare dată, s-au soldat cu păcile cele mai anormale, cele mai artificiale, cele mai înarmate şi cele mai conflictuale, împărţind continentul şi lumea pe criterii de forţă.

Momentul este, acum, al speranţei în ceea ce Francis Fukuyama (celebrul filozof şi politolog, consilier al Departamentului de Stat al SUA) numea „sfîrşitul istoriei". Într-o traducere simplificată, lumea ar fi, în acest ultim deceniu al secolului, pe cale de a intra într-o eră postistorică, marcată de triumful democraţiei liberale, ca ideologie de dimensiuni universale, întemeiată pe principiile economiei de piaţă şi contrară practicii raporturilor de forţă militară, tributare concepţiilor geopolitice : adică opusă însăşi acelei „istorii" menite să dispară şi care ne-a dominat, pînă acum, existenţa. Ciocnirile şi războaiele nu sînt excluse, dar — într-o asemenea viziune optimistă — ele nu ar mai avea capacitatea de a se propaga global. Această calitate va fi — am putea spune — apanajul istoriei de după istorie. Căderea Zidului Berlinului, marile răsturnări din Europa răsăriteană, agonia raporturilor conflictuale Est-Vest, decesul „războiului rece" ar fi primele semne ale noii istorii postistorice. Vor simţi, oare, germanii, cîntînd în cor „Deutschland über alles", în istorica zi de 3 octombrie, că vor face un pas decisiv în lumea nouă închipuită de Fukuyama ? O lume pe care, oricum, o propunea, în urmă cu peste două secole, bătrînul lor filozof Immanuel Kant — născut la Königsberg, capitala Prusiei Orientale, actualul Kaliningrad —, atunci cînd concepea, articol cu articol, celebrul său „Tratat de pace perpetuă".

Încotro Germania ? Întrebarea nu poate fi eludată, şi nu ultimii care şi-o pun sînt înşişi germanii. În 1870, primului unificator al Germaniei moderne îi plăcea să spună : „Să aşezăm noi în şa Germania, şi o vom face deja să călărească". Cum s-a împlinit voinţa lui Bismarck se ştie. Cu conştiinţa drumurilor ratate ale Germaniei în istoria de după Bismarck, editorialistul de la „Die Zeit", Theo Sommer, oferea o parafrază modernă cuvintelor scrise cu sabia de întemeietorul celui de-al doilea Reich : „Acum trebuie să aşezăm Europa în şa". E un imperativ care ascunde cel puţin o dilemă.

Dacă e vorba de Europa „celor 12", a Alianţei Nord-Atlantice, a Consiliului Europei, a Parlamentului european sau a Uniunii Europei Occidentale, o asemenea profesiune de credinţă înseamnă, în fond, reconfirmarea unui principiu fundamental de comportament extern, în temeiul căruia noua Germanie înţelege să-şi edifice istoria, în aceleaşi cadre şi după aceleaşi norme care au asigurat succesul democratic şi economic al Republicii federale. De la debutul procesului de unificare şi pînă acum, cancelarul Helmut Kohl şi coechipierul său, ministrul

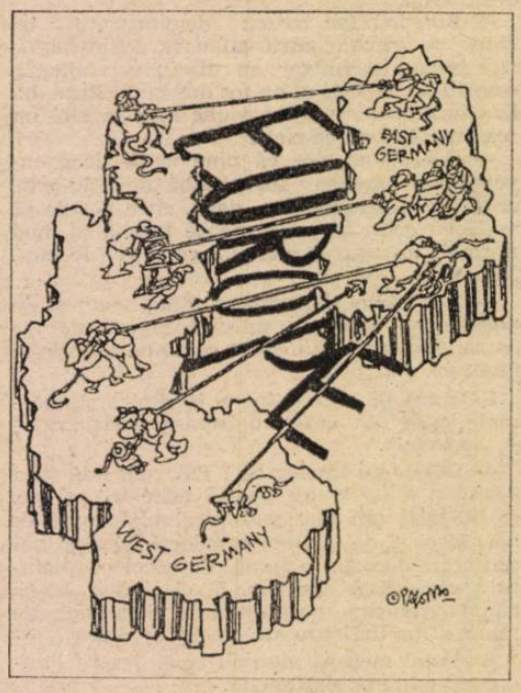

(după „Horizont International")

de externe Hans-Dietrich Genscher, au făcut totul — şi au reuşit — pentru a consfinţi ancorarea Germaniei unite în Occident. Meandrele acestei diplomaţii unidirecţionale şi-au găsit, incontestabil, sprijinul în detonatorul popular al est-germanilor, care, înainte de a-şi exprima liber opţiunea la urne, au „votat cu picioarele" alergînd în masă spre Vest, atraşi — sub imperiul conştiinţei naţionale cu sens unic — de mirajul prosperităţii de dincolo de „Zidul ruşinii".

Comunitarilor vest-europeni, aflaţi pe ultima sută de metri a maratonului spre „piaţa unică", această „R.F.G. mare" li se pare, unora, prea mare, iar altora prea incertă prin zestrea de probleme est-germane pe care se tem că o vor suporta şi ei. Numai Germania federală, singură, domină, economic, Piaţa comună : cu cele 19 la sută din totalul populaţiei ţărilor comunitare, ea creează 26 la sută din produsul interior brut (PIB), 30 la sută din exporturi şi 34 la sută din producţia industrială ale Comunităţii europene ; fără a mai pune în balanţă ponderea mărcii germane, pe care, în perspectiva unificării, mulţi o văd concurînd, cu succes zdrobitor, moneda comunitară — ECU. Pe de altă parte, RDG (care numără numai 16,5 milioane de locuitori, faţă de cele 60,5 ale Germaniei federale) are un produs anual pe locuitor de 9 500 dolari (faţă de 17 500 în R.F.G.), astfel încît aportul est-german nu va „îmbogăţi" RFG, decît cu circa 15 la sută, adică echivalentul a aproape patru ani de creştere în ritmul actual. Ţinînd, însă, cont de caracterul vetust al infrastructurilor est-germane, costul investiţiilor necesare pentru modernizarea lor, la un nivel corespunzător, se va ridica, după unele estimaţii, între 1 000 şi 1 250 de miliarde de mărci. Cu asemenea cheltuieli exorbitante, noua Germanie riscă să fie mult prea absorbită de soluţionarea propriilor probleme şi, deci, mai puţin cooperantă în cadrul construcţiei vest-europene. Pot fi, desigur, evocate obligaţiile statutare ale CEE de a contribui la finanţarea colectivă, din fondurile structurale, a zonelor comunitare pe care liberul joc al pieţei le defavorizează. Dar, în cazul enormelor necesităţi ale Germaniei, această asistenţă — dacă va fi — se va reduce la sume simbolice. Sînt, aşadar, premise ca, pentru o perioadă, unitatea Germaniei să întîrzie proiectata unitate a Europei occidentale.

În acelaşi timp, însă, mizînd pe europenizarea viitorului colos german, comunitarii fervenţi întrevăd posibilităţi sporite de a face faţă, cu mai mulţi sorţi de izbîndă, tradiţionalei concurenţe cu SUA şi Japonia. Pentru Europa occidentală, — se întreba un comentator de la „Monde Diplomatique" — unificarea Germaniei va fi o şansă sau un handicap ?

Navigînd între incertitudini şi interese diverse, Parisul şi Londra — cu indulgenţa americanilor — încearcă să-şi regăsească partenerul privilegiat în noua capitală germană de la Berlin : o mică antantă trilaterală ar fixa mai bine Germania în Europa, Londra redeşteptîndu-i atlantismul adormit, Parisul stimulîndu-i apetituri hegemonice.

Dare înapoi pe termen scurt şi mediu (comparativ cu ceilalţi vest-europeni, Japonia şi SUA), cîştig sigur pe termen îndelungat — este pronosticul împărtăşit de numeroşi experţi în probleme germane. OECD profesează pesimismul : va fi nevoie de cel puţin 15 ani pentru a aduce economia est-germană la nivelul standardelor vest-germane, chiar dacă regiunile estice pot susţine o creştere de peste 7 la sută — ceea ce este probabil imposibil, avînd în vedere actuala situaţie din Golf (informează „International Herald Tribune"). Dacă ritmul de creştere ar fi de 5 la sută, OECD estimează că ar fi nevoie de 30 de ani pentru ca Germania răsăriteană să se redreseze.

Relativizînd ponderea economică a viitoarei Germanii, mulţi sînt înclinaţi să relativizeze — mai ales după acordurile „2+4" privind aspectele externe ale unificării — şi capacitatea ei militară (370 000 oameni, în viitorii patru ani). Motiv pentru ca Germania să-şi reînnoiască declaraţiile de europenism, în detrimentul mai vechilor sale pasiuni atlantice. Refuzul cererii americane de a trimite forţe în Golf a fost argumentat prin neconstituţionalitatea acţiunii, dar şi prin grija deosebită de a nu reînvia suspiciuni legate de trecutul militarist al Germaniei. Ceea ce a făcut, pînă şi Bangladesh-ul nu şi-a permis Germania. „Poate că i-am demilitarizat prea mult pe germani" — remarca un responsabil american. „Această Germanie este încă o putere nesigură într-o Europă nesigură, avînd nevoie de vecinii ei europeni şi de o ancorare europeană. Statutul de superputere este încă departe" — e de părere „International Herald Tribune". Cît de departe rămîne, totuşi, de văzut, dacă ne gîndim că demnitari de la Kremlin n-au ezitat să întrevadă o Germanie ca a şasea membră permanentă în Consiliul de Securitate al O.N.U.

Europenismul afişat al Germaniei este, însă, mai larg decît spaţiul limitat occidental. Preocuparea de a nu disturba echilibrul comunitar este dublată de o diplomaţie ce se doreşte a fi o punte a cooperării între Estul şi Vestul continentului. Angajată de partea Occidentului, Germania — prin cele 13 miliarde de mărci plătite Moscovei pentru retragerea trupelor de pe teritoriul ei răsăritean — şi-a obţinut nu numai propria unificare, ci, prin însuşi acest fapt, a făcut, implicit, un serviciu americanilor tentaţi să-şi menţină, în continuare, prezenţa în Europa, dar la costuri pe cît de posibil reduse. Stimulînd, prin forţa lucrurilor, procesul de dezangajare militară în Europa, Germania va avea, acum, mai multe atu-uri

de a juca un rol continental în edificarea unei noi ordini de pace. Procesul Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa oferă un larg cîmp de inițiativă politică.

În același timp, profundele transformări est-europene pot găsi în Germania un punct de sprijin în care determinantă este atracția economică și, deopotrivă, conlucrarea politică. Exceptînd relațiile cu Moscova, beneficiind de un tratament preferențial, în care interesul politic se îmbină, de minune, cu cel economic, noua „Ostpolitik" e de presupus că nu va excela printr-o deosebită generozitate. Statele est-europene (să nu uităm că 70 la sută din comerțul R.D.G. se făcea cu țările CAER) vor fi puse în situația de a-și restructura relațiile. Fie și din motive de un pragmatism care frizează cinismul : „Nu prezintă interes alianțele cu vecinii săraci ; sînt dorite relațiile cu țările bogate" — declara polonezul Bronislaw Geremek. Rămîne, însă, de văzut cît de interesată va fi Germania bogată să investească în sărăcia est-europeană, cînd, ea însăși, și-a cumpărat propria sărăcie est-germană. „Linia Oder-Neisse riscă să devină o frontieră a sărăciei între bogata Comunitate europeană și țările est-europene" — comenta, recent, agenția „DPA". În funcție de capacitatea de deschidere spre economia de piață a țărilor răsăritene, Germania e în măsură, totuși, să împiedice apariția acestei „noi cortine" Est-Vest. Numai că, singură, nu o va putea face.

Cum va reuși să-și revitalizeze propria economie a teritoriului său estic ? — se întreabă, acum, mulți germani. Rata șomajului, indicele prețurilor, bilanțul comerțului cu amănuntul, dificultățile privatizării, timiditatea investițiilor — sînt semne negative, exploatate, electoral, de opoziția social-democrată. Fără a mai vorbi de diferențele de pregătire profesională și de mentalitate dintre germanii celor două foste Germanii. Astfel încît numeroși sînt cei care se întreabă, astăzi, cît de unită este Germania reunificată. E o enigmă a cărei soluție nu va fi găsită în cele 900 de pagini ale Tratatului de stat privind unificarea Germaniei. Unită ca stat, drumul reunificării societății și națiunii germane de-abia la 3 octombrie 1990 va începe. Totul depinde numai de germani, și nu doar de un nou Plan Marshall conceput și plătit de Bonn.

Pentru a se ajunge la acest nou început, au fost necesare decenii pentru ca unitatea Europei să devină o arhitectură posibilă pe ruinele acordurilor de la Yalta și cu concursul tuturor europenilor, eliberați de confruntarea sovieto-americană. Este, totodată, marele merit al marilor puteri de a fi înțeles că unitatea continentului trece prin unitatea Germaniei. Renunțarea oficială la răspunsurile de ocupanți ai Germaniei le consfințește încrederea lor și a europenilor în răspunderea germanilor pentru propria soartă și a continentului, ca întreg. Cum va fi onorată această încredere stă mai puțin înscris în cele cîteva file ale Tratatului „2+4" privind reglementarea definitivă a Germaniei, și mult mai mult în filele nescrise ale istoriei viitoare.

Sfîrșit de istorie ? Poate. Dar e vorba doar de Europa. Gorbaciov și Bush, cei doi mari nași, au preferat să absenteze de la botezul Germaniei noi, pentru a urmări, de acasă, unul cu mîna pe trăgaci, altul înnegurat de propriile necazuri, cum bătrîna noastră istorie face din nou valuri în apele tulburi ale Golfului de petrol.

Radu Pascal

Cînd Bismarck și Kohl erau cancelari...

Nu intrăm în amănunte istorice, în contexte internaționale, nu ne vom referi la mari puteri de ieri sau de azi care au influențat sau determinat soarta Germaniei. Încercăm să definim profilurile a doi cancelari care s-au aflat în funcție, în momentul în care această țară a trecut prin evenimente de marcă : Bismarck (1815—1898) a reunit 25 de statulețe creînd Germania, în secolul trecut ; Kohl, 60 de ani (împreună cu Lothar de Maizière, care nu este, totuși, cancelar), a participat la alipirea a cinci landuri (fosta RDG) la RF Germania, sau din două state a făcut unul.

COPILĂRIA ȘI TINEREȚEA. **Kohl a fost fiul secretarului preceptorului financiar din Ludwigshafen și un elev mediocru, certat de profesori pentru că fuma. A traversat Rinul legat la picioare pentru a le demonstra colegilor ce brațe puternice are. A crescut viermi de mătase pentru a vinde kilogramul de coconi cu 20 de mărci ; a fost purtător de cuvînt al clasei și al școlii ; mijlocaș în echipa de fotbal ; bacalaureatul l-a trecut cu nota șase la matematică. La 17 ani declara : „Odată voi fi primul om în țara asta". Bismarck a crescut la curtea părinților săi — conți, în Pomerania inferioară. I-a plăcut echitația și a căzut de vreo 50 de ori de pe cal, alegîndu-se cu lovituri la cap și coaste rupte. Școala a făcut-o la un internat din Berlin : „Școala mi-a întunecat copilăria — spunea mai tîrziu — ea mi s-a părut o închisoare" ; un profesor l-a făcut „măgar burghez" ; a fugit de la școală. A studiat dreptul, dar i-a plăcut mai mult să joace cărți.**

FAMILIA. **Kohl a cunoscut-o pe Hannelore Renner la 15 ani, în 1948, la un curs de dans ; rochia ei de dans era cusută din fișii de steaguri. „Am să mă căsătoresc cu tine cînd îmi vei putea cumpăra o mașină de spălat", i-a spus ea ; Helmut i-a trimis 2 000 de scrisori de dragoste și s-au căsătorit în 1960. Au doi fii, Walter, 26 ani și Peter, 24. Amîndoi sînt locotenenți în rezervă ; Walter a studiat la Universitatea elitei americane, Harvard ; Peter la Institutul de Tehnologie din Massachusetts, devenind specialist în computere. Bismarck a avut aventuri cu guvernantele de la 15 ani ; a încercat să se sinucidă din dragoste, dar la 32 de ani a întîlnit marea sa iubire — Johanna von Putttkammer, 23 de ani ; i-a scris 1 000 de scrisori de dragoste. „Inimioară scumpă. Mi-e tare dor de tine și nu-mi găsesc liniștea, iubita mea". A avut nenumărați moștenitori, destul de originali, precum contesa Gunilla, 38 de ani, căsătorită cu chelnerul Louis Ortiz și care locuiește în Marbella. Șeful clanului este, însă, Ferdinand IV, prinț von Bismarck, 59 de ani cu trei fii și o fiică.**

REȘEDINȚA. **Cea particulară a lui Kohl este o vilă cu zece camere în Oggersheim (în valoare de circa un milion de mărci). În camera de zi : opere de grafică, covoare chinezești, garnitură de salon, acvariu ; cancelarul preferă să stea pe un fotoliu din brocart cu rotile și să citească cărți de istorie. Reședința preferată a lui Bismarck a fost castelul Varzin din Pomerania, înconjurat de șapte sate și păduri : „După ce iau micul dejun și citesc ziarele, mă plimb prin pădure. Îmi plac pomii înalți... Cele mai importante hotăriri le-am luat aici, în singurătatea pădurilor". Astăzi, castelul Varzin a devenit o școală.**

COLABORATORI. **Pentru Kohl, de mare ajutor i-au fost telefonul și avionul : la fiecare mișcare, președintele Bush dădea un telefon și Kohl își lua zborul spre Washington. Dar și spre Moscova. Pe plan intern, Kohl a devenit șeful unor partide politice — CDU și CSU — puternice. Dar fără aprobarea șefului SPD, Vogel, nu ar fi putut încheia nici un acord cu RDG. Bismarck a slujit trei Kaiseri : lui Wilhelm I i-a acordat multă atenție, cu Wilhelm II a fost foarte prevăzător, deoarece tînărul nevropat era invidios pe puternicul cancelar. Părerea lui Bismarck despre Wilhelm al II-lea : „N-are inimă, va înmormînta reich-ul".**

UNITATEA. **Lui Kohl ideea i-a venit cînd avea 17 ani. O cuvîntare a lui Kurt Schumacher (SPD), din 1947, l-a impresionat adînc : „Germania trebuie să renască pe fundamentul landurilor". Visul lui Kohl : o Germanie reunită într-o Europă liberă. În octombrie 1966 și mai 1969 a chemat la unitate în cuvîntări socotite premature ; la 28 noiembrie 1989 și-a prezentat programul său în zece puncte, după consultări cu celelalte partide și cu marile puteri. Lui Bismarck ideea i s-a copt cînd împlinise 52 de ani : „Dorința mea cea mai arzătoare este să fac din germani o națiune". Mai devreme, preferase alte angajamente. La 33 de ani : „Vrem ca regatul prusac să nu se amestece cu comunitățile și adunăturile lenețe ale germanilor din sud" ; la 34 de ani : „Întreaga mea energie este îndreptată spre asigurarea creșterii puterii prusace". Bismarck a unit Germania cu ajutorul războaielor : în 1864, împreună cu Austria, împotriva Danemarcei în Holstein ; în 1866 împotriva Austriei ; în 1870/71 împotriva Franței.**

Ministrul dezarmării și apărării al R.D. Germane, Rainer Eppelmann (dreapta), și comandantul șef al forțelor Tratatului de la Varșovia, generalul Piotr Lușev, toastînd, la Berlin, după semnarea protocolului privind retragerea din tratat a Armatei Naționale Populare est-germane. Cu numai nouă zile înainte de contopirea cu R.F.G., R.D.G. a părăsit oficial (la 24 septembrie) Tratatul de la Varșovia, țara unificată urmînd să fie membru al NATO

CONDIȚIA FIZICĂ. **Kohl nu a fost niciodată bolnav grav. Răgușește ușor. Părerea unui psiholog : „Optimist, nici o depresiune, se bucură de viață, e calm". Bismarck a fost robust, cu o inimă și plămîni foarte sănătoși. Și, totuși, totdeauna, se plîngea de ceva : deprimări, dureri de dinți, insomnii, tensiune, gastrită. Era un mare mîncău ; la micul dejun servea carne rece, ouă, caviar, prăjituri ; cu timpul a început să bea („Slavă Domnului că nu m-am îmbătat din nou", a scris el). Era depresiv pînă la isterie sau mima pentru a părea „un om slab", în fața tînărului împărat invidios.**

ATRIBUTE. **Kohl — „cancelarul unității germane", Bismarck — „cancelarul de fier" pentru că, prin „sînge și fier" (în germană), prin foc și sabie, a unit Germania. Pe cînd Kohl a folosit mijloacele negocierilor multiple, de tipul 2+4, fără a se teme că vecinii săi pun la cale alianțe sau coaliții împotriva sa. Arma sa a fost — dacă a avut, într-adevăr, una — marca vest-germană.**

(după **Bunte**)

Doina Topor

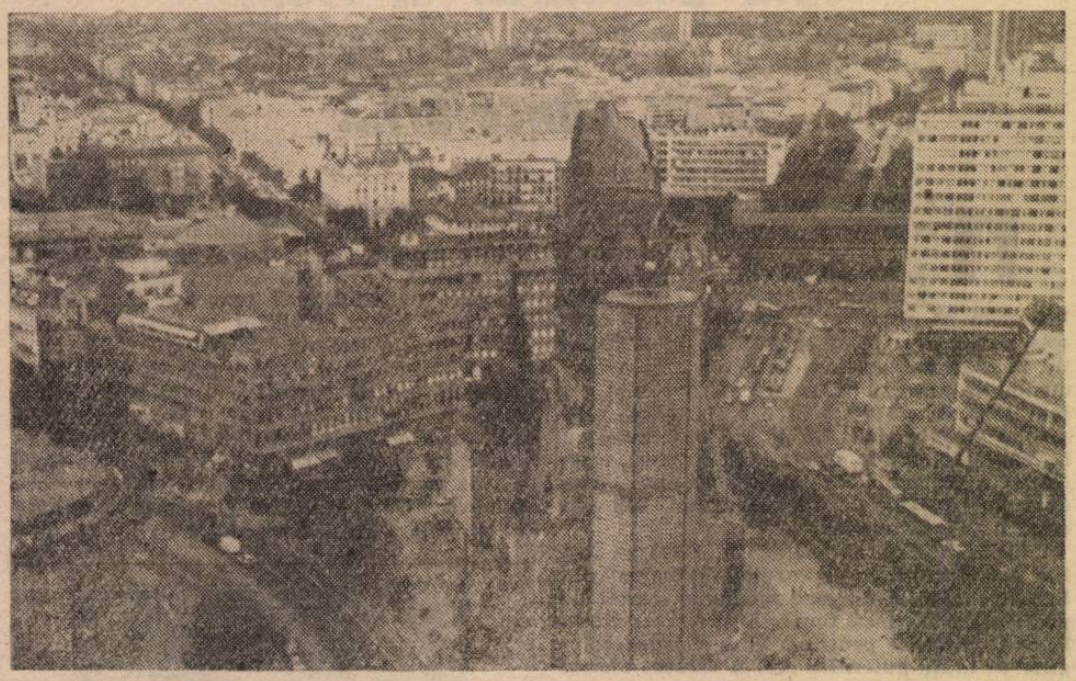

Vedere asupra părții centrale a Berlinului occidental, cu acel sugestiv memento de pe Kurfürstendamm, ruina bisericii Kaiser-Wilhelm...

Pentru cine bat clopotele?

Vasile Crișu

I-am întîlnit, într-o seară, pe acea principală arteră a Berlinului occidental care se numește Kurfürstendamm. Urcat pe un soclu rotund, arbora veșminte aparținînd modei dintr-un alt secol : joben, redingotă, mănuși, pantaloni mulați pe picior, ghete masive cu bombeul lat, ușor ridicat. Nu-i lipsea, firește, bastonul cu măciulie, în care se sprijinea ușor, cu oarecare cochetărie. Totul, inclusiv masca feței, purtau patina aurie a metalului în care fusese turnat. Era omul de bronz, apariție insolită în peisajul berlinez. Încremenirea, menținută timp îndelungat, m-a făcut să cred că, realmente, este vorba de o statuie. Nu era așa. „Omul de bronz" era doar un... rol, jucat magistral, cu recuzita și machiajul de rigoare, de un artist al străzii, unul dintre numeroșii născuți de fantezia neîncătușată a acestui minunat oraș. Cercul de curioși pe care-i strîngea, la fiecare apariție, artistul-statuie, îi dăruia, într-o șapcă plasată în fața sa, obolul pentru măiestria dobîndită în urma unui îndelungat și ostenitor exercițiu. Era atunci momentul în care, după multe zeci de minute de nemișcare, „omul de bronz" se apleca cu o mișcare scurtă, ca o părere, pentru a mulțumi. Reluîndu-și, cu o exactitate de mecanism, poziția inițială. Izbucneau aplauzele, cea mai prețioasă, în fapt, răsplată.

Nu este singurul spectacol ce animă, seara, centrul Berlinului. Am văzut, purtîndu-mi pașii pe vastele trotuare luminate a giorno, o mică, dar redutabilă, orchestră interpretînd ritmuri moderne, incitante, înconjurată de tineri dintre care mulți se avîntau într-un dans de unul singur, devenind, la rîndul lor, o atracție. Nu prea departe, dorind să sfideze, parcă, timpul prezent, o doamnă în vîrstă, cu o maimuțică pe umăr, cînta cît o ținea gura, învîrtind manivela unei flașnete, șlagăre de pe vremea străbunicilor. Între cele două segmente de spațiu, un grup de cetățeni își făcea cunoscute opiniile politice în cadrul unui minimiting, liderii trecîndu-și de la unul la altul, pentrû rostirea discursurilor, o portavoce. Mașinile poliției erau și ele prezente, echipajele lor sporovăind însă, cu indiferență, mai atente la siluetele atrăgătoare ale unor trecătoare, decît la demonstranți. Semn evident că fiecare dintre actorii acestei reprezentații cunosc bine regulile jocului, respectarea lor fiind ceva de la sine înțeles. Un șir de automobile claxonînd frenetic atrage, cîteva momente, atenția tuturor. Nu, nu s-a întîmplat nimic deosebit, trece o nuntă, și după balamucul prin care-și semnalează prezența este sigur că mirii și suita nu sînt germani, probabil turci sau iugoslavi, statorniciți în oraș, exuberanța prea avînd iz balcanic. M-a frapat, la mireasă, obstinația gestului victoriei făcut din mașină, cu mîna întinsă și cele două degete depărtate. Nu m-ar fi mirat să-l fi făcut el, tînărul căsătorit, dar ea, oare, la ce s-o fi referit ?

Mi s-au părut, așadar, străzile Berlinului occidental o uriașă scenă, scăldată de lumina a zeci, sute, mii de reflectoare, pe care marea metropolă își etalează arhitectonica modernă, opulența magazinelor și piețelor, cromatica strălucitoare a reclamelor, diapazonul larg al toaletelor și coafurilor, de la smochingul îmbrăcat pe pieptul gol și asociat cu o foarte mini fustă, pînă la ireproșabilul costum destinat celei mai simandicoase vizite, de la capul tuns chilug și păstrînd doar un smoc de păr... verde, pînă la buclele ce se revarsă, din belșug, pe umeri. Creînd, toate acestea, o atmosferă de un pitoresc inefabil ce ți se insinuează în suflet, te cuprinde din toate părțile, te cucerește.

Într-o astfel de stare de spirit am recepționat ceea ce dorea să sublinieze zborul zepelinului. Apăruse brusc din spatele acelui extraordinar monument păstrat drept memento, ruina bisericii Kaiser-Wilhelm. Un oval din plastic argintiu, cu o alungire de circa 60 de metri, pe ale cărui fațete apăreau, clipind multicolor, diverse înscrisuri cu caracter de reclamă, dar și unul atrăgînd atenția că, pentru prima oară după război, o navă aeriană germană se rotește liber deasupra Berlinului. Pentru că, pînă la unificare, după cum bine se știe, spațiul aerian berlinez nu putea fi survolat, conform statutului cvadripartit, decît de avioane ale aliaților. Transportul de pasageri, în și dinspre Berlinul occidental, fiind asigurat nu de o companie germană, ci de companii aviatice ale alfaților (la München a trebuit să ne îmbarcăm, pentru a ajunge în Berlinul occidental, pe un avion al lui British Air, iar de aici, pentru a atinge Frankfurt am Main, pe o navă PAN AM).

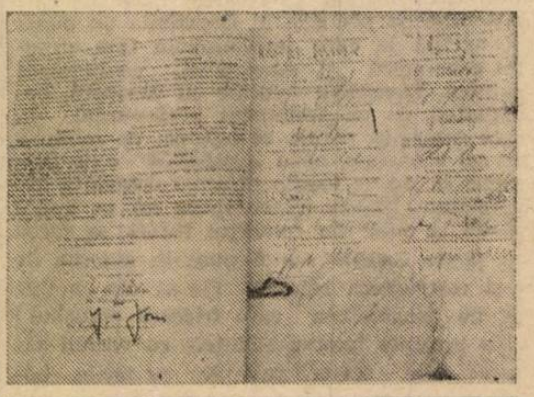

Facsimil al Tratatului de unificare a celor două state germane (textul documentului conține 900 de pagini), cu semnătura înaltelor oficialități contractante

Zepelinul, așadar, evidența prin apariția lui surprinzătoare (au fost cîțiva care au telefonat chiar poliției, uimiți de ce se întîmplă, ei primind asigurări, după cum am citit în ziare, că, în afară de unificare, nu se întîmplă nimic !) apropierea momentului oficial, însoțit de mari festivități, al proclamării unui singur stat german. Cînd apar de sub tipar aceste rînduri, unificarea se va fi desăvîrșit, călătoria mea la Berlin și în alte mari orașe vest-germane, întreprinsă la invitația prestigioasei instituții INTER NATIONES, avînd loc la puține zile înaintea remarcabilului eveniment istoric.

Unificarea, așadar, se apropia, și nicăieri, cred, nu era mai vizibil ca în Berlin că ea se petrecuse în fapt mult mai devreme, odată cu dărîmarea zidului, ceea ce urma rămînînd doar de domeniul formalității. Am mers, desigur, la semeața Brandenburger Tor, acolo unde din cortina de beton trasă între cele două părți ale Berlinului nu a mai rămas decît o linie mai întunecată pe asfalt. Se trece liber dintr-o parte în alta, orașul devenind ceea ce a fost — Gross Berlin —, din zid rămînînd, aici, doar... suvenirurile. Se vînd fragmentele sale sub forme la care nu m-aș fi gîndit. Forma ce nu surprinde sînt bucățile mai mari sau mai mici, în funcție de banii pe care-i ai de oferit, învelite în folii de plastic, aranjate în cutiuțe, înrămate asemeni unor tablouri și, în majoritatea cazurilor, însoțite de certificate de autenticitate. Eliberate, bineînțeles, de ingenioșii „întreprinzători", ca să folosesc un termen de pe la noi, ce n-au pregetat să se adreseze tipografiilor pentru tipărirea lor, cu vigneta reprezentînd, evident, Brandenburger Tor. Ceea ce surprinde, însă, este că din fărîmăturile de beton ți se întind, într-o sarabandă de bazar oriental, cercei, brățări, agrafe de păr, pandantive, broșe și Dumnezeu își mai poate aminti ce altceva, fantezia vînzătorilor ambulanți întrecînd orice margini. Și nu sînt numai bucățelele de zid „en vogue", dar și diverse alte obiecte ce țineau de divizare și totalitarismul comunist. Căști, chipie, uniforme, binocluri, tocuri de pistol aparținînd grănicerilor est-germani, uniforme ale armatei sovietice, busturi ale clasicilor marxismului (m-a amuzat, astfel, copios, căciula mițoasă, de cioban, aranjată strengărește pe capul unui bust de-al lui Marx ; este reconfortant să constați că se poate privi înapoi nu numai cu mînie, ci și cu umor), „opere" de-ale lui Honecker (acestea erau, într-un loc, înșirate direct pe sol, însoțite de pe pertinenta inscripție

„Erich, învățătura ta este la pămînt") etc.

Trecerea dincolo de poarta Brandenburg, se face, după cum spuneam, fără nici o dificultate, liber, un scurt tur pe reputata Unter den Linden, în Alexanderplatz, pe arterele adiacente subliniind, dincolo de numeroase discrepanțe de ordin urbanistic, vastitatea ariei de care va dispune capitala Germaniei unificate.

Pentru că eu cred, fără a încerca să pun la index argumentele celor ce sînt „contra", că la anvergura unui stat de talia Germaniei unite nu îi poate corespunde drept centru administrativ, economic, cultural decît un oraș pe măsură, o metropolă de nivel european, iar acesta este Gross Berlin (Marele Berlin).

Încă de la Bonn, oraș în care mi-am început călătoria, m-a frapat așarnarea „bătăliei pentru capitală". Nu se înscria în tematica documentării propuse de gazde, aceasta circumscriindu-se unei problematici legate de protecția mediului înconjurător și tehnologiile alternative în domeniul respectiv. Inerent, însă, discuțiile avute se îndreptau spre noile probleme pe care le ridica și în acest plan al activității, unificarea, la Bonn optîndu-se, evident, cînd venea vorba, pentru păstrarea capitalei R.F.G. și drept capitală a Germaniei unite. În orașul de pe Rhin a luat ființă o inițiativă cetățenească în acest sens, chemările ei fiind întîlnite, sub formă de panouri, afișe, fluturași aproape la tot pasul. De fapt, se impune o precizare. Tratatul de unificare germană, ratificat de cele două parlamente — al R.D.G. și R.F.G. — enunță drept capitală Berlinul. Presiunile sînt, însă, pentru ca această metropolă cu patru milioane de locuitori să fie o capitală doar pentru „reprezentare", sediul guvernului și al parlamentului Germaniei unite continuînd să rămînă pe malurile Rhinului, la Bonn (300 000 locuitori). În afara unor puternice interese economice regionale, în balanță sînt aruncate și o serie de argumente politice sau de altă natură. Cel mai adesea, cei ce se pronunță pentru Bonn subliniază costurile ridicate (se estimează o sumă de circa 60 miliarde dolari) pentru mutarea serviciilor federale. Agenția „France Presse" scria (să fiu sincer, eu nu am întîlnit în cursul discuțiilor o atare „motivație") că lobby-ul din Bonn nu ezită să folosească arme „dure" în această luptă, amintind că Berlinul a fost centrul opresiunii naziste și, apoi, a celei comuniste. Firește, nu este improbabil să se recurgă, de către unii, în viitoarea pasiunii, și la astfel de „argumente", o replică de același calibru fiind că nici unul din cei ce au opresat nu erau berlinezi sadea : Hitler provenea din Austria, Himmler era münchenez, iar Ulbricht și Honecker de origine — primul saxonă, al doilea saareză. Se apreciază că în R.D.G. mobilizarea populației pentru orașul prusac — Berlin — ar putea fi slăbită, deoarece, chipurile, saxonii și thuringienii ar putea fi „cumpărați" de bavarezi prin credite, bine plasate. Mă rog, se poate spune și se spun destule pe această temă. Sondajele indică, însă, că populația germană, în marea sa majoritate, este favorabilă Berlinului. Ezitări se constată mai degrabă în mediile politice, în chiar interiorul partidelor. Temerile de a nu favoriza o eventuală centralizare îi fac, se pare, pe unii lideri regionali vest-germani, indiferent că sînt social-democrați sau creștin-democrați, să se opună Berlinului. Îl favorizează net președintele R.F.G., Richard von Weiszaecker, care face o veritabilă campanie pentru Berlin, ministrul de externe, Hans-Dietrich Genscher (Partidul Liber-Democrat) și Hans-Jochen Vogel, președintele Partidului Social-democrat. În ceea ce-l privește pe cancelarul Helmut Kohl, acesta s-a menținut, deocamdată, în afara „luptei". Poziția sa va fi, desigur, determinantă. A evitat, poate tocmai de aceea, cu abilitate, să o exprime, avînd în vedere că și aceasta ar putea fi o temă a alegerilor pangermane. El a apreciat, în consecință, că noului parlament al Germaniei unite, reieșit din scrutinul de la 2 decembrie, îi revine misiunea de a tranșa dezbaterea.

Am discutat, cum spuneam, fără a pierde din vedere tematica ecologistă, cu interlocutori competenți unele aspecte, ridicate pe acest plan, dar nu numai, de unificare. Mă simt dator să subliniez, în primul rînd, bogăția de date, concepte, acțiuni transmise în convorbirile avute la Bonn cu domnul consilier guvernamenal Peter Franz, la Ministerul federal pentru mediul înconjurător, protecția naturii și siguranța reactoarelor nucleare, cu doamna Irina Gerybadze- Haesen, reprezentantă a Oficiului pentru presă și informații al guvernului, cu secretarul general al Forumului pentru energia viitorului, Wolf Rash, la München — cu domnul Eichhorn, director la Oficiul bavarez pentru protecția mediului ambiant, și alți colaboratori ai acestuia (convorbirile au avut loc în moderna sală de supraveghere computerizată a reactorilor nucleari din land, precum și de supraveghere a condițiilor de mediu din Bavaria, un adevărat exemplu de aplicare în domeniu al celei mai înaintate tehnici), în Berlinul occidental cu domnul Jochen Huckel, de la Oficiul federal pentru mediul înconjurător, și cu domnul Eckart Stratenschulte, reprezentant al Departamentului de presă al Senatului, cu alți numeroși distinși interlocutori, dorind să mulțumesc pentru prilejul oferit de INTER NATIONES de a vizita, totodată, unele instalații de vîrf consacrate protejării mediului și îmbunătățirii calității vieții de zi cu zi a oamenilor. Aproape toți partenerii de discuție au privit aspectele unificării prin prisma acțiunilor concrete, desprinse de orice euforie, pentru asumarea responsabilităților pe care acest act le incumbă, în domeniul specialității dumnealor, dar și dincolo de el, într-o sferă mult mai largă de abordări.

Alături de bucățile din zidul ce diviza orașul, uniformele grănicerilor est-germani au devenit... suveniruri, pe tarabele vînzătorilor ambulanți

S-a vorbit, firește, de costurile unificării, foarte ridicate, nu numai pentru a moderniza o parte a țării ruinată, timp de 40 de ani, de o economie de tip administrativ-dirijist, cu tot ceea ce presupune o asemenea întreprindere, dar și de înlăturarea decalajului intervenit între mentalitatea cultivată în partea de est, și cea pe care s-a clădit prosperitatea vest-germanilor. A fost citat, între altele, moralul scăzut al muncii ce și-a făcut apariția, de mai multă vreme, în R.D.G. Or, experiența „miracolului economic" ce a avut loc în R.F.G. în anii '50 va trebui, potrivit unor opinii, reluată pentru partea de est, desigur, cu o seamă de parametri schimbați de ecuațiile noi impuse de condițiile actuale. Merită, însă, a fi amintit — fapt la care se referea de altfel unii dintre interlocutori — că menționatul miracol s-a datorat disponibilității generale a populației de a depune mari eforturi pentru a învinge inerții și mai ales timpul, ca și spiritului de cooperare ce a animat atît sindicatele, cît și patronatul, precum și, îndeosebi, politicii economice guvernamentale, în sensul conceptului economiei sociale de piață : o economie concurențială, bazată pe proprietatea privată, refuzînd deliberat intervențiile dirijiste din partea statului și destinată a se dezvolta liber, potrivit doar legilor pieței. Ca un pandant, stabilitatea politică și socială au însoțit, avînd drept sprijin, tocmai „miracolul economic".

Ar fi, fără îndoială, infinit de multe de spus aici — cîte vor trebui făcute în cursa de după unificare pentru egalizarea nivelurilor în plan economic, ale dezvoltării și însușirii tehnologiilor de vîrf, în sfera creării noii mentalități ș.a.m.d. —, încît s-ar putea presupune că, deși nu mai există zidul între cele două Germanii, el își va face, încă un timp, simțită prezența. Pe termen scurt, remarcau unii observatori, un german din vest se va deosebi de unul din est, de exemplu, după... corespondență. Vreme de doi ani, scrisorile adresate primului vor trebui să poarte înaintea codului poștal sigla W (West), în timp ce curierul trimis adresantului de pe teritoriul ce a aparținut R.D.G., va avea sigla O (Ost). Pe autostrăzi, de asemenea, pe teritoriul fost R.D.G., datorită ratei mari a accidentelor produse de invazia bruscă a automobilelor performante, se va menține, o perioadă tranzitorie, limitarea de viteză de 100 km la oră (în timp ce în R.F.G. viteza este nelimitată). La fel, în ceea ce privește dreptul de avort : după dezbateri pasionate, se menține, în următorii doi ani, un sistem de legislație dublă : avortul va fi în continuare interzis în R.F.G. excepție făcînd cazurile de forță majoră de ordin medical sau social, dar va rămîne liber în Est, pînă în săptămîna a 12-a de sarcină. Contrastul cel mai puternic între germanul din est și cel din vest va dăinui, totuși, în domeniul nivelului de trai, ceea ce ar putea conduce, după cum apreciau unii din cei cu care am discutat, la tensiuni sociale. Pentru că, mi se releva, deși salariile celor din est sînt plătite, încă de la începutul lui iulie, în mărci vest-germane, ele rămîn, la calificare egală, de două sau chiar trei ori inferioare celor de care beneficiază vest-germanii.

Interesante au fost, în discuțiile avute, și alte aspecte, de ordin extern, pe care le va ridica unificarea. Relațiile sovieto-germane vor fi de un caracter calitativ nou, față de raporturile pe care le-a avut U.R.S.S. cu fiecare din cele două state în parte. Iar aceste relații vor trebui astfel edificate, încît să nu lezeze legăturile cultivate pînă în prezent cu foștii prieteni și parteneri — desigur, referința este la cei ai R.F.G. S-a apreciat, în context, că o simplă pendulare între vechile loialități și cele noi pe care pare că le-ar impune unificarea nu ar servi intereselor Germaniei unite, ci mai degrabă ar introduce un element de insecuritate în Europa. Pentru că suveranitatea cîștigată acum de Germania are și trebuie să aibă caracteristici moderne, în sensul includerii plenare în rețeaua responsabilităților bi și multilaterale, nu în cel al întoarcerii spre sine, spre un izolaționism orgolios pe care l-ar putea potența o imagine falsă despre polul de putere pe care l-ar constitui și influența exercitată datorită gradului și mai înalt de dezvoltare pe care ar putea să-l atingă, într-un viitor previzibil.

Mi-ar fi plăcut să fiu la Bonn, la München, la Köln, la Berlin, în 3 octombrie, să aud clopotele remarcabilelor catedrale, ale bisericilor sunînd pentru unificare.

La apariția acestui reportaj, glasul lor grav, de bronz, va fi răsunat peste întreaga Germanie.

PENTRU CINE BAT CLOPOTELE ?
PENTRU GERMANIA, ÎN PRIMUL RÎND.
DAR ȘI PENTRU EUROPA.

Destinul unei porți istorice

TRANZITUL. Era în mai 1974. O călătorie spre alte meleaguri a avut ca punct intermediar Berlinul, de unde, după o zi, ne prelua o cursă a companiei aviatice est-germane „Interflug", spre a ne duce mai departe. După aterizarea pe aeroportul „Schönefeld" urmează obișnuitul control la trecerea graniței. Știam că nemții sînt meticuloși, imperturbabili și în timpul serviciului, dar mă șochează timpul îndelungat în care se verifică pașaportul fiecărui călător. Abia mai tîrziu aveam să aflu că documentul respectiv este fotocopiat, pagină cu pagină. (Reține amănuntul întrucît, ulterior, mă voi izbi de el).

Un alt detaliu. Cum, în timpul călătoriei, se mai încheagă și conversații, constat că vecinul meu merge în Berlinul occidental, iar de acolo spre alte zări. Mie mi se pare complicată transbordarea, drumul e greu etc. „Foarte simplu, îmi explică el. Ne preia autobuzul direct de pe aeroport și ne conduce, fără escală, în cealaltă parte a orașului". Stînd la coadă (ah, ce cuvînt plin de sensuri au inventat regimurile noastre !), la verificarea pașaportului, îmi aduc aminte cum, la coborîrea din avion, companionul meu se alăturase unui grup înconjurat total de mulți soldați, grăniceri și polițiști, trecînd printr-un veritabil coridor uman, și s-a îmbarcat într-un autocar ultra-elegant !

Cazare la „Mitropa" hotel, din apropierea aeroportului. Hotel specific, de tranzit pentru călătorii cu avioanele. Și aici formalitățile durează. La un moment dat chiar lîncezesc. Explicația aveam s-o primesc, totuși. La TV se transmite finala Cupei Campionilor la fotbal. Joacă o echipă vest-germană și o alta olandeză, cred. Firește, cei de aici, din serviciul hotelului, altfel prompți și foarte serviabili, acum au uitat aproape de noi. Joacă **ai lor**, ne lămuresc, și-mi dau seama că nu-i vorba numai de pasiunea pentru fotbal, ci și de altceva, de un sentiment mult mai complex, ce sparge pe față barierele psihologice și politice impuse cu atîta osîrdie de regimul din Berlin. Este un semnal sau o constatare ? Încă nu știu. Voi ști cîndva ?

VIZITA. Cinci ani mai tîrziu, în septembrie, revin pe „Schönefeld", de data aceasta într-o călătorie documentară de cîteva zile. Același tipic pe aeroport. Numai că, în ce mă privește, spre mirarea mea și disperarea celor din urmă, minutele petrecute în fața ghișeului se prelungesc exasperant. Pașaportul e sucit pe toate părțile. Într-un tîrziu, superiorul celui ce mă verifica, mă întreabă într-o rusă amestecată cu germană și ceva limbă latină, dacă am mai trecut pe acolo. Da, răspund eu, dar cu celălalt pașaport, care, între timp, mi s-a schimbat. Se lămuresc ei și pot ieși. Abia acum îmi revine în minte detaliul din 1974 cu fotocopierea pașaportului. Ziarist dintr-o țară socialistă frățească, dar...

Locuiesc în noul și impunătorul hotel din centrul Berlinului, undeva la unul din etajele superioare. Cum e încă ziuă, realizez cam greu care e orașul „de dincolo" și care e cel „de aici". Seara, în schimb, invitați în cafeneaua celebrului turn al televiziunii, de acolo, de sus, prin rotirea calmă a cofetăriei, panorama celuilalt **oraș** apare splendidă și copleșitoare. Să fim noi deformați și atrași de mirajul celorlalți ? Nu cred. Toți străinii aflați aici, socialiști sau nu, privesc mai atent Zidul, Poarta Brandenburg și mai ales dincolo. Șocul diferenței se resimte din plin și nimeni nu ocolește comentarea lui. A doua zi, la poarta Brandenburg. Explicațiile de rigoare privesc cu prioritate Zidul și propaganda ostilă (inclusiv din... China) la adresa „măsurilor întemeiate de precauția față de atentatele nenumărate venite din vest, față de construcția socialistă pe pămînt est-german". Nimeni nu pomenește nimic despre sîrma ghimpată de peste Zid, prin care „curge" și curent electric, despre sistemele sofisticate ce declanșează mitraliere în cazul escaladării Zidului, despre nenumăratele victime — îndeosebi tineri, dar și oameni în vîrstă, dar și femei, chiar gravide —, care și-au pierdut viața în mod stupid, întrucît au vrut să ajungă **dincolo.** Hotărît lucru, Poarta Brandenburg **închide o lume.** Deocamdată. Și e păzită cu strășnicie, inclusiv de soldați din Armata Națională Populară (VNA), în uniformele lor specifice gri — sobru, ce-i diferențiază atît de net de colegii lor de dincolo, altfel de nevăzut, dar despre care știu că sînt îmbrăcați în vestoane și pantaloni verde-oliv. N-am cum vedea lozincile nenumărate scrise pe Zid, de partea cealaltă, îndeosebi de tineri, care contestă semnificația „operei" lui Ulbricht, care desfid măsurile restrictive ale autorităților de la Berlin și politica lor totalitară. Am citit despre ele, dar aici, oficial, nu se suflă o vorbă despre ele, fiind încadrate în termenul generic de „contrapropagandă".

Într-un tîrziu, profitînd de un moment de frumoasă destindere, l-am întrebat pe interpretul meu, un neamț provenit dintr-un oraș transilvănean : cum de a venit la Berlin și nu s-a dus în R.F.G. ? „Nu se știe niciodată ce va urma", a răspuns el scurt, iar mie mi s-au părut niște vorbe tăioase, dar de circumstanță. Acum, însă, Hans al meu, poate-și mai aduce aminte de ele (cu siguranță, le-a mai spus și altora, care au avut aceeași mirare). Și jubilează. Are tot dreptul. Ne-am despărțit la Poartă...

ALEGERILE. Printr-un joc al întîmplării, deși la revistă nu mă ocup de R.D.G. și nici de problema germană, ce a început să marcheze major acest an, sînt trimis la Berlin să comentez alegerile de la 18 martie a.c. Este prima consultare electorală liberă din istoria R.D.G., cu mai multe partide ce se înfruntă. În afara întrebării firești — „cine va cîștiga ?" — mulți colegi sosiți aici ca și mine își pun problema dacă nu vor fi primele, dar și ultimele alegeri libere din R.D.G., înaintea reunificării germane. Recunosc că ideea e seducătoare și insist asupra ei în multe din convorbirile care le port.

Verdictul alegerilór se știe și a fost apreciat ca spectaculos. Au cîștigat partidele conservatoare ai căror membri și susținători se pronunțau pentru o reunificare rapidă. De abia de acum înainte, marile comentarii și nuanțări își fac locul firesc și așteptat. Cursul evenimentelor aproape le sufocă, mai ales după ce, la fix două luni după primele alegeri generale, se semna, la Bonn, „Tratatul de stat" privind realizarea de la 1 iulie, a unei uniuni economice, monetare și sociale între RFG și RDG. Pașii următori se fac repede și decis. Euforia reunificării este dublată și de unele temeri firești, chiar serioase, în rîndul unor categorii sociale și de altă natură. Îmi vin în minte acei sobri și inflexibili soldați ce păzeau cîndva la Poarta Brandenburg, azi deschisă larg și mai mult decît simbolic un loc de referință în istoria Berlinului și cea germană. Ei, ca și predecesorii lor, ca și urmașii lor, au fost învățați să apere socialismul, iar primul lor inamic erau frații, rudele sau conaționalii lor. Acum, ei se simt, cum apreciază cineva, învinși, fără a fi luptat și așteaptă nu fără teamă integrarea lor, începînd cu 3 octombrie, în armata Germaniei unite. „Armatele noastre au fost întreținute în teama unei fețe de cealaltă. Ele au trăit în condiții radical diferite. Cum vreți să dispară totul, dintr-o dată ?", declara președintele Asociației Soldaților de Meserie din V.N.A., colonelul Eckhard Nickel. Doar 50 000 dintre ei (dintre care 25 000 soldați de meserie) vor intra în noul Bundeswehr german, ale cărui efective vor fi limitate la 370 000 în decurs de trei ani. Ceilalți trec în rezervă, avînd poate în minte ideea unui trecut blestemat, întrucît au avut neșansa să se nască de partea cea rea a Cortinei de Fier.

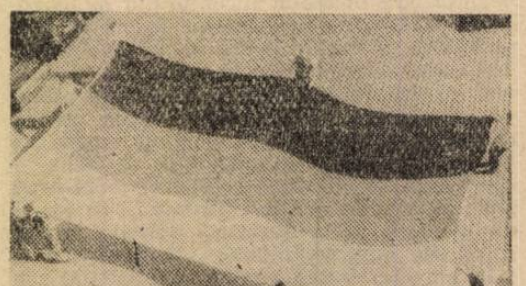

Imensul steag german din imagine a fost arborat, în noaptea de 2 spre 3 octombrie, pe clădirea fostului Reichstag din Berlinul occidental, pentru celebrarea unificării R.D.G. cu R.F.G.

Nu, numai pentru ei, criza se manifestă profund. Iată și în sport aspecte similare. La 12 septembrie, naționala de fotbal a RDG a disputat ultimul ei meci. Și-a luat adio de la public nu pe teren propriu, ci la Bruxelles, unde a jucat cu Belgia. Nu meciul în sine interesează, ci faptul că valoroșii internaționali est-germani nu au, totuși, șanse să poarte tricoul național în competiția cu colegii lor vest-germani, încoronați campioni ai lumii, în Italia '90. Mai mult, deja, de a doua zi, antrenorul lor, un bun tehnician, a devenit șomer, negăsindu-și un loc de muncă. El și alții, antrenori sau sportivi în plină activitate, se gîndesc acum la purgatoriu și, din nou, la amintitul blestem de a se fi născut **aici.**

În fine, spre a da și un colorit plăcut acestor pagini, voi preciza că în timpul campaniei electorale dinainte de martie a.c., afișe timide anunțau iminenta alegere a primei Miss din istoria R.D.G. Cu timpul, în pofida ritmului drăcesc în care se avansa în negocierile de reunificare, fiind privit și comentat cu mare interes local, evenimentul a căpătat proporții naționale. Trierea s-a prelungit și, la 22 septembrie, se anunța desemnarea unei tinere de 19 ani, blondă desigur, ca Miss R.D.G. 1990. Este prima și ultima Miss din istoria R.D.G., întrucît unificarea se va face și pe acest plan.

Revenind la rîndurile din aprilie 1974, s-a parcurs un drum greu previzibil, dar care aparține sigur ISTORIEI. Ca și poarta Brandenburg.

Dumitru Constantin

Criza din Golf

Ocupaţie şi rezistenţă

● Cei cinci membri permanenţi ai Consiliului de Securitate au dat publicităţii, la 29 septembrie, un comunicat în care îşi reafirmă hotărîrea de a sprijini un proces activ de negocieri şi resping încercările preşedintelui irakian Saddam Hussein de a condiţiona retragerea din Kuweit de o reglementare a conflictului arabo-israelian. ● Irakul s-a dotat cu un important arsenal de arme biologice şi va dispune peste cîteva luni de o „cantitate semnificativă pe plan militar", afirmă ziarul Washington Post. ● Preşedintele George Bush a avut la Casa Albă o întrevedere cu emirul exilat al Kuweitului, Jaber Al Ahmed Al-Sabah. „Irakul va eşua, iar Kuweitul liber va supravieţui", a declarat şeful Executivului american. ● Ministrul de externe sovietic Eduard Şevardnadze a declarat că URSS este gata să participe la o operaţiune militară iniţiată de O.N.U. în zona Golfului ; trupele sovietice se vor afla numai sub drapelul şi sub auspiciile Naţiunilor Unite. ● Mai multe ţări est-europene, între care şi România, trimit cadre medicale şi alte ajutoare pentru forţa multinaţională din Golf. ● Iar în Kuweitul ocupat se intensifică rezistenţa.

În Kuweitul ocupat continuă acţiunile militare împotriva rezidenţelor diplomatice occidentale care au refuzat să se conformeze dispoziţiilor de evacuare emise de autorităţile de ocupaţie. Regimul de la Bagdad l-a numit în funcţia de guvernator al „provinciei Kuweit" pe Ali Hassan al-Majid, cel care a condus teroarea în Kurdistan, fiind responsabil de bombardamentele cu arma chimică asupra localităţii kurde Halabja. Numirea sa a coincis cu fuga cîtorva mii de cetăţeni kuweitieni, care au preferat exilul terorii. Văr primar cu preşedintele irakian, noul guvernator este unul din cei mai credincioşi colaboratori ai lui Saddam Hussein. În martie 1987, el a devenit conducătorul partidului Baas din regiunea Kurdistan, asumîndu-şi şi funcţia de şef al poliţiei, armatei şi miliţiilor populare. Două luni mai tîrziu, armata irakiană întreprindea o imensă operaţiune de evacuare a populaţiei. În cîteva zile mai multe zeci de sate — între 30 şi 300 — au fost distruse cu buldozerele.

Dacă armata irakiană a dizlocat din Kuweit numeroase instalaţii industriale, dînd astfel impresia că ar fi pe cale să abandoneze terenul în curînd, o serie de alte măsuri — între care şi numirea acestui om forte al regimului ca guvernator — pun în evidenţă faptul că Irakul nu are de gînd să revină asupra anexării emiratului. Astfel, în şcoli au fost introduse programe şcolare irakiene, s-a luat hotărîrea conexării oraşului Kuweit la reţeaua feroviară irakiană, iar moneda naţională din emirat a fost aliniată la dinarul irakian.

Un grup de medici egipteni care îşi exercitau profesia în Kuweit au relatat că, după mai bine de o lună pe care au petrecut-o sub ocupaţie irakiană, s-au hotărît să se întoarcă în ţară neputînd lucra sub teroare. „Militarii irakieni pătrundeau înarmaţi în sala de operaţii şi ne obligau să-i îngrijim în primul rînd pe răniţii lor", au arătat ei, adăugînd că soldaţii furau, sub ameninţare, medicamentele şi hrana bolnavilor. Mai multe clădiri spitaliceşti — între care un centru de geriatrie, un spital psihiatric şi un centru de primire pentru handicapaţi — au fost transformate în cazărmi, după ce au fost evacuate cu forţa persoanele internate. Potrivit declaraţiilor medicilor egipteni, în primele trei zile ale invaziei, la spitalul militar din Kuweit au fost îngrijiţi peste 300 de militari irakieni. În perioada următoare, irakienii au început să-şi trimită răniţii în Irak, pentru ca pierderile lor să nu poată fi evaluate.

Mai mulţi martori oculari au menţionat jafuri, viol uri şi execuţii sumare în teritoriul ocupat. „Nu credeam că poate fi distrusă o ţară în cîteva zile, aşa cum au făcut irakienii în Kuweit", declara o tînără egipteană.

La Bagdad, un cub de beton brun aflat în mijlocul unei grădini de pe malul Tigrului, hotelul Melia al-Mansour, a fost transformat de autorităţi în centru de triere pentru ostaticii occidentali. O dată pe zi, la ora prînzului, diplomaţii ambasadelor interesate — singurii autorizaţi să pătrundă în hotel — se duc să-şi viziteze conaţionalii, care nu au nici o legătură cu exteriorul : pînă şi telefoanele au fost smulse din pereţi. În general, ostaticii rămîn o zi sau două în acest hotel, după care sînt trimişi în locuri de importanţă strategică, în cadrul operaţiunii „Scutul uman", în speranţa — după cum se afirmă — că prezenţa lor în locurile respective va împiedica eventuale atacuri. Printre puţinii francezi din capitala irakiană, hotelul este cunoscut sub numele de „Vel d'hiv" (prescurtare de la „velodromul de iarnă"), referinţă la stadionul-velodrom din Paris unde, în 1942, mii de evrei francezi au fost adunaţi de autorităţile naziste, înainte de a fi trimişi în lagărele de concentrare. Deşi apropierea pare cam forţată, totuşi situaţia ostaticilor plasaţi în locurile strategice (de exemplu, în centrale electrice sau în baze de rachete) este deosebit de preocupantă.

Toate informaţiile converg în a indica faptul că aceşti ostatici — de ordinul a 500 de persoane de cinci naţionalităţi diferite, dintr-un număr total de 5 500 cetăţeni occidentali reţinuţi în Irak — au fost arestaţi de forţele irakiene în Kuweit, adesea în urma unor percheziţii, dar uneori şi în urma unor denunţuri. Au fost apoi transferaţi la Bagdad la hotelul menţionat, de unde, în grupuri mici, amestecîndu-se naţionalităţile, sînt trimişi spre punctele strategice.

Între timp, mişcarea kuweitiană de rezistenţă se pregăteşte pentru o luptă de durată. Avanpostul său se află într-un complex de clădiri scunde, văruite în alb, din apropierea oraşului Khafji, situat la frontiera de nord a Arabiei Saudite. Acest complex a fost primul loc de refugiu al emirului Kuweitului, al familiei regale şi al membrilor guvernului în exil. Tot de aici, conducătorii kuweitieni au emis primele ordine secrete de formare şi organizare a rezistenţei armate împotriva trupelor de ocupaţie irakiene.

În interiorul Kuweitului fuseseră deja semnalate acte individuale de rezistenţă. Principala sarcină a comandamentului de la Khafji este aceea de a organiza o mişcare coordonată de guerilă cu sprijinul populaţiei civile din interiorul emiratului şi al organizaţiilor politice şi militare din exil.

Conducătorii mişcării de rezistenţă sînt prudenţi în privinţa declaraţiilor. Ei sînt de părere că, deşi obiectivul propus se află în plin progres, mai sînt multe de făcut. Mişcarea de rezistenţă este susţinută de recent înfiinţatul Comitet Naţional Kuweitian, cu sediul la Khobar şi însărcinat cu acordarea de ajutor refugiaţilor kuweitieni în Arabia Saudită. În toate provinciile Arabiei Saudite au fost create subcomitete. Prin intermediul acestei reţele, cetăţenii kuweitieni şi, uneori, şi voluntari saudiţi şi sirieni sînt îndrumaţi spre Khafji pentru antrenament în scopul infiltrării lor în emirat.

Potrivit unor surse saudite şi kuweitiene, mişcarea de rezistenţă, spre deosebire de alte mişcări de eliberare, nu are nevoie de fonduri băneşti. Guvernul în exil, instalat în prezent la Taif, dispune de 100 miliarde dolari în bunuri, iar Statele Unite au început să „deblocheze" în mod selectiv fondurile kuweitiene păstrate în afara ţării spre a sprijini rezistenţa.

Rapoartele din regiune menţionează existenţa unor tabere de antrenament la sud de Khafji, precum şi prezenţa consilierilor americani la Damman şi Khafji, care ajută la selecţionarea şi infiltrarea trupelor de guerilă. O oficialitate a rezistenţei, care a refuzat să-şi dezvăluie identitatea, a declarat agenţiei France Presse că nu poate intra în detalii, dar nu a negat faptul că americanii oferă asistenţă în privinţa alegerii obiectivelor de atac, furnizează informaţii, hărţi şi armament special.

De la Khafji au fost emise spre Kuweit programe de radio şi de televiziune, iar ziarele clandestine şi manifestele sînt larg răspîndite. Există, totuşi, o mare temere, şi anume infiltrarea spionilor irakieni, mulţi dintre ei avînd paşapoarte kuweitiene furate, cu ajutorul cărora pătrund în Arabia Saudită.

Dar mişcarea kuweitiană de rezistenţă nu este singura care îşi propune să lupte împotriva preşedintelui Saddam Hussein. Cu prilejul vizitei pe care a făcut-o nu de mult la Teheran, preşedintele sirian Hafez al Assad s-a întîlnit cu şeful Adunării supreme a Revoluţiei islamice irakiene (mişcare irakiană de opoziţie cu sediul în Iran), hodjatoleslanul Mohammad Bagher Hakim. Hakim a apreciat că „înţelegerea strategică dintre ţările din regiune, şi în special dintre Iran şi Siria, poate avea o influenţă deosebită în respingerea agresiunii". La rîndul său, preşedintele sirian a arătat că ţara sa este „întru totul pregătită să facă faţă pericolelor pe care le-a creat agresiunea Irakului împotriva Kuweitului". Chiar dacă lipsesc mai multe detalii cu privire la această întrevedere, faptul că şi ea se află la originea prelungirii cu o zi a vizitei lui Assad la Teheran îi sporeşte importanţa. Se pare că ţările arabe antiirakiene nu vor să lase nimic la voia întîmplării în evaluarea posibilităţilor de rezolvare a crizei din Golf.

Este greu de anticipat impactul real al mişcării de rezistenţă, fie ea kuweitiană din Arabia Saudită, fie irakiană din Iran, asupra desfăşurării evenimentelor ulterioare din regiune. Dar, aşa cum se exprima un fruntaş kuweitian, cu cît va dura mai mult impasul militar din Golf, cu atît vor creşte frecvenţa unor acţiuni secrete împotriva invadatorului şi, implicit, şansele acestor mişcări.

Dan Radu Stănescu

R.S.A.

O vizită în premieră și concluziile ei

În timp ce în Africa de Sud, în mod cu totul neașteptat, negrii se luptă între ei, iar angrenajul violenței cuprinde, practic, întreaga țară, șeful statului, Frederik W. de Klerk, a efectuat o vizită oficială în SUA. Este prima călătorie de acest fel din anul 1946, pe care o întreprinde la Washington un președinte sud-african. Evidențiind faptul, comentatorii n-au uitat să-l lege cu paradoxul amintit, al conflictului dintre negri ce nu umbrește însă calea reformelor pe care s-au angajat autoritățile de la Pretoria, conduse de F.W. de Klerk. Sînt, de altfel, cele două elemente asupra cărora insistă cu deosebire observatorii vieții politice din Africa de Sud și care, firesc, mențin această țară în topul actualității internaționale. Nu a apărut, de aceea, anormală și nici surprinzătoare calificarea drept „istorică" a vizitei la Washington a președintelui de Klerk. La înapoierea din vizită, pe aeroportul „Jan Smuts" din Johannesburg, el declara : „Putem spune că ne-am întors în comunitatea internațională".

Este adevărat, s-au mai văzut cazuri cînd aprecierile uneia dintre părți asupra întrevederilor la cel mai înalt nivel n-au coincis cu ale celeilalte, însă, după cum se pare, acum nu este cazul. Astfel, cînd l-a întîlnit, la Casa Albă, președintele George Bush i-a rezervat o primire călduroasă omologului său sud-african, element reținut de numeroșii ziariști, care au asistat la scenă. Se mai anunță că șeful Executivului american l-a „crezut pe cuvînt" pe Frederik de Klerk cînd a declarat că țara sa nu se va întoarce din drum și l-a încurajat : „Credem că procesul schimbărilor în Africa de Sud este ireversibil. Scopul nostru trebuie să fie susținerea acestui proces", a declarat președintele american. Potrivit lui Herman Cohen, adjunctul secretarului de stat al SUA, care se ocupă de problemele africane, președintele american și-a anunțat în mod explicit dorința de a cere Congresului ridicarea sancțiunilor economice americane împotriva Pretoriei, imediat ce condițiile prevăzute de legislația votată de parlamentarii americani, în 1986, vor fi, toate, îndeplinite.

„Cred că americanii recunosc că președintele de Klerk încearcă în mod curajos să schimbe lucrurile" în pofida unor împrejurări dificile, îndeosebi a actelor de violență, a afirmat George Bush, în timp ce aproximativ două sute militanți anti-apartheid manifestau în fața Casei Albe împotriva vizitei șefului statului sud-african. „Cine, printre noi, ar fi putut anticipa, cu numai un an în urmă, aceste remarcabile evoluții (din Africa de Sud n.n.) ?" În mod clar, a „venit timpul să încurajăm și să sprijinim noua Africă de Sud", a spus el. Potrivit lui Cohen, certitudinea caracterului „ireversibil" al schimbărilor din Africa de Sud și a inevitabilei aboliri a apartheidului, președintele american a dobîndit-o în mod definitiv după ce a audiat expunerea „detaliată" a lui de Klerk. Acesta i-a asigurat pe George Bush și pe secretarul de stat, James Baker, că „ultimele alegeri doar pentru albi au avut deja loc" și că „este foarte dornic să avanseze și mai repede pe calea unor negocieri pentru un nou sistem politic". „Comunitatea internațională poate să aibă încredere : nu ne vom întoarce înapoi", a afirmat Frederik de Klerk, după întîlnire, promițînd un nou regim constituțional, „un vot cu valoare egală" pentru toți cetățenii și garantarea drepturilor minorităților.

Este, de asemenea, de reținut că s-a explicat oaspetelui că Statele Unite doresc un guvern democratic și constituțional în Africa de Sud, alegeri libere pe baza votului universal, respectarea drepturilor omului pentru toți cetățenii și un sistem economic bazat pe legile pieței. Bush a chemat președintele sud-african să mențină ordinea în țară, unde, după cum se arăta, de mai multă vreme, violența a înregistrat peste 800 victime și care a creat temeri în legătură cu schimbările în curs. În context, Frederik de Klerk a asigurat că forțele de ordine, acuzate că întrețin violența, acționează de manieră „imparțială".

Un capitol aparte îl reprezintă problema sancțiunilor economice americane. S-a anunțat că președintele de Klerk n-a cerut ridicarea lor, dar pentru Administrația americană mai rămîn pe tapet două condiții : eliberarea tuturor deținuților politici, care, se pare, se va realiza în decurs de cîteva luni, și abolirea stării de urgență în statul Natal, unde domnește un acut climat de violență. Or, în această direcție nu s-au primit asigurări de la Frederik de Klerk. Ca urmare, dacă din partea președintelui american, de Klerk a beneficiat de o „susținere demonstrativă", nu același lucru se poate spune și în privința Congresului, unde el n-a risipit scepticismul parlamentarilor la adresa politicii sale. Declarînd că prelungirea sancțiunilor ar provoca probleme economice, care vor conduce la „situații explozive", susceptibile să ruineze toate eforturile în direcția reformei și ar avea urmări „serioase" pentru întreaga regiune, de Klerk a pledat implicit pentru ridicarea lor.

Este, dincolo de toate amănuntele, o vizită plină de învățăminte, din al cărui scenariu și ale cărei declarații se pot extrage multe învățăminte și concluzii interesante, nu numai pentru cei direct interesați.

Dumitru Constantin

O „strîngere de mînă istorică"

Astfel a fost calificată întîlnirea de la Beijing dintre premierul chinez Li Peng și vicepremierul vietnamez Vo Nguyen Giap, care, se apreciază, deschide un capitol nou în relațiile dintre cele două țări.

Vizita vicepremierului Vo Nguyen Giap, s-a desfășurat, formal, la invitația Comitetului Olimpic Chinez, pentru a participa la deschiderea Jocurilor Sportive Asiatice. Demnitarul vietnamez, figură legendară a armatei din țara sa, învingător al francezilor la Dien Bien Phu, în 1954, și unul din principalii artizani ai victoriei împotriva regimului sud-vietnamez, în 1975, își leagă astfel numele, acum, de reluarea cursului spre normalizare a raporturilor dintre cele două țări vecine. După cum se știe, în februarie-martie 1979, între cele două țări s-a declanșat un conflict militar prin care oficialitățile chineze au vrut să „dea o lecție" Vietnamului pentru că intervenise, cu un an înainte, în Cambodgia, contribuind la răsturnarea khmerilor roșii. De atunci raporturile dintre cele două țări au rămas tensionate, iar dialogul oficial a fost practic suspendat. Cel puțin pînă la ultimii 2—3 ani, cînd — pe fondul eforturilor de reglementare pașnică a problemei cambodgiene — au avut loc și o serie de contacte între reprezentanți ai guvernelor celor două țări. Aceste contacte se pare că au culminat cu o vizită secretă ce ar fi avut loc la Beijing la începutul lunii septembrie a secretarului general al PC Vietnamez, Nguyen Van Linh, însoțit de premierul Do Muoi și de fostul premier Pham Van Dong. Știrea, considerată ca senzațională la vremea respectivă, nu a fost nici confirmată, nici infirmată de oficialitățile de la Beijing.

Oricum, prezența generalului Giap pare să reia o „diplomație a ping-pongului" specifică țărilor asiatice, vizita fiind anunțată cu mult timp înainte de presa vietnameză. De asemenea, deplasarea delegației de sportivi vietnamezi spre Beijing prin „Poarta Prieteniei" de la graniță a reprezentat încă un simbol al acestei deschideri, consemnîndu-se o „întoarcere a paginii" în relațiile bilaterale.

De altfel, ministrul vietnamez al culturii, sportului și turismului, Tran Hoan, aflat și el la Beijing, a ținut să sublinieze această semantică nouă, arătînd că evenimentele recent consemnate „îngăduie speranța unor noi evoluții spre normalizarea" relațiilor chino-vietnameze.

Același ton l-a avut și Gu Mu, vicepreședinte al Comitetului Național al Conferinței Consultative Politice Populare a RP Chineze, care a arătat că „noi, în China, dorim să vedem o ameliorare progresivă a relațiilor chino-vietnameze, pînă la normalizarea acestora". Prezența generalului Giap a fost considerată un eveniment prin care se pune capăt unei perioade „de peste un deceniu de relații anormale între două țări vecine".

Punctul central al programului neoficial al generalului Giap la Beijing a fost, de bună seamă, întîlnirea cu premierul Li Peng, cînd a fost consemnată și istorica strîngere de mînă dintre reprezentanții celor două țări.

Presa străină care a urmărit evenimentul consideră că în aceste declarații nu e vorba doar de un schimb de amabilități de circumstanță și împărtășește punctul de vedere al ministrului vietnamez, deja citat, care spunea că, în prezent, e ușor pesimist în legătură cu șansele la medalii ale sportivilor vietnamezi la Jocurile Sportive de la Beijing, dar e mult mai optimist în legătură cu normalizarea relațiilor dintre cele două țări, care se va produce în interesul „păcii și al prieteniei dintre cele două popoare".

Pentru a ne menține în termenii diplomației „sportive", putem deci afirma că mingea nu este în terenul vreuneia dintre părți, ci este în joc. Un joc care se vrea „fair play" și cu bune rezultate pentru ambii parteneri.

Ștefan Nicolae

Bulgaria

Congresul Partidului Socialist

Vizibil surprins de rezultatele alegerilor pentru Consiliul Suprem al Partidului Socialist Bulgar (PSB), Alexander Lilov, liderul reales al socialiștilor, a afirmat în discursul său, la încheierea Congresului, că nici unul dintre conducătorii platformelor și curentelor ideologice nu a fost ales în acest organism. În mod accidental, sau poate nu, el a uitat să menționeze numele lui Alexander Tomov, liderul curentului Socialismul Democratic (DEMOS), orientat spre reformă, care figurează pe lista celor 151 membri nou aleși în Consiliul Suprem.

Dintre cei cinci candidați propuși anterior de către Lilov, numai doi au fost aleși de congres : primul ministru, Andrei Lukanov, care s-a situat pe locul 91 pe listă, după numărul voturilor obținute (Lilov însuși s-a situat pe locul 31) și prof. Ceavdar Kiuranov, fostul candidat al PSB la funcția de președinte al țării. Deși au cîștigat peste jumătate din voturi, conducătorul platformei „Drumul către Europa", prof. Petăr Emil Mitev, propus de Lilov, și prof. Assen Jablenski, președintele Academiei Medicale, au rămas în afara listei celor aleși pentru Consiliul Suprem. Reformistul Dragomir Draganov, deși a obținut peste jumătate din voturi, nu a fost ales în conducere. La rîndul său, nici liderul fracțiunii „Asociația Socialismului Alternativ" (ASA), Valentin Vațev, nu a reușit să obțină suficiente voturi, similară fiind și situația lui Valeri Tekov, care aparține aceleiași fracțiuni și deține funcția de ministru al comerțului în actualul guvern. Este prețul plătit pentru curajoasa decizie a fracțiunii ASA de a participa cu o listă proprie la alegerile parlamentare din iunie — fapt pentru care fracțiunea a fost aspru criticată la congres.

Pe de altă parte, liderul „superdurilor" conservatori din Platforma Alternativă Marxistă, prof. Mitrio Iankov, nu a reușit, nici el, să fie ales în forul conducător al PSB.

Congresul a înlocuit o mare parte a „vechii gărzi" din conducerea anterioară a PSB : fostul președinte, Petăr Mladenov, și fostul ministru al apărării, Dobri Djurov (care s-a situat pe ultimul loc pe listă, cu 590 de voturi pentru și 680 împotrivă) nu au fost aleși, în pofida apelului lui A. Lilov. De asemenea, Liuben Goțev, ministrul afacerilor externe, nu a obținut un loc în forul conducător al partidului.

„Ceea ce ar fi trebuit să se întîmple de mult, se întîmplă acum. Generația celor «de zece ani» preia conducerea partidului", a declarat reporterilor agenției BTA un delegat din provincie. În opinia sa, 70 la sută dintre membrii Consiliului Suprem sînt oameni noi.

Întrebarea este : cine a obținut victoria în alegerile la cel de-al 39-lea Congres al PSB, „conservatorii" sau „centriștii" ? Se pare că, în final, în pofida procentului înalt de participare a intelectualilor la Congres, împotrivirea majorității a condus la barareа căii radicalilor — „ciorile albe" — spre conducerea partidului, a cărei caracteristică principală este cea de „unitate de monolit" de tip bolșevic.

În cadrul conferinței de presă, după încheierea congresului, A. Lilov a încercat să risipească temerile cu privire la victoria conservatorilor, afirmînd că, în cazul în care „durii" vor pune mîna pe conducere, actualul Consiliu Suprem va părăsi scena politică. Lilov a apreciat drept „o greșeală serioasă" nealegerea în instanțele conducătoare ale PSB a reprezentanților platformelor mișcărilor ideologice radicale. El și-a exprimat convingerea că nu va avea loc o sciziune sau o dezintegrare a PSB.

(agenția **BTA**)

Ungaria

Programul guvernamental de trei ani

A fost publicat programul guvernamental de trei ani — un document de 200 pagini, care conține principalele trăsături ale viitoarei economii ungare. Principalul scop al programului îl constituie crearea unei economii moderne europene sociale de piață bazată pe preponderența proprietății private. Crearea regulilor concurenței, liberalizarea factorilor de producție trebuie să se realizeze în cîțiva ani, permițînd economiei țării să devină, într-adevăr, deschisă lumii exterioare. Scopul principal rămîne echilibrarea balanței. Aici se include și crearea unui echilibru economic intern, stăvilirea inflației, pentru care este necesar a se realiza transformări radicale în economia țării și în politica bugetară, reorganizarea sistemului social.

Ținînd seama de posibilitățile de care dispune, guvernul consideră drept o sarcină principală a primei perioade ieșirea din criză și pregătirea pentru viitoarele perturbări. În această perioadă, care, după toate aparențele, se va prelungi pînă la sfîrșitul anului 1991, guvernul va tinde să stabilizeze situația în țară, în domeniul achitării datoriilor, să oprească inflația, care a căpătat din anul 1988 un ritm tot mai rapid, să creeze un sistem democratic și eficient de conducere centralizată de stat, să creeze organe locale ale puterii, importante din punct de vedere al viabilității economiei naționale. Va continua „dezetatizarea" economiei, desființarea regulilor birocratice. Libera inițiativă va fi stimulată prin modificări ale sistemului de impozite, prin mijloace economice.

Principiul de bază al privatizării constă în faptul că este necesar să se vîndă orice proprietate care promite să aducă venituri mai mari decît cele obținute prin plata în arendă.

Întrucît sectorul de stat va juca încă mult timp un rol însemnat în economia țării, vor fi create condițiile unei folosiri raționale și pline de răspundere a patrimoniului social. Se așteaptă ca un număr tot mai mare de întreprinderi să se transforme în societăți pe acțiuni. Guvernul nu aprobă redarea proprietății foștilor proprietari. În ceea ce privește terenurile arabile, se vizează crearea unei economii agrare la baza căreia să stea pămînturile proprietate personală și cooperarea liberă a cetățenilor. Pămîntul va fi oferit în primul rînd acelei pături a populației sătești care se ocupă de activitatea agricolă și de prelucrarea pămîntului. În locul unei redări a proprietății (uzine, secții, magazine), guvernul va propune o compensație parțială în hîrtii de valoare.

Guvernul sprijină afluența în țară a capitalurilor străine și participarea lor la privatizare. El promite înlăturarea în scurt timp a piedicilor administrative și de alt gen pentru investirea capitalurilor în Ungaria.

Un scop important al programului îl constituie privatizarea proprietății obștești. Spre sfîrșitul programului de trei ani, ponderea proprietății private va trebui să reprezinte 30—35 la sută din proprietatea de antreprenor și, ținînd seama de proprietarii asociați, proprietatea de stat nu trebuie să depășească 50 la sută. Astfel va fi creată o economie adevărată, bazată pe tipuri mixte de proprietate.

În lupta împotriva inflației va fi aplicat un program special de măsuri, iar guvernul este convins că schimbările calitative în economie, înviorarea liberei inițiative și creșterea încrederii față de forint vor contribui la reducerea ritmurilor inflației.

Programul de trei ani va crea condiții pentru creșterea rapidă, mai stabilă a indicatorilor economici. Totuși, în acest timp, economia țării va realiza rezultate foarte modeste, chiar și spre sfîrșitul celui de-al treilea an. Va fi creată o rețea socială pentru ocrotirea păturilor largi ale populației împotriva pauperizării.

În următorii trei ani va fi creată o convertibilitate limită a forintului.

În domeniul economiei externe se are în vedere încheierea cu comunitățile europene a unui acord privind statutul de membru asociat, ceea ce va racorda economia țării la programele regionale și în același timp va crea posibilitatea de a fi un membru cu drepturi egale în organizație. Guvernul tinde, în primul rînd, spre crearea treptată, în trei ani, a unui așa-numit comerț liber asimetric. Totuși, rămîne sarcina menținerii piețelor est-europene și sovietică.

Comparativ cu acest an, exportul, calculat în valută convertibilă, va trebui să crească cu 30 la sută.

Programul analizează amănunțit cerințele reformei economiei de stat, ale dezvoltării sistemului de impozite, sursele financiare ale autoconducerii, sferele principale ale reducerii subvențiilor de stat, principiile politicii industriale și de concurență. El prezintă principalele sarcini ale politicii energetice, ale comerțului interior, ale turismului extern și ale politicii agrare. O atenție deosebită este acordată lichidării rămînerii în urmă în domeniul infrastructurii.

În ceea ce privește asigurările sociale, scopul principal al guvernului îl constituie ocrotirea populației împotriva pauperizării. Un mijloc pentru aceasta l-ar reprezenta înnoirea sistemului de plată al subvențiilor sociale. Fiecare cetățean al țării are dreptul la condiții minime de existență, stabilite de societate. În acest scop, va fi înnoit sistemul de plată a ajutorului material. În perioada de tranziție, statul își ia răspunderea de a asigura un minimum de trai.

Documentul se referă și la situația minorităților naționale din Ungaria. După părerea guvernului, este necesară elaborarea unei politici noi, active, de ocrotire a minorităților naționale. O secțiune specială se ocupă de sarcinile securității naționale, ale apărării și politicii externe.

(agenția **MTI**)

1000+1

ÎNTÎLNIRE. În timpul vizitei sale la Vatican, președintele cehoslovac Vaclav Havel a fost primit la Castelgandolfo, reședința de vară a papilor, de Papa Ioan Paul II

Trupe

Colonelul Serghei Kudinov, fost comandant adjunct al Școlii militare de la Riazan (centrul Rusiei) — destituit din funcție la jumătatea lunii septembrie —, a declarat, în ședința Sovietului Suprem al Rusiei, că trupele masate în jurul Moscovei de două săptămîni „au fost pregătite pentru un eveniment extraordinar". El a subliniat că un regiment de parașutiști de la Riazan, ai cărui oameni „sînt special antrenați și echipați cu cămăși antiglonț" este „gata de luptă". Șeful KGB, Vladimir Kurcikov, declarase recent în Sovietul Suprem al URSS că două divizii se află în apropierea capitalei, una pentru a participa la stringerea recoltelor, iar cealaltă pentru antrenament în vederea paradei militare ce va avea loc la 7 noiembrie în Piața Roșie. La rîndul său, ministrul apărării al URSS, Dmitri Iazov, a dezmințit relatarea publicată de ziarul „Komsomolskaia Pravda" privind dislocări „suspecte" ale unor unități militare în direcția Moscovei. În cadrul sesiunii parlamentului sovietic, el a declarat că „toate faptele cuprinse în articolul respectiv sînt plăsmuiri" și a relatat că dislocările trupelor sînt legate numai de aplicații sau au loc în contextul pregătirilor pentru parada de 7 noiembrie.

Scuze

Seiroku Kajiyama, ministrul japonez al justiției, și-a cerut, în mod oficial, scuze pentru că a comparat pe negrii americani cu prostituatele străine din Tokio. „Retractez afirmația și îmi cer scuze celor interesați", a declarat Kajiyama. Numit de curînd ministru al justiției în Japonia, Kajiyama a afirmat, potrivit presei nipone, că atît negrii, cît și prostituatele distrug cartierele selecte. „Banii murdari alungă banii curați, exact cum, în America, acolo unde au intrat negrii i-au făcut să plece pe albi", a spus ministrul ziariștilor niponi, după o vizită incognito în cartierul prostituatelor din Tokio. Remarca rasistă a lui Kajiyama a provocat o admonestație din partea Departamentului de Stat al SUA. Într-o manieră similară, anterior, fostul prim-ministru japonez, Yasuhiro Nakasone, și fostul ministru de finanțe, Michio Watanabe, au trebuit să-și ceară scuze în legătură cu declarații controversate făcute cu privire la grupuri etnice minoritare din Statele Unite, menționează agenția „Reuter."

Ziar

Compania „Mirror", aparținînd magnatului britanic al presei, Robert Maxwell, a achiziționat ziarul budapestan „Pesti Hirlap", pentru suma de 45 milioane forinți. Firma „Mirror" intenționează să creeze o societate pe acțiuni — la care colaboratorii redacției vor avea o participare de 20 la sută — precum și construirea unei tipografii.

Benzină

Surse apropiate de cercurile de afaceri londoneze din domeniul petrolului au dezvăluit recent că Uniunea Sovietică intenționează să cumpere benzină de la companiile scandinave și vest-germane. Compania petrolieră de stat finlandeză „Neste" a confirmat că sînt în curs negocieri pentru a vinde benzină Uniunii Sovietice, „dar nimic nu a fost încă decis". Contactat de agenția „Reuter", un om de afaceri american ce nu și-a dezvăluit numele a declarat că sovieticii ar avea intenția să cumpere 600 000 tone de benzină ● URSS a fost, vreme îndelungată, un exportator net de benzină, pînă în urmă cu două luni, cînd se pare că industria sa petrolieră a fost afectată de dificultățile apărute la transportul prin „pipelines" (conductele petroliere). Una dintre cele mai importante, „Drujba", a stopat livrările de petrol către Ungaria, pentru reparații.

Pașaport

Președintele Angolei, José Eduardo Dos Santos, a emis un decret prin care se interzice parlamentarilor să călătorească în străinătate pînă la sfîrșitul acestui an. Prin prevederile acestui decret, doar președintele, în cazuri excepționale, poate aproba călătoriile peste graniță, informează agenția „TASS". Această măsură a fost adoptată în scopul economisirii mijloacelor valutare și reducerii deficitului bugetar.

Emigranți

Horst Waffenschmidt (Uniunea Creștin-Democrată), secretar de stat în Ministerul Federal al Afacerilor Externe, a declarat că, în septembrie, numărul emigranților a scăzut drastic, ajungînd la mai puțin de 20 000 persoane. El a precizat că, începînd cu luna iunie, numărul celor care au solicitat azil politic în RFG a scăzut continuu, ajungînd în primele trei săptămîni ale lui septembrie la 17 000 persoane, față de 53 000 cîte s-au înregistrat în iunie. S-a menționat că, în primul rînd, a scăzut numărul polonezilor și românilor care solicită azil în RFG. Waffenschmidt a mai declarat că, în cursul lunii viitoare, va fi analizată distribuirea emigranților, pentru prima oară, și pe teritoriul RDG, pentru cazare fiind utilizate fostele cazărmi ale Armatei Naționale Populare. Totodată, guvernul RFG a decis să contracareze afluxul de solicitanți de azil în această țară prin încurajarea înapoierii lor în patrie și prin sprijinirea dezvoltării țărilor din care provin respectivele persoane — s-a anunțat la încheierea unei reuniuni a cabinetului vest-german. S-a precizat că nu se are în vedere furnizarea unui ajutor financiar, ci o cooperare cu statele în cauză, în urma căreia solicitanții de azil să poată beneficia și în patrie de condiții de viață decentă. Se consideră că, în anul curent, numărul cererilor de azil va ajunge în RFG la 180 000, după ce anul trecut s-a înregistrat un total de 120 000. Între țările din care provin solicitanții, pe primele locuri se situează România (17,3 la sută), Turcia (13,1 la sută), Iugoslavia (11,3 la sută), Liban (9,1 la sută) și Polonia (5,5 la sută).

GUNOI. *Grevele în lanț din ultimele săptămîni, declanșate în Grecia, au drept rezultat și grămezile de gunoaie de pe străzile Atenei, neridicate de lucrătorii din acest sector*

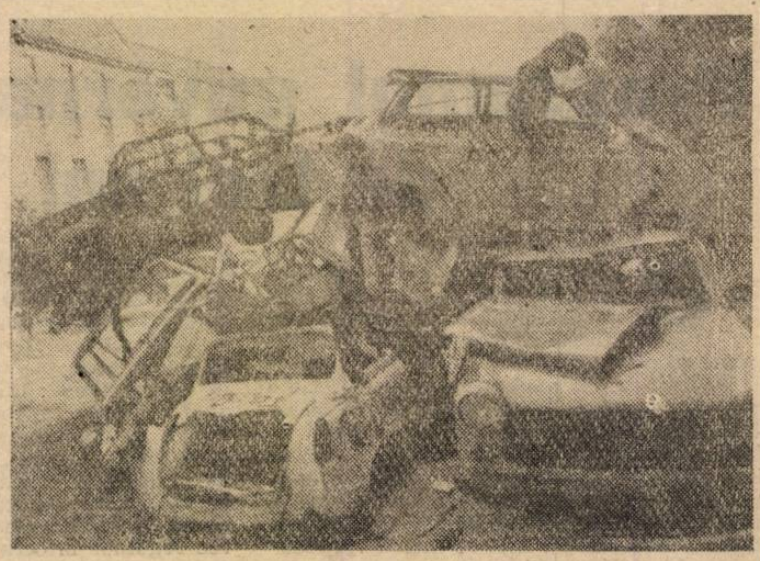

„TRABI". *În zona răsăriteană a Berlinului, copiii se joacă printre Trabanturile altădată atît de solicitate de redegiști și abandonate acum, odată cu reunificarea Germaniei. Pe străzile est-germane sînt tot mai rare „Trabi"-urile, înlocuite cu automobile de fabricație occidentală*